

საქართველოს მეცნიერებისა და
საზოგადოების განვითარების ჟონალი
„ინტელექტი“

ISSN 1512-0333
E-ISSN 2960-9828

ს ა ე რ თ ა უ რ ი ს ი

პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი

ინტელექტი

International periodical scientific journal

INTELLECT

№2(79)

თბილისი, Tbilisi
აგვისტო, August - 2025

ჟურნალი წარმოადგენს საქართველოს მეცნიერებისა და საზოგადოების განვითარების ფონდ „ინტელექტის“

საერთაშორისო პერიოდულ-სამეცნიერო გამოცემას

რედაქტორის საბჭო

ჩაჩანიძე თამარ	მთავარი რედაქტორი, ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი.
დინს ეშლეი	მთავარი რედაქტორის მოადგილე, პროფესორი, მეცნიერებათა დოქტორი - კოსმოსური ფიზიკის მეცნიერება, მაჰარიშის უნივერსიტეტი - ამერიკის შეერთებული შტატები.
ბერძულიშვილი გიორგი	მთავარი რედაქტორის მოადგილე, მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
ჩაჩანიძე გურამ	საბჭოს მთავარი სამეცნიერო კონსულტანტი. ჟურნალის დამფუძნებელი, მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებისა და საზოგადოების განვითარების ფონდის „ინტელექტის“ პრეზიდენტი.
ნანობაშვილი ქეთევან	საბჭოს მთავარი სარედაქციო კონსულტანტი. მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი.

სარედაქციო საბჭო

ბაირაქთუთან საფეთ	პროფესორი, განათლების მეცნიერება, შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი - თურქეთი.
ბახტაძე შალვა	პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
ბეკეშიენე სვაიონ	პროფესორი, კომპიუტერული მეცნიერება, ლიეტუვას სამხედრო აკადემია - ლიეტუვა.
ბოშიცკი იური	პროფესორი, იურიდიული მეცნიერება, კიევის სამართლის უნივერსიტეტი - უკრაინა.
გობეჩია გიგლა	ასოცირებული პროფესორი, ჟურნალისტიკის მეცნიერება, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი - საქართველო.
გოცირიძე გიორგი	პროფესორი, ისტორიის მეცნიერება, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო. პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, ბათუმის შოთა

დიდმანძე იბრაიმ	რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
კაკაშვილი გიორგი	ასოცირებული პროფესორი, კომპიუტერული მეცნიერება, დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია - საქართველო.
კარაპეტია არამ	ასოცირებული პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, ერევნის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - სომხეთი.
კარიმლი ვუსალ	ასოცირებული პროფესორი, განათლების მეცნიერება, დასავლეთ კასპიის უნივერსიტეტი - აზერბაიჯანი.
კორახაშვილი გიორგი	პროფესორი, მედიცინის მეცნიერება, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი - საქართველო.
კრეიტუსი ილმარს	პროფესორი, ფიზიკური ქიმიის მეცნიერება, რიზებას უნივერსიტეტი - ლატვია.
კუდავა კახმეგ	პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
მიხალევი იაროსლავ	პროფესორი, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერება, თავდაცვის უნივერსიტეტი - ჩეხეთის რესპუბლიკა.
მოშინსკი ვიკტორ	პროფესორი, სოფლის მეურნეობის მეცნიერება, წყლისა და გარემოს ინჟინერიის ეროვნული უნივერსიტეტი - უკრაინა.
ნაკონეჩნი ალექსანდრე	პროფესორი, მათემატიკური კიბერნეტიკა, კიევის ტარას შევჩენკოს ეროვნული უნივერსიტეტი - უკრაინა.
ნიკოლეიშვილი ავთანდილ	პროფესორი, ფილოლოგიის მეცნიერება, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - საქართველო.
რაო ჯ. პრაბჰაკარ	პროფესორი, ენათმეცნიერება, ჰაიდერაბადის უნივერსიტეტი - ინდოეთი.
ღვინევაძე გელა	პროფესორი, ტექნიკური მეცნიერება, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი - საქართველო.
ჩაჩანიძე ნანა	ასოცირებული პროფესორი, იურიდიული მეცნიერება, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი - საქართველო.
ცაცანაშვილი მარიამ	პროფესორი, იურიდიული მეცნიერება, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი - საქართველო.

ჟურნალი გამოდის 1997 წლიდან. გამოიცემა საქართველოს მეცნიერებისა და საზოგადოების განვითარების ფონდი „ინტელექტის“ მიერ
 ჟურნალის WEB - გვერდი: www.intelecti.ge

THE JOURNAL “INTELLECT” REPRESENTS THE PERIODICAL-SCIENTIFIC EDITION OF THE
GEORGIAN FOUNDATION FOR DEVELOPMENT OF SCIENCE AND
SOCIETY “INTELLECT”

Editor Board

Dr. Chachanidze Tamar	Editor-in-Chief, Doctor of Economics, Associate Professor, Georgian Technical University - Georgia.
Dr. Deans Ashley	Deputy Editor-in-Chief, Professor, Space Physics, Maharishi University - USA.
Dr. Berdzulishvili Giorgi	Deputy Editor-in-Chief, Professor, Pedagogy Science, Akaki Tsereteli State University-Georgia.
Dr. Chachanidze Guram	Chief Scientific Advisor to the Council. Founder of the journal, Doctor of Sciences, Professor, President of The Georgian Foundation For Development of Science and Society's “Intellect” – Georgia.
Dr. Nanobashvili Ketevan	Chief Editorial Consultant of the Council. Doctor of Sciences, Professor, Caucasus International University - Georgia.

Editorial Board Member

Dr. Bakhtadze Shalva	Professor, Physics-Mathematics Science, Batumi Shota Rustaveli State University – Georgia.
Dr. Bayraktutan Saffet	Professor, Education Science, International Black Sea University - Turkey.
Dr. Bekešienė Svajonė	Professor, Computer Science, Lithuanian Military Academy – Lithuania.
Dr. Boshytskiy Yuriy	Professor, legal science, Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine - Ukraine.
Dr. Chachanidze Nana	Associate professor, Legal Science, Caucasus International University - Georgia.

Dr. Didmanidze Ibraim	Professor, Physics-Mathematics Science, Batumi Shota Rustaveli State University-Georgia.
Dr. Gobechia Gigla	Associate Professor, Journalism Science, Georgian Technical University – Georgia.
Dr. Gotsiridze Giorgi	Professor, The Science of History, Yakob Gogebashvili Telavi State University - Georgia.
Dr. Gvinepadze Gela	Professor, technical science, Georgian Technical University - Georgia.
Dr. Kakashvili Giorgi	Associate professor, Computer Science, David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgian - Georgia.
Dr. Karapetyan Aram	Associate Professor, Physics-Mathematics Science, Yerevan State University -Armenia.
Dr. Karimli Vusal	Associate Professor, Education Science, Western Caspian University - Azerbaijan.
Dr. Korakhashvili Giorgi	Professor, Medical Science. Caucasus International University - Georgia.
Dr. Kreituss Ilmars	Professor, Science of Physical Chemistry, Riseba University – Latvia.
Dr. Kudava Kakhmeg	Professor, Physics-Mathematics Science, Ivane javakhishvili Tbilisi State University– Georgia.
Dr. Michálek Jaroslav	Professor, Physics-Mathematics Science, University of Defence - Czech Republic.
Dr. Moshinsky Viktor	Professor, Agricultural Sciences, National University of Water and Environmental Engineering - Ukraine.
Dr. Nakonechni Alexander	Professor, Mathematical cybernetics, Taras Shevchenko National University of Kyiv - Ukraine.
Dr. Nikolaishvili Avtandil	Professor, the Science of Philology, Akaki Tsereteli State University - Georgia.
Dr. Rao J. Prabhakar	Professor, Linguistics, University of Hyderabad - India.
Dr. Tsatsanashvili Mariam	Professor, Legal Science, Georgian Technical University - Georgia.

**The journal is being issued by the Georgian Foundation for Development of Science and Society
“Intellect” since 1997**

Webpage of the journal is available at: www.intelecti.ge

ავტორთა საყურადღებოდ!

“ინტელექტი” არის საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი.

რეფერირებულია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართულ რეფერატულ ჟურნალში.

ჟურნალს აქვს WEB გვერდი ინტერნეტში: <https://inteleqti.openjournals.ge/index.php/intelecti>

ჟურნალი "ინტელექტი" გადავიდა ქართული სამეცნიერო ჟურნალების პლატფორმაზე www.openjournals.ge. პლატფორმა მიზნად ისახავს ქართული სამეცნიერო ღია წვდომის ჟურნალების ერთ სივრცეში განთავსებას. პლატფორმა დაფუძნებულია სისტემაზე Open Journal Systems (OJS). OJS სისტემა შეიქმნა 2001 წელს, როგორც სამეცნიერო ჟურნალების გამოქვეყნებისა და მართვის სისტემა და წარმოადგენს მსოფლიოში სამეცნიერო ჟურნალების გამოქვეყნების მიზნით ყველაზე ხშირად გამოყენებად სისტემას. სისტემა ინტეგრირებულია Google Scholar-თან, რაც უზრუნველყოფს სტატიას Google Scholar-ში ავტომატურ ინდექსირებას.

ჟურნალი მიეწოდება საქართველოს სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლების და კვლევითი დაწესებულებების თითქმის ყველა ბიბლიოთეკას, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკას, ეროვნულ ბიბლიოთეკას, ტექნიკურ და სხვ.

გამოსაქვეყნებელი ნაშრომი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

- სამეცნიერო სტატია შეიძლება დაწერილი იყოს ქართულ ან ინგლისურ ენაზე;
- ნაშრომს უნდა ახლდეს შესაბამისი სპეციალობის მეცნიერებათა დოქტორის რეცენზია;
- ნაშრომი წარმოდგენილი უნდა იყოს **Sylfaen** შრიფტით;
- შრიფტის ზომა 10, ინტერვალით ერთი;

სტატიის გაფორმების საფუძვრები:

1. სტატია იწყება **სათაურით** (შრიფტის ზომა - 12, ბოლდი).
2. **ავტორების სახელი და გვარი** სრულად.
3. თითოეული ავტორის **სამუშაო ადგილი** (უნივერსიტეტი, დეპარტამენტი), **ქვეყანა და ელ-ფოსტა**.
4. იმავე ენაზე **რეზიუმე** (შრიფტის ზომა - 9)

რეზიუმე უნდა შეიცავდეს:

- სამუშაოს საგანი, თემა, მიზანი;
 - სამუშაოს ჩატარების მეთოდი ან მეთოდოლოგია;
 - სამუშაოს შედეგები;
 - შედეგების გამოყენების სფერო;
 - დასკვნები.
5. **საკვანძო სიტყვები** (შრიფტის ზომა - 9)
 6. **სტატია**

სტატია (შრიფტის ზომა - 10) უნდა იყოს სტრუქტურირებული და უნდა შედგებოდეს შემდეგი ნაწილებისგან: შესავალი, ძირითადი ნაწილი და დასკვნა.

7. **გამოყენებული ლიტერატურა** (შრიფტის ზომა - 9).

გამოყენებული ლიტერატურის შემდეგ განთავსდეს რეზიუმე სხვა ენაზე (თუ სტატია ქართულია ინგლისურად და თუ სტატია ინგლისურადაა ქართულად).

გამოყენებული ლიტერატურა გაფორმებული უნდა იყოს ბიბლიოგრაფიული სტანდარტის მიხედვით, კერძოდ:

- ავტორი, ა.ა., ავტორი, ბ.ბ., & ავტორი, გ.გ. (2005). სტატიის სათაური. ჟურნალის დასახელება, ნომერი 10(2), გვ. 49-53. ISSN.

მაგალითად:

1. დავით ივერიელი, გიორგი ქართველი. (2023). ცოდნის შეფასების გადაწყვეტილების მიღების ლოგიკურ-მათემატიკური მოდელი. საერთაშორისო პერიოდული სამეცნიერო ჟურნალი „ინტელექტი“ No 3(75), გვ. 234–239 ISSN 1512-0333.

- Author, A.A., Author, B.B., & Author, C.C. (2005). Title of article. Title of Journal, 10(2), 49-53.

For example:

1. David Iverieli, George Kartveli. (2023). Logical-mathematical model for decision-making of assessment of knowledge. International Periodicals Scientific Journal "Intellecti" No 3(75), pp. 234–239 ISSN 1512-0333.
- ნაშრომის მოცულობა არ უნდა აღემატებოდეს 4 ნაბეჭდ A4 ზომის გვერდს, თანდართული ძირითადი ლიტერატურის ჩამონათვალით (არა უმეტეს 8-10 დასახელებისა) და რეფერატის ჩათვლით;
 - ნაშრომი უნდა მოგვაწოდოთ ელ-ფოსტით მისამართზე: intelecti1997@gmail.com
 - ნაშრომის პირველი გვერდის დასაწყისში უნდა აღინიშნოს, მეცნიერების რომელ დარგს მიეკუთვნება.

დამატებითი ინფორმაციისთვის დაგვიკავშირდით ტელეფონებზე:

გურამ ჩაჩანიძე - 599 578616;

თამარ ჩაჩანიძე - 599 153070.

About the Journal

"Intellect" is an international peer-reviewed and refereed periodical scientific journal.

It is referred to in the Georgian abstract journal of Techninform of Georgia.

The journal has a WEB page on the Internet: <https://inteleqti.openjournals.ge/index.php/intelecti>

"Intellect" journal has moved to the platform of Georgian scientific journals www.openjournals.ge. The platform aims to place the Georgian scientific open-access journals in one space. The platform is based on Open Journal Systems (OJS). The OJS system was created in 2001 as a system for publishing and managing scientific journals and is the most widely used system for publishing scientific journals in the world. The system is integrated with Google Scholar, which ensures the automatic indexing of articles in Google Scholar.

The journal is delivered to almost all libraries of state higher education institutions and research institutions of Georgia, the library of the Academy of Sciences of Georgia, the National Library, Techninform, etc.

The work to be published must meet the following requirements:

- A scientific article can be written in Georgian, Russian, or English;
- The paper must be accompanied by a submission of a Doctor of Sciences of the relevant specialty, about the feasibility of its publication;
- The work must be presented in **Sylfaen** font;
- Font size 10, spaced one;

Steps for creating an article:

1. The article begins with the title (font size - 12, bold).
2. Name and surname of the authors in full.
3. Each author's workplace (university, department), country and e-mail.
4. Abstract in the same language (font size - 9)

The abstract should include:

- subject, theme, purpose of the work;
 - method or methodology of conducting work;
 - Work results;
 - scope of application of results;
 - Conclusions.
5. **Keywords** (font size - 9)
 6. **Article**

The article (font size - 10) should be structured and should consist of the following parts: introduction, body and conclusion.

7. **References** (font size - 9).

After the used literature, the abstract in another language should be placed (if the article is Georgian in English and if the article is in English in Georgian).

The used literature should be formatted according to the bibliographic standard, namely:

- Author, A.A., Author, B.B., & Author, C.C. (2005). Title of article. Title of Journal, 10(2), 49-53.

For example:

1. David Iverieli, George Kartveli. (2023). Logical-mathematical model for decision-making of assessment of knowledge. International Periodicals Scientific Journal "Intellecti" No 3(75), pp. 234–239 ISSN 1512-0333.
- The volume of the paper should not exceed 4 printed A4 size pages, including the list of main literature (no more than 8-10 titles) and referat;
 - The thesis must be submitted to us on a computer disk and printed in one copy on A4 size paper, it is also possible to submit the thesis by e-mail to the following address: intellecti1997@gmail.com
 - At the beginning of the first page of the paper, it should be mentioned which field of science it belongs to.

For more information, please, contact us:

Guram Chachanidze - (+995) 599 578616; **Tamar Chachanidze** - (+995) 599 153070.

სარჩევი

0111 განათლების მეცნიერება

ნინო თვალჭრელიძე	
მოდელური სახელმძღვანელოების შეფასებისთვის	13
ნინო თვალჭრელიძე	
შინაარსის წყარო კულტურაზე ორიენტირებული სწავლებისთვის	18
ნინო მეშველიანი, სოფიო თევდორაძე	
ოჯახური აღზრდის სტილის გავლენა მოზარდის ფსიქოსოციალურ ადაპტაციაზე	21
ირინა ნოზაძე	
საკლასო მართვის გამოწვევები და მათი დამლევის სტრატეგიები ინგლისური ენის გაკვეთილზე	25
თამარ ფხალაძე, დავით მაღაზონია	
ინტერკულტურული განათლების პერსპექტივები საქართველოს ისტორიის სწავლებისას	29
თამაზ ჯაში	
დაცვის ხაზის მოთამაშეები და პრესინგის როლი თანამედროვე ფეხბურთში	34

0222 ისტორია და არქეოლოგია

გვანცა ბურდული	
რა ტაქტიკას უნდა მიმართოს ქართველმა სამღვდელოებამ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის შემდეგ?! (1906 წლის მოვლენებზე დაყრდნობით)	38

0232 ლიტერატურა და ლინგვისტიკა

ეკა კვანტალიანი	
რიტორიკა ჟან რასინის ბიბლიური დრამების - „ესთერისა“ და „ათალიას“ პოეტიკაში	42
ნინო თევდორაძე	
კომუნიკაციის კოდური მოდელი: მისი ამჟამინდელი სტატუსი და რელევანტურობა ლინგვისტიკაში	47

0311 ეკონომიკა

თეა ბიძინაშვილი, ნანა ხითარიშვილი	
საინვესტიციო კლიმატი საქართველოში: პროგრესი, გამოწვევები და სამომავლო პერსპექტივები	52
ზურაბ ჩადუნელი	
ლოჯისტიკის განვითარების ეკონომიკური სტრატეგია საქართველოში	56
გიორგი ჭუმბაძე	
გადაუდებელი სწრაფი შესყიდვების სისტემის ანალიზი და განვითარების შესაძლებლობები	60

0313 ფსიქოლოგია

ნინო ბერუაშვილი	
პიროვნული თვითშეფასების განმსაზღვრელი შინაგანი და გარეგანი ფაქტორები	65

0411 საბუღალტრო აღრიცხვა და დაბეგვრა

თინათინ დოლიაშვილი

შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების“ ფინანსური შედეგების ანალიზი 2019-2023 წლებში და მათი გავლენა ფინანსური მდგრადობის ძირითად მაჩასიათებლებზე 69

0521 გარემოსმცოდნეობა

თამუნა ხუფენია

კლიმატური ცვლილებების გავლენა სამეგრელოს რეგიონზე 77

0532 დედამიწის შემსწავლელი მეცნიერებები

მაია ზლიაძე

გეოგრაფია, როგორც მედიის ანალიზის ინსტრუმენტი 80

0541 მათემატიკა

მაკა ლომთაძე

წრფივი დაპროგრამების ამოცანის ამოხსნა სიმპლექს-მეთოდით 84

0619 ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები

დათა დათაშვილი

საინფორმაციო ქსელში შეღწევის გამოვლენის თანამედროვე სისტემები 90

0819 სოფლის მეურნეობა – არაკლასიფიცირებული

ნიკოლოზ მესხი, მირანდა წეროძე

კალიების გავრცელების დინამიკა და ინტეგრირებული მართვის სტრატეგია აღმოსავლეთ საქართველოს არიდულ ზონებში 96

ნიკოლოზ მესხი, მირანდა წეროძე

აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ მავნე ორგანიზმების ინტეგრირებული მართვის ქართული მოდელი, როგორც რეგიონული რეაგირება გლობალურ სასოფლო-სამეურნეო საფრთხეზე 100

0912 მედიცინა

თამარ ასანიძე

სივრცითი სამუშაო მეხსიერების დაქვეითება და მისი ნეიროფიზიოლოგიური კორელატები ალკოჰოლზე დამოკიდებულ პაციენტებში 104

1019 პერსონალური მომსახურებები – არაკლასიფიცირებული

ელისაბედ ბალიაშვილი, მარიამ ქუთათელაძე

სასტუმრო მომსახურების პერსონალის სტრატეგიული მართვა ინოვაციურ მიდგომებზე დაყრდნობით 109

C O N T E N T S

0111 EDUCATION SCIENCE

Nino Tvaltchrelidze	
MODELS FOR TEXTBOOK EVALUATION	13
Nino Tvaltchrelidze	
SOURCES OF CONTENT FOR CULTURALLY RESPONSIVE TEACHING	18
Nino Meshveliani, Sofio Tevdoradze	
THE IMPACT OF FAMILY PARENTING STYLES ON ADOLESCENTS' PSYCHOSOCIAL ADAPTATION	21
Irina Nozadze	
CLASSROOM MANAGEMENT CHALLENGES AND INTERVENTION STRATEGIES IN ENGLISH LESSONS	25
Tamar Pkhaladze, Davit Malazonia	
PERSPECTIVES ON INTERCULTURAL EDUCATION IN TEACHING GEORGIAN HISTORY...	29
Tamaz Jashi	
THE ROLE OF DEFENDERS AND PRESSING IN CONTEMPORARY FOOTBALL	34

0222 HISTORY AND ARCHAEOLOGY

Gvantsa Burduli	
WHAT TACTICS SHOULD THE GEORGIAN CLERGY ADOPT AFTER THE RESTORATION OF THE AUTOCEPHALY OF THE GEORGIAN CHURCH? (BASED ON THE EVENTS OF 1906)	38

0232 LITERATURE AND LINGUISTICS

Eka Kvantaliani	
LA RHÉTORIQUE DANS LA POÉTIQUE DES DRAMES BIBLIQUES DE JEAN RACINE – "ESTHER" ET "ATHALIE"	42
Nino Tevdoradze	
THE CODE MODEL OF COMMUNICATION: ITS CURRENT STATUS AND RELEVANCE IN MAINSTREAM LINGUISTICS	47

0311 ECONOMICS

Tea Bidzinashvili, Nana Khitarishvili	
THE INVESTMENT CLIMATE IN GEORGIA: PROGRESS, CHALLENGES AND FUTURE PERSPECTIVES	52
Zurab Chaduneli	
ECONOMIC STRATEGY FOR LOGISTICS DEVELOPMENT IN GEORGIA	56
Giorgi Chumbadze	
ANALYSIS AND DEVELOPMENT OPPORTUNITIES OF THE EMERGENCY RAPID PROCUREMENT SYSTEM	60

0313 PSYCHOLOGY

Nino Beruashvili	
DETERMINANT INTERNAL AND EXTERNAL FACTORS OF PERSONAL SELF-ESTEEM	65

0411 ACCOUNTING AND TAXATION

Tinatin Doliashvili

ANALYSIS OF THE FINANCIAL RESULTS OF “UNITED AIRPORTS OF GEORGIA” LLC FOR 2019-2023 AND THEIR IMPACT ON THE MAIN CHARACTERISTICS OF FINANCIAL SUSTAINABILITY

69

0521 ENVIRONMENTAL SCIENCES

Tamuna Khupenia

THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON THE SAMEGRELO REGION

77

0532 EARTH SCIENCES

Maia Bliadze

GEOGRAPHY AS A TOOL FOR MEDIA ANALYSIS

80

0541 MATHEMATICS

Maka Lomtadze

SOLUTION OF A LINEAR PROGRAMMING PROBLEM BY THE SIMPLEX METHOD

84

0619 INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (ICTS)

Data Datashvili

MODERN SYSTEMS FOR DETECTING INTRUSION INTO THE INFORMATION NETWORK..

90

0819 AGRICULTURE, NOT ELSEWHERE CLASSIFIED

Nikoloz Meskhi, Miranda Tserodze

DYNAMICS OF LOCUST INFESTATIONS AND INTEGRATED MANAGEMENT STRATEGIES IN ARID ZONES OF EASTERN GEORGIA

96

Nikoloz Meskhi, Miranda Tserodze

THE GEORGIAN MODEL OF INTEGRATED PEST MANAGEMENT AGAINST HALYOMORPHA HALYS AS A REGIONAL RESPONSE TO A GLOBAL AGRICULTURAL THREAT

100

0912 MEDICINE

Tamar Asanidze

DISTURBANCE OF SPATIAL WORKING MEMORY AND ITS NEUROPHYSIOLOGICAL CORRELATES IN ALCOHOL DEPENDENCE

104

1019 PERSONAL SERVICES, NOT ELSEWHERE CLASSIFIED

Elisabed Baliashvili, Mariam Kutateladze

STRATEGIC MANAGEMENT OF HOTEL SERVICE PERSONNEL BASED ON INNOVATIVE APPROACHES

109

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

Models for Textbook Evaluation

Nino Tvaltchrelidze

International Black Sea University

E-mail: ntvaltchrelidze@ibsu.edu.ge

Abstract

This article focuses on the content of EFL/ESL textbooks as they are one of the significant resources for English teachers. What is the best content for textbooks in English language classroom with divers student population? How much is culture depicted and which culture? Is this the source culture, target culture or international culture? The article below explores varied criteria for textbook evaluation offered by different authors. It discusses the importance of relationship between teachers and textbooks and shows different models for textbook evaluation which teachers can use for making their choices.

Key words: textbooks, culture, evaluation

Introduction

Textbooks are one of the powerful resources in EFL/ESL classrooms. There are many EFL/ESL textbooks with a focus on target culture and international culture that Cortazzi and Jin (2011) examined, and they conclude that the development of intercultural skills and culture-sensitive language learning depends very much on the ways textbooks are used in the classroom. The role of the language teacher is often like the role of a diplomat who avoids acute corners and supports the peaceful development of relationships. Many teachers, unfortunately, avoid this sophisticated and responsible role as too difficult, so they totally avoid talking about culture. Probably this sort of teaching makes their lives easier, but certainly it does not help students very much.

Over time many models for textbook analysis have been created by various authors. Some checklists fail in evaluating the cultural content in them (Dwyer, 1984; Brown, 1995, p. 146-150, 159-166, 176-177). Harmer (1991) and McDough & Show's (1993) checklists draw attention to stereotypes of races and cultures in textbooks. Some checklists warn teachers that there can be varieties of target cultures but point out only Britain and the United States (Savignon, 1983, p. 169-175). Cunningsworth (1995) presents a checklist for textbook evaluation and this one is slightly more related to the cultural content, gender issues, and ethnic diversity by asking questions like: Will your students be able to relate to the social and cultural contexts presented in the course book? 'Are women portrayed and represented equally with men?' 'Are other groups represented, with reference to ethnic origin, occupation, disabilities, etc.?' 'Do they cover teaching techniques, language items such as grammar rules and culture-specific information?' Cunningsworth (1984) also introduces a question if the cultural environment assists learners in detecting social situations they may really appear in. This issue, the importance of cultural skills together with cultural knowledge, is discussed further in Skierso's (1991, p. 432-453) and Snow's (1996, p. 231-250) works. As Cortazzi and Jin (2011) state they 'distinguish cultural recognition from cultural production. Students may need to recognize the meaning of target group behavior, but they may not wish to follow it. Some may have mixed feelings about 'Western' cultures and such cultures therefore need to be presented in an objective and sensitive manner' (p. 202).

It is beyond question that checklists vary in understanding the role of culture in EFL/ESL textbooks. More evidently, they represent their authors' point of view, how deeply aware of or interested in culture they are. Surprisingly enough, the questions about culture are at the end of the checklists, as if remembered at the last minute.

Main Part

Framework for textbook evaluation

Cortazzi and Jin (2011) cite Byram's framework for textbook evaluation which is thoroughly distinguished. Byram offers several areas of interest in the textbook while evaluating the cultural content and explores the breadth and depth of focus in the given textbook.

Table 1. Criteria for textbook evaluation (after Byram, 1993, as cited in Cortazzi and Jin, 2011, in Cultural Mirrors, p. 203)

<p>Criteria for textbook evaluation</p> <p>Focus on cultural content:</p> <ul style="list-style-type: none"> • social identity and social groups (social class, regional identity, ethnic minorities) • social interaction (differing levels of formality; as outsider and insider) • belief and behavior (moral, religious beliefs, daily routines) • social and political institutions (state institutions, health care, law and order, social security, local government) • socialization and the life cycle (families, schools, employment, rites of passage) • national history (historical and contemporary events seen as markers of national identity) • National Geography (geographic factors seen as being significant by members) • stereotypes and national identity (what is "typical," symbols of national stereotypes)
--

Cortazzi and Jin (2011) examined a range of ELT textbooks and revealed three patterns in English textbooks reflecting culture. These patterns are: 1. Textbooks with *source culture* - it means learners' own culture; 2. Textbooks with *target culture* - referring to cultures where target language is used as a first language; 3. Textbooks with *international target culture* - referring to cultures around the world, using English as an international language.

To illustrate the EFL textbooks with source cultures, Cortazzi and Jin bring the examples of the textbook for Venezuela - *El libro de ingles*, for Turkey- *Spotlight on English*, and for Saudi Arabia- *English for Saudi Arabia*. These textbooks are produced at national level and introduce source cultures. The settings in these textbooks are source cultures, characters travel inside their country, performing activities familiar to their cultures, talk about traditional food, focus on their traditions and history and name national heroes.

Cortazzi and Jin (2011) give reasons for a strong emphasis on the source culture in these textbooks: There is a need for learners to talk about their culture with visitors. A deep reason is that such materials are usually designed to help students become aware of their own cultural identity' (p. 205-206). They follow the argument that learning English-speaking cultures is harmful for their children's identity. I would probably agree with the statement if, as had been said earlier, we meant assimilation with the target-language culture. But, as it also has been mentioned, the inseparability of language and culture causes the need of culture-sensitive language teaching which is not only harmless for the learners' identity within their culture, but also helps to comprehend it more deeply.

As a counterargument for the fact that introducing foreign cultural aspects in the textbooks are damaging national identity, Cortazzi and Jin (2011) bring the example of Lebanon. Lebanese textbooks have cultural content that is not source culture and 'as a result, more than half are bilingual; they are familiar with other cultures and are generally regarded as very cosmopolitan, yet very few think of themselves as French, or American, or British; their ethnic identity as Lebanese is basically not in question' (p. 206).

Cortazzi and Jin (2011) identify several problematic situations in teacher, student and textbook interactions. Firstly, teachers' and students' culture of learning may be incompatible with each other and with reference to target culture, as in the classroom using the textbook there is a three-party dialogue. This may cause the misrepresentation of culture content and source culture will be dominated in the classroom interactions.

Secondly, teachers' and students' culture of learning may coincide but differ from textbook culture of learning. Similarly in the above situation source culture will dominate the dialogues.

Thirdly, the situation may be paradoxical in the case of a native speaker teacher. Teacher's culture of learning and the target culture of learning of the textbook are congruent, but different from students' culture of learning. In this case, as students' expectations are not met, the teacher's professionalism will be doubted by the students. It is crucial for the teacher in this situation to become aware of the students' culture of learning. The solution to these problems move towards teachers and textbooks.

Model for textbook analysis

Karen Risager (1991) offers four categories in her model for textbook analysis. She mentions that the model was initially derived from the analysis of realistic prose but modified for analyzing textbooks and pedagogical needs (Andersen & Risager, 1978). The following is the schema for categories:

1. The micro level-phenomena of social and cultural anthropology:
 - a. the social and geographical definition of characters
 - b. material environment
 - c. situations of interaction
 - d. interaction and subjectivity of the characters: feelings, attitudes, values, and perceived problems.
2. The macro level social, political, and historical matters:
 - a. broad social facts about contemporary society (geographical, economic, political etc.)
 - b. broad sociopolitical problems (unemployment, pollution etc.)
 - c. historical background.
3. International and intercultural issues:
 - a. comparisons between the foreign country and the pupils' own
 - b. mutual representations, images, stereotypes
 - c. mutual relations: cultural power and dominance, co-operation and conflict.
4. Point of view and the style of the author(s)' (p. 182-183).

Risager (1991) uses the above model to examine elementary EFL textbooks used in Scandinavia. She presents the overall picture of textbook development from the 1950s and adds that though the description stems from textbook analysis in Scandinavia, the whole Western Europe has followed the same trend. Below is the detailed account of Risager's (1991) description.

Micro level: phenomena of social and cultural anthropology

The social and geographical definition of characters - During the whole period textbooks have been dominated by middle class representatives. However, from the 1970s some working class photos also appear. The textbooks for young learners never mention occupation, while occupational concern is seen in textbooks for adults

From the late 1970s and 1980s textbooks become rich with various age groups. Elderly people and children start to appear in textbooks, while in the past they did not exist. Overall the age of characters is adapted to the age of learners. After World War II, English language learning classes became extended both in terms of age groups and social affiliation.

As for the social relationships of characters, in the 1960s it was confined within the family consisting of a mother, a father, and siblings interacting in the house or a garden, but from the 1970s the focus was shifted from the family members to the young people, friends, tourists, visitors and thus people's residence disappears and hotels and reception desks come into sight. So, 'marginalization of native everyday life' (Risager, 1991, p. 184) is seen. Textbooks in the 1960s had no core characters and thus, fragmentation of social space is evidenced.

From the point of geographical environment, in the early textbooks only urban lifestyle was described, but from the 1970s different countries and cities came into light.

Material environment - Technological achievements in reproduction sphere made it possible to change primitive drawings with colorful realistic drawings and photos. Motivation factor was raised depending on the aesthetic dimension.

So, even if the visual materials are of great value, representing everyday life, their arrangement tends to represent the universe in a very fragmented way. Very few pictures are used to illustrate social and geographical contrasts, for instance. At any rate, the heavy emphasis on photographs tends to stress the objectifiable, material

aspects of culture-though photos may occasionally illustrate affective aspects too, for instance certain atmospheres. (Risager, 1991, p. 185)

Situations of interaction - Situation shift is also evidenced in late textbooks from garden, home, shopping, and bus settings to booking office, theatre, and restaurant situations. This means that textbook content is increasingly moving towards communication orientation. However, spare time conversation influence is high based on the linguistic needs, which is marked with common language use.

Interaction and subjectivity - Early textbooks did not depict feelings, values and opinions of characters, but new ones already show the expression of opinion, compassion or indifference as categories of language function. Religious beliefs and activities are not included in textbooks and problems are limited too. 'Perceived problems are very rarely shown, and they are seldom of a serious type. In good cases the problem may be about pocket money, or pupil participation. There are only a few more problems represented in the newer books compared to the earlier ones. We see here a strong under-representation of the subjective aspects of culture' (Risager, 1991, p. 186). This is again a demonstration of headache-avoiding policy, but, as I have shown, language and culture are inseparable, and religion is a very important aspect of culture. I do not think this is appropriate.

Macro-level: Social, Political, and Historical Matters

Broad social facts about contemporary society - In the textbooks of the late 1970s the sociocultural facts appear in the form of useful information for tourists. Many different towns are mentioned in the sense of geographical information in new textbooks compared to old ones, though no information exists on cultural geography. The trend towards sociocultural orientation in new EFL textbooks exists but is not full-fledged.

Broad sociopolitical problems - In recent textbooks, the problem orientation is already detected. Topics like women's works, immigrant workers, unemployment, racism are briefly referred to.

Historical background - Historical background is missing from textbooks, though 'thematic units have in some cases given way to historical information, for instance a theme on 'la Bretagne' (Risager, 1991, p. 187). Meanwhile, many historic events are part of idioms and have to be taught. for example: the idiomatic meaning of the American idiom *rope in* is 'to include someone to persuade someone to join in doing something' (Kirkpatrick and Schwarz, 1995). This idiom reflects the experience of catching and collecting cattle with the help of lassoes by the frontiersmen in the West. A very important historic event is reflected in the idiom *a witch-hunt*, the idiomatic meaning of which is: 'a search for, and persecution of, people whose views are regarded as evil' (Kirkpatrick and Schwarz, 1995). The prototype of the idiom refers to the organized hunts for witches.

International and Intercultural Issues

Comparisons between pupils' own country and the foreign country - Risager (1991) explains the absence of comparison in textbooks by saying that books created locally in cooperation of target and native language and culture experts would be especially effective. Publishing houses may think about national appendices to their international books. This comment also concerns the two items below.

Mutual representations - This category is also not presented in EFL textbooks, but in very recent ones authors offer some discussions about possible stereotypes.

Mutual relations - This category is also absent from textbooks. 'Target country or countries are still considered as isolated units' (Risager, 1991, p. 188).

Point of View and Style of the Author

Authors in general restrain themselves from expressing personal attitudes towards sociocultural issues or engaging with critical analysis.

Conclusion

The above analyses of textbooks proposed by Risager (1991) show that, though there has been considerable change in textbooks since the 1950s, the traditional focus on purely linguistic matters was replaced by increasingly important cultural information. However, the textbooks published in the 20th century still lack some elements of sociocultural context. The trend toward cultural orientation kept growing and the increasingly diverse classrooms in the 21st century already brought the necessity of the introduction of foreign countries, their representatives and mutual relations.

Modern textbooks should include more intercultural aspects and teachers should be more aware of intercultural competence. From this analysis it is visible that language teachers, whether native or non-native speakers, must take a more reflective and ethnographic path towards cultural content and methodology.

References

1. Andersen, H. & Risager, K. (1978). The relationship between sociocultural and linguistic content in foreign language teaching. In K. Gregersen et al. (Eds.), *Papers from the fourth Scandinavian conference of linguistics* (pp.73-78). Odense University Press.
2. Brown, J. D. (1995). *The Elements of Language Curriculum: A Systematic Approach to Program Development*. Boston: Heinle and Heinle.
3. Cortazzi, M., & Jin, L. (2011). Cultural mirrors: Materials and methods in the EFL classroom. In E. Hinkel (Ed.), *Culture in Second Language Teaching and Learning* (pp.196-221), New York: Cambridge University Press.
4. Cunningsworth, A. (1984). *Evaluating and Selecting EFL Teaching Materials*. London: Heinemann.
5. Cunningsworth, A. (1995). *Choosing Your Coursebook*. London: Heinemann.
6. Dwyer, M. A. (1984). A preliminary checklist for materials development. *English teaching forum* (April), 8-10.
7. Risager, K. (1991). Cultural references in European textbooks: An evaluation of recent tendencies. In D. Buttjes & M. Byram (Eds.), *Mediating Languages and Cultures* (pp.33-47). Clevedon: Multilingual Matters.
8. Savignon, S. (1983). *Communicative competence: Theory and classroom practice, texts and contexts in second language learning*. Reading, MA: Addison-Wesley.
9. Skierso, A. (1991). Textbook selection and evaluation. In M. Celce-Murcia (Ed.), *Teaching English as a Second or Foreign Language* (pp. 432-453). Boston: Heinle and Heinle.
10. Snow, D. (1996). *More Than a Native Speaker: An Introduction for Volunteers Teaching Abroad*. Alexandria, VA: TESOL.

მოდელის სახელმძღვანელოების შეფასებისთვის

ნინო თვალჭრელიძე

რეზიუმე

სტატიაში ყურადღება არის გამახვილებული ინგლისურის, როგორც უცხოური ენის და მეორე ენის სახელმძღვანელოებზე, როგორც ერთ ერთმნიშვნელოვან რესურსზე ინგლისური ენის მასწავლებლებისთვის. რა არის სახელმძღვანელოებისთვის ინგლისური ენის მრავალფეროვან საკლასო ოთახში საუკეთესო შინაარსი? რა ადგილი უჭირავს კულტურას სახელმძღვანელოებში? არის ეს ადგილობრივი კულტურა, თარგმნილი კულტურა, თუ საერთაშორისო კულტურა? მოცემულ სტატიაში ვიკვლევთ სხვადასხვა ავტორის მიერ შემოთავაზებულ კრიტერიუმებს სახელმძღვანელოს შესაფასებლად. განვიხილავთ მასწავლებლების დაამოკიდებულებას სახელმძღვანელოებთან მიმართებაში, მის მნიშვნელობას და წარმოადგენს სახელმძღვანელოების შეფასების სხვადასხვა მოდელს, რომელიც დახმარებას გაუწევს მასწავლებლებს შემოთავაზებული სახელმძღვანელოებიდან საკუთარი არჩევანის გაკეთებისას სწორი გადაწყვეტილების მიღებაში.

საკვანძო სიტყვები: სახელმძღვანელოები, კულტურა, შეფასება.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

Sources of Content for Culturally Responsive Teaching

Nino Tvaltchrelidze
International Black Sea University
E-mail: ntvaltchrelidze@ibsu.edu.ge

Abstract

There is no doubt that the transformation of curriculum content is the most significant part of thinking about how to empower our students from different cultural groups. What is the content that should be delivered to the diverse student population in ESL classrooms? How can teachers achieve the academic success of diverse students? The most powerful resource for teachers is the textbook. Are there other sources of content that can be used in the classroom for diverse learners? The article below explores the sources of content other than the textbooks that create strong foundation for multicultural curricular content.

Key words: multicultural curriculum content.

Introduction

It is not new that the empowerment of culturally diverse students is the fundamental aim of culturally responsive teaching. Empowerment is achieved through academic success, cultural affiliation and personal efficacy. The discussion of the empowerment of culturally diverse students leads us to the significance of the content taught to them, the content that is relevant to them, that is connected to real life and experiences outside the school. "Content about the histories, heritages, contributions, perspectives, and experiences of different ethnic groups and individuals, taught in diverse ways, is essential to culturally responsive teaching" (Gay, 2010). There are several sources of multicultural curriculum content. The discussions about the curriculum content, as the most essential aspect of a multicultural curriculum is developed further by Geneva Gay (2010). Below will be discussed textbooks, standards and literary books as sources of content for culturally responsive pedagogy.

Main Text

Textbooks as multicultural curriculum content

Textbooks together with workbooks and teachers' guides are the most widely used sources in language teaching, although computer-based technologies and multimedia instructional resources are being increasingly introduced. As Cortazzi and Jin (2011) suggest "Textbooks can be...

- a teacher
- a map
- a resource
- a trainer
- an authority
- a de-skinner
- an ideology' (p. 199).

As Cortazzi and Jin (2011) further explain, like teachers direct students, textbooks similarly instruct them about English-speaking countries. In the sense of 'a map' textbooks provide teachers and learners with structured paragraphs with language and culture aspects to be learned. Textbook is a resource: a set of materials and activities from which the most appropriate or useful items will be chosen. Other parts may be briefly dealt with or ignored, and supplementary material will often be brought in by the teacher, because the textbook is unlikely to cover everything' (p. 199).

In the sense of 'a trainer' textbooks and teachers' guides serve as explanations for less trained teachers. Teachers can acquire cultural knowledge from them. Revealing their training capacities, a textbook can be seen as 'an authority.' The information is treated as a fact, reliable, and valid. In-experienced teachers in some cultures never view it critically.

As 'a de-skinner,' Cortazzi and Jin (2011) claim that for many professional teachers' textbook reliance causes negligence of creativeness and a fault-finding approach to teaching materials.

Finally, textbook as 'an ideology' is characterized by acknowledging 'that it reflects a worldview or cultural system, a social construction that may be imposed on teachers and students and that indirectly constructs their view of a culture' (Cortazzi & Jin, 2011, p. 200). De Castell, Luke, & Luke (1989) perceive textbooks as a sort of cultural politics, as they may contain elements of social, political, cultural, and economic reality.

English language textbooks in the past had a European focus and a poor design, included no authentic materials, were author-dominated and culturally unconscious (Risager, 1991). They were published mainly in the UK and the USA. However, today they are more market-centered, culturally responsive, design-rich, focused on nonnative learning situations, published by local publishers and encompassing no artificial materials.

Karen Risager (1991) stresses the genre change in textbooks and identifies that 'in the 1950s and 1960s they were dominated by the kind of realistic fiction, in the 1970s and 1980s they are rather mixtures of ultra-short (realistic) fiction (mini-dialogues) and many types of no-fiction' (p. 182).

The conclusion drawn from Chun-Hoon's (1973) study of effects of the inappropriate textbooks is still up to date. Students feel insulted, ashamed, frustrated by the shallow or negative characterization of their ethnic groups or from their total omission. The recommendation for authors is to direct their center of attention 'to deal with more authentic and substantial human experiences and contextualize specific subject matter skills in more meaningful multicultural content' (Gay, 2010, p. 133). The deficiency of cultural content into textbooks may be defeated by integrating more realistic, contextualized content about history and culture of different ethnic groups into classroom interactions between students and teacher.

Standards

Other influential sources for multicultural curriculum are achievement standards and standardized testing. Standards are 'about what students should know and be able to do at what levels of acceptability, and according to what evidence or measures of success' (Gay, 2010, p.134). The idea of standardization refers to using the same scale for all students to find out the knowledge of content and performance standards, which measures the level of acceptability of the content.

In America for culture-oriented teaching the initiative of NCLB (No Child Left Behind Act of 2001) to impose penalty on the US states 'where there were significant disparities in the performance of students from different ethnic, racial, cultural, social, and linguistic groups' (Gay, 2010, p. 137), was an important step forward, but not much practical realization followed. Most states and standardized tests in the US are colorblind. The wordiness of state standards and NCLB is attractive, but the enactment in practice is problematic.

Standards determine the content for textbooks and what teachers teach, but the awareness and sensitivity towards this issue should make teachers keep their creativeness and control over what they teach, how they teach and how students are assessed. Likewise, there is no one best method for teaching all students, there is no right curriculum design and assessment procedure for all students. Using varied curriculum content and designs, resources, teaching methods and techniques make better opportunities for diverse students to achieve success.

Literary books

Literary books are one more influential source of content. 'It also is a powerful way to expose students to ethnic groups, cultures, and experiences different from their own to which they may not have access in their daily lives. Multicultural literature can help students cross cultural borders and improve understanding of insider and outsider perspectives on cultural, ethnic, and racial diversity' (Gay, 2010, p. 142). Povey (1968) points out that second language reading and literature can both be used as culture teaching tools, but they are different things. Keeping in mind the difference between literature and reading, teachers can refer students of beginning and lower-intermediate levels to readings and students of upper-intermediate and advanced levels to literature.

Great effort and expertise are required from a teacher to teach about culture from literature. It requires knowledge and thorough understanding of literature by teachers. In Stephen Crane's 'The Bride Comes to Yellow Sky' there is a drunken gunman who challenges an officer of the highest rank in the army to show his supremacy over him, but when he understands that the opponent is with his bride and unarmed, he quits out of the sense of fair play. Valdes (2001) focuses on teacher's skills regarding the issue and comments: "understanding these unspoken values and presenting them to second language learners is an absolute requirement for the teacher" (p. 141).

The same can be said about the topic of humor. For diverse students it may be complicated to understand why a native English teacher is laughing. If the teacher explains what the foundation for humor in English-speaking countries is and what is unexpected, strange and unsuitable in the situation, he/she will greatly assist the students' understanding of the phenomenon.

Wilga Rivers (1983) has said: "Our students need literature, poetry, music, and other artistic manifestations, not only of a literate elite, but also of the common people in oral traditions, folklore, the arts of the people, the history and stories that make small pockets of cultural identity unique" (p. 33). Advice for teachers is to acquire a deep insight into the culture and use multiple resources to teach in a culture-sensitive way effectively to students of diverse cultures, ethnicity, and race.

Conclusion

Based on the above considerations it is straightforward that curriculum content is an instrument for enhancing culturally diverse students' attitudes, capabilities and experiences. A curriculum should be meaningful for students to make it possible for them to reach the curriculum goals. Meaningfulness implies admitting rightfulness of diverse cultures' contributions and historical heritages.

References

1. Chun-Hoon, L. K. Y. (1973). Teaching the Asian-american experience. In J. A. Banks (Ed.), *Teaching Ethnic Studies: Concepts and Strategies* (pp. 118-146). Washington, DC: National Council for the social studies.
2. Cortazzi, M., & Jin, L. (2011). Cultural mirrors: Materials and methods in the EFL classroom. In E. Hinkel (Ed.), *Culture in Second Language Teaching and Learning* (pp.196-221), New York: Cambridge University Press.
3. Gay, G. (2010). *Culturally-Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice*. New York: Teachers College Press.
4. Povey, J. F. (1968). Literature in TESL programs: The language and the culture. *TESOL quarterly* 1(June): 40-6. Reprint in Harold B. Allen and R. Campbell (Eds.), *Teaching English as a second language: A book of readings*, (2nd Ed.). New York: McGraw-Hill.
5. Risager, K. (1991). Cultural references in European textbooks: An evaluation of recent tendencies. In D. Buttjes & M. Byram (Eds.), *Mediating Languages and Cultures* (pp.33-47). Clevedon: Multilingual Matters.
6. Rivers, W. M. (1983). *Speaking in Many Tongues: Essays in Foreign-language Teaching*, (3rd ed). New York: Cambridge University press.
7. Valdes, J. M. (2001). Culture in literature. In J. M. Valdes (Ed.), *Culture Bound* (pp. 137-147), Cambridge: Cambridge University Press.
8. Valdes, J. M. (Ed.). (2001). *Culture Bound: Bridging the Cultural Gap in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

შინაარსის წყარო კულტურაზე ორიენტირებული სწავლებისთვის

ნინო თვალჭრელიძე

რეზიუმე

კურიკულუმის (სასწავლო გეგმის) შინაარსის ტრანსფორმაცია რომ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია კულტურული მრავალფეროვნების წარმომადგენელ სტუდენტთა გაძლიერებისთვის, უდავოა. რა შინაარსი უნდა მივაწოდოთ სტუდენტთა მრავალფეროვან ჯგუფებს ინგლისურის, როგორც მეორე ენის სწავლებისას? როგორ მიაღწიოს მასწავლებელმა სტუდენტთა მრავალფეროვანი ჯგუფების წარმატებას? ყველაზე მძლავრი რესურსი მასწავლებლისთვის არის სახელმძღვანელო. არის კი სხვა რესურსები კურიკულუმის შინაარსისთვის რაც შეიძლება რომ გამოყენებული იქნას საკლასო ოთახში კულტურული მრავალფეროვნების წარმომადგენელ სტუდენტებთან? მოცემულ სტატიში ვიკვლევთ რესურსებს, რომლებიც არ წარმოადგენს სახელმძღვანელოს და რომლებიც იქნება ძლიერი ფუნდამენტი მულტიკულტურული კურიკულუმის შინაარსისთვის.

საკვანძო სიტყვები: მულტიკულტურული სასწავლო პროგრამის შინაარსი.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

ოჯახური აღზრდის სტილის გავლენა მოზარდის ფსიქოსოციალურ ადაპტაციაზე

ნინო მეშველიანი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: nino.meshveliani947@pes.tsu.edu.ge

სოფიო თევდორაძე

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: sopio.tevdoradze@tsu.ge

რეზიუმე

მოზარდობის პერიოდში ფსიქოსოციალური ადაპტაცია მნიშვნელოვან როლს ასრულებს როგორც ემოციური კეთილდღეობის, ისე ქცევითი სტაბილურობის ჩამოყალიბებაში. ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორად, რომელიც შეიძლება ზეგავლენას ახდენდეს ამ პროცესზე, განიხილება მშობლის აღზრდის სტილი. წინამდებარე ნაშრომი ეძღვნება იმის დადგენას, თუ რამდენად უკავშირდება მშობლის აღზრდის სტილი მოზარდების ფსიქოსოციალური ადაპტაციის ინდიკატორებს: თვითშეფასებას, შფოთვის (პიროვნული და სიტუაციური) დონეებს, სოციომეტრიულ სტატუსსა და კოპინგის სტრატეგიებს. კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ თვითშეფასება, შფოთვა და სოციომეტრიული სტატუსი მნიშვნელოვნად არ განსხვავდებოდა აღზრდის სტილების მიხედვით. განსხვავებები გამოვლინდა მხოლოდ კოპინგის სტრატეგიებში: ავტორიტეტული სტილით აღზრდილი მოზარდები უფრო მეტად მიმართავდნენ პრობლემაზე ორიენტირებულ მიდგომებს, ხოლო ნებისდამრთველი სტილი ასოცირდებოდა ემოციაზე ორიენტირებულ სტრატეგიებთან. დაფიქსირდა ასევე სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი კავშირი პიროვნულ და სიტუაციურ შფოთვას შორის ($r = .427, p < .001$). ეს შედეგი მიუთითებს, რომ ადამიანი, რომელსაც ახასიათებს ხანგრძლივი და სტაბილური შფოთვა, უფრო მეტად არის მიდრეკილი კონკრეტულ სიტუაციებში დროებითი განგაშისა და დამაბულობის განცდისკენ. დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მშობლის აღზრდის სტილი, როგორც მოზარდის ფსიქოსოციალური ფუნქციონირების ერთ-ერთი შესაძლო განმსაზღვრელი, უშუალოდ აისახება მხოლოდ კოპინგის სტრატეგიებზე. სხვა ინდიკატორები უფრო მრავალფაქტორულ გავლენას ექვემდებარება, მათ შორის თანატოლთა ზეგავლენას, სკოლის სოციალურ კლიმატს, ასაკობრივ-ემოციურ თავისებურებებსა და კულტურულ კონტექსტს.

საკვანძო სიტყვები: მოზარდი, ფსიქოსოციალური ადაპტაცია, აღზრდის სტილი, თვითშეფასება, შფოთვა, კოპინგ სტრატეგიები, სოციომეტრია.

შესავალი

ადამიანის განვითარების ყოველი ეტაპი მნიშვნელოვანია პიროვნული ფორმირების პროცესში, მაგრამ მოზარდობა ხშირად აღიქმება, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე მგრძნობიარე, გარდამავალი პერიოდი, რომელიც ერთდროულად მოიცავს ფიზიოლოგიურ, ფსიქოლოგიურ და სოციალურ ცვლილებებს (Steinberg, 2005). მოზარდის ცხოვრებაში პარალელურად მიმდინარეობს ისეთი პროცესები, როგორიცაა თვითიდენტობის ჩამოყალიბება, ემოციური რეგულაციის სწავლა და სოციალური ადაპტაცია (Erikson, 1968). ამ ასაკში გამწვავებულია იდენტობის ძიება, ხოლო გარემოსთან ადაპტაციის მოთხოვნა, რიგ შემთხვევებში, ზრდის სტრესსა და ემოციურ რეაქციებს. აქედან გამომდინარე, მოზარდის ფსიქოსოციალური ადაპტაცია გვევლინება ერთ-ერთ ცენტრალურ გამოწვევად, ხოლო ამ თემის კვლევაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ოჯახურ მიკროკონტექსტს, აღზრდის სტილსა და მშობლის ემოციურ ჩართულობას (Bronfenbrenner, 1979; Baumrind, 1991).

ამ პროცესებში ერთ-ერთი გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ოჯახურ გარემოს, კონკრეტულად კი აღზრდის სტილს, რომელსაც მშობლები იყენებენ ბავშვთან ურთიერთობისას. მშობლობის სტილი წარმოადგენს იმას, თუ როგორ ურთიერთობს მშობელი შვილთან, რა საზღვრებს აწესებს, როგორ გამოხატავს მხარდაჭერას ან მკაცრ კონტროლს და რეაგირებს ბავშვების ქცევაზე (Baumrind, 1966; Darling & Steinberg, 1993). აღზრდის სტილი არამხოლოდ განსაზღვრავს ბავშვის ქცევით მოდელსა და ემოციურ რეაქციებს, არამედ გავლენას ახდენს მის მომავალ სოციალურ ადაპტაციაზე, ემოციურ სტაბილურობასა და თვითშეფასებაზე (Grusec & Davidov, 2010).

ძირითადი ნაწილი

თანამედროვე კვლევები ცხადყოფს, რომ მშობლების მიერ არჩეული აღზრდის სტილი პირდაპირ კავშირშია მოზარდების ფსიქოსოციალურ ადაპტაციასთან (Maccoby & Martin, 1983; Morris et al., 2007). დემოკრატიული სტილი, რომელიც აერთიანებს მკაფიო წესებსა და ემოციურ მხარდაჭერას, ეხმარება მოზარდს თვითდამკვიდრებასა და მაღალი თვითშეფასების ჩამოყალიბებაში. ხოლო ავტორიტარული ან ლიბერალური სტილები ხშირად უკავშირდება დეზადაპტაციურ შედეგებს, როგორცაა შფოთვა ან სოციალური გაუცხოება.

ფსიქოსოციალური ადაპტაცია არ წარმოადგენს ერთმნიშვნელოვან ან მარტივად განსასაზღვრ კონსტრუქტს. პირიქით, ის არის კომპლექსური, მრავალდონიანი და ურთიერთდამოკიდებული სისტემა, რომელიც მოიცავს შემდეგ ძირითად კომპონენტებს:

- **თვითშეფასება** - წარმოადგენს შინაგან, იდენტობასთან მჭიდროდ დაკავშირებულ კომპონენტს. მისი დონე გავლენას ახდენს მოზარდის სოციალურ ქცევაზე, ემოციურ სტაბილურობასა და სტრესისადმი გამძლეობაზე.
- **სოციომეტრიული სტატუსი** - განსაზღვრავს მოზარდის პოზიციას თანატოლთა ჯგუფში და ასახავს, რამდენად მიღებულია ის სოციალურ გარემოში. ეს კომპონენტი არამხოლოდ სოციალური ჩართულობის ინდიკატორია, არამედ ემოციური კეთილდღეობის განმსაზღვრელიც.
- **შფოთვა** - ემოციური რეაქცია, რომელიც ასახავს მოზარდის პასუხს როგორც შიდა, ისე გარე მოლოდინებზე. მაღალი შფოთვა მოქმედებს თვითშეფასებასა და სოციალურ ინტერაქციაზე და ხშირად მიუთითებს ადაპტაციის სირთულეებზე.
- **კოპინგ სტრატეგიები** - მექანიზმები, რომელთა მეშვეობითაც მოზარდი ცდილობს, გაუმკლავდეს სტრესს. მათი ადაპტურობა ან არაადაპტურობა განსაზღვრავს, რამდენად მდგრადია მოზარდი გარემოსთან ინტერაქციაში.

მიუხედავად იმისა, რომ მშობლის აღზრდის სტილი ხშირად განიხილება მოზარდის ფსიქოსოციალური ფუნქციონირების ერთ-ერთ განმამაპრობებელ ფაქტორად (Baumrind, 1991; Maccoby & Martin, 1983), თანამედროვე კვლევების ნაწილი მიუთითებს, რომ ეს გავლენა არ არის უნივერსალური და ყოველთვის არ ვლინდება ცალსახად და პირდაპირ. აღზრდის სტილის გავლენა შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს კულტურის, ასაკის, ოჯახური სტრუქტურის ან თანატოლური გარემოს კონტექსტში (Essau, 2008; Delhay et al., 2013).

სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია სწორედ იმაზე, თუ როგორ ურთიერთქმედებს მშობლის აღზრდის სტილი მოზარდის ფსიქოსოციალურ ადაპტაციასთან.

კვლევა

ჩატარდა თბილისის ერთ-ერთ საჯარო სკოლაში. შერჩევა განხორციელდა ხელმისაწვდომობის პრინციპით, არაალბათური მეთოდით. საბოლოო ნიმუში მოიცავს 151 რესპონდენტს: VII და IX კლასის 76 მოზარდს (36 გოგო და 40 ბიჭი; საშუალო ასაკი = 13.8 წელი) და 75 მშობელს (საშუალო ასაკი = 39.4 წელი). ერთმა მშობელმა კითხვარი ორჯერ შეავსო ვინაიდან მისმა ორმა შვილმა მიიღო მონაწილეობა კვლევაში. კვლევის ინსტრუმენტები შეირჩა საერთაშორისო აღიარებულ მეთოდოლოგიებზე დაყრდნობით. მშობლის აღზრდის სტილი განისაზღვრა ჰოპკინსის (1983) აღზრდის სტილის კითხვარის მიხედვით, რომელიც საშუალებას იძლევა, გამოიკვეთოს ავტორიტეტული, ნებისდამრთველი და ავტორიტარული აღზრდის ტიპები. მოზარდების თვითშეფასება შეფასდა მ. როზენბერგის (1965) თვითშეფასების სკალით, ხოლო შფოთვის სიტუაციური და პიროვნული დონეები სპილბერგერის შფოთვის დიფერენცირებული სკალის გამოყენებით. კოპინგის სტრატეგიების შესაფასებლად კი გამოყენებულ იქნა ლაზარუსის და ფოლკმანის (1984) კოპინგ სტრატეგიების კითხვარი, ხოლო თანატოლური სტატუსი განისაზღვრა მორენოს (1951) სოციომეტრიული მეთოდით. აღნიშნული ინსტრუმენტების ერთობლივი გამოყენება უზრუნველყოფს როგორც ინდივიდუალური, ისე სოციალურ-ქცევითი ადაპტაციის კომპლექსურ შეფასებას. მონაცემები დამუშავდა SPSS პროგრამით. გამოყენებულ იქნა აღწერითი სტატისტიკა (M, SD), ჯგუფთაშორისი შედარებები ANOVA-ს გამოყენებით და ასოციაციების დასადგენად Pearson-ის კორელაცია.

შედეგები

კვლევის აღწერითმა ანალიზმა აჩვენა, რომ მოზარდების ფსიქო-სოციალური ადაპტაციის ინდიკატორები, როგორცაა თვითშეფასება, სიტუაციური და პიროვნული შფოთვა და სოციომეტრიული

სტატუსი, არსებითად არ განსხვავდებოდა მშობლის აღზრდის სტილის ჯგუფებს შორის. ეს შედეგი მიუთითებს, რომ აღნიშნული ცვლადები შესაძლოა მეტად დამოკიდებული იყოს სხვა სოციალურ კონტექსტზე (თანატოლები, სკოლა, კულტურული გარემო), ვიდრე უშუალოდ აღზრდის სტილზე. მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა კოპინგ სტრატეგიების ანალიზი. ავტორიტეტული სტილის მქონე ოჯახებში გაზრდილი მოზარდები უფრო ხშირად მიმართავდნენ პრობლემაზე ორიენტირებულ კოპინგს, რაც გულისხმობს სტრესული სიტუაციის გააზრებასა და აქტიურ გადაწყვეტას. საპირისპიროდ, ნებისდამრთველ სტილთან ასოცირებული მოზარდები ნაკლებად იყენებდნენ ამგვარ სტრატეგიებს და უფრო მეტად მიმართავდნენ ემოციაზე ორიენტირებულ, ნაკლებად ადაპტურ ფორმებს.

კორელაციურმა ანალიზმა ცხადყო, რომ ემოციაზე ორიენტირებული კოპინგი პირდაპირ იყო დაკავშირებული მაღალი შფოთვის მაჩვენებლებთან, მაშინ როცა პრობლემაზე ორიენტირებული სტრატეგიები – შედარებით დაბალ შფოთვასთან. აღნიშნული კავშირი ადასტურებს სტრესთან გამკლავების მექანიზმების გადამწყვეტ როლს მოზარდის ემოციურ კეთილდღეობასა და ფსიქო-სოციალურ ფუნქციონირებაში.

მიღებული შედეგები ნაწილობრივ განსხვავდება არსებული თეორიული მოლოდინებისგან, რომლის მიხედვითაც მშობლის აღზრდის სხვადასხვა სტილი უნდა ასოცირდებოდეს თვითშეფასებისა და შფოთვის გარკვეულ დონესთან. ჩვენს შემთხვევაში, აღნიშნული ინდიკატორების მიხედვით განსხვავება მნიშვნელოვანი არ აღმოჩნდა. ამ შედეგს რამდენიმე განმარტებელი ფაქტორი შეიძლება ჰქონდეს:

კულტურული ფაქტორი - ქართულ კონტექსტში მკაცრი აღზრდა ხშირად ზრუნვის გამოხატულებად აღიქმება და ყოველთვის არ იწვევს ნეგატიურ დამოკიდებულებას, როგორც დასავლურ მოდელებში.

თანატოლთა გავლენა - მოზარდობის პერიოდში თანატოლების როლი ძლიერდება და ზოგჯერ ასუსტებს ან ანეიტრალებს მშობლის სტილის ეფექტს.

ასაკობრივი თავისებურებები - მოზარდობის გვიან ეტაპზე (15–17 წელი) თანატოლთა გარემო და სოციალური იდენტობის ძიება უფრო მნიშვნელოვანი ხდება, რის გამოც მშობლის სტილის გავლენა ნაწილობრივ ქვეითდება.

ამავე დროს, კოპინგის სტრატეგიები და შფოთვა აღმოჩნდა მოზარდის ფსიქოსოციალური ადაპტაციის ურთიერთდაკავშირებული კომპონენტები და უფრო მგრძნობიარე ცვლადები აღზრდის სტილის მიმართ. ეს მიუთითებს, იმაზე, რომ ოჯახში აღზრდის სტილი განსაზღვრავს არა იმდენად თვითშეფასების ან სტატუსის დონეს, რამდენადაც სტრესთან გამკლავების მექანიზმების ხარისხს.

დასკვნა

კვლევის შედეგად ვასკვნიტ, რომ ოჯახური აღზრდის სტილი პირდაპირ არ უკავშირდება მოზარდის თვითშეფასებას, შფოთვასა და სოციომეტრიულ სტატუსს, თუმცა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს კოპინგ სტრატეგიებზე, რომლებიც, თავის მხრივ, პირდაპირ კორელაციაშია შფოთვის დონესთან. ავტორიტეტული აღზრდის სტილი ხელს უწყობს პრობლემაზე ორიენტირებული კოპინგის ჩამოყალიბებას, რაც ასოცირდება შედარებით დაბალ შფოთვასთან და ადაპტურ სოციალურ ფუნქციონირებასთან.

მიღებული შედეგები მიუთითებს, რომ მოზარდის ფსიქოსოციალური ადაპტაციის გასაძლიერებლად აუცილებელია ისეთი საგანმანათლებლო და ოჯახური ინტერვენციების განვითარება, რომლებიც ხელს შეუწყობს ეფექტური კოპინგის სტრატეგიების ფორმირებას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მშობლის ემოციური ჩართულობისა და ავტორიტეტული სტილის ხელშეწყობა, რადგან სწორედ ამ პირობებში ხდება მოზარდის სტრესთან გამკლავების უნარების ოპტიმალური განვითარება.

ლიტერატურა

1. Baumrind D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887–907.
2. Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. In J. Brooks-Gunn, R. Lerner, & A. C. Petersen (Eds.), *The encyclopedia of adolescence* (pp. 746–758). Garland.
3. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
4. Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496.

5. Delhay, M., Beyers, W., Klimstra, T. A., Linkowski, P., & Goossens, L. (2013). The role of parenting in adolescent identity: A longitudinal study. *Journal of Adolescence*, 36(5), 1189–1198.
6. Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton.
7. Essau, C. A. (2008). The impact of parenting styles on adolescent functioning. In C. A. Essau (Ed.), *Adolescent addiction: Epidemiology, assessment, and treatment* (pp. 97–113). Academic Press.
8. Grusec, J. E., & Davidov, M. (2010). Integrating different perspectives on socialization theory and research: A domain-specific approach. *Child Development*, 81(3), 687–709.
9. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer.
10. Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In E. M. Hetherington (Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (pp. 1–101). Wiley.
11. Moreno, J. L. (1951). *Sociometry, experimental method and the science of society: An approach to a new political orientation*. Beacon House.
12. Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., & Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16(2), 361–388.
13. Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.
14. Spielberger, C. D. (1983). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory (STAI)*. Consulting Psychologists Press.
15. Steinberg L (2005). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9(2), 69-74.

The Impact of Family Parenting Styles on Adolescents' Psychosocial Adaptation

Nino Meshveliani, Sofio Tevdoradze

Abstract

During adolescence, psychosocial adaptation plays an important role in the formation of both emotional well-being and behavioral stability. One of the significant factors that may influence this process is parenting style. The present paper is dedicated to determining whether parenting style is related to the indicators of adolescents' psychosocial adaptation: self-esteem, levels of anxiety (trait and state), sociometric status, and coping strategies. The results of research showed, that self-esteem, anxiety, and sociometric status did not significantly differ according to parenting style. However, differences were found in coping strategies: adolescents raised with an authoritative style were more likely to apply problem-focused coping, whereas permissive style was associated with emotion-focused coping. Several statistically significant correlations were also revealed, among them the relation between trait and state anxiety ($r = .427$, $p < .001$). This result indicates that a stable and long-term tendency toward anxiety is associated with temporary situational anxiety. In conclusion, the authoritative style supports adaptive coping through problem-focused strategies, while the permissive style is linked with emotion-focused coping. Thus, although parenting style is theoretically considered one of the determinants of adolescents' psychosocial functioning, the study showed its statistically significant influence only on coping strategies, but not on self-esteem, anxiety, or sociometric status. This does not mean that parenting style has no importance; rather, it suggests that other decisive factors are also involved in shaping this influence, such as peer pressure, the social climate of the school, developmental and emotional context of the adolescent, and culturally mediated perceptual schemes.

Keywords: adolescent, psychosocial adaptation, parenting style, self-esteem, anxiety, coping strategies, sociometry.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

Classroom Management Challenges and Intervention Strategies in English Lessons

Irina Nozadze

Tbilisi N150 Public School

E-mail: irinanozadze50@gmail.com

Abstract

Effective classroom management is one of the key conditions for achieving positive learning outcomes in primary education. This article explores the challenges of classroom management observed in fourth-grade English lessons at Tbilisi Public School and discusses practical intervention strategies to address them. Disruptive behaviours including shouting, physical aggression, refusal to follow instructions, and lack of motivation were frequently reported, hindering both teaching and learning. The study applied a mixed-methods approach, combining observations, interviews, focus groups, and questionnaires with students, teachers, and parents. Based on the findings, a set of classroom interventions was designed and implemented, such as the “Class Constitution,” “Thumbs Up/Down,” “Word Map,” “Learning by Doing,” and “Time of Games.” These strategies encouraged students’ responsibility, enhanced discipline, and increased learning motivation. Results indicate that consistent application of these methods not only reduced disruptive behaviours but also improved student engagement and strengthened teacher–parent collaboration. The article highlights the importance of teachers’ active role in fostering intrinsic motivation and applying age-appropriate strategies tailored to students’ developmental needs.

Key words: classroom management, motivation, discipline, primary school, intervention.

Introduction

Classroom management remains one of the most critical challenges for teachers in primary schools. While various models and strategies have been developed internationally (Marzano, Marzano & Pickering, 2009), their effective application in practice often remains inconsistent. In Georgia, classroom management is not only a pedagogical challenge but also a systemic issue directly influencing the quality of education (Janashia, 2008). This study focuses on the fourth-grade classrooms of Tbilisi Public School, where disruptive behaviours such as shouting, physical aggression, refusal to follow instructions, and classroom disorder were frequently observed. The significance of the research lies in addressing how classroom management issues affect both teaching and learning, and in designing interventions that enhance motivation, discipline, and cooperation among students.

The purpose of this research is twofold: (1) to analyse the root causes of disruptive classroom behaviours and (2) to implement and evaluate intervention strategies that can improve the quality of teaching and learning in the English language classroom.

Main part

Research on classroom management has long emphasized its direct impact on academic achievement and student motivation. Early studies, such as those by Jacob Kounin (1970), identified key elements of effective classroom management, including clarity of instructions, smooth lesson transitions, and active student engagement. Later, Brophy and Evertson (1976) confirmed that effective classroom management strongly correlates with higher academic performance.

In the Georgian educational context, Simon Janashia (2008) has highlighted the importance of establishing rules collaboratively with students at the beginning of the school year, recommending a “classroom constitution” to ensure ownership and compliance. Japaridze (2005) stressed that classroom rules and management strategies should be adapted to the developmental characteristics of students, emphasizing age-appropriate methods.

Motivation theories also contribute to understanding classroom management. Kazdin (1998) distinguished between intrinsic and extrinsic motivation, underlining that intrinsic motivation tends to decrease after the third grade, which places a heavier responsibility on teachers to design engaging lessons. Weiss and Crider (2010) further argue that parental and teacher involvement creates a supportive environment that fosters both motivation and discipline.

Thus, the literature suggests that effective classroom management requires a balance of clearly defined behavioural rules, teacher-led strategies, and motivational approaches tailored to children’s needs.

This research applied a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative data collection techniques. The target group consisted of 125 fourth-grade students across four parallel classes (4a, 4b, 4c, 4d) at Tbilisi Public School.

Data Collection Tools:

Classroom observations to record disruptive behaviours.

Semi-structured interviews with teachers and parents.

Focus groups with students and parents (two groups, one hour each).

Questionnaires (open and closed questions) distributed to students.

Based on the trends revealed by the focus groups and interviews, I will make the decision to plan the intervention. It is important to consider that the planned interventions are aligned with the national curriculum. Any changes implemented in the educational process should be oriented toward raising the motivation of students to learn and solving classroom management problems in the improvement process.

Based on the results of the research, the intervention was planned in two directions:

1. Raising the awareness of students about the rules of behaviour and duties;
2. Diversification of the English lesson, in order to increase the motivation of the students.

Interventions Implemented:

Intervention I - „class constitution“.

Intervention 2 - „thumbs up/down“.

Intervention 3 - „words map“.

Intervention 4 - „Learning with doing“.

Intervention - „Time of games“.

To address the challenges identified during the observations and discussions, a series of targeted interventions were designed. These interventions aimed to create a structured and supportive classroom environment where students could feel responsible for their behaviour, motivated to learn, and actively engaged in classroom activities. Rather than focusing only on discipline, the strategies combined clear rules, interactive methods, and playful activities that matched the developmental needs of fourth-grade learners. The following interventions were gradually introduced and consistently applied throughout the semester:

1. Class Constitution – Together with students, the teacher created classroom rules, such as: raising hands before speaking, respecting peers, no shouting or physical aggression, and active listening to the teacher. Students signed the rules like a contract, which increased their sense of responsibility.

2. Thumbs Up/Down – A simple formative assessment tool used during lessons. For example, after teaching new vocabulary, the teacher asked students to show thumbs up if they understood or thumbs down if they needed more help. This method gave immediate feedback and helped prevent disengagement.

3. Word Map – Students collaboratively created word maps around key vocabulary (e.g., “School,” “Family,” “Food”). This visual activity encouraged group work, reinforced vocabulary retention, and engaged shy students by giving them specific roles.

4. Learning by Doing – Task-based learning activities such as role plays (shopping at a store, ordering food at a café) and mini-projects (creating posters about their favourite animals) were introduced. These hands on tasks made learning meaningful and encouraged active participation.

5. Time of Games – Structured educational games like “Word Bingo,” “Memory Match,” and “Guess Who?” were included at the end of lessons. These games combined fun with language practice, reduced disruptive behaviours, and created a positive classroom atmosphere.

In order to evaluate the intervention, the teacher needs to use:

- Standardized in-depth interview.
- Questionnaires - with focus groups.
- Observation.

Evaluation Methods:

The effectiveness of interventions was assessed through post-intervention interviews, questionnaires, and observation notes, focusing on changes in discipline, participation, and motivation. The interventions produced several positive outcomes:

Improved Discipline: After implementing the Class Constitution, incidents of shouting, walking around, and physical aggression decreased noticeably. For instance, one student who frequently interrupted lessons began following the "raise your hand" rule consistently.

Increased Motivation: Activities such as Word Map and Learning by Doing sparked genuine interest. Shy students who previously avoided participation became more confident in speaking English.

Active Engagement: The Thumbs Up/Down method allowed the teacher to quickly identify students who needed extra support, leading to more targeted teaching.

Positive Teacher-Parent Collaboration: Parents reported noticeable improvement in their children's attitude toward school. Some even shared that children started using English words at home, showing increased motivation.

These findings align with international research (Marzano et al., 2009; Weiss & Crider, 2010) that confirms well-structured classroom management strategies reduce behavioural issues while promoting intrinsic motivation and responsibility.

Results and Discussion

The interventions produced several notable outcomes:

1. Improved Discipline: Students demonstrated greater adherence to behavioural rules after the introduction of the "Class Constitution." Instances of shouting, walking around without permission, and physical aggression decreased.
2. Increased Motivation: Activities such as "Word Map" and "Learning by Doing" enhanced students' interest in English lessons. Shy students became more confident in expressing themselves.
3. Active Engagement: The use of "Thumbs Up/Down" and "Time of Games" encouraged students to participate actively and reduced passive or disruptive behaviours.
4. Positive Teacher-Parent Collaboration: Parents reported improvements in their children's attitudes toward school, reinforcing the importance of collaboration between school and family.

These findings align with international research (Marzano et al., 2009; Weiss & Crider, 2010) confirming that classroom management strategies not only reduce disruptive behaviour but also foster intrinsic motivation and student responsibility.

Conclusion and Recommendations

This article demonstrates that classroom management challenges can be turned into opportunities for building a cooperative learning environment. The interventions not only reduced disruptive behaviours but also strengthened students' motivation and responsibility. Teachers are encouraged to:

- Co-create rules with students to ensure ownership.
- Use quick assessment tools to monitor understanding.
- Diversify teaching methods with hands-on and game-based activities.
- Collaborate with parents to reinforce positive behaviours outside of school.

Future studies could expand the research to different grade levels or compare interventions across schools to strengthen generalizability.

References

1. Brophy, J., & Evertson, C. (1976). *Learning from Teaching: A Developmental Perspective*. Boston: Allyn & Bacon.
2. Janashia, S. (2008). *Tutorial for Specialists in Education*. Tbilisi: National Curriculum and Assessment Center.
3. Japaridze, T. (2005). *School-Age Psychology*. Tbilisi.
4. Kazdin, A. E. (1998). *Parent Management Training: Treatment for Oppositional, Aggressive, and Antisocial Behaviour in Children and Adolescents*. New York: Oxford University Press.
5. Kounin, J. (1970). *Discipline and Group Management in Classrooms*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

6. Marzano, R. J., Marzano, J. S., & Pickering, D. J. (2009). Classroom Management: Research-Based Strategies for Every Teacher. Tbilisi: National Center for Teacher Professional Development.
7. Weiss, S., & Crider, A. (2010). Psychology and Education. Boston: Pearson.

საკლასო მართვის გამოწვევები და მათი დაძლევის სტრატეგიები ინგლისური ენის გაკვეთილზე ირინა ნოზაძე

რეზიუმე

კლასის მართვის ეფექტიანობა ერთ-ერთი მთავარი პირობაა დაწყებით განათლებაში სწავლის დადებითი შედეგების მისაღწევად. მოცემულ სტატიაში ვიკვლევთ თბილისის ერთ-ერთი საჯარო სკოლის მეოთხე კლასების ინგლისურის გაკვეთილებზე დაკვირვების შედეგად კლასის მართვის გამოწვევებს და მათ გადასაჭრელად განვიხილავთ პრაქტიკული ინტერვენციის სტრატეგიებს. ხშირია დამამცირებელი ქცევები, მათ შორის ყვირილი, ფიზიკური აგრესია, მითითებების შესრულებაზე უარის თქმა და მოტივაციის ნაკლებობა, რაც ხელს უშლის, როგორც სწავლებას ასევე სწავლას. კვლევაში ვიყენებთ შერეული მეთოდების მიდგომას, რომელიც აერთიანებს დაკვირვებებს, ინტერვიუებს, ფოკუს ჯგუფებს და კითხვარებს მოსწავლეებთან, მასწავლებლებთან და მშობლებთან. დასკვნების საფუძველზე შეიქმნა და განხორციელდა საკლასო ინტერვენციების ერთობლიობა, როგორიცაა "კლასის კონსტიტუცია", "ცერები მაღლა/დაბლა", "სიტყვის რუკა", "სწავლა კეთებით" და "თამაშების დრო". ეს სტრატეგიები ხელს უწყობს მოსწავლეების პასუხისმგებლობას, ამღიერებს დისციპლინას და ზრდის სწავლის მოტივაციას. შედეგები მიუთითებს იმაზე, რომ ამ მეთოდების თანამიმდევრულმა გამოყენებამ არა მხოლოდ შეამცირა არასასურველი ქცევები, არამედ გააუმჯობესა მოსწავლეთა ჩართულობა და გააძლიერა მასწავლებელთა-მშობლების თანამშრომლობა. სტატიაში განხილულია მასწავლებლების აქტიური როლის მნიშვნელობა შინაგანი მოტივაციის ხელშეწყობასა და ასაკის შესაბამისი სტრატეგიების გამოყენებაში, რომლებიც მორგებულია მოსწავლეთა განვითარების საჭიროებებზე.

საკვანძო სიტყვები: კლასის მართვა, მოტივაცია, დისციპლინა, დაწყებითი საფეხური, ინტერვენცია.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

ინტერკულტურული განათლების პერსპექტივები საქართველოს ისტორიის
სწავლებისას

თამარ ფხალაძე

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: tamar-pkhaladze@sou.edu.ge

დავით მალაზონია

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: davit_malazonia@iliauni.edu.ge

რეზიუმე

სტატიაში ყურადღება ფოკუსირებულია ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების მოსწავლეების ინტერკულტურული კომპეტენციების განვითარების საკითხებზე. კვლევის მიზანია, ფორმალური და არაფორმალური გარემოს როლის შესწავლა მოსწავლეთა ინტერკულტურული კომპეტენციების განვითარებაში, ასევე სასკოლო საზოგადოების ინტერკულტურული მგრძნობელობის დონე და მის ფორმირებაზე მოქმედი ფაქტორები. კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 149 რესპონდენტმა (137 მოსწავლე და 12 მასწავლებელი). ინტერკულტურული კომპეტენციის განსაზღვრისას შეფასდა სამი კომპონენტი: ცოდნა, უნარები და დამოკიდებულება პიროვნულ დონეზე. დიაგნოსტიკის ეტაპზე გამოიკვეთა, რომ ისტორიის მოქმედი სახელმძღვანელოები არ/ან ნაკლებად არიან ორიენტირებულნი მულტიპერსპექტიული მიდგომებისა და კულტურული მრავალფეროვნების ინტეგრაციაზე. მასწავლებლები ინტერკულტურულ კომპეტენციებს აიგივებენ ეთნიკურად მრავალფეროვან გარემოში არსებულ გამოწვევებთან და ნაკლებად აცნობიერებენ მონოკულტურულ სკოლებშიც ამ კომპეტენციების განვითარების საჭიროებას. მოსწავლეები ამჟღავნებენ დადებით დამოკიდებულებას განსხვავებული კულტურების მიმართ, მაგრამ მათი ცოდნა ზედაპირულია და ხშირად იკვეთება კულტურული იერარქიების არსებობა მათ თვითშეგნებაში. განხორციელებული ინტერვენციების შედეგად მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება დაფიქსირდა ყველა კომპონენტში, განსაკუთრებით სტერეოტიპების ამოცნობის უნარის განვითარებასთან დაკავშირებით. ნაშრომის შედეგები გამოყენებადია ისტორიის სწავლების მეთოდოლოგიის გაუმჯობესებისთვის, სახელმძღვანელოებში მულტიპერსპექტიული მიდგომების ინტეგრირებისა და მასწავლებელთა გადამზადების პროგრამებში ინტერკულტურული კომპეტენციების განვითარებისთვის, ასევე, სკოლის ორგანიზაციული კულტურის ტრანსფორმაციისა და საზოგადოებრივი ინტეგრაციის პოლიტიკის ფორმირებისთვის. ინტერკულტურული კომპეტენციების განვითარება წარმოადგენს ხანგრძლივ და მრავალეტაპიან პროცესს, რომელიც მოითხოვს სისტემურ მიდგომას და არ შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ ცალკეული საგნისა და მასწავლებლის ინდივიდუალური ძალისხმევით. განათლების სისტემის ღრმა ტრანსფორმაცია საჭიროა ისეთი ინსტიტუციური ჩარჩოს შესაქმნელად, რომელიც ეფექტურად მოამზადებს მოსწავლეებს აქტიური და პასუხისმგებელი მოქალაქეობისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ინტერკულტურული კომპეტენცია, ისტორიის სწავლება, ინტერკულტურული განათლება, კულტურული მრავალფეროვნება, მულტიპერსპექტიული სწავლება.

შესავალი

ბენკსის (Banks, 2014) მიხედვით, ინტერკულტურული განათლება უნდა უზრუნველყოფდეს ისეთ საგანმანათლებლო გამოცდილებას, რომელიც მოსწავლეებს დაეხმარება კრიტიკულად იფიქროს მათ საკუთარ კულტურაზე და სხვების კულტურაზე, განავითაროს ღია და ტოლერანტული დამოკიდებულება განსხვავებული კულტურული ჯგუფების მიმართ.

მეცნიერული კვლევები აჩვენებს, რომ ისტორიის სწავლება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ინტერკულტურული კომპეტენციების განვითარებისთვის, რადგან იგი მოსწავლეებს საშუალებას აძლევს, განიხილონ განსხვავებული კულტურების ისტორიული გამოცდილება და მრავალფეროვანი პერსპექტივები (Seiler, 2013).

ინტერკულტურული განათლების წყალობით მოსწავლეებს მრავალფეროვან სოციალურ, აკადემიურ და პროფესიულ სფეროში უკეთ ნავიგაციის უნარი უმუშავდებათ (Gollnick, Chinn, 2016). ინტერკულტურული განათლება გულისხმობს, როგორც ადამიანთა საზოგადოებების კულტურული მრავალფეროვნებისა და კულტურული ურთიერთქმედების სწავლებას, ასევე ინტერკულტურული ურთიერთობებით ინიცირებულ კულტურათა ტრანსფორმაციასაც (Bleszynska, 2013).

საქართველოში ჩატარებული კვლევები (ტაბატაძე შ., გორგაძე ნ., 2013; მალაზონია დ., და სხვები, 2017) აჩვენებს, რომ დომინანტი ჯგუფის დამოკიდებულება განსხვავებული კულტურული იდენტობებისადმი მეტწილად ნაკლებ ტოლერანტულია. ინტერკულტურული მგრძნობელობისა და ურთიერთობის გამოცდილება ნაკლებია მონოეთნიკური თემის და, შესაბამისად, სკოლის მოსწავლეებში.

ძირითადი ნაწილი

კვლევის მიზანი და მეთოდები - წინამდებარე კვლევის მიზანია შეგვესწავლა:

(ა) მონოკულტურული სკოლების ეთნიკურად ქართველი მოსწავლეების, როგორც კულტურული უმრავლესობის წარმომადგენლების ინტერკულტურული ღირებულებები და დამოკიდებულებები;

(ბ) ფორმალური და არაფორმალური გარემოს როლი და შესაძლებლობა მოსწავლეთა ინტერკულტურული ღირებულებებისა და დამოკიდებულებების განვითარების თვალსაზრისით;

(გ) სასკოლო საზოგადოების ინტერკულტურული კომპეტენციების დონე და ის ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს მათ ჩამოყალიბებაზე.

კვლევა ემყარება დიზაინზე დაფუძნებული კვლევის (Design-based research) პრინციპებს (Cobb et al., 2003), რაც გულისხმობს განათლების პრაქტიკის გაუმჯობესებას რეალურ სასკოლო გარემოში სწავლა-სწავლების ინოვაციური მოდელების შემუშავებისა და გამოცდის საშუალებით. კვლევის პროცესში გამოვიყენეთ რაოდენობრივი და თვისებრივი კვლევის მეთოდების კომბინაცია.

კვლევაში, რომელიც ჩატარდა 2024-2025 სასწავლო წელს მონაწილეობა მიიღო 149 რესპოდენტმა, აქედან: საბაზო და საშუალო სკოლის 137 მოსწავლე და 12 მასწავლებელი. კვლევა განხორციელდა თბილისის ოთხ საჯარო სკოლაში, სადაც ჩართული იყო საშუალო საფეხურის ისტორიის მასწავლებლები და X-XI კლასების მოსწავლეები.

კვლევის ფარგლებში პრობლემის სიღრმისეულად შესწავლისთვის გამოვიყენეთ:

1. **ჩაღრმავებული ინტერვიუ ისტორიის მასწავლებლებთან** - მიზნად ისახავდა მათი დამოკიდებულების დადგენას ინტერკულტურული განათლების საჭიროებასთან დაკავშირებით.
2. **ჩაღრმავებული ინტერვიუ მოსწავლეებთან** - მიზნად ისახავდა მათი ინტერკულტურული ღირებულებებისა და დამოკიდებულებების დადგენას, განსხვავებულ ჯგუფებთან ურთიერთობის გამოცდილების შესწავლას და ინტერკულტურული განათლების მხრივ სასწავლო პროცესით კმაყოფილების დონის გამოვლენას.
3. **ფოკუს-ჯგუფი მოსწავლეებთან** - მიზნად ისახავდა განხორციელებული აქტივობების ეფექტურობის შეფასებას და მოსწავლეთა განწყობების ცვლილების გამოვლენას.
4. **გაკვეთილზე დაკვირვება** - ითვალისწინებდა მასწავლებლების მიერ გამოყენებული მეთოდების ანალიზს ინტერკულტურული ღირებულებების განვითარების კუთხით.
5. **სტრუქტურირებული კითხვარი** - მიზნად ისახავდა ინტერვენციებამდე და შემდეგ მოსწავლეთა კომპეტენციების რაოდენობრივი ცვლილების გამოვლენას.

ინტერკულტურული კომპეტენციების განსაზღვრისას შევაფასეთ შემდეგი კომპონენტები:

ცოდნა პიროვნულ დონეზე: მოიცავს კულტურისა და პიროვნების ურთიერთკავშირის გაგებას, განსხვავებული ღირებულებებისა და ქცევითი ნორმების შესახებ ინფორმაციის ფლობას, სხვადასხვა კულტურის შესახებ ცოდნას და კულტურათა შორის კავშირების დანახვის უნარს.

უნარები პიროვნულ დონეზე: გულისხმობს კულტურასთან დაკავშირებული სტერეოტიპული შეხედულებების ამოცნობის შესაძლებლობას, კულტურებს შორის მსგავსებებისა და განსხვავებების კრიტიკული ანალიზის, კულტურის შესასწავლად მრავალფეროვანი მეთოდების, საშუალებების ოპტიმალური გამოყენების უნარ-ჩვევებს.

დამოკიდებულება პიროვნულ დონეზე: მოიცავს კულტურული მრავალფეროვნებისადმი ღია და ტოლერანტული დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას, განსხვავებული ენობრივი და კულტურული გამოვლინებების მიღებას.

დიაგნოსტიკის ეტაპის შედეგები:

1. სახელმძღვანელოების ანალიზი ისტორიის სწავლების თანამედროვე მოთხოვნების კონტექსტში - ისტორიის მოქმედი სახელმძღვანელოების (2021-2023 წწ.) ანალიზმა ცხადყო, რომ წარმოდგენილი სასწავლო რესურსები რიგ შემთხვევებში აფერხებს მოსწავლეებში სხვა კულტურების მიმართ ტოლერანტული დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას, რადგან ისინი არ/ან ფრაგმენტულად არიან ორიენტირებულნი მულტიპერსპექტიული მიდგომების, ალტერნატიული ისტორიული

ინტერპრეტაციების და კულტურული მრავალფეროვნების ინტეგრაციაზე. სასწავლო რესურსები და მეთოდური აპარატი სუსტად ითვალისწინებს ისტორიული მოვლენების/პროცესების ახსნას განსხვავებული პერსპექტივებისა და ისტორიული კონტექსტის გათვალისწინებით, ან საქართველოს სოციალური, პოლიტიკური, კულტურული და ეკონომიკური განვითარების პროცესში კულტურული მრავალფეროვნებისა და სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების როლის განსაზღვრას.

2. მასწავლებლებთან ინტერვიუს შედეგები - (ა) უმრავლესობამ აღნიშნა, რომ მოსწავლეებში ნაკლებად აწყდებიან პრობლემებს განსხვავებული კულტურების მიმდებლობის კუთხით, თუმცა ეს შეფასება ძირითადად ეყრდნობოდა იმ გარემოებას, რომ მათ სკოლებში მცირე რაოდენობით სწავლობენ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ მასწავლებელთა ნაწილი ინტერკულტურულ კომპეტენციებს აიგივებს ეთნიკურად მრავალფეროვან გარემოში არსებულ გამოწვევებთან და ნაკლებად აცნობიერებს მონოკულტურულ სკოლებშიც ამ კომპეტენციების განვითარების საჭიროებას; (ბ) მოსწავლეთა ინტერკულტურული ცოდნის ძირითად წყაროდ დაასახელა ინტერნეტსივრცე. ეს მიუთითებს სკოლის კურიკულუმისა და სახელმძღვანელოების შეზღუდულ შესაძლებლობებზე ინტერკულტურული განათლების მიმართულებით; (გ) ინტერკულტურული განათლების მიმართულებით განხორციელებული ღონისძიებები ხშირად ეპიზოდური და არათანმიმდევრული ხასიათისაა, რაც ხელს უშლის ინტერკულტურული კომპეტენციების თანმიმდევრულ განვითარებას მოსწავლეებში.

3. მოსწავლეებთან ინტერვიუს შედეგები - (ა) უმრავლესობა დადებით დამოკიდებულებას ამჟღავნებს განსხვავებული კულტურების მიმართ, თუმცა ხშირად მათი ცოდნა ზედაპირულია. ისინი კულტურას ძირითადად რელიგიასთან აიგივებდნენ და ნაკლებად იცნობდნენ კულტურის სხვა ასპექტებს - ენას, ხელოვნებას, ყოველდღიურ ცხოვრებას, ღირებულებათა სისტემას; (ბ) კულტურების დაყოფა „კარგ“ და „ცუდ“, „განვითარებულ“ და „განუვითარებელ“ კულტურებად მიუთითებს კულტურული იერარქიების არსებობაზე მოსწავლეთა თვითშეგნებაში და ზოგიერთი კულტურის მიმართ უპირატესობის გაცდაზე; (გ) უმრავლესობა კულტურას განიხილავს, როგორც სტატიკურ და უცვლელ ფენომენს, რაც ხელს უშლის მათი დინამიური ბუნების გაგებას და სხვადასხვა კულტურულ კონტექსტში ადაპტაციის უნარის განვითარებას.

4. რაოდენობრივი კვლევის შედეგები (ინტერვენციამდე) - (ა) ცოდნის კომპონენტი: მოსწავლეთა 80.5% ეთანხმებოდა, რომ სხვადასხვა კულტურას განსხვავებული წესები, ფასეულობები და ქცევა ახასიათებს, რაც მიუთითებს კულტურული განსხვავებების ზოგად გაცნობიერებაზე. 77.7% თვლის, რომ ყველა კულტურა თანაბრად პატივსაცემია, თუმცა ღია პასუხებში ხშირად გამოიკვეთა კულტურული იერარქიები. 71.6% ეთანხმებოდა, რომ კულტურების შესახებ ცოდნა აადვილებს ადამიანების ურთიერთობას, რაც პოზიტიური დამოკიდებულების საფუძველს წარმოადგენს; (ბ) უნარების კომპონენტი: მოსწავლეთა 70.6% აღნიშნავს, რომ კულტურის გასაცნობად იყენებს სხვადასხვა საშუალებებს, თუმცა, ძირითადად, ინტერნეტ რესურსებს ეყრდნობიან. 68.8% თვლის, რომ შეუძლია კულტურებს შორის მსგავსებებისა და განსხვავებების ამოცნობა, მაგრამ პრაქტიკული დავალებების შესრულებისას ეს უნარი მცირე ადგილს იკავებს. მხოლოდ 35.0%-ს შეეძლო კულტურასთან დაკავშირებული სტერეოტიპული შეხედულებების ამოცნობა; (გ) დამოკიდებულების კომპონენტი: 80.3% ღიად არის განწყობილი განსხვავებული ქცევითი ნორმებისა და რიტუალების მიმართ, რაც ტოლერანტული მიდგომის საფუძველს წარმოადგენს. 72.7% პატივს სცემს ნებისმიერი კულტურის ადამიანს, თუმცა კონკრეტული სიტუაციების განხილვისას ხშირად გამოიკვეთა შინაგანი მიკერძოებულობა. მხოლოდ 27.5% გამოთქვამს მზადყოფნას იცხოვროს განსხვავებულ კულტურულ გარემოში, რაც ღრმა ინტერკულტურული ინტეგრაციის ნაკლებობაზე მიუთითებდა.

განხორციელებული ინტერვენციები:

1. გაკვეთილის გეგმის მოდიფიცირება - მასწავლებლებთან შეთანხმებით და მათი მონაწილეობით ჩატარდა მოდიფიცირებული გაკვეთილი საქართველოში რუსეთის იმპერიის დემოგრაფიულ პოლიტიკაზე. გაკვეთილის მიზანი იყო სახელმძღვანელოში წარმოდგენილი ერთპერსპექტიული ხედვის შეცვლა მულტიპერსპექტიული მიდგომით;

2. „ინტერაქტიული ისტორიული მუზეუმი“ - მოსწავლეებმა შექმნეს ვირტუალური და ფიზიკური ექსპოზიცია საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ;

3. „ისტორიული კვლევის ლაბორატორია“ - მოსწავლეებმა მოიძიეს მასალები და ჩაატარეს მინი-კვლევები საქართველოში მოღვაწე ეთნიკურად არაქართველი პირების შესახებ;

4. „კულტურის ელჩების პროგრამა“ - მოსწავლეები დაუკავშირდნენ თბილისის არაქართველენოვანი სკოლების მოსწავლეებს და გახდნენ ერთმანეთის კულტურის „ელჩები“ - ერთმანეთს გააცნეს საკუთარი ტრადიციები და თანამედროვე ცხოვრების გამოცდილება;

5 „ვიფრული ისტორიის პლატფორმა“ - მოსწავლეებმა შექმნეს ონლაინ რესურსი საქართველოს კულტურულ მრავალფეროვნებაზე.

ინტერვენციების შედეგების შეფასება - ინტერვენციების დასრულების შემდეგ ჩატარებულმა გამოკითხვამ შემდეგი მნიშვნელოვანი ცვლილებები გამოავლინა: *ცოდნის კომპონენტში*: კულტურული განსხვავებების გაცნობიერება გაიზარდა 80.5%-დან 86.2%-მდე (+5.7%), ყველა კულტურის თანაბარი პატივისცემის მაჩვენებელი გაუმჯობესდა 77.7%-დან 86.4%-მდე (+8.7%), ხოლო კულტურული ცოდნის მნიშვნელობის გაგება 71.6%-დან 79.3%-მდე (+7.7%) გაიზარდა; *უნარების კომპონენტში*: განსხვავებული კულტურების გაცნობის პროცესში მრავალფეროვანი მეთოდების/საშუალებების გამოყენების მაჩვენებელი გაიზარდა 70.6%-დან 82.8%-მდე (+12.2%), კულტურული მსგავსებებისა და განსხვავებების დანახვის უნარი 68.8%-დან 76.5%-მდე (+7.7%) გაუმჯობესდა, ყველაზე მნიშვნელოვანი პროგრესი კი სტერეოტიპების ამოცნობის უნარში დაფიქსირდა - 35.0%-დან 48.2%-მდე (+13.2%); *დამოკიდებულების კომპონენტში*: განსხვავებული ნორმების მიღება 80.3%-დან 88.7%-მდე (+8.4%) გაიზარდა, ნებისმიერი კულტურის ადამიანის პატივისცემა 72.7%-დან 82.1%-მდე (+9.4%) გაუმჯობესდა, ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლილება კი განსხვავებულ კულტურულ გარემოში ცხოვრების მზადყოფნაში დაფიქსირდა - 27.5%-დან 42.8%-მდე (+15.3%).

ინტერვენციების შედეგების შეფასება მოხდა მოსწავლეებთან ფოკუს-ჯგუფის საშუალებით. გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ტენდენცია - განსხვავებული ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენლების შესახებ მოსწავლეების ნარატივები გახდა უფრო ნუანსური და მრავალფეროვანი და მათ მიმართ დამოკიდებულება დადებითი ნიშნით შეიცვალა - „ეთნიკური უმცირესობების მიმართ ცუდი დამოკიდებულება არც მანამდე მქონდა, მაგრამ თუ ასე უყვარდათ საქართველო არ მეგონა“.

დასკვნა

კვლევის შედეგებმა დაგვანახა, რომ მოსწავლეთა ინტერკულტურული ღირებულებები და დამოკიდებულებები მნიშვნელოვნად და მდგრადად შეიცვალა განხორციელებული ინტერვენციების შედეგად. მათ გამოავლინეს კულტურული მრავალფეროვნებისადმი გაცილებით ღია და ღრმა დამოკიდებულება, განივითარეს კულტურული სხვადასხვაობის მიმართ ინტერესი და კრიტიკული აზროვნების უნარები, რომლებიც მათ დაეხმარება მომავალში კულტურული სტერეოტიპებისა და წინასწარი განსჯების დაძლევაში.

ინტერკულტურული კომპეტენციების განვითარება და ზოგადად ინტერკულტურული განათლების ეფექტური დანერგვა წარმოადგენს ხანგრძლივ და მრავალეტაპიან პროცესს, რომელზე პასუხისმგებლობა არ შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ ცალკეული საგნისა და მასწავლებლის ინდივიდუალური ძალისხმევით. ამ პროცესში სისტემური ჩართულობა მოითხოვს სკოლის ორგანიზაციული კულტურისა და მთლიანად განათლების სისტემის ღრმა ტრანსფორმაციას, რათა შეიქმნას ისეთი ინსტიტუციური ჩარჩო, რომელიც ეფექტურად მოამზადებს მოსწავლეებს კულტურულად მრავალფეროვან საზოგადოებაში აქტიური და პასუხისმგებელი მოქალაქის როლის წარმატებული შესრულებისთვის.

ლიტერატურა

1. Banks, J. A. (2014). An introduction to Multicultural Education, 5th ed., Pearson.
2. Bleszynska, K.M. (2013). Intercultural Education in Post-Communist Countries, in Grant, C.A. and Portera, A. (eds.), Intercultural and Multicultural Education: Enhancing Global Interconnectedness. Taylor & Francis.
3. Gollnick, D.M., Chinn, P. C. (2016). Multicultural Education in a Pluralistic Society, (10th Ed.). Pearson.
4. Seiler, G. (2013). New metaphors about culture: Implications for research in science teacher preparation. Journal of Research in Science Teaching, 50(1), 104-121.
5. Tabatadze, S., Gorgadze, N. (2013). Research on Aspects of Intercultural Education at the Primary Level of Georgian Schools. Research Report. Center for Civil Integration and Inter-Ethnic Relations.

6. Malazonia, D., Maghlakelidze, S., Chiaberishvili, N., Gakheladze, G. (2017). Factors in the Development of Students' Intercultural Competencies in the Georgian Context. Cogent Education, Volume 4, No. 1.

Perspectives on Intercultural Education in Teaching Georgian History

Tamar Pkhaladze, Davit Malazonia

Abstract

This article explores the development of intercultural competencies among students in general education institutions. The study examines the role of both formal and informal learning environments in fostering these competencies, as well as the level of intercultural sensitivity within school communities and the factors that influence its formation. The research involved 149 respondents (137 students and 12 teachers). Intercultural competence was defined through three components - knowledge, skills, and attitudes - assessed at the individual level. The diagnostic phase revealed that current history textbooks are either not aligned with, or only minimally aligned with, multiperspective approaches and the integration of cultural diversity. Teachers tend to associate intercultural competencies exclusively with challenges in ethnically diverse settings and show limited awareness of the need to develop these competencies in monocultural schools as well. While students display positive attitudes toward different cultures, their knowledge remains superficial, and cultural hierarchies are frequently evident in their perceptions. Following the implementation of targeted interventions, significant improvements were observed across all components, particularly in students' ability to recognize stereotypes. The findings of this research have practical implications for enhancing history teaching methodologies, integrating multiperspective approaches into textbooks, fostering intercultural competencies in teacher training programs, transforming school organizational culture, and shaping social integration policies. The development of intercultural competencies is a long-term, multi-stage process that requires a systematic approach and cannot be achieved through the isolated efforts of a single subject or teacher. Profound transformation of the education system is essential to establish an institutional framework that effectively prepares students for active and responsible citizenship.

Keywords: intercultural competence, history teaching, intercultural education, cultural diversity, multiperspective learning.

0111 განათლების მეცნიერება EDUCATION SCIENCE

დაცვის ხაზის მოთამაშეები და პრესინგის როლი თანამედროვე ფეხბურთში

თამაზ ჯაში

საქართველოს სპორტის უნივერსიტეტი

E-mail: tamaz.jashi@sportuni.ge

რეზიუმე

დღევანდელ ფეხბურთში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება თავდასხმელების მოქმედებას შეტევაში და კარში ზუსტ დარტყმას, რომელიც წარმოადგენს შეტევის და კომბინაციის დაგვირგვინებას. ასევე უნდა გვესმოდეს, რომ კარში დარტყმების რაოდენობას ყოველთვის არა აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა საბოლოო შედეგის მისაღწევად. ცნობილია, რომ გუნდის შედეგიანობისა და გამარჯვების მიღწევისათვის პირველ რიგში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს თამაშის ეფექტურობას.

საკვანძო სიტყვები: დაცვის ხაზი, მცველი, პრესინგი, ზონური დაცვა, პერსონალური მეურვეობა, ბურთის დაუფლება, ტაქტიკური მოქმედება, ტექნიკა, შეტევა, გადაცემა, სივრცის შეზღუდვა, კონცენტრაცია, ბურთის წართმევა, სწრაფი გარბენი.

შესავალი

თანამედროვე ფეხბურთი სწრაფი ტემპით ვითარდება და მოითხოვს ახალ სტანდარტებს როგორც გუნდური სტრატეგიის, ასევე ინდივიდუალური სათამაშო უნარების მხრივ. განსაკუთრებით გამოიკვეთა დაცვის ხაზის მოთამაშეების როლის ტრანსფორმაცია - თუ წარსულში მათი ძირითადი ფუნქცია მოწინააღმდეგის შეტევის ჩაშლაზე იყო ორიენტირებული, დღეს მათ თავდაცვით ამოცანებთან ერთად შეტევით ფაზაშიც მნიშვნელოვანი წვლილი აქვთ. ამის პარალელურად, ტაქტიკურმა მიდგომებმა, როგორებიცაა პრესინგი და მისი სხვადასხვა ფორმები, მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა თანამედროვე საფეხბურთო თამაშში. სტატისტიკაში მიზნად ვისახავთ დაცვის ხაზის მოთამაშეთა ფუნქციური წონისა და პრესინგის მნიშვნელობის გაშუქებას თანამედროვე ფეხბურთის კონტექსტში.

ძირითადი ნაწილი

თანამედროვე ფეხბურთში მცველების მოვალეობანი და მათი მოქმედებების დიაპაზონი გაფართოვდა. თუკი ადრე მცველის ძირითადი ამოცანა მოწინააღმდეგის შეტევის ჩაშლა იყო, ამჟამად დაცვაში კარგ თამაშს საკუთარი გუნდის შეტევებში აქტიური ჩართვა და მისი სხვადასხვა ფაზაში მონაწილეობაც დაემატა. დიდი მოცულობის სამუშაოს და მრავალფეროვანი ტაქტიკური მოქმედებების შესრულების აუცილებლობამ კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი გახადა მცველთა ათლეტური მომზადების როლი. ძალის, გამძლეობის, სისწრაფის, მოქნილობის, მხტომელობის, სათანადო სასტარტო სიჩქარის განვითარების მაღალი დონის გარეშე, თანამედროვე ფეხბურთში, სერიოზულ წარმატებაზე ფიქრიც კი წარმოუდგენელია. მოძრაობის კარგი კოორდინაცია, ტექნიკური ხერხების სრულყოფილად ფლობა, დაცვასა და შეტევაში პარტნიორებთან ურთიერთშეთანხმებული მოქმედებები მცველების მომზადების აუცილებელი პირობაა.

დაცვაში თამაშისას მცველებისთვის ძირითადი ტექნიკურ-ტაქტიკური მოთხოვნებია:

1. ზონაში გააზრებული მოქმედება;
2. მოწინააღმდეგის კართან მიახლოებისას მჭიდრო მეურვეობაზე გადასვლა;
3. მაღალი ბურთისთვის ბრძოლა;
4. პარტნიორებისა და აუცილებლობის შემთხვევაში, მეკარის დაზღვევა;
5. დროული მოქმედებები მოწინააღმდეგის გადაცემისა და დარტყმის გასაჩივრებლად;

ფეხბურთელებს, რომლებიც დაცვის ცენტრალურ ზონაში მოქმედებენ, შეიძლება ითქვას, რომ განსაკუთრებული მისია აკისრიათ მათ უხდებათ საკუთარი კარის წინ, ყველაზე სახიფათო ზონაში, მოწინააღმდეგის მოქმედებათა განეიტრალება.

მცველი დარწმუნებული უნდა იყოს საკუთარ შესაძლებლობებში. იგი პატივს უნდა სცემდეს მოწინააღმდეგეს, მაგრამ არ უნდა ეშინოდეს მისი. დაცვის ცენტრში მოთამაშე მცველს უნდა შეეძლოს პერსონალური მეურვეობისა და დავალებით მოცემულ ზონაში თამაშისთვის დამახასიათებელი ტაქტიკური მოქმედებების შეთავსება. აქედან, პირველი და ძირითადი მოვალეობაა - მომაგრებული ფეხბურთელის მოქმედებათა კონტროლი და მეორე ზონაში თამაში.

დაცვაში მცველის მოვალეობაა, ხელი შეუშალოს მოწინააღმდეგეს თავისი ჩანაფიქრის განხორციელებაში. შეტევის დროს ბურთის დაუფლების შემდეგ მცველი სწრაფად მიიწევს წინ, ერთვება შეტევით მოქმედებაში ან ასრულებს გადაცემას. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ხაზის კოორდინირებულ მოქმედებას. ასევე მნიშვნელოვანია თამაში “ზონაში”, ურთიერთმოქმედება მეკარესთან და სხვა პარტნიორებთან.

მცველი კარგად უნდა აფასებდეს ტაქტიკურ პოზიციას. მან უნდა მოახერხოს, ამოიციოს მოწინააღმდეგის ტაქტიკური სვლები, დაიკავოს პოზიცია დაცვაში ბურთის დასაუფლებლად და პარტნიორთა დასაზღვევად. დაზღვევის მნიშვნელობა დიდია და მას სათანადო ადგილი უკავია თანამედროვე ფეხბურთში.

შეტევის ორგანიზაციის დროს მცველების თამაში უნდა აკმაყოფილებდეს გარკვეულ მოთხოვნებს. კერძოდ, უნდა შეეძლოს:

1. ბურთის დაუფლების შემდეგ, პარტნიორის მისამართით დროული და ზუსტი გადაცემის შესრულება;
2. ფლანგზე გახსნა, როცა ბურთს დაეუფლება მეკარე ან პარტნიორი და მათგან გადაცემის მიღება;
3. მოწინააღმდეგისთვის მოულოდნელად შეტევაში ჩართვა.

თანამედროვე ფეხბურთში, როგორც უკვე აღვნიშნეთ მცველების თამაშმა ცვლილებები განიცადა. წინათ ისინი მოწინააღმდეგის მოედანზე იშვიათად გადადიოდნენ და თითქმის არანაირ მონაწილეობას არ იღებდნენ შეტევის დაწყების ორგანიზაციასა და უშუალოდ შეტევაში. ამჟამად, ბურთის უმისამართოდ მოგერიების მეთოდს მცველები მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში მიმართავენ, კერძოდ მაშინ, როდესაც მათ არც დრო და არც სათანადო სივრცე არ აძლევთ საშუალებას, ითანაშონ ზუსტად. თანამედროვე სტილის მცველები აქტიურად მონაწილეობენ როგორც შეტევის დაწყებაში, ასევე მის ორგანიზაციასა და შეტევის გადამწყვეტ ფაზაში. მცველები ხშირად გადადიან წინ შეტევაზე როგორც ბურთით, ასევე უბურთოდ. შეტევაში ჩართული მცველის თამაში ეფექტურია, თუ იგი პოზიციას იკავებს პარტნიორის უკან ან გვერდით, მოულოდნელად სწრაფი გარბენით ან მანევრით ქმნის რიცხოვრივ თანაფარდობას ან უპირატესობას მოწინააღმდეგის ნახევარზე ან კართან ახლოს.

მცველის აქტიური თამაშისთვის ასევე მნიშვნელოვანია შეტევაში ჩართული მცველის პოზიციის დროული დაზღვევა პარტნიორის მიერ. თუ კი მცველი, რომელიც შეტევაში მონაწილეობს, დარწმუნებულია, რომ ბურთის დაკარგვის შემთხვევაში მის ადგილს დროულად შეავსებს პარტნიორი, იგი უფრო გაბედულად იმოქმედებს და წავა წინ. მცველების სათანადო მოქმედებანი ხშირად ჰგავს შუა ხაზის და თავდასხმისათვის დამახასიათებელ ტაქტიკურ მოქმედებებს. დაცვაში თამაშის დროს გამოიყენება დაცვის ერთ-ერთი ვარიანტი – პრესინგი.

პრესინგი - ნიშნავს ზეწოლას. პრესინგის მიზანია, მოწინააღმდეგეს შეუზღუდოს როგორც მოქმედების დიაპაზონი, ასევე სივრცე. პრესინგი ეფექტურია მაშინ, როდესაც მოწინააღმდეგე, რომელიც ბურთს ფლობს და მცველი, ერთმანეთისგან დაშორებულია არა უმეტეს 1-1,5 მეტრისა, და მცველი საშუალებას არ აძლევს მეტოქეს, განაგრძოს მოძრაობა კარის მიმართულებით. ფეხბურთელს, რომელიც პრესინგს თამაშობს, უნდა ახსოვდეს, რომ მისი მიზანი და ამოცანაა, ყოველთვის იდგეს მოწინააღმდეგის ზურგს უკან, გრძნობდეს მის სუნთქვას, არ მისცეს საშუალება მოწინააღმდეგეს ბურთი გადააწოდოს წინ, თავის პარტნიორს შეტევის გასანვითარებლად.

ბურთის დაკარგვისთანავე, გუნდის ყველა ფეხბურთელი უნდა ეცადოს, სასწრაფოდ დაიბრუნოს ბურთი შეტევის ან კონტრშეტევის განსახორციელებლად, რათა არ დაიკარგოს ძვირფასი წუთები, მოწინააღმდეგეს არ მიეცეს საშუალება, თავისუფლად დაამუშაოს ბურთი და დაუბრკოლებლად გადააწოდოს ის თავის პარტნიორს. დაგვიანებულ რეაქციას მივყავართ ერთი შეცდომიდან მეორემდე. პრესინგი უნდა გამოიყენონ ბურთის დაკარგვისთანავე, როდესაც ბურთი გადადის ერთი გუნდიდან მეორე გუნდის მფლობელობაში. შეცდომები ძირითადად უყურადღებობით არის გამოწვეული. ეს კი, თავის მხრივ, აზროვნების კონცენტრაციის გაფანტვის შედეგია. ყურადღების კონცენტრაცია ის თვისებაა, რომელიც შესაძლებელია ფეხბურთელმა მხოლოდ და მხოლოდ ვარჯიშის დროს გამოიმუშაოს, განსაკუთრებით ორმხრივი თამაშისას.

იმისთვის, რომ აიძულონ მეტოქე, დაუშვას შეცდომა, წამყვანი გუნდები ხშირად იყენებენ პრესინგს მოწინააღმდეგის მოედანზე, რაც ხშირ შემთხვევაში, სასურველი შედეგის მომტანია. როდესაც გუნდი გაშლილია მთელ მინდორზე და მოთამაშეებს შორის წარმოიქმნება ბევრი თავისუფალი ადგილი, პრესინგის გამოყენება ამ შემთხვევაში ნაკლებად ეფექტურია.

პრესინგის წარმატებით გამოყენების მიზნით, გუნდი თავს უნდა არიდებდეს მოთამაშეთა „განთესვას“ ანუ ერთმანეთისგან შორეული პოზიციის დაკავებას, ცდილობდეს, შექმნას მინდორზე მოთამაშეთა კომპაქტური განლაგება. კომპაქტური განლაგება შეიძლება გაკეთდეს სამ შემთხვევაში:

1. როდესაც თავდამსხმელები ბურთის დაკარგვისთანავე დაუყოვნებლივ დაიწყებენ თამაშს დაკარგული ბურთის დასაბრუნებლად, ე.ი. გამოიყენებენ პრესინგს მცველების წინააღმდეგ, მათსავე ნახევარზე;
2. როდესაც დაცვისა და ნახევარდაცვის მოთამაშეები სწრაფად გადადიან წინ გაგზავნილ ბურთთან ერთად და იწყებენ მოწინააღმდეგე გუნდის მოთამაშეების ახლო მანძილზე „აყვანას“ და მათი მანევრირების კონტროლს.
3. როდესაც მოთამაშეები გადაინაცვლებენ მინდვრის გასწვრივ, იმ ზონაში, სადაც ბურთისთვის მიმდინარეობს ორთაბრძოლა, რათა მოწინააღმდეგეს არ მიეცეს გამოტანის საშუალება.

პრესინგს აქვს თავისი უპირატესობა და ნაკლი. უპირატესობა გამოიხატება იმაში, რომ პრესინგი საშუალებას არ აძლევს მოწინააღმდეგეს, აკონტროლოს თამაშის ტემპი. ეფექტურია ნელი გუნდების წინააღმდეგ და ასევე გუნდის მიმართ, რომელსაც ცუდი ტექნიკა აქვს. ის ეფექტურია მატჩის ბოლოს, როდესაც გუნდი აგებს, რაც დემორალიზებას უკეთებს მოწინააღმდეგეს. ეფექტურია სტანდარტული კომბინაციის ჩაშლის მიზნით. პრესინგი ხელს უწყობს აგრესიულობას და რწმენას უწერავს ფეხბურთელს. დაცვაში პრესინგის გამოყენება დაკავშირებულია გარკვეულ რისკთან. იგი ფეხბურთელისგან ითხოვს მაღალ, სპორტულ კოორდინაციას, სისწრაფესა და აგრესიულობას, მცველების დიდ შრომისუნარიანობას, ხანგრძლივ და მუყაით ვარჯიშს. ვარჯიშის სირთულეც გამოიხატება იმაში, რომ შეუძლებელია ყოველდღიურ ვარჯიშზე პრესინგის დამუშავება. ასეთი ვარჯიშები ფსიქოლოგიურად და ფიზიკურად გადამღლეელია. ასევე გადამღლეელია გუნდის მიერ ჩემპიონატში პრესინგის ხშირი გამოყენება, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც გრძელი სკამის საკითხი არ არის გადაჭრილი. პრესინგის დროს ხშირია ჯარიმები. პრესინგმა შეიძლება დააზიანოს ახალგაზრდა ფეხბურთელი.

საფეხბურთო პრაქტიკაში გამოიყენება ორი ტიპის პრესინგი – **პერსონალური და ზონური**. ერთი და მეორეც გუნდმა შეიძლება გამოიყენოს როგორც მთელ მინდორზე, ასევე საკუთარი მინდვრის ნახევარზე ან მინდვრის რომელიმე გარკვეულ მონაკვეთზე. როდესაც პრესინგი გამოიყენება უშუალოდ კარის სიახლოვეს, ეს უკვე პირადი მეურვეობაა.

პირადი პრესინგის დროს თითოეული მცველი მიმაგრებულია კონკრეტულ თავდამსხმელთან. ამ შემთხვევაში მცველები უნდა ცდილობდნენ, თავდამსხმელები შეავიწროვონ რაც შეიძლება გვერდითი ხაზისკენ, რათა შეუზღუდონ მოქმედების დიაპაზონი და გადაცემის შესაძლებლობა. მცველი ყველა საშუალებით უნდა ეცადოს, თავდამსხმელი არ გასცდეს მას. თუ თავდამსხმელი ზურგით დგას მოწინააღმდეგის კარის მიმართულებით, ამ შემთხვევაში მცველთან ახლოს მდგომ მოთამაშეს შეუძლია დაეხმაროს პარტნიორს. ორი მცველი ერთის წინააღმდეგ უფრო ადვილად შეძლებს ბურთის წართმევას, სანამ მოწინააღმდეგე შემობრუნდება და სწორ ორიენტაციას აიღებს მინდორზე. თუ თავდამსხმელი გაექცევა მცველს, იგი ვალდებულია, სწრაფად და დაუყოვნებლივ განაგრძოს ბურთისთვის ბრძოლა.

იმისთვის, რომ მცველმა გაიადვილოს თამაში და ეფექტურად იმოქმედოს **პირადი პრესინგის დროს**, საჭიროა მოქმედებდეს შემდეგნაირად:

1. მოწინააღმდეგეს, რომელიც ფლობს ბურთს, უნდა ეთამაშოს მჭიდროდ, ახლო მანძილზე;
2. ყურადღებით იყოს, რათა არ გაექცეს მოწინააღმდეგე;
3. ბურთის წართმევის დროს შეინარჩუნოს წონასწორობა;
4. რაც შეიძლება შეამჭიდროვოს მოწინააღმდეგე ხაზის მიმართულებით;
5. დაუყოვნებლივ, სწრაფად გადაერთოს თავისუფალ მოთამაშეზე, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მისი მეურვეობის ქვეშ მყოფი მეტოქე თავისუფლდება კარის სიახლოვეს და მასზე დაზღვევას ვერავინ აკეთებს;
6. არ მისცეს საშუალება მოწინააღმდეგეს, მიიღოს ბურთი;
7. ყველა მცველს უნდა ახსოვდეს, რომ მიმაგრებულია თავდამსხმელზე ინდივიდუალურად, მაგრამ ამავე დროს გაუწიოს დახმარება პარტნიორს და ითამაშოს დაზღვევაზე.

პირითადი მოთხოვნები მცველების მიმართ **ზონური პრესინგის გამოყენების დროს** არის შემდეგი:

1. მცველი იმ ზონაზე უნდა იყოს პასუხისმგებელი, სადაც იგი თამაშობს. მან უნდა ითამაშოს არა ფეხბურთელზე, არამედ ბურთზე;

2. მცველმა უნდა აიძულოს მოწინააღმდეგე, ბურთი გადასცეს გვერდით ან უკან, რათა არ მისცეს საშუალება თავდამსხმელს წამოიწყოს მწვავე შეტევა;
3. ბურთი გაიტანოს სახიფათო ზონიდან რაც შეიძლება შორს, გვერდით ხაზთან ახლოს;
4. გამოიჩინოს აგრესიულობა ბურთის "ჩაჭრის" დროს;
5. მზად იყოს, მოწინააღმდეგეს წაართვას ბურთი, როდესაც იგი გაჩერდება ან მობრუნდება საკუთარი კარის მიმართულებით;
6. ეცადოს, მოწინააღმდეგეს მინიმუმამდე შეუმციროს ბურთის მიღების და დამუშავების დრო.

უკანასკნელი წლების განმავლობაში, თავდამსხმელის თამაშმა დიდი ევოლუცია განიცადა. იგი გაცილებით მრავალფეროვანი, რთული და საინტერესო გახდა. თავდამსხმელები თამაშობენ ყველა იმ მნიშვნელოვან და საპასუხისმგებლო პოზიციაში, საიდანაც უშუალოდ უნდა გაიტანონ ბურთი მოწინააღმდეგის კარში. თავდამსხმელები შეტევის დაწყების მიზნით უკან იხევენ საკუთარ კართან ახლოს და იქიდან იწყებენ შეტევას. ასევე მანევრირებენ ფლანგებზე იმისთვის, რომ თავდამსხმელმა წარმატებით მოუგოს ორთაბრძოლა მოწინააღმდეგეს, იგი თავისი ფიზიკური მონაცემებით არ უნდა ჩამორჩებოდეს მცველს და უნდა გააჩნდეს ექსტრემალურ სიტუაციაში სწრაფი ორიენტაციის უნარი.

თავდამსხმელს უნდა ახასიათებდეს აგრესიულობა, შეტევის სტილი, ბრძოლისუნარიანობა და გააჩნდეს უნარი, თავისი ფსიქიკა მიმართოს უშუალოდ შეტევისკენ. საჯარიმო მოედანში შესული თავდამსხმელის გადაწყვეტილება, უპირველესად, უნდა იყოს კარში ბურთის დარტყმა, მეორე კი გადაცემა. თუ ფეხბურთელი პირიქით აკეთებს ამას, იგი არასოდეს იქნება აქტიური (აგრესიული) შემტევი თავდამსხმელი კარის აღებისთვის ბრძოლაში. ამასთანავე, არ უნდა იყოს დაბრმავებული თავისი პარტნიორების მიმართ. ე.ი. მხოლოდ თვითონ კი არ უნდა ცდილობდეს ბურთის კარში დარტყმას, არამედ უნდა ეცადოს სხვასაც შეუქმნას ასეთი შესაძლებლობა.

ფეხბურთელი, რომელიც ხშირად დარბის ბურთით, მალე იღლება. თამაში ამ შემთხვევაში ნაკლებ ეფექტურია. ბურთის ტარება, მოტყუება ყველაზე სასარგებლოა მეტოქის დაცვის ზონაში. მიუხედავად იმისა, თუ როგორ ასრულებს დანარჩენ ტექნიკურ ილეთს, თავდამსხმელის მთავარ ღირსებად მაინც ბურთის გატანა რჩება.

დასკვნა

მცველების როლი თანამედროვე ფეხბურთში გასცდა მხოლოდ მექანიკურ დაცვას და გარდაიქმნა სტრატეგიულ ინსტრუმენტად როგორც შეტევის, ისე მთელი სათამაშო დინამიკის ფორმირებაში. მათგან მოითხოვება ტექნიკური სიზუსტე, ტაქტიკური ინტელექტი და ფიზიკური გამძლეობა, რაც მათ გადააქცევს გუნდის ბალანსის განმსაზღვრელ ბირთვად. პრესინგი კი, როგორც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დაცვით-შემტევი ტაქტიკა, ქმნის პირობებს მოწინააღმდეგის დეზორიენტაციისა და ბურთის სწრაფი დაბრუნებისთვის. თუმცა, მისი წარმატებული გამოყენება მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როცა მთელი გუნდი მოქმედებს სინქრონში, მაღალი კონცენტრაციითა და სათანადო ფიზიკური მზადყოფნით. საბოლოოდ, დაცვის ხაზისა და პრესინგის ეფექტური გამოყენება გარდამტეხ როლს ასრულებს თანამედროვე ფეხბურთში შედეგზე ორიენტირებული თამაშის წარმატებაში.

The Role of Defenders and Pressing in Contemporary Football

Tamaz Jashi

Abstract

In modern football, the responsibilities and range of actions of defenders have significantly expanded. Whereas previously the primary task of a defender was to "break up" the opponent's attack, today solid defensive play also requires active involvement in their own team's offensive efforts and participation in various phases of the attack. The necessity to perform high-volume work and execute a variety of tactical actions has further elevated the importance of pressing and defensive roles in contemporary football.

Keywords: Defensive line, defender, pressing, zonal defense, man-marking, ball possession, tactical movement, technique, attack, pass, space limitation, concentration, ball interception, quick run.

0222 ისტორია და არქეოლოგია History and Archaeology**რა ტაქტიკას უნდა მიმართოს ქართველმა სამღვდელოებამ საქართველოს ეკლესიის
ავტოკეფალიის აღდგენის შემდეგ?
(1906 წლის მოვლენებზე დაყრდნობით)**

გვანცა ბურდული
საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ანდრია პირველწოდებულის
სახელობის ქართული უნივერსიტეტი
E-mail: g.burduli@sangu.edu.ge

რეზიუმე

XIX საუკუნე ერთ-ერთი რთული ეპოქა აღმოჩნდა საქართველოსათვის. ეპოქის სირთულე განაპირობა არა მარტო პოლიტიკურმა ცვლილებებმა (ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმება, ბაგრატიონთა გადასახლება, XIX საუკუნიდან დაწყებული აჯანყებების მარცხმა და ა.შ.), არამედ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებამ (1811 წელს გაუქმდა ერთ-ერთი უძველესი საპატრიარქო - მცხეთის საპატრიარქო, ხოლო 1814 წელს - ლიხთი-მერეთისა და აფხაზთა საპატრიარქო). 1906 წლამდე ქართველ სასულიერო პირებს არაერთხელ ჰქონდათ მცდელობა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის საკითხი დღის წესრიგში დაეყენებინათ, თუმცა უშედეგოდ. ამისათვის პოლიტიკური მზაობაც იყო საჭირო. 1906 წელს რუსეთში მიმდინარე პოლიტიკურმა მოვლენებმა ხელსაყრელი პირობები შექმნა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის. ნაშრომში განხილულია 1906 წელს დაწყებული მოვლენები, კერძოდ ავტოკეფალისტური მოძრაობის მიზნები და ამ პროცესებში ქართველი სასულიერო პირების როლი. ცხადია, რომ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა სურდა ყველას, მაგრამ აღნიშნული საკითხის უკან იყო მთელი რიგი პრობლემები, რომელთა გადაჭრასაც სერიოზული ძალისხმევა ესაჭიროებოდა. ნაშრომში გამოყენებულია ისტორიულ მეცნიერებაში მართებულად მიჩნეული ისტორიულ-შედარებითი და ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი ანალიზის, წყაროს ციკლური შესწავლისა და სისტემური ანალიზის მეთოდები.

საკვანძო სიტყვები: საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალია, 1906 წელი, ქართველი სასულიერო პირები.

შესავალი

საქართველოს ისტორიაში XX საუკუნის დამდეგიდან შეინიშნება რამდენიმე საყურადღებო მოვლენა. ამ მოვლენათაგან ჩვენ გამოვყოფთ ორს:

1. რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში საქართველოს პოლიტიკური ავტონომიის შექმნისათვის დაწყებულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მოძრაობას (ავტონომისტთა მოძრაობას);
2. საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის მოძრაობას (ავტოკეფალისტთა მოძრაობას) (ბურდული 2012: 3).

1905 წლის გაზაფხულიდან მოყოლებული გახშირდა ქართველი სამღვდელოების კრებები, რომლებზეც ითხოვდნენ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის თვითმწყემსობის (ავტოკეფალიის) აღდგენას. რუსეთის ხელისუფლება ქართველი სამღვდელოების მოთხოვნებს უმკაცრესი რეპრესიებით პასუხობდა, განსაკუთრებით კი დევნიდა სასულიერო პირების შეკრებებს. სულ უფრო ნათელი ხდებოდა, რომ საქართველოში დაწყებული ავტოკეფალისტური მოძრაობის შეჩერება გართულებოდა, მით უფრო მაშინ როდესაც რუსეთის იმპერიაშიც გაისმა პატრიარქის ინსტიტუტის აღდგენის თაობაზე მოთხოვნა (1721 წლიდან მოყოლებული რუსეთის ეკლესიას პატრიარქი აღარ ჰყავდა, პეტრე I-ის მიერ გატარებული რეფორმის თანახმად რუსეთის ეკლესია დაექვემდებარა რუსეთის ეკლესიის უწმიდესს და უმართებულეს სინოდს, რომელსაც საერო პირი - ობერ-პროკურორი მართავდა).

ძირითადი ნაწილი

რუსეთის საიმპერატორო კარი გრძნობდა, რომ საჭირო იყო რეფორმები, მაგრამ მან ისიც კარგად უწყოდა, რომ საეკლესიო რეფორმის გატარება ადვილი არ იქნებოდა, რეფორმას სერიოზული გააზრება და გულდასმით მომზადება სჭირდებოდა. გადაწყდა, რომ რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიაში გასატარებელი რეფორმის პროექტი უნდა მოემზადებინა საგანგებოდ შექმნილ ორგანოს - რუსეთის საეკლესიო კრების წინარე თათბირს (Бычков 1998: 117-120). საეკლესიო კრების წინარე თათბირი გაიხსნა

1906 წლის 8 მარტს პეტერბურგში, ალექსანდრე ნეველის ტაძარში. საეკლესიო კრების წინარე თათბირს დიდი მისია დაეკისრა. მას ბიძგი უნდა მიეცა რუსეთის სულიერი ცხოვრების აღორძინებისათვის. წინარე თათბირზე წამოყენებული იქნა საკითხები, რომელთა გადაჭრაც აუცილებლობას მოითხოვდა.

რუსეთის საეკლესიო კრების წინარე თათბირის მეორე განყოფილება იხილავდა საქართველოს ეკლესიის სტატუსის საკითხსაც. ქართველმა სასულიერო პირებმა ძალიან კარგად უწყოდნენ ის პრობლემები, რომელიც ამ დროს საქართველოს ეკლესიაში არსებობდა. მთავარი მაინც უკანონოდ გაუქმებული ავტოკეფალიის აღდგენა იყო, რომელიც მთელ რიგ სირთულეებთან იყო დაკავშირებული. ცხადია საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენით შიდა საეკლესიო პრობლემები ვერ მოგვარდებოდა, ძალიან დიდი დაფიქრება იყო საჭირო როგორ უნდა დასმულიყო ავტოკეფალიის აღდგენის საკითხი, რა საზღვრებში სურდათ ქართველებს ავტოკეფალიის აღდგენა? მიეღოთ ტერიტორიული ავტოკეფალია თუ ეროვნულ ავტოკეფალიას დასჯერებოდნენ? საყურადღებო იყო რუსეთის იმპერიის პოზიცია, რომელსაც არ სურდა ეგზარქოსობის ინსტიტუტის გაუქმება საქართველოში. აღნიშნულ საკითხებზე მსჯელობდნენ 1906 წლის თებერვლის თვეში ეპისკოპოსი კირიონი (შემდგომში სრულიად საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი კირიონ II) და ეპისკოპოსი ლეონიდე (სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ლეონიდე ოქროპირიძე). ჩვენი კვლევის საგანს არ წარმოადგენს ქართველი მაღალი იერარქების პოზიციის შეფასება, ამ შემთხვევაში უფრო საინტერესოდ მიგვაჩნია, საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული დოკუმენტი, რომელიც ასეა დასათაურებული: „Какой тактики должно держаться грузинское духовенство при восстановлении родной в автокефальных ея правах? (мнение группы священников)“ და რომელიც სხვა ქართველი სასულიერო პირების მოსაზრებას წარმოადგენს. დოკუმენტიდან არ ჩანს აღნიშნული სასულიერო პირების ვინაობა, თუმცა ჩვენი ვარაუდით ესენი იყვნენ ამბროსი ხელაია, კალისტრატე ცინცაძე და ანტონ თოთიბაძე. ჩვენს ვარაუდს ამყარებს საარქივო დოკუმენტზე კალმით მიწერილი ზემოთ დასახელებული სასულიერო პირების ვინაობის დამადასტურებელი ტექსტი. დოკუმენტის შინაარსი ძალზე საინტერესოა. იგი ნათელს ჰფენს საქართველოს ეკლესიის მდგომარეობის გაუარესების მიზეზებს და ამავე დროს იძლევა აღნიშნული მდგომარეობიდან გამოსვლის გზებსაც: „ყველა უბედურებისა და განსაცდელის, რომელიც საქართველოს ეკლესიას უკანასკნელი საუკუნის განმავლობაში დაატყდა თავს და რომელიც ასე ნათლად და ყოვლისმომცველად არის განხილული ქართველი სამღვდელოების პეტიციებში, მღვდელმთავრების ლეონიდესა და კირიონის მოხსენებებში, მთავარი მიზეზი არის ის, რომ საქართველოს ეკლესიას მართავდა პოლიციურ-ბიუროკრატიული რეჟიმი და რომ ის (საქართველოს ეკლესია) მოწოდებული იყო ემსახურა საერო, სახელმწიფოებრივი მიზნებისათვის. ამ მდგომარეობის სამართლიანობაში გვარწმუნებს სხვათა შორის ისიც, რომ მართლმადიდებელ ქრისტიანებს არც თვით რუსეთში ჰქონდათ ქართველებზე უკეთესი მდგომარეობა, რადგან თვით რუსეთის ეკლესიაც ასევე იმყოფებოდა (და იმყოფება დღემდე) საერო ბიუროკრატიის ტყვეობაში: პეტერბურგელ მღვდელთა ჯგუფის მოხსენებითი ბარათისა და მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მიტროპოლიტ ანტონის მიერ მინისტრთა კომიტეტში შეტანილი დებულებების შემდეგ - ეს აღარავისთვის საიდუმლო არ არის. შესაბამისად, მართლმადიდებელი სამღვდელოები „განმათავისუფლებელი მოძრაობის“ მთავარი მიზანი (ჩვენთანაც და რუსეთშიც) იმაში მდგომარეობს, რომ გათავისუფლდეს მართლმადიდებელი ეკლესია ორასწლიანი (თუ მეტი არა) საერო ხელისუფლების ტყვეობისგან, გათავისუფლდეს პირდაპირი სახელმწიფოებრივი ან პოლიტიკური მისიისგან“ (სეა, სცსა, ფ. 1458, ა. 1, ს. 174: 42). დოკუმენტის ავტორები აღნიშნავენ, რომ ეკლესიაში პრობლემების მოგვარება უნდა დაიწყო „კრებითობის პრინციპის“ აღდგენით, რომელიც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ქრისტიანული სარწმუნოებრივი იდეაა. წარსულში მართლმადიდებელი ეკლესია ემყარებოდა კრებით მმართველობას, ეპისკოპოსების არჩევითობას და საერო პირების აქტიურ მონაწილეობას საეკლესიო გადაწყვეტილებების მიღების დროს. ბიუროკრატიულმა სისტემამ ეს პრინციპი ჩაანაცვლა ცენტრალიზებული, ერთპიროვნული მმართველი აპარატით, სადაც მღვდელმთავრები იძულებულნი იყვნენ სახელმწიფოს ინტერესები დაეკმაყოფილებინათ. აღნიშნულ ვითარებაში დოკუმენტის ავტორთა აზრით აუცილებელი იყო ეკლესიაში რეფორმის ჩატარება და ისტორიული კანონზომიერების აღდგენა. საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია განიხილებოდა არა როგორც პრივილეგია, არამედ როგორც ბუნებრივი უფლება, რომელიც ეკლესიის ისტორიულ მემკვიდრეობასა და მისი ერის სულიერ საჭიროებებს ემყარებოდა. „ამრიგად, რუსეთის და საქართველოს ეკლესიები უპირველეს ყოვლისა უნდა გაიმჯღონ სახელმწიფოსგან, უნდა გაარკვიონ და განსაზღვრონ თავიანთი ურთიერთობები მასთან და ეს მიჯნა იმდენად ნათელი უნდა იყოს, რომ თითოეულმა მხარემ, როგორც ეკლესიამ, ისე სახელმწიფომ, კარგად იცოდეს - სად არის „კეისრისა“ და სად იწყება „ღვთისა“. ეს

კი მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც სახელმწიფო სათათბირო და სახელმწიფო საბჭო მიუჩენენ მას სახელმწიფოში ახალ ადგილს. მანამდე კი რუსეთის და საქართველოს ეკლესიებმა ადგილობრივად უნდა გაარკვიონ ის მდგომარეობა, რომლის დაკავებაც სურთ განახლებულ სახელმწიფოში და რომელიც, მათი ერთობლივი გადაწყვეტილებით, საუკეთესოდ შეუწყობს ხელს ეკლესიის მთავარი მიზნის მიღწევას - დედამიწაზე ღვთის სასუფეველის დამკვიდრებას.

მაგრამ საქართველოს ეკლესიას კიდევ ერთი ამოცანა აქვს - გათავისუფლდეს რუსეთის ეკლესიის დამოკიდებულებისგან, რომელმაც მასზე ძალაუფლება უკანონოდ, ძალადობრივი გზით განახორციელა. დიახ, ეს ამოცანა აქვს საქართველოს ეკლესიას, მაგრამ საკითხის არსი იმაშია: როდის და როგორ გადაწყდეს ეს ამოცანა? ამ საკითხის გადაწყვეტისას აუცილებელია გათვალისწინებული იქნეს ის, რომ საქართველოს ეკლესიაზე ძალაუფლების დამყარების საქმეში თვით რუსეთის ეკლესია შეიძლება ითქვას, რომ არაფერ შუაშია. საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება არა რუსეთის ეკლესიას, არამედ რუსულ ბიუროკრატიას დასჭირდა. მიზანი კი საქართველოს სწრაფი გარუსება იყო. რუსეთის ეკლესია წმინდა სინოდის სახით, ბიუროკრატიაში შუამავლის სახით გამოიყენა (სეა, სცსა, ფ. 1458, ა. 1, ს. 174: 43). დოკუმენტის ავტორები იმედოვნებდნენ, რომ თუ რუსეთის ეკლესიაში ჩატარდებოდა საეკლესიო კრება და აღდგებოდა პატრიარქის არჩევის წესი, მაშინ რუსეთის ეკლესიას აღარ ექნებოდა სურვილი „მორჩილებაში“ დაეტოვებინა ასაკით მასზე უპირატესი საქართველოს ეკლესია, თუმცა ქართველი სასულიერო პირები ამაში დარწმუნებული არ იყვნენ. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით თავიანთ შიშს ისინი ღიად გამოთქვამდნენ. არსებობდა სერიოზული საფრთხე, რომ მომავალი სრულიად რუსეთის საეკლესიო კრება უარყოფდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის კანონიერებას: „ჩვენ მტკიცედ გვწამს, რომ სადაც უფლის სულია (და სად უნდა იყოს ის, თუ არა ღვთის ეკლესიაში), იქ თავისუფლებაა. ჩვენ მტკიცედ გვწამს, რომ თავისუფალი რუსეთის ეკლესია სიყვარულითა და სიხარულით მისცემს თავისუფლებას თავის საუკუნოვან ტყვეს, ტყვეს არა თავისი ბრალით, მშვიდობიანად გაეყრება საქართველოს ეკლესიას. და თუ ეს არ მოხდება დღეს-ხვალ, მწუხარება და სასოწარკვეთა არ გვმართებს: შეუფერებელი სისწრაფით საქმე უფრო შეიძლება გაფუჭდეს, ვიდრე სასურველ დასასრულამდე მივიდეს, ხოლო ხანგრძლივი, გააზრებული და გულმოდგინე შრომით (და მხოლოდ ამ პირობით), საქმე შეიძლება უფრო მყარად და უკეთესად გაკეთდეს... (სეა, სცსა, ფ. 1458, ა. 1, ს. 174: 43). ცხადია, რომ დოკუმენტის ავტორებს ძალიან კარგად ესმოდათ, რომ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის საკითხი, როგორც მიმდინარე მოვლენებიდან ჩანდა, უარყოფითად გადაწყდებოდა. შესაბამისად კარგად უნდა დაფიქრებულიყვნენ ასეთ შემთხვევაში როგორ ემოქმედათ. ნაჩქარევი გადაწყვეტილებების მიღება ამ დროს შესაძლოა შეუქცევადი განხეთქილების მიზეზად ქცეულიყო.

დოკუმენტის ავტორების ასეთი პესიმისტური მოლოდინები ემყარებოდა შემდეგ თვალსაზრისს: რუსეთში ან საერთოდ არ იცნობდნენ ჩვენ ეკლესიას ან ძალიან ცუდად იცნობდნენ. ყველაფერი ის, რაც იბეჭდებოდა წმინდა სინოდის მთავარი პროკურორის ოფიციალურ ანგარიშებში და უმეტეს გაზეთებში, ქმნიდა ისეთ შთაბეჭდილებას, რომ ქრისტიანობა საქართველოში ეგზარქოსების მიერ იქნა შენარჩუნებული. საქმე ის იყო, რომ თვით რუსი სამღვდელოებაც აგრესიით ხვდებოდა ქართველთა ეროვნულ მისწრაფებას. საქმე არც თუ ისე სახარბიელოდ იყო, რადგან მომავალი რუსეთის საეკლესიო კრება და საეკლესიო კრების წევრები საქართველოს ეკლესიის შესახებ ცნობებს გაზეთ „Московские ведомости“-დან, „Новое время“-დან, „Колокол“-დან ღებულობდნენ, სადაც საქართველოს ეკლესიის სასარგებლოდ არაფერი იწერებოდა. „იმის გათვალისწინებით, რომ მომავალი სრულიად რუსეთის საეკლესიო კრება, ასე თუ ისე, მთელი რუსეთის ეკლესიის ხმის გამომხატველი იქნება, საქართველოს ეკლესიას არ უღირს რუსეთის ეკლესიასთან კონფლიქტი (ეს ნიშნავს რუს ხალხთან კონფლიქტში შესვლას...)“ ჩვენ, საქართველოს ეკლესიის საკეთილდღეოდ უნდა ვაჩვენოთ, რომ ქართველები არც სეპარატისტები არიან და არც შოვინისტები, და რომ ქართველთა მისწრაფებები მიმართულია ისეთი პირობების შესაქმნელად, რომლის მიხედვითაც შესრულდება მაცხოვრის მცნება: „იყავით სრულყოფილინი“... ზემოთქმულიდან გამომდინარე ჩვენ გულწრფელად გვსურს: 1. რომ საქართველოს ეკლესიისგან არ დარჩეს მხოლოდ დასახელება; 2. რომ გარე განხეთქილებამ არ გაანადგუროს საქართველოს ეკლესიის ეროვნული და სულიერი ფასეულობები; 3. მოეხსნათ ქართველ სასულიერო პირებს სეპარატიზმსა და შოვინიზმში დანაშაულების ბრალდება (სეა, სცსა, ფ. 1458, ა. 1, ს. 174: 44). დოკუმენტის ავტორებს მიაჩნდათ, რომ ასეთ ვითარებაში შესაძლებელი იყო მცირე დათმობაზე წასვლა და მოლოდინის ტაქტიკის არჩევა, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საეკლესიო კრება დაადგენდა: უძველესი საქართველოს საკათოლიკოსო ტერიტორიაზე ხუთი ეპარქიის შექმნას:

1. სამეგრელო-აფხაზეთის (სოხუმის ოლქი, სენაკისა და ზუგდიდის მაზრები);
2. იმერეთ-გურია-სვანეთის (ბათუმის ოლქი, ოზურგეთის, ქუთაისის, შორაპნის, ლეჩხუმისა და რაჭის მაზრები);
3. ახალციხისა და ქართლის (გორის, ახალციხის და ახალქალაქის მაზრები, კათედრა გორში);
4. კახეთ-ზაქათალის (თელავის, სიღნაღის, თიანეთის მაზრები და ზაქათალის ოლქი, კათედრა თელავში);
5. მცხეთა-თბილისის (თბილისის, დუშეთისა და ბორჩალოს მაზრები).

დასკვნა

ცხადია, რომ დოკუმენტის ავტორები გამოდიან გარკვეული კომპრომისის ინიციატივით: მათთვის ავტოკეფალია ერთგვარად არამხოლოდ პოლიტიკურ, არამედ ღვთაებრივ სამართლებრივ პრინციპზე დაფუძნებული იდეალია – ბუნებრივი უფლება და არა ბიუროკრატიულ შეთანხმებაზე დამყარებული პრივილეგია. ამდენად, ისინი კომპრომისისათვის მზად არიან, თუკი ეს ეროვნული და სულიერი ერთობის შენარჩუნებას შეუწყობს ხელს. ნაშრომში ხაზგასმით არის მითითებული, რომ საქართველოს ეკლესიისთვის აუცილებელია თავისუფლებისა და ავტოკეფალიის დაცვა, რაც არა მხოლოდ სულიერი, არამედ პოლიტიკური და ეროვნული გადარჩენის პირობასაც წარმოადგენს. ამდენად, დოკუმენტის შინაარსი ეწინააღმდეგება იმ მოსაზრებას, თითქოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის მოთხოვნა ქრისტიანული სიყვარულის დარღვევად უნდა ჩაითვალოს – პირიქით, სწორედ მართლმადიდებლური სარწმუნოების ერთგულება მოითხოვს საკუთარი ტრადიციების, ავტორიტეტისა და ისტორიული მისიის დაცვას.

ლიტერატურა

1. საქართველოს ეროვნული არქივის საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი #1458, აღწერა #1, საქმე 174.
2. გ. ბურდული. საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის კანონიერების საკითხი რუსეთის საეკლესიო კრების წინარე თათბირზე (1906 წელი). თბილისი, 2012.
3. Сергей Бычков. Русская Церковь и Императорская власть. Москва, 1998.

What tactics should the Georgian clergy adopt after the restoration of the autocephaly of the Georgian Church? (Based on the events of 1906)

Gvantsa Burduli

Abstract

The 19th century proved to be one of the most challenging periods in Georgian history. The complexity of this era was shaped not only by political transformations – such as the abolition of the Kingdom of Kartli-Kakheti, the exile of the Bagrationi dynasty, and the failure of multiple uprisings throughout the century – but also by the abolition of the autocephaly of the Georgian Apostolic Church. In 1811, one of the most ancient patriarchates, the Patriarchate of Mtskheta, was abolished, followed by the dissolution of the Likhti-Mereti and Abkhazian patriarchates in 1814. Until 1906, Georgian clergy made repeated efforts to bring the issue of restoring the Georgian Church's autocephaly to the forefront of public and ecclesiastical discourse, albeit unsuccessfully. Political readiness was also a necessary condition for this endeavor. The political developments in Russia in 1906 created a favorable environment for reviving the movement for autocephaly. This paper examines the events that began in 1906, particularly the goals of the autocephalist movement and the role of Georgian clergy in these processes. It is evident that the restoration of the Georgian Church's autocephaly was a widely shared aspiration; however, it faced numerous underlying challenges that required considerable effort to resolve. The study employs historically verified methods, including historical-comparative analysis, historical-source analysis, cyclical source study, and systemic analysis.

Keywords: Autocephaly of the Georgian Apostolic Church, 1906, Georgian clergy.

0232 ლიტერატურა და ლინგვისტიკა LITERATURE AND LINGUISTICS

La rhétorique dans la poétique des drames bibliques de Jean Racine - "Esther" et "Athalie"

Eka Kvantaliani

Université d'État Akaki Tsérételi de Koutaïssi

E-mail: phmouravi@gmail.com

Abstrait

L'article présente les profondeurs de la pensée rhétorique de Jean Racine dans la poétique des drames "Esther" et "Athalie", basés sur des récits bibliques. Au XVIIe siècle, le classicisme réhabilite l'art ancien de l'oratoire, l'éloquence, et Jean Racine est l'un des dramaturges qui transforment la rhétorique universelle en rhétorique nationale. Il a introduit le principe de la vérité et des éléments de réflexion de la réalité dans la dramaturgie. Le préambule historique de la rhétorique prend une plus grande importance à l'ère de l'absolutisme et devient un moyen d'intégration sociale, car la langue et la rhétorique de l'écrivain deviennent la force principale de la cour royale. Jean Racine a présenté la clarté de la langue française du XVIIe siècle comme modèle linguistique et l'apothéose de l'éloquence de l'époque classique dans ses drames "Esther" et "Athalie" avec des aspects antiques et une synthèse de passages bibliques. La rhétorique de Racine, avec son éloquence française classique, procure un plaisir esthétique au lecteur, tout en introduisant la fonction de vérité et de persuasion dans le théâtre.

Mots-clés: rhétorique, dramaturgie, classicisme, Racine, drames bibliques.

Introduction

Les concepts rhétoriques ont été formés et affinés au fil des siècles, avec différentes significations ajoutées à différentes époques. C'est un fait bien connu que l'éloquence est associée à deux traditions philosophiques: le stoïcisme et l'art oratoire; ses représentants dans l'Antiquité étaient les sophistes grecs, Démosthène, et plus tard les Romains Cicéron et Quintilien (Gardes-Tamine, 1996: 8).

Il est également connu que le sujet et le but de la rhétorique ont toujours été la vérité, qui était associée à l'expression de la vérité. Au XVIIe siècle, le classicisme a procédé à une sorte de réhabilitation de l'art oratoire ancien, de l'éloquence, et Jean Racine fut l'un de ces dramaturges qui introduisirent la rhétorique universelle dans la rhétorique nationale, et des éléments de vérité et de reflet de la réalité dans leurs drames.

Le mot latin *"rhetorica"*, emprunté au grec ancien, exprime la plus haute technique oratoire. La capacité unique de la parole à influencer la conscience a été découverte dans l'Antiquité. Plus précisément, pour citer la chercheuse Ruth Amossy, l'école rhétorique de l'éloquence trouve son origine dans l'Antiquité:

„...telle qu'elle a été élaborée par la culture de la Grèce antique, la rhétorique peut être considérée comme une théorie de la parole efficace liée à une pratique oratoire.“ (Amossy, 2000:6).

De nos jours, la poétique joue un rôle de premier plan dans les études littéraires et, comme l'appellent les chercheurs modernes, elle est la science de la fiction. Comme on le sait, la poésie elle-même est un genre littéraire très ancien, qui se distingue par sa diversité et met au premier plan l'expressivité de la forme, l'agencement rythmique et rimé des mots, etc. La poésie a évolué au fil du temps, chaque siècle lui attribuant une fonction différente, et les moyens d'expression de chaque époque se distinguaient par leur charge unique, qui s'est développée en un style d'écriture caractéristique de chaque poète. Les philosophes grecs ont tenté de clarifier la définition de la poésie, et Aristote dans sa *„Poétique“* a distingué trois genres poétiques: la poésie épique, la poésie comique et la poésie dramatique (Aristote, 1990 : 85).

Pour la première fois dans le monde antique, la diversité de la nature des formes de mots écrits est devenue l'objet de recherches. À cet égard, il est intéressant de considérer la nature de la poétique caractéristique des textes des pièces de Racine *“Esther”* et *“Athalie”*, l'expressivité de son langage littéraire, l'harmonie exquise des phrases artistiques, des rimes ou des rythmes de la poésie.

Partie principale

L'ère classique en France et dans d'autres pays européens au XVIIe siècle a ravivé le style littéraire des auteurs anciens, insufflant une nouvelle vie à la théorie du classicisme. Racine porte la vision aristotélicienne de l'Antiquité à son plus haut niveau dans ses œuvres, parmi lesquelles les drames mentionnés ci-dessus sont exceptionnels. C'est l'époque où le français littéraire devient langue nationale, comme on le sait, où la langue

française s'unifie, surmontant les dialectes. Jean Racine, Jean du Bellay, Ronsard, Pierre Corneille, le théâtre ambulant de Molière et d'autres ont travaillé dur pour cela.

Jean Racine, amateur de tragédies grecques antiques et particulièrement d'Euripide, a ravivé le style du langage dramatique grec antique, l'élevant à un niveau supérieur dans son français moderne, qu'il a orné d'idées alimentées par des principes religieux. Dans ses pièces *"Esther"* et *"Athalie"*, Racine utilise le mètre alexandrin. Après la poésie, le style alexandrin de l'écriture versifiée s'est imposé dans le théâtre français du XVIIe siècle (Harf-Lancner, 2008: 70-71).

Jean Racine a présenté la clarté de la langue française du XVIIe siècle comme modèle linguistique et apothéose de l'éloquence de l'époque classique dans ses drames *"Esther"* et *"Athalie"*, avec leurs aspects antiques et leur synthèse de passages bibliques (Chaudier, 2016: 249-265). Pour comprendre la profondeur des tragédies de Racine, il faut analyser la triple direction créée par Aristote: poétique, rhétorique et éthique. L'auteur, passant de la poétique à l'éthique, arrive à l'essence même du problème, qui, entre la rhétorique et la stylistique, apparaît comme la rationalité dans le langage reflétant un événement particulier. L'auteur, passant de la poétique à l'éthique, arrive à l'essence même du problème, qui, entre la rhétorique et la stylistique, apparaît comme la rationalité dans le langage reflétant un événement particulier.

Au fil des siècles, les définitions de l'art rhétorique ont changé; par exemple, pour Roland Barthes, le *"méta-langage"* était la principale source de la rhétorique, une sorte de langage objectif (le même que le *"discours"*) (Barthes, 1985: 173). En 1963, Roland Barthes publie un essai critique, *"Sur Racine"*, dans lequel il propose une perspective complètement nouvelle sur la critique du classicisme et de Racine en tant que dramaturge à la lumière des théories structuralistes. Barthes analyse le style rhétorique de Racine non pas du point de vue de la critique littéraire traditionnelle, mais d'un point de vue nouveau, celui de ce qu'on a appelé en France au XXe siècle la *"Nouvelle Critique"*, qui s'est ensuite imposée dans toute l'Europe.

Sans comprendre et étudier le langage poétique de l'auteur, il est impossible d'évaluer correctement le texte de l'œuvre et de mener son analyse de recherche littéraire. Les pièces religieuses de Jean Racine *"Esther"* et *"Athalie"* sur des sujets bibliques, écrites sous forme lyrique, se distinguent par leur contenu biblique et l'abondance de termes théologiques, ce qui leur donne une saveur particulière. La structure poétique et la profondeur rhétorique des textes de ces drames sont uniques. Racine emprunte à la Bible une inspiration mystique qui ressemble parfois à l'exclamation de ses chants spirituels dans ses pièces lyriques, comme les hymnes émouvants du psalmiste David. Parallèlement, il approfondit son art dramatique et crée des œuvres hautement artistiques et poétiques, pleines d'éloquence. Il introduit un chœur, faisant de la pièce une sorte d'oratorio avec des chants lyriques musicaux, comme ses *"Cantiques spirituels"*. Dans le prologue d'*"Esther"*, nous lisons:

„Profanes amateurs de spectacles frivoles,
Dont l'oreille s'ennuie au son de mes paroles,
Fuyez de mes plaisirs la sainte austérité.
Tout respire ici Dieu, la paix, la vérité.“ (*Esth.* v. 67- 70)

Jean Racine a écrit les drames *"Esther"* (1689) et *"Athalie"* (1691) dans le contexte des traditions religieuses de l'Ancien Testament. Il existe à la fois des similitudes et des différences entre elles, qui sont les suivantes: les deux pièces sont caractérisées par la transformation des reines bibliques Esther et Athalie en personnages littéraires et artistiques. Esther est un symbole de dévotion au Seigneur et à son peuple, elle est une combattante désintéressée pour son pays. Athalie est la fille de la reine Jézabel, symbole du mal dans la Bible, qui, pour s'emparer du pouvoir, n'épargne même pas ses propres descendants et les tue sans pitié. Apprenant que son petit-fils Joas, sauvé par la volonté de Dieu, il décide de le tuer. Finalement, Athalie, traîtresse à Dieu et au peuple, est condamnée à mort. Elle est à la fois le protagoniste et l'antagoniste de l'œuvre. Tout comme dans *"Esther"*, dans la pièce *"Athalie"*, Dieu contrôle toutes les actions, bien que la méchante reine Athalie le reconnaisse trop tard, alors qu'elle est déjà au bord de la mort:

„[...] Dieu, toi seul as tout conduit...“ (*Ath.* v. 1774).

Le mot *"Dieu"* dans les pièces devient en effet un élément de l'originalité stylistique de l'auteur et une sorte de terme. Racine utilise le nom de Dieu et des constructions sémantiquement complexes dérivées de ce nom, par exemple: *"Au Dieu de l'univers"* (*Ath.* v. 11), *"Dieu d'Israël"* (*Esth.* v. 744 et 748); *"Dieu de Jacob"* (*Ath.* v. 1472, 1476, 1501). Ces désignations plutôt classiques de Dieu acquièrent un sens argumentatif, surtout dans la pièce *"Athalie"*, où la question de distinguer le vrai Dieu du faux dieu Baal dans le temple est très souvent posée. En

particulier, l'expression *"Dieu du ciel"* (Ath.v. 847) est l'opposé de son antithèse _ les dieux terrestres, qui représentent une idole de bois:

*„Le reste pour son Dieu montre un oubli fatal,
Ou même s'empressant aux autels de Baal“ (Ath.v.17-18).*

Comme on le sait, en rhétorique, une figure rhétorique ou stylistique est un procédé utilisé par un auteur ou un orateur sur scène pour transmettre une idée à un auditeur ou à un lecteur à des fins de persuasion. L'action est perçue comme plus chargée émotionnellement afin de rendre la position ou l'argumentation de l'auteur plus convaincante, ce qu'utilise Racine dans ses pièces. La forme d'adresse dans la rhétorique elle-même fait référence à la partie du discours _ *"Elocutio"*, elle vient du mot latin *"loquor"*, qui désigne généralement le style rhétorique, des termes similaires sont *"éloquence"* et généralement *"l'art de la parole"* (Lanham, 1991:144).

Il y a plus d'adresses dans *"Athalie"* que dans *"Esther"*, ce qui peut s'expliquer de plusieurs manières : non seulement Athalie est plus longue, mais toute l'action de la pièce se déroule presque entièrement dans le temple, et il est plus facile de parler de Dieu ou de s'adresser à Lui ici que dans *"Esther"*, où le héros est obligé de cacher sa foi à ses interlocuteurs pendant la majeure partie de la pièce. Les références personnelles à Dieu (plutôt qu'à Sion, Jérusalem ou d'autres entités métonymiques de la puissance de Dieu sur terre) apparaissent 15 fois dans *"Esther"* et 46 fois dans *"Athalie"* (Bary, 1665: 420). Par exemple:

*„Grand Dieu, que cet ouvrage ait place en ta mémoire.
Que tous les soins qu'il prend pour soutenir ta gloire“ (Esth. v. 15-16).*
„[...]Et du Dieu d'Israël les fêtes sont cessées !“ (Esth. v.158).
„Grand Dieu ! que mon amour ne lui soit point funeste“ (Ath. v.255).
„Un Dieu, tel aujourd'hui qu'il fut dans tous les temps“ (Ath. v.126).

Les pièces *"Esther"* et *"Athalie"* de Jean Racine font appel à la pensée métaphorique, à l'hyperbole poétique, à l'euphonie musicale et à d'autres procédés artistiques. À cet égard, les tropes à symbolisme biblique sont particulièrement remarquables. Par exemple, les strophes suivantes de la pièce *"Esther"*, qui décrit l'histoire de l'empereur perse Cyrus II conquérant Babylone en 539 av. J.-C. et permettant aux Juifs de retourner progressivement dans leur patrie, sont pleines de tropes:

*„Détourne, Roi puissant, détourne tes oreilles
De tout conseil barbare et mensonger.
Il est temps que tu t'éveilles.
Dans le sang innocent ta main va se plonger“ (Esth. v. 1067-1070).*

On sait qu'un trope littéraire est un effet artistique réalisé à travers des expressions figuratives rhétoriques pour produire un effet amélioré (émotionnellement, esthétiquement, intellectuellement, etc.). En rhétorique, les figures de style, tant littérales que figuratives, sont traditionnellement classées comme des schémas qui modifient l'ordre de la pensée et donnent aux mots un sens autre que celui qu'ils désignent habituellement.

Racine était un poète-dramaturge avec une vision du monde théologique, qui détermine le style d'écriture, le contenu et le but de ses pièces (*"Esther"* et *"Athalie"*) dans le domaine des études bibliques. La pensée symbolique, ou l'utilisation de mots au sens figuré, est utilisée dans la Bible depuis l'Antiquité. Une forme d'adresse rhétorique (pas une signification phonétique orthographique) est une expression figurative du discours dans laquelle l'auteur s'adresse au public (par exemple, dans une pièce de théâtre) ou à une troisième personne, parfois pas sur scène. Souvent, le destinataire est une qualité abstraite personnifiée, un objet inanimé ou une superpuissance divine. Les formes d'adresse à Dieu sont répandues dans les drames du XVIIe siècle, comme le suggère Jean Racine dans *"Esther"* et *"Athalie"*.

„Ô Dieu ! Qui vois former des desseins si funestes [...]“ (Esth.v.251)
„Qu'ils pleurent, ô mon Dieu, qu'ils frémissent de crainte [...]“ (Ath. v. 827)

Les pièces de Racine mentionnées ci-dessus présentent également fréquemment une variété lexicale de références qui utilisent la métonymie pour désigner des éléments religieux et ne font pas directement référence à Dieu. Des références similaires sont également caractéristiques du chœur de ces pièces:

„Ô mont de Sinaï, Ô mont de Sinaï, conserve la mémoire [...]“ (Ath. v. 332)
*„Ô divine, ô charmante Loi !
Ô justice, ô bonté suprême !“ (Ath. v. 347-348)*
„A rempli ce palais de filles de Sion [...]“ (Esth. v. 172)
„Quand verrai-je, ô Sion ! relever tes remparts [...]“ (Esth. v. 216)

Un certain nombre de mots adressés à un roi ou à un seigneur, tels que “*Ô mon souverain roi*” (Esth., 247) ou “*Puissant souverain du ciel*” (Ath., 1669), ont à la fois un contenu rhétorique et lyrique. Les pièces “*Esther*” et “*Athalie*” sont remplies de passages bibliques et d’éléments épiques, où le héros doit faire face au joug du pouvoir royal, clairement hostile à sa foi. Proclamer le nom du vrai Dieu est impossible sans courage, aussi bien pour les personnages principaux d’ “*Esther*” que pour les héroïnes d’ “*Athalie*”.

L’appel rhétorique à Dieu est particulièrement présent dans les chœurs de ces deux pièces bibliques de Jean Racine. Dans ses pièces, l’auteur paraphrase stylistiquement des psaumes et des passages de l’Ancien et du Nouveau Testament, appelant le Dieu Tout-Puissant à aider son peuple opprimé. Les phrases sont basées sur des expressions sophistiquées, significatives et figuratives d’une microstructure interne donnée, qui sont transmises dans la syntaxe d’un vers alexandrin (Laurent, 2017: 117-140).

Conclusion

En conclusion, nous pouvons dire que, les drames “*Esther*” et “*Athalie*” sont des extraits de la Bible, avec leur développement historique et leurs moments marquants pour le destin de l’humanité, l’érudition théologique de l’auteur, la perfection littéraire et musicale, et une vision historique. Ils représentent l’apogée de la créativité de Racine, ses chefs-d’œuvre, ainsi que son testament et son épitaphe uniques. Les contradictions tragiques n’ont jamais été aussi vivement remises en question, et les paroles théâtrales n’ont jamais été aussi proches de la puissance de la parole divine.

L’œuvre de Racine reflète donc une pensée théologico-morale, une pensée rhétorique et une connaissance théologique approfondie. Parmi les drames les plus marquants figurent “*Esther*” et “*Athalie*”, où le talent irréprochable et la profondeur spirituelle de Jean Racine se révèlent pleinement. Il a mis en avant des moments bibliques dans son œuvre et, avec une pensée métaphorique, une euphonie de vers, des rimes limitrophes et l’accompagnement de la métrique alexandrine française, il nous a présenté un exemple frappant de tragédie classique sous la forme de drames lyriques et religieux.

Jean-Baptiste Racine nous a fait découvrir dans son œuvre la rhétorique, avec l’éloquence classique française, dont le but est de donner du plaisir au lecteur, et d’apporter au théâtre la fonction de vérité et de persuasion.

Littérature:

1. Aristote, *La Poétique*, éd.M.Mangien, Le Livre de poche classique, Paris, 1990.
2. Amossy, Ruth, *L’argumentation dans le discours. Discours politique, littérature d’idées, fiction*, coll. “*Fac. Linguistique*”, Nathan, Paris, 2000.
3. Barthes, Roland, *Sur Racine*, Paris : Éditions du Seuil, 2002;
4. Bary René, *La rhétorique française, où pour principale augmentation l’on trouve les secrets de nostre langue* / par René Bary, Paris, P. Le Petit, 1665.
5. Chaudier Stéphane, *Rhétorique ou stylistique? Réflexion sur Andromaque de Racine*, Presses universitaires de Rennes, Rennes, 2016.
6. Harf-Lancner, Laurence, *De l’histoire au mythe épico-romanesque: Alexandre le Grand dans l’Occident médiéval*, dans Michèle Guéret-Laferté, Daniel Mortier, D’un genre littéraire à l’autre, Mont-Saint-Aignan, Publications des universités de Rouen et du Havre, Rouen, 2008.
7. Gardes-Tamine Joëlle, *La rhétorique*, coll. «Cursus», Armand Colin, Paris, 1996.
8. Lanham, Richard, *A Handlist of Rhetorical Terms*, Los Angeles: University of California Press, 1991.
9. Laurent Nicolas, *Grammaire et stylistique du nom „Dieu“ dans „Athalie*, (Styles, genres, auteurs), Paris, Presses de l’Université Paris-Sorbonne, 2017.
10. Racine Jean, *Athalie*, *Tragédie tirée de l’écriture sainte*, Publié par Ernest et Paul Fièvre pour Théâtre-Classique.fr; Mai 2020.
11. Racine Jean, *Esther*, *Tragédie tirée de l’écriture sainte*, Publié par Ernest et Paul Fièvre pour Théâtre-Classique.fr; Mai 2020.

რიტორიკა ჟან რასინის ბიბლიური დრამების - „ესთერისა“ და „ათალიას“ პოეტიკაში

ეკა კვანტალიანი

რეზიუმე

სტატიაში წარმოდგენილია ჟან რასინის ბიბლიურ სიუჟეტზე შექმნილი დრამების "ესთერისა" და "ათალიას" პოეტიკის რიტორიკული აზროვნების სიღრმეები. XVII საუკუნეში კლასიციზმი უძველესი ორატორული ხელოვნების - მჭევრმეტყველების ერთგვარ რეაბილიტაციას ახდენს და სწორედ, ჟან რასინი ერთ-ერთია იმ დრამატურგთაგან, რომელმაც უნივერსალური რიტორიკა ეროვნულ რიტორიკამდე აქცია. მან სიმართლის თქმის პრინციპი და რეალობის ასახვის ელემენტები შემოიტანა დრამატურგიაში. რიტორიკის ისტორიული პრეამბულა უფრო მეტ დატვირთვას იძენს აბსოლუტიზმის ეპოქაში და ხდება სოციალური ინტეგრაციის საშუალება, მას შემდეგ რაც მწერლის ენა და რიტორიკა სამეფო კარისთვის მთავარ მამოძრავებელ ძალად იქცევა. მე-17 საუკუნის ფრანგული ენის, როგორც ლინგვისტური მოდელის სიღრმადე და კლასიციკური ხანის მჭევრმეტყველების აპოთეოზი, ჟან რასინს თავის დრამებში - „ესთერი“ და „ათალია“ ანტიკური ასპექტებითა და ბიბლიური პასაჟების სინთეზით აქვს წარმოდგენილი. რასინისეული რიტორიკა კლასიციკური ფრანგული მჭევრმეტყველებით, ესთეტიკურ სიამოვნებას ანიჭებს მკითხველს, ხოლო თეატრში ჭეშმარიტებისა და დამაჯერებლობის ფუნქცია შემოაქვს.

საკვანძო სიტყვები: რიტორიკა, დრამატურგია, კლასიციზმი, რასინი, ბიბლიური დრამები.

Rhetoric in the poetics of Jean Racine's biblical dramas - "Esther" and "Athalie"

Eka Kvantaliani

Abstract

The article presents the depths of Jean Racine's rhetorical thought in the poetics of the dramas "Esther" and "Athalie", based on biblical stories. In the 17th century, classicism rehabilitated the ancient art of oratory, eloquence, and Jean Racine was one of the playwrights who transformed universal rhetoric into national rhetoric. He introduced the principle of truth and elements of reflection of reality into dramaturgy. The historical preamble of rhetoric takes on greater importance in the era of absolutism and becomes a means of social integration, as the writer's language and rhetoric become the main force of the royal court. Jean Racine presented the clarity of the 17th-century French language as a linguistic model and the apotheosis of classical eloquence in his dramas "Esther" and "Athalie" with ancient aspects and a synthesis of biblical passages. Racine's rhetoric, with its classical French eloquence, provides aesthetic pleasure to the reader, while introducing the function of truth and persuasion into drama.

Keywords: rhetoric, dramaturgy, classicism, Racine, biblical dramas.

0232 ლიტერატურა და ლინგვისტიკა LITERATURE AND LINGUISTICS**კომუნიკაციის კოდური მოდელი: მისი ამჟამინდელი სტატუსი და რელევანტურობა ლინგვისტიკაში**

ნინო თევდორაძე

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: nino_tevdoradze@iliauni.edu.ge

რეზიუმე

კომუნიკაციის შესახებ არსებულ იმგვარ ხედვას, რომ კომუნიკაცია არის გზავნილის გადაცემა და მიღება კოდის საშუალებით, რომელიც აკავშირებს გზავნილსა და სიგნალს, როგორც წესი, მიაკუთვნებენ კომუნიკაციის კოდურ მოდელს. თანამედროვე პრაგმატიკამ ნათელი გახადა, რომ მოდელს არ შეუძლია ახსნას კომუნიკაციის პროცესში ჩართული მრავალი ასპექტი და მის ალტერნატივად კომუნიკაციის ინფერენციული მოდელი შემოიტანა და განავითარა. მიუხედავად ამისა, კოდურ მოდელზე დაფუძნებული იდეა კვლავ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს კომუნიკაციის ხედვაზე. კითხვა იმის შესახებ, ამ მოდელმა უკვე დატოვა თუ არა ლინგვისტური სცენა ტრადიციულ სტრუქტურალიზმთან ერთად, თუ ის ახლა უკვე მოდიფიცირებული სახით გვევლინება, მრავალი თეორეტიკოსის განხილვის საგანი გახდა. შემოთავაზებული ნაშრომი არის მცდელობა თავი მოუყაროს ამ პრობლემური საკითხის ირგვლივ წარმოშობილ თვალსაზრისებს. ნაშრომში ძირითად მიზნად ვისახავთ პასუხი გაეცეს კითხვას: კოდური მოდელი კვლავ კომუნიკაციის წამყვან მოდელად რჩება დღევანდელ ლინგვისტიკაში, თუ მან დაკარგა ეს სტატუსი, რადგან ბოლოსდაბოლოს ის კომუნიკაციის ალტერნატიულმა მოდელებმა ჩაანაცვლეს. ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა მოითხოვს თავად მოდელის წარმოშობის, მისი გავლენის შედეგების და, ასევე, იმ ძირითადი მიზეზის განხილვას, რამაც მისი ამგვარი ძლიერი გავლენა განაპირობა.

საკვანძო სიტყვები: კომუნიკაციის კოდური მოდელი; „არხი მეტაფორა“, კომუნიკაციის ინფორმაციული მოდელი.

შესავალი

ის აზრი, რომ კომუნიკაცია არის გზავნილის გადაცემა და მიღება, კომუნიკაციის შესახებ არსებულ მრავალ თეორიაში გვხვდება. ყველა ამგვარ თეორიას საფუძვლად უდევს ე.წ. კომუნიკაციის „კოდური მოდელი“. აღნიშნული მოდელი ტრადიციულ სტრუქტურალისტურ ლინგვისტიკაში მუდამ ცენტრალურ ადგილს იკავებდა. პრაგმატიკის განვითარების კვალდაკვალ, ინფერენციული მოდელის გამოჩენამ და მისმა შემდგომმა განვითარებამ, სააშკაროზე გამოიტანა კოდური მოდელის მრავალი ხარვეზი და მისი საგრძნობი მოდიფიკაცია მოახდინა. მიუხედავად ამისა, კოდური მოდელი დღესაც ინარჩუნებს საკმაოდ ძლიერ გავლენას. კითხვებს იმის შესახებ, თუ რამ განაპირობა მისი ასეთი გავლენა, განსხვავებული პასუხები აქვს გაცემული. მეცნიერები ვერ თანხმდებიან თუნდაც იმის შესახებ, თუ როგორია ზუსტად მოდელის წარმოშობის ისტორია. მათი დიდი უმრავლესობა კომუნიკაციის ინფერენციულ მოდელს კოდური მოდელის ალტერნატიულ მოდელად მიიჩნევს. სხვათა აზრით კი, ინფერენციულმა მოდელმა და მასზე დაფუძნებულმა ახალმა მოდელებმა მხოლოდ კოდური მოდელის მოდიფიკაციას შეუწყო ხელი და ეს უკანასკნელი არა მხოლოდ სოსიურისეული სტრუქტურალისტური ლინგვისტიკის, არამედ მთლიანად ლინგვისტიკის საკუთრებაა.

მოცემულ სტატიაში შევეცადეთ, თავი მოგვეყარა, შეგვედარებინა და კრიტიკულად შეგვეფასებინა კომუნიკაციის კოდური მოდელის ირგვლივ წამოჭრილი განსხვავებული თვალსაზრისები. ჩვენი ძირითადი მიზანია, პასუხი გავცეთ კითხვას: კოდური მოდელი კვლავ კომუნიკაციის წამყვან მოდელად რჩება დღევანდელ ლინგვისტიკაში თუ მან დაკარგა ეს სტატუსი, რადგან, ბოლოსდაბოლოს, ის კომუნიკაციის სხვა მოდელებმა ჩაანაცვლეს? და თუ ამგვარი ჩანაცვლება მოხდა, მაშინ რატომ რჩება ჩვენი წარმოდგენა კომუნიკაციის შესახებ კვლავ მეტაფორული?

ძირითადი ნაწილი**1. კომუნიკაციის კოდური მოდელის წარმოშობა, განვითარება და გავლენა**

ტერმინი „კოდური მოდელი“, რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, პირველად დენ სპერბერმა და დეიდრე უილსონმა გამოიყენეს. ისინი ხაზგასმით აღნიშნავენ მოდელის გავლენას არისტოტელეს დროიდან დაწყებული თანამედროვე სემიოტიკის ჩათვლით [12. Sperber and Wilson 1986: 2]. მათ მსგავსად, დებორა შიფრინიც თვლის, რომ ამ მოდელის წარმოშობა საუკუნეებს ითვლის და ის

საფუძვლად ედება მრავალ თანამედროვე ლინგვისტურ თეორიას [9. Schiffrin 1994: 391]. როგორც ჩანს, სპერბერი და უილსონი, ასევე შრიფინი და ყველა ის მეცნიერი, ვინც კოდური მოდელის საუკუნოვან ისტორიაზე ლაპარაკობს ვარაუდობს, რომ კოდური მოდელი კომუნიკაციის უძველესი კომუნიკაციური მოდელის, ე.წ. „არხი მეტაფორა“ (conduit metaphor) გარმელებას და შემდგომ განვითარებას წარმოადგენს.

პერი ბლექბერნი არამართებულად მიიჩნევს ამ მოსაზრებას და აღნიშნავს, რომ კოდური მოდელი პირველად კლოდ შენონის და უორენ უივერის ინფორმაციის მოდელისა და იქამდე არსებულ მოდელთა ინტეგრაციის საფუძველზე შეიქმნა [1. Blackburn 2007]. მართლაც, ე.წ. „კოდირების“ ცნება წარმოიშვა ინფორმაციის თეორიაში და კომუნიკაციის იმ მოდელმა, რომელიც ამ თეორიაში შემუშავდა, განვითარება დაიწყო ელექტრო ინჟინერიასა და ტელეკომუნიკაციის ფარგლებში [11. Shannon and Warren Weaver 1949]. მოდელის მიხედვით, კომუნიკაცია მიიღწევა მესიჯების კოდირებითა და დეკოდირებით. მისი საშუალებით დეტალურად აღწერდნენ, თუ როგორ ხდებოდა ინფორმაციის გადაცემა ელექტრონული მედიის საშუალებით.

შენონისა და უივერის ამ მოდელის აქტიური შემოსვლის დაწყება ლინგვისტიკაში სოსიურისეული სტრუქტურალიზმის პერიოდს დაემთხვა და მნიშვნელობისა და კომუნიკაციის შესახებ არსებულ მრავალ ლინგვისტურ ნაშრომში იქნა ინტენსიურად გამოყენებული. მათი მოდელის შემოსვლას ლინგვისტიკაში წინ უძღოდა სწორედ სოსიურის ე.წ. „მეტყველების ცირკულირების“ მოდელი (speech circuit model) [8. Saussure 1959, pp. 11-15], რომელმაც ისევე როგორც მთლიანად სოსიურის ლინგვისტურმა მოდელმა, განუზომლად დიდი გავლენა მოახდინა კომუნიკაციის იმ ხედვის დამკვიდრებაზე, რაც დომინირებდა სტრუქტურალისტურ ლინგვისტიკაში. ამ მოდელზე დაყრდნობით შეიქმნა კომუნიკაციის მრავალი ცნობილი კომუნიკაციის ლინგვისტური მოდელი. ყველა მათგანი, განსხვავებების მიუხედავად, ადამიანურ კომუნიკაციაში კოდად მიიჩნევს ენას, რომლის საშუალებითაც ხდება აზრებისა და იდეების ბგერებთან დაკავშირება. ამ ხედვის მიხედვით, ადრესანტი და ადრესატი ენის ცოდნას იყენებენ როგორც გარკვეულ კოდს - ენაში არსებული წესებისა და კონვენციების შესაბამისად, ადრესანტი ახდენს მნიშვნელობის კოდირებას მესიჯის სახით, ხოლო იმავე წესებისა და კონვენციების გამოყენების საშუალებით ადრესატი ახდენს ამ მესიჯის დეკოდირებას, რასაც შედეგად მოჰყვება წარმატებული კომუნიკაცია [5. Katz 1966: 98; 103-104]; [6. Lyons 1977: 36-37]; [3. Crystal 1997: 72] და ა.შ. ცხადია, ეს ხედვა კომუნიკაციასთან დაკავშირებულ მრავალ კითხვას უპასუხოდ ტოვებდა. მაგალითად, მოდელი არ ითვალისწინებდა ისეთ მნიშვნელოვან ასპექტებს, როგორიცაა კონტექსტი, მეტყველი სუბიექტის ინტენცია, არაპირდაპირი მეტყველება და ა.შ. თუ როგორ მოხდა მოგვიანებით კოდური მოდელის მოდიფიკაცია, ამას ქვემოთ დავუბრუნდები. მაგრამ ახლა, დავუბრუნდეთ კვლავ კოდური მოდელის წარმოშობის გენეზისს.

არც ინფორმაციული მოდელის და არც სოსიურის მეტყველების ცირკულირების მოდელის გამოჩენა ცარიელ ადგილას არ მომხდარა. ორივე მათგანს საფუძვლად უდევს ე.წ. „არხი მეტაფორა“ (conduit metaphor), ანუ კომუნიკაციის ის ტრადიციული გაგება, რომლის უძველეს, არისტოტელეს დროინდელ წარმომავლობაზე მიუთითებენ სპერბერი და უილსონი. მაგრამ ბლექბერნი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, არ ეთანხმება სპერბერის, უილსონის, შიფრინის და სხვათა ამ მოსაზრებას, რომ კოდური მოდელი ტრადიციული კომუნიკაციის მოდელის, „არხი მეტაფორას“ მოდელის გაგრძელებაა. ის ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ის სამი ცალკე არსებული კომუნიკაციის ინტეგრირების შედეგია: „არხი“ მეტაფორას, სოსიურის მეტყველების ცირკულირების და შენონის და უივერის ინფორმაციული მოდელის. მათგან, მისი აზრით, „არხი“ მეტაფორა ყველაზე მდგრადი მოდელია [1. Blackburn 2007: 27], რომელიც ყველა კულტურაში ინარჩუნებს უნივერსალურობას და განაგებს ჩვენს წარმოდგენას კომუნიკაციის შესახებ. ამდენად, სოსიურის და შენონისა და უივერის მოდელები სწორედ ამ უძველეს, ტრადიციულზე მოდელს ეყრდნობა და მასთან ერთად ინტეგრირების შედეგად ხდება კოდური მოდელის შექმნა. ჩვენს ამოცანას მოდელის წარმოშობის შესახებ სიღრმეებში წასვლა არ არის. მაგრამ ჩვენთვის ამოსავალია იმის გათვალისწინება, რომ „არხი მეტაფორას“ მოდელი (ანუ კომუნიკაციის უძველესი, ტრადიციული მოდელი) კოდური მოდელის ყველაზე მდგრადი ნაწილია.

„არხი მეტაფორას“ ტრადიციული მოდელის თანახმად, ადრესანტი (გამგზავნი) თავის მენტალურ კონტენტს (აზრებს, იდეებს) „ჩადებს“ „კონტეინერში“ (სიტყვებში, წინადადებებში, ტექსტებში) და ამ „კონტეინერის“ სახით უგზავნის ადრესატს (მიმღებს), რომელიც „ამოიღებს“ („ამოალაგებს“) ადრესანტის აზრებს. კომუნიკაციის ამგვარ ხედვას ყველა ჩვენგანის აზროვნებაში ღრმად აქვს ფესვები გამჟღადარი. მაიკლ რედდი [7. Reddy 1993] ნათლად აღწერა დაახლოებით 80 მაგალითზე დაყრდნობით, თუ რამდენად მეტაფორულია ჩვენი წარმოდგენა ლინგვისტური კომუნიკაციის შესახებ (მაგალითად, „The sentence was

filled with emotion;” “Let me know if you *find* any good *ideas* in this essay;” “Try to *get* your *thoughts* across better;” “You have not *given* me any *idea* of what you mean,” და ა.შ.). მან დამაჯერებლად გვიჩვენა, თუ რამდენად შორსაა ეს მეტაფორული სურათი იმისგან, რაც რეალურად ხდება ადამიანთა ინტერაქციის დროს. მაგრამ მეტაფორა იმდენად ძლიერი აღმოჩნდა, რომ არა მხოლოდ კოდური მოდელის მნიშვნელოვანი ნაწილი დაიკავა, არამედ გამსჭვალა მთლიანად ჩვენი აზრი კომუნიკაციის შესახებ.

თუმცა, როგორც ვნახეთ, ბლექბერნის მიხედვით, კოდური მოდელი მხოლოდ „არხი მეტაფორას“ მოდელის გაგრძელება-განვითარება არ არის, არამედ კიდევ ორი კომუნიკაციის მოდელის (სოსიურის და შენონის და უივერის) ინტეგრაციის შედეგი. ის, რომ სტრუქტურალისტურმა ლინგვისტიკამ კომუნიკაციის გაგების თვალსაზრისით ამ მოდელს ცენტრალური როლი დააკისრა, ასეთ შემთხვევაში, არ უნდა იყოს მხოლოდ „არხი მეტაფორას“ გავლენა. ეს კი უნდა მიგვანიშნებდეს, რომ კოდური მოდელი, წესით, აღარ უნდა იკავებდეს ცენტრალურ ადგილს კომუნიკაციურად ორიენტირებული ლინგვისტიკის ფარგლებში. მაგრამ ბლექბერნი დაჟინებით ამტკიცებს, რომ კოდური მოდელი არ ეკუთვნის რომელიმე ლინგვისტურ სკოლას ან ყველა იმ თეორიას ერთად აღებულს, რომელიც შეიძლება სტრუქტურალისტური პარადიგმის ფარგლებში გაერთიანდეს, არამედ მას მთლიანად ლინგვისტიკის საკუთრებად თვლის. მომდევნო პარაგრაფში ჩვენ დავუბრუნდებით ამ მოსაზრებას და მისგან განსხვავებულ თვალსაზრისებს. ეს საშუალებას მოგვცემს (რამდენადაც შესაძლებელია) პასუხი გავცეთ მოცემული სტატიის მთავარ კითხვას - შეინარჩუნა თუ არა კოდურმა მოდელმა ის ცენტრალური სტატუსი, რაც მას ჰქონდა სტრუქტურალისტურ ლინგვისტიკაში? მოცემული სტატიის შემდეგი პარაგრაფი, სწორედ ამ მიზანს ემსახურება.

2. არის თუ არა კომუნიკაციის კოდური მოდელი კვლავ კომუნიკაციის ძირითადი მოდელი დღევანდელ ლინგვისტიკაში?

პირველ რიგში, დავაკონკრეტოთ, რომ ტრადიციული სტრუქტურალისტური ლინგვისტიკა თვლიდა, რომ კომუნიკაციის პროცესში გადამწყვეტი როლი ენიჭებოდა ენობრივ სისტემას, რომელიც კომუნიკაციურ კოდად მიიჩნეოდა. ეს აზრი სრულ თანხვედრაში იყო მის ფუნდამენტურ იდეასთან. როგორც ცნობილია, სოსიურისეული ლინგვისტიკის ფუძემდებლურ პრინციპად ითვლება ენის დიქტომიზირება - მის ენად და მეტყველებად დაყოფა. ენა (langue) სოსიურისათვის იყო აბსტრაქტული, ენობრივი ნიშნებისაგან შემდგარი სისტემა, ხოლო მეტყველება (parole) - ენობრივი სისტემის კონკრეტული გამოყენება მეტყველებაში. სოსიურის და შემდგომში მთელი სტრუქტურალისტური ლინგვისტიკის ინტერესის ორბიტში მოქცეული იყო ენობრივი სისტემა და არა ენის გამოყენება და ენის გამოყენებები. აღსანიშნავია, რომ თავად სიტყვა „სტრუქტურა“, რომელიც შედის თავად სოსიურისეული პარადიგმის აღმნიშვნელ ტერმინში „სტრუქტურალიზმი“, სწორედ ენისა და მეტყველების დაყოფის ფაქტიდან იღებს სათავეს - ის მიუთითებს ენობრივ სისტემაზე (ენის მთლიან სტრუქტურაზე). სოსიური მიიჩნევდა, რომ ენა არის ავტონომიური სისტემა, რომელიც განისაზღვრება ინტერნალური (შინაგანი) და არა ექსტერნალური (გარეგანი) მიმართებებით (ანუ გარე რეალობასთან მიმართებით) [8. Saussure 1959: 24] - თავად ენა განსაზღვრავს მეტყველების (parole) ყოველ კონკრეტულ გამოვლინებას და არა გარეგანი რეალობა.

კომუნიკაციის იმგვარი ხედვა, რომ თითქოს თავად ენობრივი სისტემა არის პასუხისმგებელი მნიშვნელობის წარმოქმნაზე და ამ პროცესში კომუნიკანტების როლი მხოლოდ ენობრივი წესების ცოდნაა, ბუნებრივად განაპირობებდა ლინგვისტური კომუნიკაციის პროცესში ჩართული მრავალი მნიშვნელოვანი ფაქტორის უგულებელყოფას. ამგვარი კონვენციონალიზმი პირდაპირ და უშუალოდ აისახებოდა სხვადასხვა ენობრივ მოვლენათა ხედვაზე. წინადადების ან ტექსტის მნიშვნელობის განმსაზღვრელად თავად ენა და ენობრივი კონვენციები და წესები მიიჩნეოდა. ეს კი განპირობებდა ლინგვისტიკის თუ ლინგვისტიკის ფარგლებს გარეთ არსებულ კვლევათა სპეციფიკას. მაგალითად, ე.წ. „ახალი კრიტიკის“ ფარგლებში განხორციელებული კვლევები ეფუძნებოდა იმ მოსაზრებას, რომ ტექსტი არის ის „ობიექტი“, რომელშიც ავტორის მიერ „ჩადებულია“ „ობიექტური“ მნიშვნელობა და მკითხველის ამოცანა ამ მნიშვნელობის „ამოღება იყო, რაც ტექსტის „მიკროსკოპული“ ანალიზის (ე.წ. „close reading“-ის) - თითოეულ სიტყვაზე, წინადადების სტრუქტურაზე (ე.წ. „words on the page“) დაკვირვების შედეგად უნდა ყოფილიყო მიღწეული. ამგვარ კვლევებში ავტორის როლის, მისი ინტენციის და მკითხველის მხრიდან ამ ინტენციის კონსტრუქციის პროცესის სრული იგნორირების ხაზგასმა ხდებოდა. ასეთივე კონვენციონალიზმით არის გაჯერებული სტრუქტურალიზმის და პოსტრუქტურალიზმის ფარგლებში

არსებულ თეორიები, რისი აშკარა დადასტურებაა, ე.წ. „ავტორის სიკვდილის კონცეპტის გამოჩენა პოსტრუქტურალისტურ თეორიებში.

თანამედროვე პრაგმატიკამ მრავალი მნიშვნელოვანი სიახლე მოიტანა და მრავალ უპასუხოდ დარჩენილ საკითხს კომუნიკაციის და მნიშვნელობის განსაზღვრის თვალსაზრისით ნათელი მოჰყვანა. ჯონ ოსტინის და ჯონ სერლის სამეტყველო აქტების თეორიამ და პოლ გრაისის გამონათქვამის მნიშვნელობის შესახებ თეორიებმა დამაჯერებლად აჩვენა ის ურღვევი ურთიერთკავშირი, რაც ენის გამოყენებასა და ადამიანურ ქმედებას შორის არსებობს. პოლ გრაისის თეორიამ საფუძველი დაუდო კომუნიკაციის ინფერენციული მოდელის დამკვიდრებას, რომელიც კოდური მოდელის ალტერნატიულ მოდელად მიიჩნევა. ამ მოდელის თანახმად, კომუნიკაცია აუცილებლად გულისხმობს მეტყველი სუბიექტის ინტენციის გაგებას და, ასევე, და განსაკუთრებით იმას, რომ ინტენციების ინფერენცია (ამოცნობა) უნდა მოხდეს და არა მათი დეკოდირება [4. Grice 1989: 220]. გრაისის ამ მოსაზრებებმა მეტყველი სუბიექტის ინტენციების, ნათქვამსა და ნაგულისხმევს შორის განსხვავების, თანამშრომლობის პრინციპისა და მაქსიმების შესახებ მრავალი ახალი პრაგმატიკული თეორიის წარმოშობას დაუდო საფუძველი. ლინგვისტურ პრაგმატიკასთან ერთად, კომუნიკაციის და მნიშვნელობის შესახებ მნიშვნელოვნად ახალი ხედვა ასევე დისკურსის თანამედროვე თეორიამ, სოციოლინგვისტიკამ და კოგნიტურმა ლინგვისტიკამ შემოიტანა. მოცემულ სტატიის ფარგლებში მათი ანალიზი ვერ ხერხდება, მაგრამ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მათი დახმარებით მნიშვნელოვნად შესწორდა კოდურ მოდელთან დაკავშირებული მრავალი მნიშვნელოვანი ხარვეზი, რაზეც ზემოთ გვქონდა ლაპარაკი.

კომუნიკაციის არა მხოლოდ ახალი, არამედ აშკარად გაუმჯობესებული ხედვის მიუხედავად, რაც ზემოთ აღნიშნულმა თეორიებმა მოიტანეს, ინფერენციულ და ინტერაქციულ მოდელებში დეკოდირებული ლინგვისტური მნიშვნელობა კვლავ სასიცოცხლო ადგილს იკავებს. მაგალითად, სერლი გრაისის აკრიტიკებს სწორედ იმის გამო, რომ მან ვერ აჩვენა, თუ რა თვალსაზრისით შეიძლება მნიშვნელობა იყოს ენობრივი წესებისა და კონვენციების შედეგი [10. Searle 1969: 43]. ჩვენს მიერ ციტირებული ავტორები, სპერბერი და უილსონი სერლს და სხვა თეორეტიკოსებს სწორედ იმიტომ აკრიტიკებენ, რომ მათ ვეღარ განავითარეს ინფერენციული მოდელი, არამედ პირიქით, კვლავ კოდურ მოდელს მიუბრუნდნენ. თავად მათ დიდი წვლილი მიუძღვით განსხვავებული კომუნიკაციის პრაგმატიკული მოდელის განვითარებაში რელევანტურობის კონცეპტის შემოტანით. მაგრამ ამ მოდელში მნიშვნელობის ლინგვისტური დეკოდირება კვლავ რჩება კომუნიკაციის მექანიზმების გაგების სასიცოცხლო ნაწილად, რადგან კოდირებულ ინფორმაციას ისინი ინფერენციის მთავარ წყაროდ განიხილავენ [12. Sperber and Wilson 1986:175-176] და მიიჩნევენ, რომ საჭირო სულაც არ არის კოდური და ინფერენციული მოდელების გაერთიანება, რადგან კომუნიკაცია ერთგვაროვანი ფენომენი არ არის. ბლექბერნი არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას. მეტიც, ის ამტკიცებს, რომ სპერბერმა და უილსონმა, ისევე როგორც სხვა ინფერენციულ მოდელის განვითარებაზე კონცენტრირებულმა მეცნიერებმა, ფაქტიურად კოდური მოდელის შესავსები და დამხვეწი კიდეც ერთი კომუნიკაციის მოდელი შეიმუშავეს და კოდური მოდელი კვლავ ცენტრალურ მოდელად რჩება ლინგვისტურ მეტათეორიაში.

ბლექბერნის საკმაოდ დამაჯერებელი არგუმენტების მიუხედავად, შეუძლებელია იმის არ დანახვა, რომ დღეისათვის, თანამედროვე კომუნიკაციურად ორიენტირებული ლინგვისტიკის არც ერთი თეორიული მიმართულება არ თვლის, რომ მნიშვნელობის გენერირება მხოლოდ ენობრივი სისტემის საშუალებით ხდება. შესაბამისად, შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ კოდურ მოდელს აშკარად გამოეცალა ის ღერძი, რაც სტრუქტურალისტურული ლინგვისტიკის ფარგლებში მის დომინირებას განაპირობებდა კომუნიკაციის გაგების თვალსაზრისით. ეს კი გვაძლევს იმის თქმის საფუძველს, რომ დღეისათვის ის წამყვან მოდელს აღარ წარმოადგენს ლინგვისტიკაში. ცხადია, ეს არ ნიშნავს იმის უარყოფას, რომ ახალ კომუნიკაციის მოდელებს კვლავ სჭირდებათ მასზე დაყდნობა იმ მიზეზების გამო, რაზეც ბლექბერნმა მიგვითითა. ამდენად, სწორი არ იქნება იმის მტკიცება, რომ კოდურმა მოდელმა დატოვა ლინგვისტური სცენა. და უკვე მივედით, მეორე კითხვამდე, რომელიც ჩვენი მთავარი კითხვიდან უშუალოდ გამომდინარეობს: თუ ამჟამად კოდური მოდელი აღარ არის წამყვანი მოდელი და ეს სტატუსი სხვა ალტერნატიულმა მოდელებმა დაიკავა, მაშინ რატომ რჩება ჩვენი წარმოდგენა კომუნიკაციის შესახებ კვლავ მეტაფორული? ჩვენი მსჯელობის ლოგიკიდან გამომდინარე, ვფიქრობ, შეგვიძლია მასზე პასუხის გაცემა. მიზეზი იმისა, თუ რატომ დარჩა ჩვენი წარმოდგენა კომუნიკაციის შესახებ მეტაფორული პირდაპირ და უშუალოდ უკავშირდება კომუნიკაციის უძველესი, ტრადიციული კომუნიკაციის მოდელის მიერ დამკვიდრებულ აზრს, რომლის მიხედვითაც ენა ასრულებს ერთგვარი დამაკავშირებელი „არხის“ როლს და მისი საშუალებით შესაძლებელია „კონტეინერში“ (ანუ სიტყვებში, წინადადებებში და

ტექსტებში) „ჩავალაგოთ“ ჩვენი მენტალური კონტენტი (აზრები, იდეები, თუ გრძნობები) და „გადავუგზავნოთ“ ადრესატს. ცხადია, სხვა მნიშვნელოვანი მიზეზების შესახებაც არის საჭირო ლაპარაკი, რაც ვერბალური კომუნიკაციის და მასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა ასპექტების სიღრმისეულ ანალიზს გარდუვალად მოითხოვს. ეს კი ცალკე კვლევის საგანია და მოცემული სტატიის მიზანს არც წარმოადგენდა.

დასკვნა

კომუნიკაციის კოდური მოდელი, რომელიც ისტორიულად ცენტრალურ ადგილს იკავებდა სტრუქტურალისტურ ლინგვისტიკაში, თანამედროვე ლინგვისტიკაში მისმა ალტერნატიულმა ხედვებმა – განსაკუთრებით ინფერენციულმა და პრაგმატიკულმა მოდელებმა – მნიშვნელოვნად შეცვალა და გადააფასა. მიუხედავად იმისა, რომ კოდური მოდელი დღეს აღარ წარმოადგენს კომუნიკაციის წამყვან თეორიას, იგი კვლავ რჩება ლინგვისტური აზროვნების მნიშვნელოვანი კომპონენტი და ხშირად ფუნქციონირებს სხვა მოდელებთან ერთად. ამავე დროს, კომუნიკაციის შესახებ არსებული მეტაფორული წარმოდგენები, კვლავ ძლიერად ფესვგადგმულია ჩვენს მეტყველებაში და აზროვნებაში, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ კოდური ხედვა ბოლომდე არ გამქრალა და მისმა გავლენამ საყოველთაო კომუნიკაციურ ცნობიერებაში მნიშვნელოვანი კვალი დატოვა.

ლიტერატურა

1. Blackburn, P. (2007) Code Model of Communication: A Powerful Metaphor in Linguistic Metatheory. SIL International e-books.
2. Culler, J. (1986) Ferdinand de Saussure. Ithaca, NY: Cornell University Press.
3. Crystal, D. (1997) A Dictionary of Phonetics. 4th ed. Cambridge, Massachusetts: Blackwell.
4. Grice, P. (1989) *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
5. Katz, J. (1966) *The Philosophy of Language*. New-York: Harper and Row.
6. Lyons, J. (1977) *Semantics*. Vol. 1. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Reddy, M. (1993) "Conduit metaphor: A Case of Frame Conflict in Our Language about Language" (1979) in A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, pp. 164-201. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Saussure, Ferdinand de (1959) Bally, Ch. And Sechehaye, A. (eds). New York: Philosophical Library.
9. Schiffrin, D. (1994) *Approaches to Discourse*. Cambridge: Blackwell.
10. Searle, J. (1969) *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Shannon, C. and Weaver W. (1949) *The Mathematical Theory of Communication*. Urbana: University of Illinois Press.
12. Sperber, D. and Wilson, D. (1986) *Relevance: Communication and Cognition*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

The Code Model of Communication: Its Current Status and Relevance in Mainstream Linguistics

Nino Tevdoradze

Abstract

The view of communication, which sees communication as a process in which encoders convey messages to decoders through the code which matches the messages with signals, is usually referred to as the code model of communication. Modern pragmatics has shed a lot of light on the ways in which the model fails to account for many problems related with communication by suggesting its alternative, inferential model of communication. However, the code-model-based idea of communication still makes itself strongly felt. Theorists have not spared efforts to answer the question whether the model has been abandoned or only expanded upon and supplemented by other models of communication. This paper is an attempt to bring together the views concerning this thorny issue. Its chief aim consists in answering the question whether the code model is still recognized as a leading model of communication in mainstream linguistics or it has lost such status because it has been eventually replaced by alternative models of communication. The answer to this question involves the discussion of the origin of the model, its far-reaching consequences, and also the major reason of its persistent influence.

Keywords: The code model of communication; conduit metaphor; information model of communication.

0311 ეკონომიკა ECONOMICS**საინვესტიციო კლიმატი საქართველოში: პროგრესი, გამოწვევები და სამომავლო პერსპექტივები**

თეა ბიძინაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

E-mail: t.bidzinashvili@gtu.ge

ნანა ხითარიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

E-mail: khitarishvilinana05@gtu.ge

რეზიუმე

საინვესტიციო კლიმატი წარმოადგენს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ერთ-ერთ მთავარ განმსაზღვრელ ფაქტორს, რადგან ის გავლენას ახდენს როგორც შიდა, ისე უცხოურ ინვესტიციებზე. საქართველო, როგორც მცირე და ღია ეკონომიკის მქონე ქვეყანა, ცდილობს მიზანმიმართულად განავითაროს თავისი საინვესტიციო გარემო, რათა ჩამოაყალიბოს მიმზიდველი პირობები უცხოური და შიდა ინვესტიციებისთვის. მოცემულ სტატიაში მიზნად ვისახავთ საქართველოს საინვესტიციო გარემოს საფუძვლიან ანალიზს, ქვეყნის ბოლო წლებში მიღწეულ პროგრესს, არსებულ გამოწვევებს და სამომავლო პერსპექტივებს. საქართველოში განხორციელებულმა ეკონომიკურმა რეფორმებმა ხელი შეუწყო ბიზნესგარემოს ლიბერალიზაციას, რაც აისახა „Doing Business“ რეიტინგში ქვეყნის მაღალი პოზიციების დაკავებაში. მნიშვნელოვან რეფორმებში შედის საგადასახადო და საბაჟო სისტემების გამარტივება, ბიზნესის რეგისტრაციის პროცესის რეფორმა და თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეწყობის გაფორმება. ამ ნაბიჯებმა შექმნეს სტაბილური და გამჭვირვალე ბაზარი, სადაც როგორც ადგილობრივ, ასევე უცხოურ ინვესტორებს აქვთ შესაძლებელი უფრო ადვილად დაიწყონ და განავითარონ ბიზნესი. თუმცა, მიუხედავად ამ პროგრესისა, საქართველოს კვლავ რამდენიმე მნიშვნელოვანი გამოწვევის წინაშეა, რაც აფერხებს ინვესტიციების სტაბილურ ზრდას. პირველ რიგში, პოლიტიკური რისკები და მათთან დაკავშირებული გაურკვევლობის საკითხები მნიშვნელოვნად ზღუდავს ინვესტორების დაინტერესებას. ასევე, არსებობს საჭიროება სასამართლო სისტემის უფრო ეფექტური ფუნქციონირების, რაც ხელს შეუწყობს საკუთრების უფლებების დაცვას და სამართლებრივი სტაბილურობის უზრუნველყოფას. ქვეყანაში რეგიონალური ინფრასტრუქტურული დისბალანსი კვლავ დარჩება პრობლემად, რადგან ინვესტიციების უფრო დიდი ნაწილი კონცენტრირებულია თბილისის ტერიტორიაზე, ხოლო სხვა რეგიონებში მაინც არსებობს განვითარების ნაკლებობა. გლობალური ეკონომიკური ტენდენციები, როგორიცაა ციფრული ტრანსფორმაცია, მწვანე ინვესტიციები და ახალი ტექნოლოგიების განვითარება, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს საინვესტიციო ნაკადებზე. პანდემიის შემდეგ ინვესტორების მხრიდან გაიზარდა ინტერესი ჯანდაცვისა და ციფრული სერვისების სფეროების მიმართ, ხოლო რეგიონული კონფლიქტები და გეოპოლიტიკური რყევები ინვესტორების რისკების გააზრებას უწყობს ხელს. მომავალი განვითარებისთვის, საქართველოს აუცილებელია გააძლიეროს საინვესტიციო პოლიტიკის დივერსიფიკაცია, გააუმჯობესოს ინფრასტრუქტურა, მიეხმაროს ინოვაციურ და ტექნოლოგიურ სექტორებს, ხოლო პროფესიული განათლების სისტემა ისე უნდა იყოს განახლებული, რომ მიესადაგოს ციფრულ ეკონომიკის მოთხოვნებს. კვლევის შედეგებიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ შემოთავაზებული ნაბიჯები დაეხმარება საქართველოს გრძელვადიანი ეკონომიკური მდგრადობისა და კონკურენტუნარიანობის გაძლიერებაში.

საკვანძო სიტყვები: საინვესტიციო კლიმატი, საქართველო, უცხოური ინვესტიციები, ეკონომიკური რეფორმები, ციფრული ტრანსფორმაცია, კონკურენტუნარიანობა.

შესავალი

საინვესტიციო კლიმატი წარმოადგენს ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის, კონკურენტუნარიანობისა და განვითარების დონის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინდიკატორს. თანამედროვე გლობალიზებულ ეკონომიკაში, სადაც ქვეყნებს შორის კონკურენცია იზრდება, ინვესტიციების მოზიდვა და მათი ეფექტური განაწილება აღარ არის მხოლოდ ეკონომიკური სტაბილურობისა და ზრდის გარანტია, არამედ სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის სამომავლო განვითარებისთვის. ინვესტიციები პირდაპირ უკავშირდება ტექნოლოგიურ წინსვლას, სამუშაო ადგილების შექმნას, ინდუსტრიების გაძლიერებას და ამასთანავე ქვეყნის გეოპოლიტიკურ და ეკონომიკურ პოზიციას.

საქართველო, როგორც პატარა და ღია ეკონომიკის მქონე ქვეყანა, ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში აქტიურად ცდილობს გააუმჯობესოს თავისი საინვესტიციო კლიმატი. ქვეყნის ეკონომიკური მოდელი ემყარება თავისუფალი ბაზრის პრინციპებს, რაც გულისხმობს შიდა და უცხოური

ინვესტიციების მსხვილწარმოების გამარტივებასა და ხელსაყრელ პირობებს. საქართველოს წარმატება ბიზნესგარემოს ლიბერალიზაციაში, საგადასახადო რეფორმებში და თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულებების გაფორმებაში, აყალიბებს მას ერთ-ერთ ყველაზე მიმზიდველ ინვესტიციურ ბაზრად კავკასიაში და აღმოსავლეთ ევროპაში.

ბოლო წლებში საქართველო იმპლემენტირებს (განახორციელებს) სხვადასხვა ეკონომიკურ რეფორმას, რაც ხელს უწყობს ქვეყანაში ბიზნესის განვითარებას და ინვესტიციების ზრდას. ამასთანავე, ქვეყანა მიიჩნევს ერთ-ერთ წარმატებულ მაგალითად, რაც შეეხება ეკონომიკურ პოლიტიკას, რომელიც ორიენტირებულია არა მხოლოდ მდგრადი და სწრაფი ზრდის უზრუნველყოფაზე, არამედ გლობალურ ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის შექმნაზე. თუმცა, მიუხედავად ამ მიღწევებისა, რამდენიმე გამოწვევა კვლავ რჩება, რაც დამაბრკოლებელია ქვეყნისთვის მისასაღწეველი ინვესტიციების სტაბილურობისა და ზრდის შენარჩუნებისთვის.

საინვესტიციო გარემოს გაანალიზებისას უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფო პოლიტიკის, როგორც შიდა, ისე გარე ფაქტორების გავლენა შეიძლება იყოს როგორც პოზიტიური, ასევე უარყოფითი. პოლიტიკური სტაბილურობა, სამართლებრივი ჩარჩოების ეფექტურობა, კორუფციის შემცირება და თანმიმდევრული ინვესტიციური პოლიტიკა მნიშვნელოვანია ინვესტორების დარწმუნებისთვის, რომ ისინი შეძლებენ საწარმოთა მფლობელობაში აღებული რისკების მართვას.

რაც შეეხება არსებულ გამოწვევებს, არსებობს მრავალი ისეთი ფაქტორი, რომელიც აფერხებს ქვეყნის საინვესტიციო კლიმატის სრულყოფილად განვითარებას. ასეთ ფაქტორებს შორისაა პოლიტიკურ-იურიდიული რისკები, სასამართლო სისტემის უუნარობა ეფექტიანად განახორციელოს სამართალწარმოება, ინფრასტრუქტურის დეფიციტი, ტექნოლოგიური განვითარების შეზღუდული რესურსები და საკადრო რესურსების მყარი ნაკლებობა მაღალტექნოლოგიურ ინდუსტრიებში. შესაბამისად, ამ საკითხებზე უფრო მეტი ყურადღება უნდა გამახვილდეს, რათა საქართველო გახდეს არა მხოლოდ რეგიონის ლიდერი, არამედ გლობალურად კონკურენტუნარიანი და მიმზიდველი საინვესტიციო ბაზარი. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია გლობალური ტენდენციების აღიარება, როგორც საერთაშორისო ინვესტორების მხრიდან, ასევე ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური სტრუქტურების მხრიდან. მაგალითად, ციფრული ტრანსფორმაცია, მწვანე ენერგიები, გარემოსდაცვითი ინვესტიციები და საერთაშორისო ეკონომიკური პარტნიორობები პირდაპირ ასახავს ინვესტორების გემოვნებას და საჭიროებებს, რაც ქმნის ახალ გამოწვევებს, მაგრამ ასევე ახალ შესაძლებლობებს საქართველოსთვის.

ნაშრომში განხილულია საქართველოს საინვესტიციო გარემო, იმპლემენტირებული რეფორმების შეფასება, მიღწეული პროგრესი, არსებული გამოწვევები და გრძელვადიანი პერსპექტივები.

ძირითადი ნაწილი

1. პროგრესი საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესებაში – საქართველომ, როგორც პატარა და ღია ეკონომიკის მქონე ქვეყანამ, ბოლო წლებში მნიშვნელოვან წინსვლას მიაღწია საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესებაში. ეს პროცესები ხელს უწყობს როგორც შიდა, ასევე უცხოური ინვესტიციების ზრდას. გამოვლინდა რამდენიმე ძირითადი მიმართულება, რამაც გააძლიერა ქვეყნის საინვესტიციო სტატუსი:

- **ბიზნესის რეგისტრაციის გამარტივება:** საქართველომ პროგრესი განიცადა ბიზნესის რეგისტრაციის პროცესის გამარტივების მიმართულებით. ელექტრონული პლატფორმების განვითარების შედეგად, ბიზნესების შექმნა უფრო სწრაფი და კომფორტული გახდა. “Doing Business” რეიტინგში საქართველოს პოზიცია მუდმივად მაღალია, რაც ამტკიცებს, რომ ქვეყანა ბიზნესის კეთებისთვის ხელსაყრელი პირობებით არის აღჭურვილი.

- **საგადასახადო და საბაჟო რეფორმები:** საგადასახადო და საბაჟო სისტემების გაუმჯობესება ქვეყნის ეკონომიკის ერთ-ერთ ძლიერ მხარედ იქცა. ახალი რეფორმების შედეგად, ქვეყანამ მოახდინა საგადასახადო ტვირთის ლიბერალიზაცია, რაც ზრდის ბიზნესის ინტერესს, როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო ბაზრებიდან.

- **თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულებები:** საქართველოს მიერ გაფორმებული თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულებები, როგორცაა ევროკავშირთან, ჩინეთთან და EFTA-სთან, მნიშვნელოვნად გაზრდის სავაჭრო შესაძლებლობებს, რაც ხელს უწყობს ინვესტიციების ზრდას. ამ შეთანხმებებით, საქართველოს ბიზნესები დიდ მარკეტებზე უფრო მარტივად მიიღებენ წვდომას, რაც მნიშვნელოვან შესაძლებლობებს ქმნის.

2. საინვესტიციო საბჭოების ჩამოყალიბება: ახალი საინვესტიციო საბჭოები ხელს უწყობენ ინვესტორებს იდეების დაფინანსებაში და უზრუნველყოფენ უკუკავშირის შესაძლებლობებს, რაც საბოლოოდ აუმჯობესებს ქვეყნის საინვესტიციო გარემოს [2].

ძირითადი გამოწვევები: საქართველო, წარმატებების მიუხედავად, მაინც აწყდება რამდენიმე გამოწვევას, რაც აუცილებლად ეფექტურად უნდა გადაიჭრას.

- **პოლიტიკური რისკები:** მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს პოლიტიკური სტაბილურობა აღიარებულია, ზოგიერთი ინვესტორი მაინც აღიქვამს გარკვეულ პოლიტიკურ რისკებს, განსაკუთრებით თუ საუბარია გრძელვადიან ინვესტიციებზე. რეგიონული დამაბულობები და საერთაშორისო პოლიტიკა, შეიძლება, ნეგატიურად იმოქმედონ ქვეყნის საინვესტიციო კლიმატზე.

- **იურიდიული სტაბილურობის გაძლიერება:** საქართველოს სასამართლო სისტემის გაუმჯობესება ჯერ კიდევ აქტუალურია. მიუხედავად რეფორმებისა, კვლავაც აუცილებელია, მოხდეს სამართლიანობის სისტემის გაძლიერება, რათა ინვესტორებს არავითარი ეჭვი არ ჰქონდეთ საკუთრების დაცვისა და სამართლის აღსრულების კუთხით.

- **ინფრასტრუქტურული დისბალანსი რეგიონებში:** საქართველოს ზოგიერთი რაიონი არაა სათანადოდ უზრუნველყოფილი თანამედროვე ინფრასტრუქტურით, რაც აფერხებს რეგიონებში ინვესტორების საქმიანობის დაწყებას. ტრანსპორტი, ენერგეტიკა და ლოგისტიკა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ინვესტიციების განაწილებაზე. ამ დისბალანსის აღმოფხვრა მნიშვნელოვანია, რათა საქართველო აღიქმებოდეს, როგორც უნიკალური ადგილი ინვესტიციების განაწილებისათვის.

- **ტექნოლოგიური სექტორის პრობლემები:** მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ტექნოლოგიების და ციფრული ეკონომიკის განვითარების შესაძლებლობა არსებობს, კვლავაც უნდა გაგრძელდეს ტექნოლოგიური სექტორის გაფართოება. განსაკუთრებით, საჭიროა უფრო მეტი ინვესტიცია ინოვაციურ ტექნოლოგიებში, რათა მომავალი თაობებისთვის წარმოიქმნას ახალი და კვალიფიციური სამუშაო ადგილები.

- **სასამართლო სისტემის პრობლემები:** მიუხედავად ამისა, რომ საქართველოს სისტემაში კვლავ აქტუალურია სასამართლო რეფორმები, რომელთაც სისტემის გამჭვირვალობა და სამართლიანობა გააძლიერებს, მათი დროული ამოქმედება უმნიშვნელოვანესია, რათა წახალისდეს ინვესტორების ინტერესები, რაც ხელს შეუწყობს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სტაბილურობას.

3. გლობალური ეკონომიკური პროცესების გავლენა: გლობალური ეკონომიკის ტენდენციები, რომლებიც გავლენას ახდენს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში მოქმედი ბაზრების მუშაობაზე, არაერთი გამოწვევისა და შესაძლებლობების მომტანია. საქართველოსთვის ამ ტენდენციების გათვალისწინება ძალზედ მნიშვნელოვანია.

- **პანდემიის შემდეგ ახალი ეკონომიკური პრიორიტეტები:** COVID-19-ის პანდემიის შემდეგ, ინვესტორები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ ისეთ სექტორებს, როგორიცაა ჯანდაცვა, ციფრული ტრანსფორმაცია და ელექტრონული კომერცია. საქართველო, როგორც ინოვაციებისა და ციფრული ტექნოლოგიების განვითარების ცენტრი, პანდემიისგან გამოწვეულ ცვლილებებს უნდა აეწყოს.

- **რეგიონული კონფლიქტები:** რეგიონული კონფლიქტები, განსაკუთრებით საქართველოს მეზობელი ქვეყნებიდან მომავალი დამაბულობები, მნიშვნელოვან რისკებს ქმნის ქვეყნის საინვესტიციო სტაბილურობაზე. ამ ფაქტორის გათვალისწინება აუცილებელია, რათა ინვესტორებს გაუმარტივდეს გრძელვადიანი გადაწყვეტილებების მიღება.

4. მწვანე ინვესტიციები და ციფრული ტრანსფორმაცია: ბოლო წლებში მწვანე ინვესტიციების და ციფრული ტრანსფორმაციის მიმართულებით გაზრდილი ინტერესი ქმნის ახალ შესაძლებლობებს. საქართველო, როგორც ენერგეტიკული და სამეწარმეო ზრდის მომავალი ბაზარი, შეძლებს იზრუნოს ამ სფეროებში წარმატებულ განვითარებაზე [6].

5. სამომავლო პერსპექტივები და რეკომენდაციები: საქართველო უკვე წარმატებებს აღწევს, თუმცა მომავალი ნაბიჯები უფრო მყარი იქნება, თუ ქვეყანა ამ გამოწვევებს სწორად გადაწყვეტს:

- **ინფრასტრუქტურის განვითარება:** აუცილებელია გაფართოვდეს ქვეყანაში არსებული ინფრასტრუქტურული პროექტები, რათა ხელი შეეწყოს რეგიონების განვითარებას და სავაჭრო პირობების გაუმჯობესებას. გზების, ლოჯისტიკის და ენერგეტიკული წყაროების განვითარების ფონზე, საქართველო კიდევ უფრო მიმზიდველი გახდება ინვესტორებისთვის.

- **ინოვაციური და სტარტაპ ეკოსისტემების მხარდაჭერა:** უფრო მეტი ინვესტიცია უნდა განხორციელდეს სტარტაპების განვითარებაში და ინოვაციური ტექნოლოგიების შექმნაში. სტარტაპი და

ინოვაციური გარემო არა მხოლოდ საშუალებას მისცემს საქართველოს ახალი ბაზრების შექმნას, არამედ გააძლიერებს ქვეყნის გლობალურ კონკურენტუნარიანობას.

• **სამართლებრივი და ინსტიტუციონალური გამჭვირვალობა:** საქართველოში სამართლებრივი სისტემის გამჭვირვალობისა და პროგნოზირებადობის უზრუნველსაყოფად უნდა განხორციელდეს რეფორმები, რითაც შიდა და საერთაშორისო ინვესტორებისთვის უფრო უსაფრთხო გარემო შეიქმნება.

• **კვალიფიციური მუშახელის განვითარება:** აუცილებელია, რომ საქართველოსა და მსოფლიო ბაზრის მოთხოვნებს შორის დარჩეს შესაბამისობა. საგანმანათლებლო სისტემის მიერ ტექნოლოგიური კვალიფიკაციის განვითარება, კონკრეტულად ციფრული ეკონომიკის მოთხოვნებისთვის, შექმნის სამუშაო ძალის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან კომპონენტს.

დასკვნა

საქართველო აქტიურად მუშაობს თავისი საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებაზე, მაგრამ საჭიროა რეგულარული რეფორმები და ახალი სტრატეგიები, რათა ინვესტორები უფრო მეტად დაინტერესდნენ ქვეყნის ბაზრით. საქართველოში, ინვესტიციების შენარჩუნების მიზნით, მნიშვნელოვანია ქვეყანაში არსებული რესურსების და შესაძლებლობების მაქსიმალური გამოყენება.

საქართველომ მნიშვნელოვანი პროგრესი აჩვენა საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესებაში, თუმცა, არსებული გლობალური და შიდა გამოწვევების ფონზე, აუცილებელია სტრატეგიული მიდგომების გაძლიერება. საინვესტიციო პოლიტიკის მუდმივი განვითარება, ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და ინოვაციური სექტორების გაძლიერება იქნება ქვეყნის ეკონომიკური მდგრადობის და გლობალურ ბაზრებზე კონკურენტუნარიანობის განმსაზღვრელი მთავარი ფაქტორები.

ლიტერატურა

1. Georgian National Investment Agency. (2024). Investment Guide Georgia.
2. International Monetary Fund (IMF). (2023). Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia.
3. Transparency International. (2024). Corruption Perceptions Index.
4. OECD. (2023). Investment Policy Reviews: Georgia.
5. Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia. (2024). Annual Report on Investment Climate.
6. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2023). World Investment Report.

The investment climate in Georgia: progress, challenges and future perspectives

Tea Bidzinashvili, Nana Khitarishvili

Abstract

The investment climate constitutes a critical determinant of a country's economic growth, influencing both domestic and foreign investment flows. As a small and open economy, Georgia has been actively pursuing the development of a favorable investment environment aimed at establishing attractive conditions for investors. This article seeks to conduct a comprehensive analysis of Georgia's investment climate, examining the progress achieved in recent years, identifying prevailing challenges, and outlining future prospects. Significant economic reforms implemented in Georgia have facilitated the liberalization of the business environment, as evidenced by the country's strong performance in the World Bank's "Doing Business" rankings. Key reforms have included the simplification of tax and customs procedures, the streamlining of business registration processes, and the signing of free trade agreements. Collectively, these measures have contributed to the creation of a stable and transparent market, enabling both domestic and foreign investors to initiate and expand their operations with greater ease. Nevertheless, despite these advances, Georgia continues to face critical challenges that constrain the sustained growth of investment. Political risks and associated uncertainties remain substantial deterrents to investor confidence. Moreover, the effectiveness of the judicial system requires further enhancement to ensure the protection of property rights and the maintenance of legal certainty. Regional infrastructural disparities also persist, with the concentration of investment in Tbilisi outpacing development in other regions. Global economic trends, including digital transformation, the rise of green investments, and the rapid advancement of new technologies, exert a significant influence on Georgia's investment dynamics. In the post-pandemic context, investor interest has notably shifted toward healthcare and digital services, while regional conflicts and geopolitical volatility have further accentuated risk perceptions. To foster sustainable economic development, it is imperative for Georgia to diversify its investment policy, enhance infrastructure, support innovation and technological sectors, and reform the vocational education system to meet the evolving demands of the digital economy. The study concludes that implementing these measures will be instrumental in strengthening Georgia's long-term economic resilience and international competitiveness.

Keywords: Investment Climate, Georgia, Foreign Investments, Economic Reforms, Digital Transformation, Competitiveness.

0311 ეკონომიკა ECONOMICS**ლოჯისტიკის განვითარების ეკონომიკური სტრატეგია საქართველოში****ზურაბ ჩადუნელი****საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს****საჰაერო თავდაცვის ბრიგადა****E-mail: zura.chaduneli11@gmail.com****რეზიუმე**

საქართველოსთვის, როგორც ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელი ქვეყნისთვის, ლოჯისტიკის განვითარება წარმოადგენს სტრატეგიულად მნიშვნელოვან მიმართულებას, რომელიც განსაზღვრავს ეკონომიკური ზრდის ტემპებს, ინვესტიციების მიმზიდველობასა და გლობალურ ბაზრებზე კონკურენტუნარიანობას. გლობალიზაციის პროცესმა და საერთაშორისო ვაჭრობის დინამიკურმა ზრდამ მნიშვნელოვნად გაზარდა ევექტიანი ლოჯისტიკური სისტემების როლი, რაც საქართველოსთვის ქმნის როგორც შესაძლებლობებს, ისე გამოწვევებს. ბოლო ათწლეულში საქართველომ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადადგა სატრანსპორტო და ლოჯისტიკური ინფრასტრუქტურის განვითარებაში. მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ თვალსაჩინოა ისეთი პრობლემები, როგორიცაა სატრანსპორტო დერეფნების არასაკმარისი ინტეგრაცია, საბაჟო და სასაზღვრო პროცედურების ხანგრძლივობა, ტექნოლოგიური დანერგვის დაბალი დონე, მწვანე ლოჯისტიკის მიმართულებით ჩამორჩენა. სტატიაში გაანალიზებულია ლოჯისტიკური სისტემის განვითარების ძირითადი მიმართულებები და მათი გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე. **პირველ რიგში**, განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სატრანსპორტო დერეფნების მოდერნიზებას და მათ შესაბამისობას საერთაშორისო სტანდარტებთან. „შავი ზღვის პორტები - შუა კორიდორის“ კონტექსტში საქართველო შეიძლება იქცეს მნიშვნელოვან ცენტრად (ჰაბად), რომელიც უზრუნველყოფს ევროპის, კასპიისა და აზიის ქვეყნებთან სწრაფ და ეფექტიან კავშირს. **მეორე**, ტექნოლოგიური ინტეგრაცია წარმოადგენს კრიტიკულ კომპონენტს. ციფრული პლატფორმების დანერგვა, ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების გამოყენება და სმარტ-ლოჯისტიკა მნიშვნელოვნად ამცირებს ოპერაციულ ხარჯებს და ზრდის სიზუსტეს. ასეთმა ინოვაციებმა შეიძლება საქართველო აქციოს რეგიონის მოწინავე ქვეყანად ლოჯისტიკურ მომსახურებაში. **მესამე**, მწვანე ლოჯისტიკა და ეკოლოგიური სტანდარტების დაცვა თანდათან იქცევა საერთაშორისო მოთხოვნად. საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია ენერგოეფექტიანი ტრანსპორტის ხელშეწყობა, ალტერნატიული ენერგიის გამოყენება და ნახშირბადის ნაკადის შემცირება. ეს გააუმჯობესებს ქვეყნის საერთაშორისო იმიჯს, გაზრდის მისი პროდუქციის კონკურენტუნარიანობას გარემოსდაცვითად მგრძნობიარე ბაზრებზე. **მეოთხე**, კერძო და საჯარო სექტორებს შორის პარტნიორობა წარმოადგენს ერთ-ერთ მთავარ სტრატეგიულ ინსტრუმენტს. სახელმწიფოს როლი მდგომარეობს ლიბერალური და სტაბილური პოლიტიკის უზრუნველყოფაში, ხოლო კერძო სექტორის ჩართულობა აუცილებელია ინფრასტრუქტურულ ინვესტიციებში, ინოვაციურ ტექნოლოგიებში და მომსახურების ხარისხის ზრდაში. კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ ლოჯისტიკის სისტემური განვითარება ხელს შეუწყობს საგარეო ვაჭრობის დინამიკის გაუმჯობესებას და შექმნის ახალ შესაძლებლობებს შიდა ბაზრის ევექტიანობისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ლოჯისტიკა, ეკონომიკური სტრატეგია, საქართველო, სატრანსპორტო დერეფნები, ციფრული ტექნოლოგიები, მწვანე ლოჯისტიკა, საინვესტიციო გარემო, რეგიონული ჰაბი

შესავალი

ლოჯისტიკა თანამედროვე ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი დარგია, რომელიც განსაზღვრავს არა მხოლოდ ბიზნესების ევექტიანობას, არამედ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების დონეს, გლობალურ კონკურენტუნარიანობასა და საერთაშორისო ბაზრებზე ინტეგრაციის ხარისხს. როგორც აღნიშნავს, ლოჯისტიკა და მიწოდების ჯაჭვების მართვა იქცა სტრატეგიულ ინსტრუმენტად, რომელიც ქვეყნის ეკონომიკის ზრდასა და მდგრადობას უზრუნველყოფს. თანამედროვე ეკონომიკურ გარემოში კონკურენცია სულ უფრო მეტად ეფუძნება არა მხოლოდ პროდუქციის ფასსა და ხარისხს, არამედ ლოჯისტიკური სისტემების მოქნილობას, სისწრაფესა და ტექნოლოგიურ ინტეგრაციას [2; 11].

გლობალიზაციის პირობებში, როდესაც საერთაშორისო ვაჭრობის მოცულობა დინამიკურად იზრდება, ევექტიანი ლოჯისტიკა იქცევა საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების აუცილებელ წინაპირობად [6]. ხაზგასმითაა აღნიშნული, რომ ლოჯისტიკური ინფრასტრუქტურა და სატრანსპორტო დერეფნების ინტეგრაცია პირდაპირ განსაზღვრავს ქვეყნის პოზიციას მსოფლიო ეკონომიკაში. ამ კონტექსტში საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობა განსაკუთრებულ უპირატესობას წარმოადგენს, რადგან ქვეყანა მდებარეობს ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელ გზაჯვარედინზე და შეუძლია იქცეს ერთ-ერთ მთავარ სატრანზიტო და ლოჯისტიკურ ჰაბად სამხრეთ კავკასიასა და შავი ზღვის რეგიონში.

მიუხედავად ამ პოტენციალისა, მსოფლიო ბანკის მონაცემები [8; 4] აჩვენებს, რომ საქართველო ჯერ კიდევ ჩამორჩება რეგიონის მოწინავე ქვეყნებს, განსაკუთრებით ისეთი კრიტერიუმებით, როგორიცაა

საბაჟო პროცედურების ეფექტიანობა, ინფრასტრუქტურის ხარისხი და ლოჯისტიკური მომსახურების სანდოობა - OECD-ის ანგარიშის მიხედვით [5; 21].

ლოჯისტიკის სექტორის მდგრადი განვითარება საქართველოში მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია, როგორც სახელმწიფო პოლიტიკის გრძელვადიან სტრატეგიებზე, ისე კერძო სექტორის ჩართულობაზე ინოვაციური ტექნოლოგიებისა და „მწვანე ლოჯისტიკის“ დანერგვაში.

ბოლო წლებში განხორციელებულმა პროექტებმა - ახალი ავტომაგისტრალების მშენებლობა, სარკინიგზო ინფრასტრუქტურის განახლება, პორტებისა და საჰაერო კავშირების მოდერნიზება - მართლაც შექმნა წინაპირობები სექტორის განვითარებისათვის. თუმცა, ანგარიშებში ხაზგასმულია, რომ საკმარისი არ არის მხოლოდ ფიზიკური ინფრასტრუქტურის მშენებლობა. აუცილებელია სატრანსპორტო დერეფნების ეფექტიანი მართვა, საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა, ინფორმაციული ტექნოლოგიების ფართო ინტეგრაცია და სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობების გაძლიერება [7].

გარდა ამისა, თანამედროვე ლოჯისტიკური სტრატეგიები სულ უფრო მეტად ემყარება მდგრადობასა და ეკოლოგიურ ფაქტორებს. მწვანე ტრანსპორტი, ენერგოეფექტური გადაწყვეტილებები და ნახშირბადის ნეიტრალიტეტი იქცა გლობალურ დღის წესრიგად. ევროკავშირის ბაზრებთან ინტეგრაციისას საქართველოსაც მოუწევს მწვანე ლოჯისტიკის მიმართულებით რეალური ნაბიჯების გადადგმა [8].

ამგვარად, ლოჯისტიკის განვითარების ეკონომიკური სტრატეგიის განსაზღვრა საქართველოში არა მხოლოდ ეკონომიკური მიზანია, არამედ ეროვნული უსაფრთხოების, გეოპოლიტიკური პოზიციონირების და საერთაშორისო პარტნიორობთან თანამშრომლობის ერთ-ერთი უმთავრესი წინაპირობაა. მოცემულ სტატიით წარმოდგენილ კვლევაში სწორედ ამ საკითხებზე არის ფოკუსირება გაკეთებული: რა გამოწვევები არსებობს დღეს ლოჯისტიკურ სექტორში, როგორ შეიძლება საერთაშორისო გამოცდილების გაზიარება და რომელი სტრატეგიული მიმართულებები არის ყველაზე კრიტიკული - სატრანსპორტო დერეფნების მოდერნიზება, ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვა, მწვანე ლოჯისტიკის განვითარება და სახელმწიფო-კერძო სექტორის სინერგია.

ძირითადი ნაწილი

1. ლოჯისტიკის განვითარების მნიშვნელობა ეკონომიკური სტრატეგიის კონტექსტში

ლოჯისტიკა დღევანდელ გლობალურ ეკონომიკაში აღიქმება არა მხოლოდ ტექნიკურ-საოპერაციო საქმიანობად, არამედ ეროვნული განვითარების სტრატეგიის განუყოფელ ნაწილად. ეფექტიანი ლოჯისტიკური სისტემების გამოყენებას შეუძლიათ შეამციროს საგარეო ვაჭრობის ხარჯები, გაზარდოს ექსპორტის მოცულობა და განამტკიცოს ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა. ავტორის აზრით, ლოჯისტიკა ქმნის დამატებით ღირებულებას, რომელიც გავლენას ახდენს მთელ ეკონომიკურ ჯაჭვზე - მწარმოებლიდან საბოლოო მომხმარებლამდე [3].

საქართველოს შემთხვევაში, გეოგრაფიული მდებარეობა ქმნის განსაკუთრებულ შესაძლებლობას ევროპასა და აზიას შორის დამაკავშირებელი დერეფნის ფუნქციის შესრულებისათვის. ავტორი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ქვეყნის სატრანზიტო როლი მხოლოდ მაშინ არის რეალური ეკონომიკური უპირატესობა, თუ ინფრასტრუქტურა და მომსახურება სრულად შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს [7; 10].

2. არსებული მდგომარეობის ანალიზი საქართველოში

ბოლო ათწლეულში საქართველომ მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადადგა ლოჯისტიკის სფეროში:

- აშენდა ახალი ავტომაგისტრალები,
- განახლდა სარკინიგზო ინფრასტრუქტურის ნაწილი,
- გაფართოვდა ბათუმისა და ფოთის პორტები,
- განვითარდა საჰაერო ტრანსპორტის მიმართულებები.

თუმცა, მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, საქართველო ჯერ კიდევ ჩამორჩება რეგიონულ ლიდერებს - თურქეთსა და ყაზახეთს - განსაკუთრებით საბაჟო პროცედურების ეფექტიანობის, ინფრასტრუქტურის ხარისხისა და ლოჯისტიკური მომსახურების სანდოობის მაჩვენებლებით. OECD (2022) აღნიშნავს, რომ საქართველოს ლოჯისტიკის სექტორში სისტემური რეფორმები ჯერ კიდევ არასაკმარისია და მეტი ყურადღება საჭიროა კოორდინაციის, ციფრული ტექნოლოგიების დანერგვისა და მდგრადი ტრანსპორტის მიმართულებით [8].

3. ძირითადი გამოწვევები

საქართველოს ლოჯისტიკური სისტემის განვითარების გზაზე რამდენიმე მნიშვნელოვანი პრობლემა იკვეთება:

- **ინფრასტრუქტურული შეზღუდვები** - მიუხედავად ინვესტიციებისა, გზებისა და სარკინიგზო ქსელი ვერ აკმაყოფილებს მზარდ მოთხოვნებს.
- **ადმინისტრაციული ბარიერები** - საბაჟო პროცედურები ხშირად იწვევს დროისა და ხარჯებისმატებას.
- **ტექნოლოგიური ჩამორჩენა** - ციფრული პლატფორმები, ბლოკჩეინი, big data და IoT ფართოდ დანერგილი არ არის.
- **მწვანე ლოჯისტიკის ნაკლებობა** - საერთაშორისო ბაზრებთან ინტეგრაციისთვის საჭიროა, ენერგოეფექტურობის და ეკოლოგიური სტანდარტების დაცვა.
- **სახელმწიფო-კერძო თანამშრომლობის სისუსტე** - ბევრი ინფრასტრუქტურული პროექტი კვლავ მხოლოდ სახელმწიფო ინიციატივაზე დამოკიდებულია.

აღნიშნავენ, რომ ამ პრობლემების გადაჭრა კრიტიკულია „შუა დერეფნის“ ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის [8].

4. განვითარების სტრატეგიული მიმართულებები

- **სატრანსპორტო დერეფნების მოდერნიზება** - საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობა ქმნის შესაძლებლობას იქცეს მთავარ სატრანზიტო ცენტრად. ამისათვის აუცილებელია გზების, სარკინიგზო და პორტული ინფრასტრუქტურის შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან, ასევე საბაჟო პროცედურების გამარტივება.
- **ციფრული ტრანსფორმაცია** - თანამედროვე ლოჯისტიკა ეფუძნება ტექნოლოგიებს: big data-ის ანალიზს, IoT სისტემებს, სმარტ-ლოჯისტიკას. Ivanov et al. (2019) ხაზს უსვამენ, რომ Industry 4.0-ს პირობებში ეს კომპონენტები აუცილებელია კონკურენტუნარიანობისთვის.
- **მწვანე ლოჯისტიკა და მდგრადი ტრანსპორტი** - OECD (2022) და UNDP (2023) აღნიშნავენ, რომ მდგრადი ლოჯისტიკა მომავალში იქცევა არა მხოლოდ გარემოსდაცვითი, არამედ ეკონომიკური საჭიროებად. საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია ალტერნატიული ენერგიის გამოყენება, ნახშირბადის ნაკადის შემცირება და ენერგოეფექტური ტრანსპორტის დანერგვა.
- **სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობები** - ინფრასტრუქტურული პროექტების წარმატება დიდწილად დამოკიდებულია ინვესტიციებზე. სახელმწიფოს როლია სტაბილური სამართლებრივი გარემოს შექმნა, ხოლო კერძო სექტორი შეიძლება გახდეს ინოვაციური გადაწყვეტილებების მთავარი მომწოდებელი.

5. მოსალოდნელი შედეგები

თუ საქართველომ შეძლო აღნიშნული სტრატეგიების ეფექტიანად განხორციელება, შედეგი იქნება:

- საგარეო ვაჭრობის მოცულობის ზრდა,
- ახალი ინვესტიციების მოზიდვა,
- დასაქმების დონის გაუმჯობესება,
- ქვეყნის გარდაქმნა რეგიონულ ლოჯისტიკურ ჰაბად.

Rodrigue (2020) მიუთითებს, რომ რეგიონულ ჰაბად ჩამოყალიბება ქვეყნის ეკონომიკურ უსაფრთხოებასაც აძლიერებს, რადგან მას ზრდის საერთაშორისო პარტნიორობთან კავშირის ხარისხი.

დასკვნა

საქართველოს ლოჯისტიკის სისტემის განვითარების სტრატეგიული მნიშვნელობა განისაზღვრება როგორც ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობით, ისე გლობალური ეკონომიკური ტენდენციებით. ეფექტიანი ლოჯისტიკური სისტემა ქვეყნის გლობალურ კონკურენტუნარიანობაზე უშუალო გავლენას ახდენს. საქართველოსთვის ეს გამოწვევა განსაკუთრებით აქტუალურია, რადგან ქვეყანას აქვს პოტენციალი გახდეს სატრანზიტო ჰაბი ევროპასა და აზიას შორის.

კვლევის მონაცემების ანალიზით დგინდება, რომ ბოლო წლებში განხორციელებული ინფრასტრუქტურული პროექტები ქმნის მნიშვნელოვან საფუძველს, თუმცა სისტემური ინტეგრაციის, ციფრული პლატფორმების დანერგვისა და მწვანე ლოჯისტიკის განვითარების მიმართულებით კვლავაც საჭიროა რეფორმები. ავტორი ხაზგასმულად აღნიშნავს, რომ მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისთვის

გადამწყვეტია ენერგოეფექტურობისა და ეკოლოგიური სტანდარტების ინტეგრაცია ლოჯისტიკურ სისტემებში [5].

სტატიაში წარმოჩენილია, რომ საქართველოში ლოჯისტიკის სფეროს ეფექტიანი განვითარებას სჭირდება:

1. ინფრასტრუქტურის მოდერნიზება და რეგიონულ სტანდარტებთან დაახლოება, რათა ქვეყანა კონკურენტუნარიანი გახდეს სატრანზიტო დერეფნებში.
2. ციფრული ტექნოლოგიების ფართო ინტეგრაცია, რაც უზრუნველყოფს გამჭვირვალობას, ეფექტურ მონაცემთა მართვას და გლობალურ ქსელებში ჩართულობას.
3. საჯარო-კერძო პარტნიორობების გაძლიერება, რაც ხელს შეუწყობს ინვესტიციების მოზიდვას და თანამედროვე ლოჯისტიკური ჰაბების განვითარებას.
4. მწვანე ლოჯისტიკის ხელშეწყობა, რაც შეამცირებს გარემოზე ზეწოლას და დააკმაყოფილებს ევროკავშირის სტანდარტებთან დაახლოების მოთხოვნებს.

ამრიგად, საქართველოს ეკონომიკური სტრატეგია ლოჯისტიკის მიმართულებით უნდა ეფუძნებოდეს კომპლექსურ მიდგომას, სადაც ერთმანეთს ავსებს ინფრასტრუქტურული, ტექნოლოგიური და ინსტიტუციური რეფორმები. მხოლოდ ამ გზით შეძლებს ქვეყანა თავისი გეოსტრატეგიული მდებარეობის სრულფასოვან გამოყენებას და რეგიონში კონკურენტუნარიანი ეკონომიკური ჰაბის ჩამოყალიბებას.

ლიტერატურა

1. ADB. (2022). Central Asia Regional Economic Cooperation Program: Transport and Logistics. Asian Development Bank.
2. Ballou, R. (2018). Business Logistics/Supply Chain Management. Pearson.
3. Christopher, M. (2016). Logistics and Supply Chain Management. Pearson UK.
4. McKinsey & Company. (2021). Digital logistics: The next frontier in efficiency. McKinsey Global Institute.
5. OECD. (2022). Green Logistics and Sustainable Transport. OECD Publishing.
6. Rodrigue, J-P. (2020). The Geography of Transport Systems. Routledge.
7. TRACECA. (2021). Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia Annual Report. TRACECA Secretariat.
8. World Bank. (2023). Logistics Performance Index. Washington, DC: World Bank.

Economic Strategy for Logistics Development in Georgia

Zurab Chaduneli

Abstract

For Georgia, as a country connecting Europe and Asia, the development of logistics represents a strategically important direction that determines economic growth rates, investment attractiveness, and competitiveness in global markets. The processes of globalization and the dynamic growth of international trade have significantly increased the role of efficient logistics systems, creating both opportunities and challenges for Georgia. Over the past decade, Georgia has made significant progress in developing transport and logistics infrastructure: new roads and railway lines have been constructed, and ports and air connections have been modernized. Nevertheless, challenges remain, including insufficient integration of transport corridors, lengthy customs and border procedures, low levels of technological adoption, and lagging in green logistics initiatives. This article analyzes the main directions of logistics system development and their impact on Georgia's economy. First, special attention is paid to the modernization of transport corridors and their alignment with international standards. In the context of "Black Sea Ports – Middle Corridor," Georgia has the potential to become a major hub, providing fast and efficient connectivity with Europe, the Caspian region, and Asian countries. Second, technological integration is a critical component. The adoption of digital platforms, blockchain technologies, smart logistics, and big data analytics significantly reduces operational costs and improves accuracy. These innovations can position Georgia as a regional leader in logistics services. Third, green logistics and adherence to environmental standards are gradually becoming an international requirement. For Georgia, promoting energy-efficient transport, utilizing alternative energy sources, and reducing carbon emissions are essential. These measures not only enhance the country's international image but also increase the competitiveness of its products in environmentally sensitive markets. Fourth, partnerships between the private and public sectors constitute a key strategic instrument. The state's role is to ensure a liberal and stable policy environment, while private sector involvement is necessary for infrastructure investments, innovative technologies, and service quality improvement. The study results indicate that the systematic development of logistics will not only improve external trade dynamics but also create new opportunities for the efficiency of the domestic market. Georgia has the potential to become a regional economic and logistics hub, significantly enhancing its geopolitical and economic role.

Keywords: Logistics, Economic Strategy, Georgia, Transport Corridors, Digital Technologies, Green Logistics, Investment Environment, Regional Hub.

0311 ეკონომიკა ECONOMICS

გადაუდებელი სწრაფი შესყიდვების სისტემის ანალიზი და განვითარების შესაძლებლობები
გიორგი ჭუმბაძე
საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს
საჰაერო თავდაცვის ბრიგადა
E-mail: gioskingdom@gmail.com

რეზიუმე

გადაუდებელი სწრაფი შესყიდვების სისტემა წარმოადგენს თანამედროვე სახელმწიფო და კერძო ორგანიზაციების საქმიანობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს კომპონენტს, რომელიც პირდაპირ ასახავს პროცესების ეფექტიანობას, გამჭვირვალობას და რესურსების ოპტიმიზაციას. ეკონომიკური და გლობალური ცვლილებების პირობებში, სახელმწიფო მმართველობისა და საჯარო სექტორის ეფექტიანობა მნიშვნელოვნად განსაზღვრება სწორედ შესყიდვების პროცესების მართვის სისწრაფითა და ხარისხით. გადაუდებელი შესყიდვები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთ დროს, როდესაც აუცილებელია სწრაფი რეაგირება. ასეთებს მიეკუთვნება: სხვადასხვა სახის კრიზისული სიტუაციები, ბუნებრივი კატასტროფები, პანდემიები, საომარი მდგომარეობა და სხვ. რაც საჭიროებებს დაუყოვნებელ რეაგირებას. სტატიაში განხილულია გადაუდებელი სწრაფი შესყიდვების სისტემის არსებული მდგომარეობა, სისტემური ნაკლოვანებები და გამოწვევები, რამაც შეიძლება შეაფერხოს პროცესების ოპტიმიზაცია და გამოიწვიოს რესურსების არასაკმარისი ხარჯვა. კვლევა ეფუძნება, როგორც ქართული გამოცდილების ანალიზს, ისე საერთაშორისო პრაქტიკების შესწავლას, რაც იძლევა სისტემური პრობლემების იდენტიფიკაციის, არსებული პრაქტიკის შეფასებისა და შესაძლებლობების გამოვლენის საშუალებას. საერთაშორისო გამოცდილება აჩვენებს, რომ თანამედროვე სწრაფი შესყიდვების სისტემებში წარმატებით იყენებენ ციფრულ პლატფორმებს, ავტომატიზებულ მონიტორინგს, ელექტრონულ ტენდერებსა და ეფექტურ კომუნიკაციის არხებს, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის პროცესების გამჭვირვალობას და უზრუნველყოფს რესურსების უკეთეს განაწილებას. სტატიაში განვიხილავთ ნორმატიული და კანონმდებლობითი ბაზას, რომელიც განსაზღვრავს გადაუდებელი შესყიდვების პროცესს საქართველოში, ისეთი თანდართული პროცესებით, როგორიცაა: შესყიდვების სიჩქარე, კონტროლი, ანგარიშვალდებულება და მონიტორინგის მექანიზმები. სტატიაში ყურადღება არის გამახვილებული ციფრული ტექნოლოგიების როლზე სწრაფი შესყიდვების სისტემაში. თანამედროვე ელექტრონული პლატფორმები, მონაცემთა ანალიზი და ავტომატიზებული პროცესები მნიშვნელოვნად ამცირებს ადმინისტრაციულ ბიუროკრატიულ ტვირთს, ზრდის გადაწყვეტილების მიღების სიჩქარეს და უზრუნველყოფს მაღალი ხარისხის კონტროლის შესაძლებლობებს. კვლევის ფარგლებში წარმოდგენილია შესაძლო პრაქტიკული რეკომენდაციები სისტემის ეფექტურობის გაზრდისთვის, მათ შორის პროცესების სტანდარტიზაცია, თანამშრომლების კვალიფიკაციის ამაღლება, ინტეგრირებული მონიტორინგის სისტემების დანერგვა და საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკის ადაპტაცია. ასევე, კვლევისას ყურადღება გამახვილებულია ეკონომიკურ ეფექტიანობაზე. გადაუდებელი შესყიდვების ოპტიმიზაცია იძლევა შესაძლებლობას რესურსების ეფექტურად გამოყენების, ხარჯების შემცირების და დაფინანსების უფრო მიზნობრივი განაწილებისათვის. სტატიაში განხილულია ასევე სოციალური და მმართველობითი ეფექტები, მათ შორის, გამჭვირვალობის ზრდა, კორუფციის რისკების შემცირება და სარგებლიანობის გაზრდა მოსახლეობისათვის.

საკვანძო სიტყვები: გადაუდებელი შესყიდვები, სწრაფი შესყიდვების სისტემა, ეფექტიანობა, ოპტიმიზაცია, მმართველობა, ციფრული ტექნოლოგიები, საერთაშორისო პრაქტიკა, რესურსების მართვა, საჯარო ადმინისტრირება

შესავალი

გადაუდებელი სწრაფი შესყიდვების სისტემა წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს კომპონენტს სახელმწიფო და კერძო სექტორში, რომელიც უზრუნველყოფს რესურსების ოპტიმალურ მართვას და სწრაფ რეაგირებას კრიზისულ სიტუაციებში [1]. თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოში, რომლისთვის დამახასიათებელია მუდმივი ცვლილებები, გლობალიზაცია და ტექნოლოგიური განვითარება, ორგანიზაციები არიან დაქვემდებარებული იმაზე, რომ შესყიდვების პროცესი იყოს სწრაფი, ეფექტიანი, გამჭვირვალე და სამართლებრივად დაცული [2; 22]. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება გადაუდებელ შესყიდვებს, რადგან ასეთი პროცესი გამოიყენება არა მხოლოდ აუცილებელი მედიკამენტების, სამედიცინო აღჭურვილობის, საკვების, საწვავის ან სხვა კრიტიკული რესურსების შესაძენად, არამედ ინფრასტრუქტურული პროექტების, საგანმანათლებლო რესურსების, სამოქალაქო დაცვის საშუალებების და სხვა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ღონისძიებების უზრუნველსაყოფად [3].

გადაუდებელი შესყიდვების პროცესის ეფექტიანობა დამოკიდებულია მრავალ კომპონენტზე, მათ შორისაა სამართლებრივი ჩარჩო, ორგანიზაციული სტრუქტურა, ტექნოლოგიური შესაძლებლობები და ადამიანური რესურსების კვალიფიკაცია. სამართლებრივი ბაზა განსაზღვრავს შეზღუდვებს,

პროცედურებს, ანგარიშვალდებულებას და კონტროლის მექანიზმებს, რომლებიც აუცილებელია პროცესების გამჭვირვალობისა და კანონიერების უზრუნველსაყოფად [1; 4].

საქართველოში არსებობს მყარი სამართლებრივი ჩარჩო, რომელიც რეგულირდება სახელმწიფო შესყიდვების კანონმდებლობით, რეგულაციებითა და შესაბამისი მარეგულირებელი ორგანოების დადგენილებებით. ეს რეგულაციები განსაზღვრავს პროცესების სიჩქარეს, ტენდერების ორგანიზების წესებს, შესყიდვების ტიპს და მათთვის საჭირო დოკუმენტაციას. სამართლებრივი სტაბილურობა უზრუნველყოფს არა მხოლოდ კანონიერებას, არამედ ხელს უწყობს საზოგადოებისა და დაინტერესებული მხარეების ნდობის განვითარებას [3; 10].

ორგანიზაციული ასპექტები მოიცავს პროცესების სწორად გაწერილ სტრუქტურას, კომპეტენტური თანამშრომლების ჩართულობას, სწრაფი გადაწყვეტილებების მიღების მექანიზმების არსებობას, პროცესების მონიტორინგსა და ანგარიშვალდებულების უზრუნველყოფას [2]. კვლევებით სჩანს, რომ სახელმწიფო და კერძო ორგანიზაციები ებრძვიან ბიუროკრატიულ შეფერხებებს, პროცესების არასტანდარტულობას და ტექნოლოგიური რესურსების არასაკმარისობას, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს გადაუდებელი შესყიდვების ეფექტიანობას. ამიტომ, თანამედროვე მიდგომები მიმართულია პროცესების სტანდარტიზებაზე, ციფრული პლატფორმების დანერგვაზე, მონაცემთა ანალიზზე და ავტომატიზებული სისტემების გამოყენებაზე [3].

ტექნოლოგიური ინოვაციები გადაუდებელი შესყიდვების სისტემის ეფექტიანობის გასაზრდელად უზრუნველყოფს პროცესების ავტომატიზაციას, მონაცემთა შეგროვებას და ანალიზს, გადაწყვეტილებების სისწრაფესა და ხარისხს, მიმწოდებლებთან კომუნიკაციის გაუმჯობესებას და ხარჯების შემცირებას. ციფრული სისტემები, როგორცაა ელექტრონული ტენდერები, ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება და ავტომატიზებული მონიტორინგი, უზრუნველყოფს გამჭვირვალობას, კონტროლს და პროცესების ოპტიმიზაციას. საერთაშორისო გამოცდილების მიხედვით დგინდება, რომ ქვეყნის წარმატებული გადაუდებელი შესყიდვების სისტემა არის ის, რომელიც სრულად არის ინტეგრირებული ციფრულ და სამართლებრივ ჩარჩოში და ეფექტურად მართავს ადამიანურ რესურსებს [1].

გადაუდებელი შესყიდვების პროცესის ეფექტიანობა ასევე დაკავშირებულია ეკონომიკურ და სოციალურ შედეგებთან. ოპტიმალური სისტემა უზრუნველყოფს რესურსების მიზნობრივ გამოყენებას, ხარჯების და კორუფციის რისკების შემცირებას და მაღალი ხარისხის მომსახურებას. ეფექტიანი სისტემა ზრდის საზოგადოების ნდობას სახელმწიფო მმართველობის მიმართ და განსაზღვრავს სოციალურ უსაფრთხოებას კრიზისულ სიტუაციებში.

საქართველოში, გადაუდებელი სწრაფი შესყიდვების სისტემა განიხილება როგორც განვითარების სტრატეგიული ინსტრუმენტი, რომელიც აუცილებელია, როგორც ეკონომიკური, ისე სოციალური მიზნების მისაღწევად. კვლევებით დასტურდება, რომ ეფექტიანი სისტემა მოითხოვს სამართლებრივი ნორმების დაცვას, ტექნოლოგიური და ორგანიზაციული მიდგომების ერთობლიობას, რაც უზრუნველყოფს პროცესების გამჭვირვალობას, სისწრაფეს და ეფექტიანობას.

ძირითადი ნაწილი

1. სამართლებრივი და ორგანიზაციული ჩარჩო

გადაუდებელი შესყიდვების პროცესი რეგულირდება ეროვნული კანონმდებლობით, რომელიც განსაზღვრავს შესყიდვების სიჩქარეს, პროცედურებს, კონტროლის მექანიზმებსა და ანგარიშვალდებულებას. სამართლებრივი ჩარჩო მოიცავს შემთხვევების განსაზღვრას როცა შესაძლებელია შეზღუდული ტენდერის ან მყისიერი შესყიდვის განხორციელება, დოკუმენტაციის საჭიროებას, შესყიდვების ტიპებს და კონტროლის მექანიზმებს [1; 14].

ორგანიზაციული ასპექტები მოიცავს პროცესების სტრუქტურას, გადაწყვეტილების სწრაფ მიღებას, პერსონალის ჩართულობას და მონიტორინგს. კვლევებს მიხედვით სჩანს, რომ არასაკმარისი ორგანიზაციული მხარდაჭერა და ბიუროკრატიული შეფერხებები ხშირად იწვევს გადაუდებელი შესყიდვების პროცესის შენელებას.

ასევე მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფო და კერძო სექტორები ხშირად იყენებენ სხვადასხვა სტანდარტებსა და პროცესებს. საერთაშორისო გამოცდილება აჩვენებს, რომ ეფექტიანი სისტემა უნდა იყოს სტანდარტიზებული, ინტეგრირებული ციფრული პლატფორმებით და უზრუნველყოფდეს მაღალი კვალიფიკაციის თანამშრომლების ჩართულობას [2; 5].

2. საერთაშორისო პრაქტიკა

მსოფლიოში გადაუდებელი შესყიდვების სისტემები მიმართულია ციფრული პლატფორმების გამოყენებისაკენ. ევროპასა და აშშ-ში დამკვიდრებული პრაქტიკა აჩვენებს, რომ ელექტრონული ტენდერები, ავტომატიზებული მონიტორინგი და მონაცემთა ანალიზი უზრუნველყოფს პროცესების სისწრაფეს, გამჭვირვალობას და ეფექტიანობას.

მაგალითად, უკრაინის ელექტრონული სისტემა ზრდის საჯარო შესყიდვების გამჭვირვალობას და ხელს უწყობს კორუფციის რისკების შემცირებას. ევროკავშირის ქვეყნებში, სადაც შემუშავებულია ციფრული ელექტრონული სისტემები, ხარჯების შემცირება, გადაწყვეტილებების სისწრაფე და პროცესების ეფექტიანობა მნიშვნელოვნად მაღალია [1].

ასეთი საერთაშორისო პრაქტიკა აძლევს რეკომენდაციას საქართველოს სისტემის სრულყოფისთვის - როგორც სამართლებრივი ჩარჩოს გასამყარებლად, ასევე ციფრული და ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის.

3. ტექნოლოგიური ინოვაციები

ციფრული ტექნოლოგიები გადაუდებელი შესყიდვების სისტემის გაუმჯობესების ერთ-ერთი მთავარი ინსტრუმენტია. ხელოვნური ინტელექტი და მონაცემთა ანალიზი უზრუნველყოფს:

- გადაწყვეტილების სწრაფ მიღებას;
- რესურსების ოპტიმიზაციას;
- მიმწოდებლებთან კომუნიკაციის გაძლიერებას;
- ხარჯების შემცირებას [3].

გარდა ამისა, ტექნოლოგიური სისტემები აძლიერებს მონიტორინგს, ანგარიშვალდებულებას და პროცესების გამჭვირვალობას, რაც მნიშვნელოვანია როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო სექტორის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის [2].

ციფრული პლატფორმების გამოყენება საშუალებას აძლევს ორგანიზაციებს ჰქონდეთ რეალურ დროში მონაცემთა წვდომა, სწრაფი რეაგირება კრიზისულ სიტუაციებში და ოპტიმიზაცია მოახდინონ შესყიდვების სტრატეგიებში.

4. გამოწვევები

გადაუდებელი შესყიდვების სისტემას თან ახლავს რამდენიმე ძირითადი გამოწვევა:

1. **ბიუროკრატიული სირთულეები** - გადაწყვეტილებების მიღების შეფერხება ადმინისტრაციული სტრუქტურების გამო;
2. **ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურის ნაკლებობა** - ციფრული სისტემების არასრული გამოყენება ხელს უშლის პროცესების ოპტიმიზაციას;
3. **კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა** - გამოცდილებისა და განათლების დეფიციტი ზღუდავს სისტემის ეფექტიან ფუნქციონირებას;
4. **კორუფციის რისკები** - გამჭვირვალობის ნაკლებობა ზრდის უსაფუძვლო ხარჯებისა და პროცესების მანიპულაციის რისკს.

ამ გამოწვევების დაძლევა მოითხოვს სამართლებრივი ჩარჩოს დახვეწას, ციფრული პლატფორმების დანერგვას, მონაცემთა ანალიზის სისტემების გამოყენებას და კადრების კვალიფიკაციის ამაღლებას.

5. განვითარების შესაძლებლობები

კვლევებით დგინდება, რომ გადაუდებელი სწრაფი შესყიდვების სისტემის განვითარება შესაძლებელია შემდეგი მიმართულებებით:

- **ციფრული პლატფორმების სრულყოფა** - ხელს უწყობს პროცესების გამჭვირვალობას და მონაცემთა ხელმისაწვდომობას;
- **მონაცემთა ანალიზის სისტემების დანერგვა** - ოპტიმიზაციას უწევს შესყიდვების სტრატეგიას, გაზრდის სისწრაფეს და შემცირებს ხარჯებს;
- **კადრების კვალიფიკაციის ამაღლება** - უზრუნველყოფს პროცესების ეფექტურ და გამჭვირვალე მართვას;
- **საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკის ადაპტაცია** - ეხმარება საქართველოს სისტემას ინტეგრირდეს საერთაშორისო სტანდარტებში;
- **პროცესების სტანდარტიზაცია** - უზრუნველყოფს ერთგვაროვან მიდგომას სახელმწიფო და კერძო სექტორში [1; 2; 3]. ეს განვითარება ხელს შეუწყობს არა მხოლოდ ტექნიკური და ფინანსური რესურსების ოპტიმიზაციას, არამედ გაზრდის საზოგადოების ნდობას სახელმწიფო და კერძო

სექტორის მიმართ, უზრუნველყოფს მაღალი ხარისხის მომსახურებას და სოციალურ უსაფრთხოებას კრიზისულ სიტუაციებში.

დასკვნა

გადაუდებელი სწრაფი შესყიდვების სისტემა წარმოადგენს სახელმწიფო და კერძო სექტორის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მექანიზმს, რომელიც უზრუნველყოფს კრიზისულ სიტუაციებში რესურსების ოპტიმალურ განაწილებას, სწრაფ რეაგირებას და მაღალი ხარისხის მომსახურების უზრუნველყოფას. კვლევები აჩვენებს, რომ ეფექტიანი სისტემა არა მხოლოდ ზემოქმედებს ფინანსურ და ტექნოლოგიურ ასპექტებზე, არამედ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სამართლებრივი სტაბილურობის, ორგანიზაციული კულტურის და საზოგადოებრივი ნდობის გაძლიერებაში.

სისტემის ეფექტიანობა დამოკიდებულია სამ ძირითად კომპონენტზე: სამართლებრივ ჩარჩოზე, ორგანიზაციულ სტრუქტურასა და ტექნოლოგიურ შესაძლებლობებზე. სამართლებრივი ჩარჩო უზრუნველყოფს პროცესების კანონიერებას, განსაზღვრავს კონტროლის მექანიზმებს და ანგარიშვალდებულების ვალდებულებებს, რაც აუცილებელია გადაუდებელი შესყიდვების გამჭვირვალობისა და უსაფრთხოებისათვის. კვლევები აჩვენებენ, რომ სამართლებრივი სტაბილურობა ხელს უწყობს არამართო პროცედურების სწრაფ წარმართვას, არამედ ამცირებს კორუფციის რისკებს და ზრდის მონაწილე მხარეების ნდობას.

ორგანიზაციული ასპექტები მოიცავს პროცესების სწორად გაწერილ სტრუქტურას, სწრაფი გადაწყვეტილებების მიღების მექანიზმებს, კვალიფიციური თანამშრომლების ჩართულობას და მუდმივ მონიტორინგს. კვლევები აჩვენებენ, რომ ბიუროკრატიული შეფერხებები, არასაკმარისი კადრები და პროცესების სტანდარტიზაციის ნაკლებობა ხშირად ზღუდავს სისტემის ეფექტიანობას. სწორედ ამიტომ, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულება სისტემის განვითარებისას არის ორგანიზაციული მოდელების დახვეწა, კადრების მუდმივი განათლება და მართვის პროცესების ავტომატიზაცია.

ტექნოლოგიური ინოვაციები წარმოადგენს გადაუდებელი შესყიდვების სისტემის განვითარებისა და ოპტიმიზაციის ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორს. ციფრული პლატფორმები, მონაცემთა ანალიზი, ხელოვნური ინტელექტი და ავტომატიზებული მონიტორინგი უზრუნველყოფს პროცესების სისწრაფეს, ეფექტიანობას და გამჭვირვალობას. საერთაშორისო გამოცდილება აჩვენებს, რომ ქვეყნები, რომლებიც ინტეგრირებულად იყენებენ ციფრულ ტექნოლოგიებს, მნიშვნელოვნად ამცირებენ ხარჯებს, ზრდიან გადაწყვეტილებების სისწრაფეს და უზრუნველყოფენ პროცესების მაღალი ხარისხს.

გადაუდებელი შესყიდვების პროცესში მთავარი გამოწვევები არის ბიუროკრატიული შეფერხებები, ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურის არასრულყოფა, კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა და კორუფციის რისკები. ეს გამოწვევები მნიშვნელოვნად ზღუდავს პროცესების ეფექტიანობას, იწვევს ფინანსურ დანაკარგებს, ზრდის რისკებს და ხშირად აჩენს ნდობის პრობლემებს მოსახლეობასა და დაინტერესებულ მხარეებს შორის. ამიტომ, სისტემის სრულყოფა მოითხოვს ერთდროულ ჩარევას სამართლებრივი, ორგანიზაციული და ტექნოლოგიური მიმართულებებით.

კვლევის შედეგად დასტურდება, რომ სისტემის განვითარების შესაძლებლობები არის მრავალფეროვანი. მათ შორის:

1. ციფრული პლატფორმების დანერგვა და განვითარება, რაც უზრუნველყოფს გამჭვირვალობას, პროცესების კონტროლს და მონაცემთა ხელმისაწვდომობას;
2. მონაცემთა ანალიზის სისტემების გამოყენება, რომელიც ოპტიმიზაციას უკეთებს შესყიდვების სტრატეგიას, ამცირებს ხარჯებს და ზრდის გადაწყვეტილებების სისწრაფეს;
3. კადრების კვალიფიკაციის ამაღლება, რაც უზრუნველყოფს ეფექტიან და გამჭვირვალე პროცესების მართვას;
4. საერთაშორისო საუკეთესო პრაქტიკის ადაპტაცია, რომელიც ეხმარება სისტემას ინტეგრირდეს საერთაშორისო სტანდარტებში;
5. პროცესების სტანდარტიზაცია, რომელიც უზრუნველყოფს ერთგვაროვან მიდგომას სახელმწიფო და კერძო სექტორში.

გადაუდებელი შესყიდვების სისტემის სრულყოფა არა მხოლოდ ტექნიკურ და ორგანიზაციულ სარგებლობას იძლევა, არამედ ქმნის სოციალურ და ეკონომიკურ ფუნდამენტს:

- ზრდის საზოგადოების ნდობას სახელმწიფო და კერძო სექტორის მიმართ;
- უზრუნველყოფს მაღალი ხარისხის მომსახურებას;
- ხელს უწყობს სოციალურ უსაფრთხოებას კრიზისულ სიტუაციებში;

- ხელს უწყობს ეფექტიან რესურსთა გამოყენებას და ხარჯების შემცირებას.

კვლევით დასტურდება, რომ საქართველოსთვის გადაუდებელი შესყიდვების სისტემის გაუმჯობესება არის აუცილებელი, რადგან ქვეყანა არის გლობალური სარესურსო და ეკონომიკური პროცესების აქტიური მონაწილე, სადაც სისწრაფე, ეფექტიანობა და გამჭვირვალობა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს სახელმწიფოს და კერძო სექტორის საქმიანობას. საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ქვეყნის წარმატება დამოკიდებულია არა მხოლოდ კანონმდებლობაზე, არამედ სისტემის სრულ ინტეგრირებას ციფრულ, ორგანიზაციულ და ტექნოლოგიურ სფეროებში.

დასასრულს, სისტემის სრულყოფა მოითხოვს მრავალმხრივ და ინტეგრირებულ მიდგომას: სამართლებრივი ჩარჩოს გამყარებას, ორგანიზაციული სტრუქტურის ოპტიმიზაციას, ტექნოლოგიური შესაძლებლობების სრულ გამოყენებას და კადრების მუდმივ მომზადებას. ეს ყველაფერი უზრუნველყოფს არა მხოლოდ პროცესების ეფექტიანობას, არამედ საზოგადოების ნდობის ზრდას, კრიზისული სიტუაციების მართვის შესაძლებლობის გაძლიერებას და რესურსების ოპტიმალურ განაწილებას. შედეგები აჩვენებს, რომ გადაუდებელი სწრაფი შესყიდვების სისტემა თანამედროვე სახელმწიფოს და ორგანიზაციის ერთ-ერთი ყველაზე სტრატეგიული და საჭირო ინსტრუმენტია.

ლიტერატურა

1. Rutaba, Y. A. (2025). Transparency and emergency procurement: The moderating effect of bounded rationality. *Management Research Review*.
2. Handfield, R., Jeong, S., & Choi, T. (2019). Emerging procurement technology: Data analytics and cognitive analytics. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*.
3. Sassaoui, A. (2022). Digital tools for efficient emergency procurement systems. *Journal of Public Procurement*.

Analysis and Development Opportunities of the Emergency Rapid Procurement System

Giorgi Chumbadze

Abstract

The emergency rapid procurement system represents one of the most critical components of modern public and private organizations, directly reflecting process efficiency, transparency, and resource optimization. In conditions of economic and global changes, the effectiveness of public governance and the public sector is significantly determined by the speed and quality of procurement management processes. Emergency procurement cases are particularly important when rapid response is required in crisis situations, such as natural disasters, pandemics, armed conflicts, or other urgent needs. This article examines the current state of the emergency rapid procurement system, its systemic weaknesses, and challenges that may hinder process optimization and result in unnecessary resource expenditure. The research is based on both Georgian experience and international practices, allowing for the identification of systemic problems, assessment of existing practices, and exploration of potential opportunities. International experience demonstrates that modern rapid procurement systems successfully utilize digital platforms, automated monitoring, electronic tenders, and efficient communication channels, significantly enhancing process transparency and ensuring better resource allocation (Handfield et al., 2019; Sassaoui, 2022; Rutaba, 2025). The scientific contribution of this study lies in conducting a systemic analysis that considers legal, technological, and organizational aspects together, providing insights into both existing challenges and possible development and optimization pathways. The article discusses the normative and legislative framework governing emergency procurement processes in Georgia, including procurement speed, control mechanisms, accountability, and monitoring procedures. The study also highlights the role of digital technologies in rapid procurement systems. Modern electronic platforms, data analytics, and automated processes significantly reduce administrative burdens, increase decision-making speed, and provide high-quality control capabilities. The research presents practical recommendations for improving system efficiency, including process standardization, employee capacity building, implementation of integrated monitoring systems, and adaptation of international best practices. Beyond technological aspects, the study addresses economic efficiency. Optimizing emergency procurement enables effective resource utilization, cost reduction, and more targeted allocation of funding. The article also explores social and managerial effects, including increased transparency, reduced corruption risks, and enhanced public benefits.

Keywords Emergency procurement, rapid procurement system, efficiency, optimization, governance, digital technologies, international practices, resource management, public administration

0313 ფსიქოლოგია PSYCHOLOGY

პიროვნული თვითშეფასების განმსაზღვრელი შინაგანი და გარეგანი ფაქტორები

ნინო ბერუაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

E-mail: ninoberuashvili135@gmail.com

რეზიუმე

სტატიაში გადმოცემულია პიროვნების თვითშეფასებაზე ზემოქმედების შინაგანი და გარეგანი ფაქტორების ანალიზი. კვლევაში მონაწილეობდა 300 ცდისპირი, რომელთა ასაკიც 18 წლიდან იწყებოდა. კვლევის ამოცანებად განისაზღვრა თვითშეფასებაზე მოქმედი ფაქტორების თეორიული ანალიზი და ემპირიული კვლევა, მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტების შერჩევისა და შემუშავების საფუძველზე. კვლევაში გამოყენებულ იქნა როზენბერგის თვითშეფასების კითხვარი და კეტელის კითხვარი. ძირითადი ვექტორი მიმართული იყო კეტელის კითხვარში გამოყოფილ 16 ფაქტორსა და თვითშეფასებას შორის ურთიერთკავშირის დადგენაზე. შედეგების მიხედვით, თვითშეფასების მაჩვენებელი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ინდივიდის პიროვნულ მახასიათებლებთან. ეს კავშირი იმ ფორმატით ვლინდება, რომელშიც თვითშეფასების ცვლილებაზე ზეგავლენას ახდენს არა ერთი რომელიმე ან რამდენიმე ფაქტორი, არამედ კომპლექსური და ერთდროული პროცესი. ფაქტორული ანალიზის მიხედვით ერთად მოქმედ ჯგუფში გაერთიანდა 16-დან 14 ფაქტორი, გარდა დომინანტობა-დაქვემდებარებულობის ფაქტორისა და ფრუსტრირებულობის ფაქტორისა. ეს ორი უკანასკნელი ფაქტორი ცალკე ჯგუფად გამოიყო და ერთმანეთთან მაღალი დამოკიდებულება აჩვენა. რეგრესიული ანალიზით შეფასდა თვითშეფასებაზე ასაკისა და ინდივიდის პიროვნული მახასიათებლების ზემოქმედება. ერთ შემთხვევაში, ანალიზი ჩატარდა პიროვნული მახასიათებლების გამსხვილებულ 4 ჯგუფთან მიმართებაში და მეორე შემთხვევაში, პიროვნული მახასიათებლების თექვსმეტივე ფაქტორთან. პირველ შემთხვევაში, ზემოქმედების მაჩვენებელი იყო 52,5% და მეორე შემთხვევაში, 75,2%. ეს ფაქტი კიდევ ერთხელ მიუთითებს, რომ თვითშეფასებაზე ზეგავლენას ახდენს როგორც ინდივიდუალური, ისე ერთმანეთთან კომბინაციაში არსებული თითქმის ყველა ფაქტორი.

საკვანძო სიტყვები: თვითშეფასება, დაბალი თვითშეფასება, ადექვატური თვითშეფასება, მაღალი თვითშეფასება, ფაქტორი.

შესავალი

პიროვნების მთლიანობითი ბუნების გათვალისწინება და მისი პიროვნული თავისებურებების შესწავლა თანამედროვე ფსიქოლოგიის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანაა. განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს, თუ რამდენად პროდუქტიულია ადამიანი, როგორია მისი ცხოვრების ხარისხი, რომელიც სხვადასხვა ფაქტორებთან ერთად დამოკიდებულია პიროვნების მიერ თვითშეფასებასთან.

ფსიქოლოგთა ინტერესი თვითშეფასების შესახებ დიდი ხანია არსებობს. დაბალი თვითშეფასება იწვევს ემოციურ არასტაბილურობას, სოციალურ იზოლაციას და ფსიქიკური პრობლემების ერთ-ერთ რისკ-ფაქტორს.

ადექვატური თვითშეფასება არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი, რომელიც განსაზღვრავს პიროვნების თავდაჯერებულობას, საკუთარი თავისადმი რწმენას, მის ქცევებს, კონტაქტს მიკრო და მაკრო სოციალურ გარემოსთან, მოტივაციასთან ბედნიერების განცდასა და ჯანმრთელობასთან.

ადექვატური თვითშეფასება წარმოადგენს ადამიანის წარმატების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ასპექტს. სწორად შეაფასო საკუთარი უნარები, შესაძლებლობები, რეალიზდე და განვითარდე შესაბამისად, ეს აუცილებელი პირობაა, რომ იყო კარგად. თვითშეფასების ცნება თავისთავად უკვე ასოცირდება ფსიქიკურ ჯანმრთელობასთან.

თვითშეფასების განსაზღვრება, თვითშეფასების სახეები

თვითშეფასება არის პირადი შეხედულება საკუთარ თავზე, რაც გულისხმობს, თუ როგორ აფასებ საკუთარ თავს, როგორც პიროვნებას. თვითშეფასება პიროვნების ცენტრალური ნაწილია.¹ არსებობს მაღალი, ადექვატური და დაბალი თვითშეფასება.

¹ Rogers, C., (1951). Client-centered therapy: Its current practice, implications and theory. London: Constable.

ადექვატური თვითშეფასება - არის სწორი შეფასება საკუთარი უნარების და შესაძლებლობების, მიღება საკუთარი თავის, რაც იწვევს საკუთარ „რეალურ“ და „იდეალურ“ მეს დაახლოებას და საკუთარ თავთან ჰარმონიაში ყოფნას.²

ადექვატური თვითშეფასება წარმოადგენს ადამიანის წარმატების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საკითხს. მაღალი ან დაბალი თვითშეფასება მიუთითებს პრობლემებზე.

დაბალმა თვითშეფასებამ შეიძლება გამოიწვიოს ფსიქიკური აშლილობა; სოციალური ადაპტაციის გართულება - მაღალი ან დაბალი თვითშეფასების მქონე ადამიანებს გარემო ძნელად იღებს.

დაბალი თვითშეფასება - დისტემიური აშლილობა, დეპრესია, კვებითი დარღვევები, სექსუალური დისფუნქცია, პათოლოგიური სირცხვილი, სუიციდის მცდელობები და სხვადასხვა სახის პიროვნული აშლილობა ბავშვებში და მოზარდებში - ყველა ჩამოთვლილი ასოცირდება დაბალ თვითშეფასებასთან.

ზოგადად, ადექვატური თვითშეფასების მქონე ადამიანებს საკუთარ თავზე კარგი წარმოდგენა აქვთ, ისინი თავიანთ თავს მშვიდ, მოსაწონ, მიმზიდველ და მორალურ ადამიანებად მიიჩნევენ. დაბალი თვითშეფასების შემთხვევაში პირიქით, ადამიანები თავიანთ თავს არაკომპეტენტურ, შეუხედავ, არასიმპატიურ და მორალურად სუსტ არსებებად აღიქვამენ. დაბალი თვითშეფასების მქონე ადამიანები მეტად მგრძნობიარეები არიან ცხოვრებისეულ მარცხებზე, ხშირად ნებდებიან და მიზნისკენ მიმავალ გზას ადვილად თმობენ. მათ მეტ ზიანს აყენებს უიღბლობა.³

დაბალი თვითშეფასების მქონე ადამიანებს იგივე მისწრაფებები აქვთ, რაც ადექვატური თვითშეფასების მქონეს. ეს შეიძლება იყოს წარმატების მიღწევის სურვილი სწავლაში, კარიერაში, ყველასთვის თავის მოწონების სურვილი. განსხვავება ისაა, რომ ადექვატური თვითშეფასების მქონე ადამიანებთან შედარებით, ისინი ნაკლებად თავდაჯერებულნი არიან, ნაკლებად სჯერათ, რომ ამ ყველაფერს მიაღწევენ. მაღალი თვითშეფასების მქონე ადამიანები კი წარუმატებლობას გარემოს მიაწერენ.

მიიჩნევა, რომ საზოგადოებრივი ნორმების დამრღვევები დაბალი თვითშეფასების მქონე ადამიანები არიან. საკუთარ თავზე არსებული წარმოდგენებიდან გამომდინარე, ისინი უფრო ხშირად მიმართავენ დევიანტურ ქცევებს. მათი შეხედულებები საკუთარ თავზე კონფლიქტური და რწმენას მოკლებულია. საკუთარი თავის შესახებ დასმულ კითხვაზე, დაბალი თვითშეფასების მქონე ადამიანები სხვებთან შედარებით ხშირად პასუხობენ: "არ ვიცი" ან "არ ვარ დარწმუნებული". მათ წინააღმდეგობრივი პასუხები ახასიათებთ. თავიანთ თავს სხვადასხვა დროს სხვადასხვანაირად აღწერენ.⁴

დაბალი თვითშეფასების მქონე ადამიანები უფრო მეტად ფოკუსირებული არიან თვითდაცვაზე (საკუთარი თავისადმი პატივისცემის შენარჩუნების მცდელობაზე) ვიდრე თვით აღზრდაზე. ასეთი ადამიანები მთელი ცხოვრება წარუმატებლობის, სირცხვილის და სხვებისგან უარყოფის თავიდან აცილებას ცდილობენ.

ემოციური ცვალებადობა დაბალი თვითშეფასების მქონე ადამიანებთან ყველაზე მეტადაა მოსალოდნელი. მოვლენები მათზე გაცილებით ძლიერად მოქმედებენ, ვიდრე სხვა ადამიანებზე. ემოციურად უფრო მგრძნობიარეები და ცვალებადები არიან.

მაღალი თვითშეფასება - საკუთარი შესაძლებლობების, უნარების გადამეტებულად შეფასებაა. არასწორი შეფასების შედეგად გვხვდება შემთხვევები, როცა პიროვნება იწყებს ისეთ საქმიანობას, რომელიც მის რესურსებთან და შესაძლებლობებთან შეუსაბამოა. ამიტომ, ძალიან მაღალი თვითშეფასების მქონე პირებს, ხშირად ემართებათ ფრუსტრაცია, რომ ვერ შესძლეს საქმის ბოლომდე მიყვანა. რამდენჯერმე გამოწვეული ფრუსტრაცია კი ხშირად ხდება მეორე უკიდურესობის - დაბალი თვითშეფასების მიზეზი.

შესაბამისი ლიტერატურის ანალიზით ირკვევა, რომ თვითშეფასებზე მოქმედებს მრავალი ფაქტორი. სკოლამდელ ასაკში განსაკუთრებულად ნეგატიურ გავლენას ახდენს მშობლების ან ავტორიტეტად ჩამოყალიბებული ადამიანების მხრიდან იგნორირება, რაც უგულვებელყოფს ბავშვის მოთხოვნილებებს.⁵

² ბალიაშვილი,მ., „პიროვნების ფსიქოლოგიის საფუძვლები“,თბილისი, უნივერსალი, 2012.

³ ნადირაშვილი.დ., „სოციალურ-ფსიქოლოგიური გავლენა“, თბილისი სანგუ, 2009

⁴ Fennell, M., (2001). Overcoming Low Self-Esteem. New York: New York University Press

⁵ MacDonald, J. P. (2005). The relationship between life satisfaction, risk-taking behaviors, and youth violence. Journal of Interpersonal Violence.

ბავშვებსა და ახალგაზრდებზე ძლიერი ზეგავლენის მოხდენა არა მარტო მშობლების პირდაპირ ან ირიბ სტანდარტებს, არამედ თანატოლების მოთხოვნებსაც შეუძლიათ. პუბერტატულ ასაკში, მაშინ, როდესაც მოზარდს უყალიბდება დამოუკიდებლობის გრძნობა და სექსუალური იდენტობა, დამორჩილების ძალა უკიდევანოდ ძლიერია. საკუთარი თავის ხილვა დამარცხებულ პოზიციაში თანატოლების კრიტიკიუმებზე მორგების მცდელობისას ძალიან მწარე და დასამახსოვრებელი გამოცდილებაა, რომელსაც პირდაპირი წვდომა აქვს თვითშეფასების ფორმირების მსვლელობაზე.

ყველაზე მოსიყვარულე ოჯახებშიც კი, სადაც მშობლები რეალურად აფასებენ და ზრუნავენ შვილებზე, მდგომარეობის ცვლამ შესაძლოა მოზარდებზე ძლიერი, უარყოფითი და ხანგრძლივი შედეგები იქონიოს. დასტრესილი მშობელი ბავშვის მსუბუქმა სიცელქემაც კი შეიძლება მდგომარეობიდან გამოიყვანოს, ან მას უბრალოდ თვითკონტროლისა და ადრეული ბავშვობის განუყოფელი ნაწილების უნარი არ გააჩნდეს.

ხშირად თვითშეფასება სულაც არ ემყარება პერსონალურ გამოცდილებას. ხანდახან იგი დამოკიდებულია ადამიანის ოჯახის მდგომარეობაზე, ცხოვრების ხარისხსა და გზებზე.

იმის დანახვა, თუ რამდენად დიდი და უარყოფითი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია ზემოთ მოხსენიებულ მტკივნეულ გამოცდილებებს, საკმაოდ ნათელია. ამის მიუხედავად, ზოგჯერ, მნიშვნელოვანი გამოცდილებები არც თუ ისე ხილვადია. აღნიშნულის მიზეზი შესაძლოა იყოს არა ძლიერ დრამატული შემთხვევების არსებობა, არამედ კარგი, ღირებული კომპონენტების არარსებობაა. შესაძლოა, მაგალითად, არ მიიღო სათანადო ზრუნვა, სიყვარული, დაფასება, სიბო. მიუხედავად ნეგატივის არ არსებობისა, თუ ოჯახში მაინც არ ჰქონდა ადგილი სიყვარულის პირდაპირ გამოხატვას, შესაძლებელია გახდეს დაბალი თვითშეფასების მიზეზი.

გარიყული პოზიცია სახლში - კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელსაც თვითშეფასების ხარისხზე დიდი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია, არის გარიყულ პოზიციაში ყოფნა. ამაში იგულისხმება ის, ვინც სათანადოდ ვერ „მოერგო“ ოჯახის წარმომავლობას. შესაძლოა, აკადემიურ ოჯახში დაბადებული არტიტული ბავშვი, ან კითხვისა და ფიქრის მოყვარული მოზარდი, რომლის ოჯახსაც მუდმივად სადღაც მიეჩქარება. ეს არ ნიშნავს, რომ პრობლემა ბავშვშია, ან ოჯახშია, უბრალოდ, ბავშვი ვერ მოერგო ოჯახის ამგვარ როლს.⁶

გარიყული პოზიცია სკოლაში - ისევე, როგორც ეს ოჯახის შემთხვევაში ხდება, ადამიანი თავს უცნაურად და დაბლა მდგომად აღიქვამს სკოლაშიც გარიყვის შემთხვევაში. ბავშვები და ახალგაზრდები, რომლებიც ჯგუფისგან რაიმე ნიშნით მაინც განსხვავდებიან, ხშირად სასტიკი დაცინვის და გარიყვის მსხვერპლნი ხდებიან. მრავალი ბავშვისთვის განსხვავებულად ყოფნა „უცნაურობის“ ტოლფასია. ეს შეიძლება მოიცავდეს როგორც გარეგნულ, ისე ფსიქოლოგიურ, ქცევით და უნარების განსხვავებებს.⁷

მიუხედავად იმისა, რომ დაბალი თვითშეფასება ხშირად ბავშვობასა და მოზარდობაში განცდილი შემთხვევებითაა გამოწვეული, ეს ერთადერთი არსებული პოტენციური მიზეზი ნამდვილად არ არის.

ამრიგად, ზემოთ განხილული მრავალი მიზეზის გათვალისწინებით, მოვახდინეთ შემდეგი ჰიპოთეზის ფორმულირება: **თვითშეფასება მულტიფაქტორულად დეტერმინირებული ცვლადია და მასზე ზეგავლენას ახდენს ფსიქოლოგიური, სოციალური და გარემოს ფაქტორები.** აღნიშნული ჰიპოთეზის შესამოწმებლად ჩავატარეთ კვლევა, სადაც მონაწილეობა მიიღო 300-მა ცდისპირმა. საკვლევი ინსტრუმენტებად გამოყენებულ იქნა: მორის როზენბერგის თვითშეფასების და კეტელის კითხვარი.

16 ფაქტორიანი პიროვნების საკვლევი კითხვარი.

კვლევის შედეგად მიღებული მონაცემების ემპირიული ანალიზის საფუძველზე, ჩვენი ჰიპოთეზა სრულად დადასტურდა: კორელაციური ანალიზის მიხედვით ინდივიდუალური ფსიქოლოგიური თავისებურებები მატებასთან ერთად დაბალი სახლო დამოკიდებულებით იზრდება თვითშეფასების მაჩვენებელი ($p=.000$ და $r=.296$);

კომუნიკაბელური თვისებების მატებასთან ერთად იზრდება თვითშეფასების მაჩვენებელი მაღალი დამოკიდებულებით ($p=.000$ და $r=.565$);

პიროვნულ-ემოციური მახასიათებლების შემცირებასთან ერთად მაღალი დამოკიდებულებით იზრდება თვითშეფასების მაჩვენებელი ($p=.000$ და $r=-.522$);

⁶ Аарон Бек, А., Раш, Брайан Шо, Гэри Эмери, Когнитивная терапия депрессии, 1990

⁷ Fennel, M.J., (1997). Low self-esteem: A cognitive Behavioral and Cognitive Psychotherapy

პიროვნულ ინტელექტუალური მახასიათებლების მატებასთან ერთად იზრდება თვითშეფასების მაჩვენებელი საშუალო დამოკიდებულებით ($p=.000$ და $r=.346$);

დასკვნა

კვლევის შედეგების მიხედვით, თვითშეფასების ფორმირებაზე გავლენას ახდენს როგორც ზოგადი ფაქტორები: ასაკი, განათლება და პროფესია, ასევე, ინდივიდის პიროვნული მახასიათებლები. თუმცა, ამ უკანასკნელზე მსჯელობისას, ზოგჯერ დამოკიდებულების მიმართულება შეიძლება შეიცვალოს და ის ორმხრივი გახდეს. ანუ თვითშეფასებას ცვლიდეს პიროვნული მახასიათებლები და ასევე თვითშეფასება ცვლიდეს პიროვნულ მახასიათებლებს.

კვლევამ აჩვენა, რომ ასაკისა და განათლების მატებასთან ერთად იზრდებოდა თვითშეფასების მაჩვენებლები. ამის მიზეზი ცოდნა-გამოცდილების დაგროვებაა, რაც ინდივიდს ადექვატურ აღქმასთან და თვითშეფასებასთან აახლოებს.

ლიტერატურა

1. Rogers, C., (1951). *Client-centered therapy: Its current practice, implications and theory*. London: Constable.
2. ბალიაშვილი, მ., „პიროვნების ფსიქოლოგიის საფუძვლები“, თბილისი, უნივერსალი, 2012.
3. ნადირაშვილი, დ., „სოციალურ-ფსიქოლოგიური გავლენა“, თბილისი სანგუ, 2009.
4. Fennell, M., (2001). *Overcoming Low Self-Esteem*. New York: New York University Press.
5. MacDonald, J. P. (2005). The relationship between life satisfaction, risk-taking behaviors, and youth violence. *Journal of Interpersonal Violence*.
6. Аарон Бек, А., Раш, Брайан Шо, Гэри Эмери, Когнитивная терапия депрессии, 1990.
7. Fennell, M.J., (1997). *Low self-esteem: A cognitive Behavioral and Cognitive Psychotherapy*.

Determinant Internal and External Factors of Personal Self-Esteem

Nino Beruashvili

Abstract

The present study aims to determine the internal and external factors influencing a person's self-esteem. The study was conducted using a quantitative research method. 300 experimental subjects, aged 18 and over, participated in the study. Theoretical analysis and empirical research of the factors affecting self-esteem were defined as the objectives of the research based on the selection and development of methodological tools. The Rosenberg Self-Esteem Questionnaire and The Sixteen Personality Factor Questionnaire by Raymond Cattell. According to the results of the study, The self-esteem indicator is closely related to the personal characteristics of an individual. This relation is identified in a kind of format in which the changes in self-esteem are influenced not by one or several factors but by a complex and simultaneous process. According to the factor analysis, 14 out of 16 factors were combined into a single group, except for the dominance-subordination factor and the frustration factor. These last two factors were singled out into a separate group and showed a high correlation with each other. Regression analysis evaluated the impact of age and personal characteristics of an individual on self-esteem. In one case, the analysis was conducted with respect to four enlarged groups of personality traits, and in the second case with respect to sixteen factors of personality traits. In the first case, the impact indicator was 52.5% and in the second case, this indicator was 75.2%. This fact once again indicates that almost all factors, both individually and in combination, have an impact on self-esteem.

Key words: self-esteem, low self-esteem adequate self-esteem, high self-esteem, factor.

0411 საბუღალტრო აღრიცხვა და დაბეგვრა ACCOUNTING AND TAXATION**შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების“ ფინანსური შედეგების ანალიზი
2019-2023 წლებში და მათი გავლენა ფინანსური მდგრადობის ძირითად
მახასიათებლებზე**

თინათინ დოლიაშვილი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი
E-mail: tinatin.doliashvili@ciu.edu.ge

რეზიუმე

ბიზნეს სუბიექტის ფინანსების მართვის ორგანიზაციული სტრუქტურა მასში შემავალი სამსახურებისა და საფინანსო ინფორმაციის მოძრაობის არხების განსაზღვრული წესით მოწესრიგებული ერთობლიობაა, რომელიც ჩატარებული ფინანსური ანალიზის შედეგების მიხედვით უზრუნველყოფს ოპტიმალური მენეჯერული გადაწყვეტილებების მიღებასა და მათ ოპერატიულ შესრულებას. შესაბამისად, ფინანსური მდგომარეობის ანალიზის დროს საჭიროა სპეციალური ანალიტიკური ინსტრუმენტების ნაკრების გამოყენება, რომლითაც შესაძლებელი იქნება ბიზნეს სუბიექტის ფინანსური ჯანმრთელობისა და მისი ფინანსური არასიჯანსაღის გამოვლენა-შეფასება. ამისათვის ვსარგებლობთ შემდეგი ძირითადი ფინანსური კოეფიციენტების ჯგუფებით, ანუ ინდექსებით: ლიკვიდურობის, ფინანსური მდგრადობის, რენტაბელობის, საქმიანი აქტიურობისა და ფულადი ნაკადების კოეფიციენტები - ინდექსები. შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების“ ხუთ წლიანი პერიოდის ფინანსური ანგარიშგების მასალის გაანალიზების საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ბიზნეს სუბიექტის ფინანსური მდგრადობა მისი ფინანსური შედეგების მიხედვით 2019-2023 წლებში დამაკმაყოფილებელია, ვინაიდან აეროპორტები ვითარდება, როგორც ინფრასტრუქტურულად, ისე საქმიანობის მიხედვით.

საკვანძო სიტყვები: აეროპორტი, ფინანსური რესურსები, ლიკვიდურობის, ფინანსური მდგრადობის, რენტაბელობის, საქმიანი აქტიურობისა და ფულადი ნაკადების კოეფიციენტები.

შესავალი

ბიზნეს სექტორში ფინანსების მართვის ორგანიზაციული სტრუქტურის კონკრეტული ფორმა დამოკიდებულია მის მასშტაბებსა და სირთულეზე. მცირე ზომის ფირმები კომპაქტური ბუღალტერიის შექმნით კმაყოფილდებიან, რომელიც ფირმის ხელმძღვანელობასთან ერთად ფინანსებსაც მართავს. საშუალო და დიდი ზომის ფირმებში კი საკმაოდ ძვირადღირებული, სოლიდური საფინანსო ქვედანაყოფები ფუნქციონირებენ, რომლებიც თავის შემადგენლობაში ბუღალტრული აღრიცხვის სამსახურსაც აერთიანებენ.

ზოგადათ, ფირმის ფინანსების მართვის ორგანიზაციული სტრუქტურა მასში შემავალი სამსახურებისა და საფინანსო ინფორმაციის მოძრაობის არხების განსაზღვრული წესით მოწესრიგებული ერთობლიობაა, რომელიც ჩატარებული ფინანსური ანალიზის შედეგების მიხედვით უზრუნველყოფს ოპტიმალური მენეჯერული გადაწყვეტილებების მიღებასა და მათ ოპერატიულ შესრულებას.

შესაბამისად, ფინანსური მდგომარეობის ანალიზის დროს საჭიროა სპეციალური ანალიტიკური ინსტრუმენტების ნაკრების გამოყენება, რომლითაც შესაძლებელი იქნება კომპანიის ფინანსური ჯანმრთელობისა და მისი ფინანსური არასიჯანსაღის გამოვლენა-შეფასება.

ძირითადი ნაწილი

სპეციალური ანალიტიკური ინსტრუმენტების ნაკრებს მიეკუთვნება შემდეგი ძირითადი ფინანსური კოეფიციენტების ჯგუფები, ანუ ინდექსები: ლიკვიდურობის, ფინანსური მდგრადობის, რენტაბელობის, საქმიანი აქტიურობისა და ფულადი ნაკადების კოეფიციენტები - ინდექსები.

ლიკვიდურობის კოეფიციენტების მეშვეობით ზოგადად იზომება ბიზნესის გადახდისუნარიანობის დონე და ხარისხი [1, გვ. 216]. სიდიდეების გაანგარიშების დროს გამოიყენება აბსოლუტური ფინანსური მაჩვენებელი - წმინდა საბრუნავი კაპიტალი. ლიკვიდურობის ინდექსებს მიეკუთვნება:

- **მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი**
$$\left(\frac{\text{მიმდინარე აქტივები}}{\text{მიმდინარე ვალდებულებები}} \geq 2 \right)$$
- **სწრაფი ლიკვიდურობის კოეფიციენტი**
$$\left(\frac{\text{მიმდინარე აქტივები}-\text{მარაგები}}{\text{მიმდინარე ვალდებულებები}} \geq 1 \right)$$
- **აბსოლუტური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი**
$$\left(\frac{\text{მიმდინარე აქტივები}-\text{მარაგი}-\text{დებიტორული დავალიანება}}{\text{მიმდინარე ვალდებულებები}} \geq 0,5 \right)$$

მიმდინარე, ანუ საერთო ლიკვიდურობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს კომპანიის მიმდინარე დავალიანებათა (მიმდინარე ვალდებულებები) გასტუმრების ზოგად უნარს.

სწრაფი, ანუ შუალედური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს როგორ იფარება კომპანიის მიმდინარე ვალდებულებები მაღალლიკვიდური და საშუალო ლიკვიდური მიმდინარე აქტივების მეშვეობით (ფულადი საშუალებები და მიმდინარე მოთხოვნები).

აბსოლუტური ლიკვიდურობის, ანუ გადახდისუნარიანობის კოეფიციენტი კი გვიჩვენებს კომპანიის მზადყოფნას დაუყოვნებლივ დაფაროს თავისი მიმდინარე ვალდებულებები მიმდინარე აქტივების ყველაზე მაღალლიკვიდური ნაწილით, ანუ ფულადი საშუალებებით.

ფინანსური მდგრადობის (სტაბილურობის) კოეფიციენტები ასახავენ კომპანიის საქმიანობაში საკუთარი და მოზიდული კაპიტალის გამოყენების დონეს, გარდა ამისა, აქტივების დაფინანსების სტრუქტურას [1, გვ. 225, 226]. შესაბამისად, მათი გამოყენებით ვლინდება მოგების გენერირების შესაძლებლობა. ამიტომ, ფინანსური მდგრადობის მაჩვენებლებს, სხვაგვარად, სტრუქტურის მაჩვენებლები ეწოდება. ისინი გვიჩვენებენ კომპანიის დაფინანსების წყაროებში საკუთარი და მოზიდული კაპიტალის თანაფარდობას და ბალანსის სხვადასხვა კომპონენტების ურთიერთკავშირის მახასიათებლებს. ფინანსური მდგრადობის შესაფასებლად გამოიყენება მარტივი აბსოლუტური ფინანსური ინდიკატორი, რომელსაც წმინდა ვალდებულება ეწოდება. მისი გაინგარიშება ხდება შემდეგნაირად:

წმინდა ვალდებულება = მიმდინარე ვალდებულებები + გრძელვადიანი ვალდებულებები - ფულადი სახსრები და მათი ექვივალენტები.

კომპანიის ფინანსური მდგრადობის, ანუ სტაბილურობის შეფასების ძირითადი ინდექსებია [2, გვ. 447-449, 451]:

- **საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი** $\left(\frac{\text{საკუთარი კაპიტალი}}{\text{აქტივები}} > 0,5 \right)$
- **მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი** $\left(\frac{\text{მოზიდული კაპიტალი}}{\text{აქტივები}} < 0,5 \right)$
- **მოზიდული და საკუთარი კაპიტალის თანაფარდობის კოეფიციენტი** $\left(\frac{\text{მოზიდული კაპიტალი}}{\text{საკუთარი კაპიტალი}} \right)$
- **გრძელვადიანი ფინანსური დამოუკიდებლობის კოეფიციენტი** $\left(\frac{\text{პერმანენტული კაპიტალი}}{\text{აქტივები}} \right)$

საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის, ანუ ფინანსური ავტონომიურობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს კომპანიის ფინანსური დამოუკიდებლობის ხარისხს.

მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციის, ანუ ფინანსური დავალიანების კოეფიციენტი საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტის საპირისპირო სიდიდეა და გვიჩვენებს დაფინანსების გარე წყაროებზე კომპანიის დამოკიდებულების ხარისხს. ამო ორი კოეფიციენტის სიდიდეთა ჯამი ყოველთვის 1-ის ტოლია.

მოზიდული და საკუთარი კაპიტალის თანაფარდობის, ანუ ფინანსირების კოეფიციენტი იძლევა კომპანიის ფინანსური მდგრადობის (სტაბილურობის) ზოგად შეფასებას და გვიჩვენებს მოზიდული სახსრების მოცულობას საკუთარი კაპიტალის ერთეულზე გაანგარიშებით.

პერმანენტული კაპიტალი არის კომპანიის საკუთარი კაპიტალისა და გრძელვადიანი ვალდებულებების ერთობლიობა. შესაბამისად, **გრძელვადიანი ფინანსური დამოუკიდებლობის კოეფიციენტი** გვიჩვენებს დროში გრძელვადიანი სესხით შემენილი ქონების საკუთარ კაპიტალად ქცევის შესაძლებლობას.

რენტაბელობის კოეფიციენტები გამოხატავენ კომპანიის რესურსების, ანუ მისი ქონების გამოყენებით მიღებული უკუგების დონეს საანგარიშგებო პერიოდის შესაბამისად. მათ **მომგებიანობის კოეფიციენტებსაც** უწოდებენ. ე.ი. რენტაბელობის მაჩვენებლები ახასიათებენ კომპანიის უნარს, რა ხარისხით ხდება მისი ეკონომიკური საქმიანობის პროცესში მოგების გენერირება. ეს კი, საბოლოო ჯამში, განსაზღვრავს ბიზნესში ავანსირებული კაპიტალის ეფექტიანობას.

აქედან გამომდინარე, **რენტაბელობის კოეფიციენტები** არ ასახავს გრძელვადიანი დაბანდებების საპროგნოზო ეფექტს და ყოველთვის დაკავშირებულია ფინანსური რისკის ალბათობასთან. ისინი არ არის ნორმატიული მაჩვენებლები, ვინაიდან მათი ანალიტიკური გამოყენება გულისხმობს გამოთვლილი კოეფიციენტების მნიშვნელობების შედარებას ბენჩმარკინგული თვალსაზრისით განსაზღვრულ საკონტროლო მაჩვენებლებთან, გასული პერიოდის ანალოგიურ მონაცემებთან, საშუალო დარგობრივ სიდიდეებთან და ა.შ.

რენტაბელობის კოეფიციენტების დაჯგუფება შესაძლებელია **რენტაბელობის მარტივ და ინტეგრალურ, ანუ რთულ კოეფიციენტებათ** მარტივი ინდექსი წარმოადგენს მოგების ფარდობას იმ

მაჩვენებელთან, რომლის რენტაბელობის გამოანგარიშებაც გვსურს. მაგალითად, ხარჯები, რეალიზაცია, აქტივები, კაპიტალი და სხვა, ხოლო ინტეგრალური ინდექსის გამოთვლის დროს კომბინირებულად გამოიყენება ორი ან მეტი მარტივი ფინანსური ინდექსი.

რენტაბელობის მარტივი ინდექსებია [2, გვ. 459, 462-464]:

- **ხარჯების რენტაბელობის კოეფიციენტი (ROC – Return on Costs Ratio), %**

$$\left(\frac{\text{წმინდა მოგება}}{\text{თვითღირებულება}} \right)$$
- **გაყიდვების რენტაბელობის კოეფიციენტი (ROS – Return on Sales Ratio), %**

$$\left(\frac{\text{წმინდა (საოპერაციო, საერთო) მოგება}}{\text{რეალიზაცია}} \right)$$
- **საოპერაციო ხარჯების დაფარვის კოეფიციენტი (Berry Ratio), %**

$$\left(\frac{\text{საერთო მოგება}}{\text{საოპერაციო ხარჯები}} \right)$$
- **აქტივების რენტაბელობის კოეფიციენტი (ROA – Return on Assets Ratio), %**

$$\left(\frac{\text{წმინდა მოგება}}{\text{აქტივების საშუალო ღირებულება}} \right)$$
- **კაპიტალის რენტაბელობის კოეფიციენტი (ROE – Return on Equity Ratio), %**

$$\left(\frac{\text{წმინდა მოგება}}{\text{კაპიტალის საშუალო ღირებულება}} \right)$$
- **ინვესტიციების რენტაბელობის კოეფიციენტი (ROI – Return on Investments Ratio), %**

$$\left(\frac{\text{საოპერაციო მოგება}}{\text{ინვესტირებული კაპიტალი}} \right)$$

ხარჯების რენტაბელობის ინდექსი ყველაზე ზოგადი ხასიათის კოეფიციენტია და ასახავს მოგების დონეს, რომელიც მიიღება საანგარიშგებო პერიოდში კომპანიის ეკონომიკური საქმიანობის შედეგად გაწეული ყველა ტიპის ხარჯის ერთეულზე გაანგარიშებით.

გაყიდვების რენტაბელობის ინდექსი, ანუ კომერციული რენტაბელობა ახასიათებს კომპანიის გაყიდვების შედეგად მიღებული უკუგების დონეს. ხარჯებისა და გაყიდვების რენტაბელობათა მაჩვენებლებთან ახლოს არის ისეთი ფინანსური ინდიკატორები, როგორებიცაა ფასნამატი და მარჟა. **ფასნამატი** გვიჩვენებს კომპანიის მიერ გაწეულ თვითღირებულებაზე დანამატს მოგების სახით, ხოლო **მარჟა** გამოხატავს მოგების ხვედრით წილს რეალიზაციიდან მიღებულ ამონაგებში. ფასნამატის გაანგარიშების დროს ზაზისის წარმოადგენს თვითღირებულება, მარჟის გაანგარიშების დროს კი ზაზისის არის რეალიზაციის სიდიდე.

$$\text{ფასნამატი} = \frac{\text{გასაყიდი ფასი} - \text{თვითღირებულება}}{\text{თვითღირებულება}}$$

$$\text{მარჟა} = \frac{\text{გასაყიდი ფასი} - \text{თვითღირებულება}}{\text{რეალიზაცია}}$$

საოპერაციო ხარჯების დაფარვის კოეფიციენტი, ანუ „ბერის“ ფინანსური ინდექსი გვიჩვენებს კომპანიის საერთო მოგებით მისი მმართველობითი და მარკეტინგული ხარჯების დაფარვის შესაძლებლობას.

აქტივების რენტაბელობის, ანუ ეკონომიკური რენტაბელობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს, თუ რა ღირებულების მოგებას უკეთებს გენერირებას საანგარიშგებო პერიოდში კომპანიის მიერ გამოყენებული აქტივები. ე.ი. რამდენი ფულადი ერთეული სჭირდება კომპანიას ერთი ფულადი ერთეული მოგების მისაღებად.

კაპიტალის რენტაბელობის, ანუ ფინანსური რენტაბელობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს დამოკიდებულებას მოგებასა და საკუთარ კაპიტალს შორის. კერძოდ, რა სიდიდის წმინდა მოგებას ღებულობს კომპანია კაპიტალის ერთეულის გამოყენებით.

ინვესტიციების რენტაბელობის, ანუ წმინდა აქტივების უკუგების კოეფიციენტი ახასიათებს საოპერაციო საქმიანობაში განივთებული პერმანენტული კაპიტალის გამოყენების დონეს.

რენტაბელობის ინტეგრალური, ანუ რთული ინდექსებია [2, გვ. 466-468]:

- **აქტივების ინტეგრალური რენტაბელობის ინდექსი - ROA, %**

$$(ROA = \frac{\text{მოგება}}{\text{აქტივები}} = \frac{\text{მოგება}}{\text{რეალიზაცია}} \times \frac{\text{რეალიზაცია}}{\text{აქტივები}})$$
- **კაპიტალის ინტეგრალური რენტაბელობის ინდექსი - ROE, %**

$$(ROE = \frac{\text{მოგება}}{\text{კაპიტალი}} = \frac{\text{მოგება}}{\text{რეალიზაცია}} \times \frac{\text{რეალიზაცია}}{\text{აქტივები}} \times \frac{\text{აქტივები}}{\text{კაპიტალი}})$$
- **ინვესტიციების ინტეგრალური რენტაბელობის ინდექსი - ROI, %**

$$(ROI = \frac{\text{მოგება}}{\text{ინვესტირებული კაპიტალი}} = \frac{\text{მოგება}}{\text{რეალიზაცია}} \times \frac{\text{რეალიზაცია}}{\text{ინვესტირებული კაპიტალი}})$$

აქტივების ინტეგრალური რენტაბელობის ინდექსი - ROA იძლევა ალტერნატიული არჩევის საშუალებას აღნიშნულ სიდიდეებს შორის აქტივების შესაბამისი დონის გადიდების ან შეარჩუნების გზების ძიების პროცესში.

კაპიტალის ინტეგრალური რენტაბელობის ინდექსი - ROE არის გაყიდვების რენტაბელობის, აქტივების ბრუნვადობისა და კაპიტალის მულტიპლიკატორის ინდექსების ნამრავლი. კაპიტალის მულტიპლიკატორი ასახავს კომპანიის აქტივების მოცულობას საკუთარი კაპიტალის ერთეულზე. საკუთარი კაპიტალის მულტიპლიკატორის კოეფიციენტი გამოიყენება სხვა მაჩვენებლებთან კომბინაციაშიც.

ინვესტიციების ინტეგრალური რენტაბელობის ინდექსი - ROI არის გაყიდვების რენტაბელობისა და პერმანენტული კაპიტალის ბრუნვადობის ინდექსების ნამრავლი.

საქმიანი აქტიურობის, ანუ ბრუნვადობის კოეფიციენტები გვიჩვენებენ რამდენად სწრაფად და ეფექტიანად ხორციელდება კომპანიაში საოპერაციო პროცესი.

კომპანიის საქმიანი აქტიურობის შესაფასებლად გამოიყენება შემდეგი ძირითადი კოეფიციენტები [2, გვ. 472-474]:

- მიმდინარე აქტივების ბრუნვადობა
- ფიქსირებული აქტივების ბრუნვადობა
- საკუთარი კაპიტალის ბრუნვადობა
- მოზიდული კაპიტალის ბრუნვადობა

$$\begin{aligned} & \left(\frac{\text{რენტაბელობა}}{\text{მიმდინარე აქტივები}} \right) \\ & \left(\frac{\text{რენტაბელობა}}{\text{ფიქსირებული აქტივები}} \right) \\ & \left(\frac{\text{რენტაბელობა}}{\text{საკუთარი კაპიტალი}} \right) \\ & \left(\frac{\text{რენტაბელობა}}{\text{მოზიდული კაპიტალი}} \right) \end{aligned}$$

მიმდინარე აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტი გვიჩვენებს მიმდინარე აქტივების საოპერაციო ციკლში გამოყენების ეფექტიანობის ხარისხს. ე. ი. ერთი ლარის ღირებულების საბრუნავი საშუალებები რამდენ ბრუნვას ასრულებს საანგარიშგებო ციკლის განმავლობაში.

ფიქსირებული აქტივების ბრუნვადობის კოეფიციენტი გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც ანალიზდება კაპიტალტევადი ბიზნეს სუბიექტის საქმიანი აქტიურობა ზოგადი შეფასების მიზნით. მაჩვენებლის მაღალი სიდიდე მეტყველებს ფიქსირებულ აქტივებში ჩადებული ინვესტიციების ეფექტიანი გამოყენების ხარისხზე. გაანგარიშებისთვის გამოიყენება ფიქსირებული აქტივების სიდიდე ცვეთის გარეშე, ანუ წმინდა ფიქსირებული აქტივების მნიშვნელობა.

საკუთარი კაპიტალის ბრუნვადობის კოეფიციენტის მაღალი მნიშვნელობა მიუთითებს იმაზე, რომ კრედიტორების წვლილი საოპერაციო საქმიანობაში უფრო მეტად მზარდია, ვიდრე მესაკუთრეებისა.

მოზიდული კაპიტალის მაღალი ბრუნვადობა ნიშნავს საკუთარი კაპიტალის დაბალ ბრუნვადობას და, პირიქით. ისინი ერთმანეთის ტოლი იქნება, ანუ ერთნაირი ტემპით დაბრუნდება, თუკი კომპანიის საკუთარ და მოზიდულ კაპიტალს შორის თანაფარდობა 50/50 იქნება.

ფულადი ნაკადების კოეფიციენტები კომპანიის ფინანსური სტატუსის განსაზღვრის უმნიშვნელოვანესი ფინანსური ინსტრუმენტია. ძირითად კოეფიციენტებს მიეკუთვნება [2, გვ. 486-490]:

- საფინანსო და საოპერაციო ნაკადების კოეფიციენტი (Extremal Financing Index Ratio)

$$\left(\frac{\text{წმინდა საფინანსო ფულადი ნაკადი}}{\text{წმინდა საოპერაციო ფულადი ნაკადი}} \right)$$
- საოპერაციო ნაკადების გენერირების კოეფიციენტი (Cash Generating Power Ratio)

$$\left(\frac{\text{წმინდა საოპერაციო ფულადი ნაკადი}}{\text{წმ. საოპერაციო ნაკ. + წმ. საინვესტიციო ნაკ. + წმ. საფინანსო ნაკ.}} \right)$$
- ფულადი ნაკადების მარჟის კოეფიციენტი (Cash Flow Margin Ratio, %)

$$\left(\frac{\text{წმინდა საოპერაციო ფულადი ნაკადი}}{\text{რენტაბელობა}} \right)$$
- წმინდა ფულადი ნაკადების კოეფიციენტი (Cash Flow to Net Income Ratio)

$$\left(\frac{\text{წმინდა ფულადი ნაკადი}}{\text{წმინდა მოგება}} \right)$$

შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტები“-ს 100%-იანი წილი სახელმწიფოს საკუთრებაშია. მისი ბიზნეს სუბიექტად რეგისტრირება მოხდა 2010 წლის 1 ნოემბერს და დაარსების მიზეზი იყო, მომხდარიყო საქართველოში არსებული სამოქალაქო აეროპორტების გაერთიანება ერთიანი „ქოლგის“ ქვეშ მათი ჰარმონიული და სისტემური განვითარების თვალსაზრისით. ამჟამად კომპანიის შემადგენლობაშია 3 მოქმედი საერთაშორისო (თბილისი, ქუთაისი, ბათუმი) და 2 შიდა, ანუ ადგილობრივი (მესტია, ამბროლაური) სამოქალაქო აეროპორტი. გარდა ამისა, ყოფილი ზუგდიდისა და ფოთის აეროპორტების მიწის ნაკვეთები და ინფრასტრუქტურა, რომლებიც ამ ეტაპზე არ ფუნქციონირებს და თელავის (შიდა) აეროპორტი, რომლის მშენებლობაც დასრულების პროცესშია.

როგორც ვიცით, იურიდიული პირი ბიზნეს სუბიექტის ვალდებულებას ყოველწლიურად მოამზადოს და წარადგინოს ფინანსური ანგარიშგების სრული პაკეტი, რომლის მონაცემებზე დაყრდნობითაც შესაძლებელია მიღებული ფინანსური შედეგების ანალიზის განხორციელება და ამა თუ იმ კომპანიის ფინანსური მდგარდობის, ანუ სტაბილურობის დადგენა.

შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების“ მენეჯმენტი ამზადებს ფინანსურ ანგარიშგებას IFRS (ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტები) სტანდარტებისა და საქართველოს მეწარმეთა შესახებ კანონის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში

ფინანსური მდგომარეობის შესახებ ანგარიშგების ანალიტიკური მახასიათებლები 2019-2023 წლებში
ცხრილი 1

მაჩვენებლები	2019	2020	2021	2022	2023
1. სულ გრძელვადიანი აქტივები (მლნ. ლარი)	373,874	363,322	378,703	344,537	351,839
ხვედრითი წილი აქტივებში (%)	84,20	90,27	88,35	83,90	80,41
დინამიკა (%)	100	97,20	104,20	91	102,20
2. სულ მოკლევადიანი აქტივები (მლნ. ლარი)	70,265	39,175	49,870	66,182	85,693
ხვედრითი წილი აქტივებში (%)	15,80	9,75	11,65	16,10	19,59
დინამიკა (%)	100	55,75	127,30	132,70	134,66
2ა) ფულადი სახსრები და მათი ექვივალენტები (მლნ. ლარი)	59,596	28,138	40,062	55,502	74,740
ხვედრითი წილი აქტივებში (%)	13,42	7,00	9,35	13,51	17,08
დინამიკა (%)	100	47,21	142,38	138,54	134,66
2ბ) დებიტორული დავალიანება (მლნ. ლარი)	9,57	9,923	8,492	9,671	9,959
ხვედრითი წილი აქტივებში (%)	2,15	2,47	1,98	2,35	2,28
დინამიკა (%)	100	103,69	85,58	113,88	102,98
3. სულ აქტივები (მლნ. ლარი)	444,239	402,497	428,573	410,719	437,532
4. სულ საკუთარი კაპიტალი (მლნ. ლარი)	295,905	259,559	278,599	310,632	352,969
ხვედრითი წილი ვალდებულებებსა და საკუთარ კაპიტალში (%)	66,60	64,50	65,0	75,65	80,67
დინამიკა (%)	100	87,70	107,35	111,50	113,63
5. სულ გრძელვადიანი ვალდებულებები (მლნ. ლარი)	136,175	107,404	103,575	90,439	70,438
ხვედრითი წილი ვალდებულებებში (%)	91,80	75,15	69,05	90,35	83,27
დინამიკა (%)	100	78,87	96,43	87,32	77,88
6. სულ მოკლევადიანი ვალდებულებები (მლნ. ლარი)	12,159	35,534	46,399	9,648	14,125
ხვედრითი წილი ვალდებულებებში (%)	8,20	24,85	30,95	9,65	16,73
დინამიკა (%)	100	292,24	130,58	20,79	146,40
7. სულ ვალდებულებები (მლნ. ლარი)	148,334	142,938	149,974	100,087	84,563
ხვედრითი წილი ვალდებულებებსა და საკუთარ კაპიტალში (%)	33,40	35,50	35,0	24,35	19,33
დინამიკა (%)	100	96,35	104,90	66,73	84,49
8. სულ ვალდებულებები და საკუთარი კაპიტალი (მლნ. ლარი)	444,239	402,497	428,513	410,719	437,532
დინამიკა (%)	100	90,60	106,50	95,85	106,53
ფინანსური მდგარდობის (სტაბილურობის) კოეფიციენტები					
საკუთარი კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი (სტრ.4/სტრ.3)	0,66	0,64	0,65	0,75	0,81
მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციის კოეფიციენტი (სტრ.7/სტრ.3)	0,33	0,35	0,34	0,24	0,19
მოზიდული და საკუთარი კაპიტალის თანაფარდობის კოეფიციენტი (სტრ.7/სტრ.4)	0,50	0,55	0,54	0,32	0,24

ცხრილი 1-ის გაგრძელება

გრძელვადიანი ფინანსური დამოუკიდებლობის კოეფიციენტი ((სტრ.4+სტრ.5)/სტრ.3))	0,97	0,91	0,89	0,98	0,97
ლიკვიდურობის კოეფიციენტები					
მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი (სტრ.2/სტრ.6)	5,78	1,10	1,07	6,86	6,07
სწრაფი ლიკვიდურობის კოეფიციენტი (სტრ.(2ა+2ბ)/სტრ.6)	5,69	1,07	1,05	6,76	6,00
აბსოლუტური ლიკვიდურობის კოეფიციენტი (სტრ.2ა/სტრ.6)	4,90	0,79	0,86	5,75	0,07

წყარო: SARAS - შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების ფინანსური ანგარიშგება (2019- 2023 წლები)

როგორც მონაცემებიდან ჩანს, ბალანსის სტრუქტურა ხუთწლიან მონაკვეთში ხასიათდებოდა როგორც ზრდის, ისე შემცირების ტენდენციით. განსაკუთრებული ვარდნა დაფიქსირდა კოვიდ პანდემიის დროს, ანუ 2020 წელს. რაც შეეხება ფინანსური მდგრადობის (სტაბილურობის) კოეფიციენტებს, რომლებიც ნორმის ფარგლებშია, ამ შემთხვევაში იგივე მდგომარეობაა, რამაც დადებითად იმოქმედა მოზიდული კაპიტალის კონცენტრაციისა და ფინანსური ლევერიჯის კოეფიციენტებზე. ლიკვიდურობის პირველი ორი კოეფიციენტი კი ძირითადად დასაშვებ ნორმაზე საკმაოდ მაღალია, რაც განპირობებულია დებიტორული დავალიანების ზრდის დინამიკით და თავისუფალი ფულადი სახსრების არსებობით.

ფინანსური მდგომარეობის, მოგება/ზარალისა და სრული შემოსავლების, ფულადი ნაკადების მოძრაობის შესახებ ანგარიშგებების ანალიტიკური მახასიათებლები 2019-2023 წლებში

ცხრილი 2

მაჩვენებლები	2019	2020	2021	2022	2023
1.წმინდა ფულადი სახსრები საოპერაციო საქმიანობიდან (მლნ. ლარი)	10,611	(18,007)	21,831	31,387	25,189
დინამიკა (%)	100	-169,70	121,24	143,77	
2.წმინდა ფულადი სახსრები საინვესტიციო საქმიანობიდან (მლნ.ლარი)	14,000	(31,913)	(17,913)	(8,584)	(14,886)
დინამიკა (%)	100	-227,95	-56,13	-47,92	
3.წმინდა ფულადი სახსრები საფინანსო საქმიანობიდან (მლნ. ლარი)	14,000	16,000	10,000	-	7,728
დინამიკა (%)	100	114,29	62,5	-	
4. ფულადი სახსრები და მათი ეკვივალენტები წლის ბოლოს (მლნ. ლარი)	59,596	28,138	40,062	55,502	74,740
5. ამონაგები (მლნ. ლარი)	67,997	35,228	66,830	85,774	98,067
დინამიკა (%)	100	51,80	189,70	128,34	
6. საოპერაციო მოგება/(ზარალი) (მლნ. ლარი)	(1,728)	(41,520)	22,364	25,512	23,561
დინამიკა (%)	100	2402,77	53,86	114,07	
7. წლის მოგება/(ზარალი) (მლნ. ლარი)	2,072	(36,716)	19,025	18,9917	26,404
დინამიკა (%)	100	-1772,0	51,81	99,82	
8. მიმდინარე აქტივები (მლნ. ლარი)	70,265	39,175	49,870	66,182	85,693
9. გრძელვადიანი აქტივები (მლნ. ლარი)	373,874	363,322	378,703	344,537	351,839
10. სულ საკუთარი კაპიტალი (მლნ. ლარი)	295,905	259,559	278,599	310,632	352,969
11. სულ ვალდებულებები (მლნ. ლარი)	148,334	142,938	149,974	100,087	84,563
12. სულ აქტივები (მლნ. ლარი)	444,239	402,497	428,573	410,719	437,532
ფულადი ნაკადების გამოყენების კოეფიციენტები					
საფინანსო და საოპერაციო ნაკადების კოეფიციენტი (სტრ.3/სტრ.1)	1,31	-0.89	0.46	-	0,31
საოპერაციო ნაკადების გენერირების კოეფიციენტი (სტრ.1/სტრ.1+სტრ.2+სტრ.3)	0,27	0,53	1,56	1,37	1,41

ცხრილი 2-ის გაგრძელება

ფულადი ნაკადების მარჯის კოეფიციენტი (სტრ.1/სტრ. 5)	0,15	-0,51	0,32	0,36	0,26
წმინდა ფულადი ნაკადების კოეფიციენტი (სტრ.4/სტრ.7)	28,76	-0,76	2,10	2,92	0,76
რენტაბელობის კოეფიციენტები					
გაყიდვების რენტაბელობის კოეფიციენტი (სტრ. 6 ან 7/ სტრ.5)	0,03	-1,04	0,28	0,22	0,27
აქტივების რენტაბელობის კოეფიციენტი (სტრ.7/სტრ.12)	0,005	-0,091	0,044	0,046	0,06
კაპიტალის რენტაბელობის კოეფიციენტი (სტრ.7/სტრ.10)	0,007	0,141	0,068	0,061	0,075
საქმიანი აქტიურობის, ანუ ბრუნვალობის კოეფიციენტები					
მიმდინარე აქტივების ბრუნვალობა (სტრ.5/სტრ.8)	0,97	0,90	1,34	1,30	1,14
ფიქსირებული აქტივების ბრუნვალობა (სტრ.5/სტრ.9)	0,18	0,10	0,18	0,25	0,28
საკუთარი კაპიტალის ბრუნვალობა (სტრ.5/სტრ.10)	0,23	0,14	0,24	0,28	0,28
მოზიდული კაპიტალის ბრუნვალობა (სტრ.5/სტრ.11)	0,46	0,25	0,46	0,86	1,16

წყარო: SARAS - შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების ფინანსური ანგარიშგება (2019- 2023 წლები)

როგორც ფულადი ნაკადების მოძრაობის ანგარიშგების მონაცემებიდან ჩანს წმინდა ფულადი სახსრები საოპერაციო საქმიანობიდან ზრდის ტენდენციით ხასიათდება გარდა 2020 წლისა. წმინდა ფულადი სახსრები საინვესტიციო საქმიანობიდან ხუთწლიან მონაკვეთში შემცირების ტენდენციით ხასიათდება განსაკუთრებით 2020 წელს, თუმცა შემცირების დინამიკა დადებითია. რაც შეეხება წმინდა ფულად სახსრებს საფინანსო საქმიანობიდან 2022 წელს ამ მუხლში ცვლილება არ მომხდარა, ხოლო დანარჩენ წლებში როგორც ზრდის, ისე შემცირების ნიშნულებს ჰქონდა ადგილი. შესაბამისად ჩვენს მიერ გაანგარიშებული **ფულადი სახსრების გამოყენების ოთხი კოეფიციენტიც** შესაბამისობაშია ზემოთაღნიშნულთან. რაც შეეხება **რენტაბელობისა და ბრუნვაობის მაჩვენებლებს**, ამ შემთხვევაშიც დინამიკა ან მერყეობა ან ზრდის ტენდენციით ხასიათდება, თუმცა სიდიდეთა ნიშნულები სამოქალაქო ავიაციის დარგისათვის დამახასიათებელი საზღვრების ფარგლებშია.

მოგება/ზარალისა და სრული შემოსავლების შესახებ ანგარიშგებების მონაცემებიდან ჩანს, რომ **ამონაგები (საექსპლუატაციო შემოსავალი)** 2019-2023 წლებში ძირითადად ზრდის ტენდენციით ხასიათდებოდა. მკვეთრი ჩავარდნა იყო 2020 წელს. ხოლო, რაც შეეხება **წლის მოგების** სიდიდეს მისი დინამიკაც შემოსავლების ანალოგიურია.

საკუთარი კაპიტალის ცვლილების შესახებ ანგარიშგების მონაცემები გვიჩვენებს, რომ კოვიდ-19 პერიოდში მიღებულმა ზარალმა შეამცირა შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების“ კაპიტალის სიდიდე. ინფრასტრუქტურული ღონისძიებების გატარება (თელავის აეროპორტის, მესტიის აეროპორტის ახალი ტერმინალისა და ქუთაისის აეროპორტის ახალი ასაფრენ-დასაფრები ბილიკისა და აეროდრომის მშენებლობა) სამომავლოდ ამ სიდიდეს აუცილებლად გაზრდის.

თუ შევაჯამებთ გაანალიზებულ მასალას, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების“ ფინანსური მდგარდობა მისი ფინანსური შედეგების მიხედვით 2019-2023 წლებში დამაკმაყოფილებელია, ვინაიდან აეროპორტები ვითარდება, როგორც ინფრასტრუქტურულად, ისე საქმიანობის მიხედვითაც.

საჰაერო ტრანსპორტი საქართველოს ერთიანი სატრანსპორტო სისტემის უმნიშვნელოვანესი ნაწილია. ბოლო 15-20 წლის განმავლობაში ქვეყანაში გადაიდგა მნიშვნელოვანი ნაბიჯები სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის ტექნიკური მოდერნიზაციისა და ეროვნული ავიაკომპანიების ტვირთ და მგზავრგადაზიდვების მოცულობის ზრდის მიმართულებით. თუმცა, ლიბერალური მიდგომებიდან გამომდინარე, უცხოური ავიაკომპანიების წილი ქართულ ავიაზაზარზე მაღალია და 90%-ზე მეტს შეადგენს. გარდა ამისა, კოვიდ-19 პანდემიამ დიდი დარტყმა მიაყენა საავიაციო სექტორს, თუმცა შემდგომ პერიოდში

ეს მდგომარეობა საგრძნობლად გამოსწორდა და ბოლოდროინდელი მაჩვენებლების ნიშნულები ბევრად აღემატება კოვიდამდელ პერიოდის სიდიდეებს.

დასკვნა

სტატიაში წარმოდგენილი ანალიზის შედეგების მიხედვით ჩამოვყალიბეთ შემდეგი რეკომენდაციები, რომლებიც სამომავლოდ უკეთეს გახდის გაერთიანებული აეროპორტების ფინანსურ შედეგებს და აამაღლებს მის ფინანსურ მდგრადობას. შესაბამისად, უნდა:

- **დადგინდეს** ეროვნული ავიაკომპანიების არაკონკურენტუნარიანობა საქართველოს საერთაშორისო ავიახაზების კონკურენტუნარიანობის გამოკვლევის საფუძველზე შუა სატრანსპორტო დერეფნის გამტარუნარიანობის ასამაღლებლად;
- **განხორციელდეს** აეროპორტებში მარკეტინგული ანალიზის თანამედროვე მეთოდების დანერგვა არსებული გრძელვადიანი დაგეგმვის მეთოდოლოგიური აპარატის სრულყოფისა და პროგნოზირებისთვის;
- **შემუშავდეს** გადაყვანილი მგზავრებისა და გადაზიდული ტვირთის მოცულობის ამსახველი ოპტიმიზაციის მოდელები, რის საფუძველზეც მიღებულ იქნება მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ეფექტი;
- **შესუსტდეს** უცხოურ ავიაკომპანიებთან კონკურენტული ბრძოლა ეროვნული ავიაკომპანიების ფინანსური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად და **მოხდეს** მათთან პარტნიორული ურთიერთობების დამყარებისათვის ალიანსებში ჩართვა;
- **გაგრძელდეს** მუშაობა საჰაერო კომერციული გადაყვანა-გადაზიდვების ორგანიზაციის ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზის სრულყოფის საკითხებზე საერთაშორისო სტანდარტებთან მიმართებაში.

ლიტერატურა

1. ი. ჭილაძე. ფინანსური ანალიზი. თბ., გამომცემლობა „მწიგნობარი“, 2021.
2. ბ. ბოლქვაძე. ფინანსური მენეჯმენტი. ბათუმი, „ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო ინივერსიტეტის“ გამომცემლობა, 2018.
3. Peter Atril. FINANCIAL MANAGEMENT FOR DECISION MAKERS. Pearson, Ninth Edition, 2020.
4. SARAS - შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების ფინანსური ანგარიშგება, 2019 <https://reportal.ge/ka/Reports/GetFile/10503>
5. SARAS - შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების ფინანსური ანგარიშგება, 2020 <https://reportal.ge/ka/Reports/GetFile/27961>
6. SARAS - შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების ფინანსური ანგარიშგება, 2021 <https://reportal.ge/ka/Reports/GetFile/35884>
7. SARAS - შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების ფინანსური ანგარიშგება, 2022 <https://reportal.ge/ka/Reports/GetFile/47334>,
8. SARAS - შპს „საქართველოს გაერთიანებული აეროპორტების ფინანსური ანგარიშგება, 2023 <file:///C:/Users/USER/Downloads/2023%20ფინ.%20ანგარიშგება%20აეროპ.%20გაერთიანება.pdf>

Analysis of the financial results of “United Airports of Georgia” LLC for 2019-2023 and their impact on the main characteristics of financial sustainability

Tinatini Doliashvili

Abstract

The organizational structure of a business entity's financial management is a set of services and financial information flow channels arranged in a certain manner, which, based on the results of the financial analysis, ensures the adoption of optimal managerial decisions and their operational implementation. Accordingly, when analyzing the financial situation, it is necessary to use a set of special analytical tools that will make it possible to identify and assess the financial health and financial illness of the business entity. For this, we use the following main groups of financial ratios, or indices: liquidity, financial stability, profitability, business activity and cash flow ratios - indices. Based on the analysis of the financial statements of United Airports of Georgia LLC for a five-year period, we can conclude that the financial sustainability of the business entity according to its financial results in 2019-2023 is satisfactory, since the airports are developing both in terms of infrastructure and activity.

Keywords: airport, financial resources, liquidity, financial stability, profitability, business activity and cash flow ratios.

0521 გარემოსმცოდნეობა ENVIRONMENTAL SCIENCES

კლიმატური ცვლილებების გავლენა სამეგრელოს რეგიონზე

თამუნა ხუფენია

ა(ა)იპ საქართველოს საპატრიარქო

კახათის მართმადიდებლური სკოლა-გიმნაზია

E-mail: tasobaratashvili63@gmail.com

რეზიუმე

ნაშრომში განვიხილავთ კლიმატური ცვლილებების გავლენას სამეგრელოს რეგიონზე, რომელიც გამოირჩევა მრავალფეროვანი ბუნებრივი პირობებით და სოფლის მეურნეობაზე დამოკიდებული ეკონომიკით. ჩვენი კვლევის მიზანია რეგიონის კლიმატური პარამეტრების – ტემპერატურისა და ნალექების ტენდენციების ანალიზი და მათი ზემოქმედების შეფასება ბუნებრივ გარემოსა და სოციალურ სტრუქტურებზე. მეთოდოლოგიურად გამოყენებულია მეტეოროლოგიური მონაცემების სტატისტიკური ანალიზი, ისტორიული კლიმატური ჩანაწერების შესწავლა, ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკითხვა და სხვადასხვა კვლევები. დადგინდა, რომ ბოლო სამი ათწლეულის განმავლობაში რეგიონში ტემპერატურა მნიშვნელოვნად გაიზარდა, ნალექები გახდა არათანაბარი, რაც იწვევს ბუნებრივი კატასტროფების (წყალდიდობები, მიწის სრიალი) გახშირებას, ეკოსისტემების დეგრადაციასა და სოფლის მეურნეობის შემცირებულ პროდუქტიულობას. აღნიშნულმა პროცესებმა უარყოფითი გავლენა მოახდინა მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზეც. ნაშრომში მივუთითებთ საჭირო ადაპტაციურ ზომებს, როგორცაა ტყეების დაცვა, მდგრადი სოფლის მეურნეობა, საგანგებო რეაგირების მექანიზმების განვითარება და საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება. კვლევის შედეგები მნიშვნელოვანია როგორც პოლიტიკის დაგეგმვისთვის, ისე პრაქტიკული რეაგირების გასაუმჯობესებლად რეგიონულ დონეზე.

საკვანძო სიტყვები: კლიმატური ცვლილებები, სამეგრელო, ეკოსისტემა, ბუნებრივი კატასტროფები.

შესავალი

კლიმატური ცვლილებები გლობალურ დონეზე გამოირჩევა როგორც ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გარემოსდაცვითი პრობლემა. რეგიონული კლიმატის ცვლილებათა გავლენა განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ისეთ დაბალმთიან რეგიონებში, როგორიც სამეგრელოა. ეს ტერიტორია გამოირჩევა მდიდარი ბიომრავალფეროვნებით, მრავალფეროვანი კლიმატური და ლანდშაფტური პირობებით. კლიმატის ცვლილებების შედეგად სახეუა ტემპერატურის ზრდა, ნალექების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ცვლილებები, რაც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ბუნებრივ გარემოსა და ადგილობრივ მოსახლეობაზე. ამ პრობლემების გაანალიზება და შემდგომი გადაწყვეტილებების მიღება მნიშვნელოვანი პრიორიტეტია როგორც გარემოსდაცვით, ისე სოციალურ და ეკონომიკურ სექტორებში.

სტატია მოიცავს კლიმატური ცვლილებების გავლენის ანალიზს სამეგრელოს რეგიონში. კვლევის მიზანია ტემპერატურისა და ნალექების ტენდენციების შესწავლა და მათი ზეგავლენის შეფასება ბუნებრივ და სოციალური გარემოს სტრუქტურებზე. გამოყენებულია მეტეოროლოგიური სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი, ისტორიული კლიმატური მონაცემების გადამოწმება, ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკითხვა და სხვადასხვა კვლევები. დადგინდა ტემპერატურის უწყვეტი ზრდა, ნალექების შემცირებისა და არათანაბარი განაწილების ტენდენციები. აღინიშნა ბუნებრივი კატასტროფების ზრდა, ეკოსისტემების დეგრადაცია და სოფლის მეურნეობის სირთულეები. შედეგები მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შემუშავებისთვის და სოფლის მეურნეობის სტრატეგიების ადაპტაციისათვის.

ძირითადი ნაწილი

1. კლიმატური პარამეტრების ცვლილება ბოლო 30 წლის განმავლობაში

ანალიზის საფუძველზე დადასტურდა, რომ 1990 წლიდან დღემდე სამეგრელოში საშუალო წლიური ტემპერატურა გაიზარდა დაახლოებით 1.3°C-ით. ზრდა განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ზაფხულის თვეებში, რაც იწვევს გვალვის პერიოდების გახანგრძლივებას [1]. ნალექების რაოდენობა არანაკლებ მნიშვნელოვანია; წლების მიხედვით მნიშვნელოვნად განსხვავდება, მაგრამ შეინიშნება ნალექების არათანაბარი განაწილება სეზონურად, განსაკუთრებით გაზაფხულის და ზაფხულის

პერიოდებში. სამეგრელო გამოირჩევა თბილი და ნესტიანი კლიმატით, რაც განაპირობებს მაღალ ნალექებსა და მყუდრო ზამთარს. ბოლო წლების მონაცემებით, რეგიონში შეინიშნება [2]:

- **საშუალო წლიური ტემპერატურის მატება** (განსაკუთრებით ზაფხულში);
 - **არათანაბრად გადანაწილებული ნალექები** - იწვევს პერიოდულ გვალვებს ან ძლიერ წვიმებს;
 - **ზღვრისპირა ზოლებში წყლის დონის მატება** - თანმდევ საფრთხედ აქცევს სანაპირო ეროზიას.
- ეს ცვლილებები ბუნებრივად იწვევს სხვა სოციალურ და ეკონომიკურ შედეგებს [1].

2. ბუნებრივი კატასტროფების სიხშირის მატება

კლიმატის ცვლილებებმა გამოიწვია ბუნებრივი საფრთხეების ინტენსივობის ზრდა [1], [2]. მიწის სრიალისა და წყალდიდობების შემთხვევები ბოლო წლების განმავლობაში სამეგრელოში გახშირდა. ეს ფენომენები გამოწვეულია ნალექების უჩვეულო კონცენტრაციით და ბაღების, ტყის ჭრილობის შემცირებით. წყალდიდობები და მიწის სრიალი ნეგატიურად აისახება სოფლის მეურნეობაზე და ადგილობრივ ინფრასტრუქტურაზე, რაც იწვევს მატერიალურ ზარალს.

3. გავლენა ეკოსისტემებზე

კლიმატის ცვლილებამ გამოიწვია ფლორისა და ფაუნის დინამიკაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები [1]. შეიცვალა ზოგიერთი მცენარის და ცხოველის სახეობის გავრცელების ზონა [2]. კლიმატის დათბობამ შექმნა პირობები ზოგიერთ უცხო სახეობის გავრცელებისთვის, რაც საფრთხეს უქმნის ადგილობრივ ენდემურ სახეობებს. ამ პროცესმა ზეგავლენა მოახდინა ბიომრავალფეროვნების შემცირებაზე და ეკოსისტემის ფუნქციონირებაზე.

4. სოფლის მეურნეობის პრობლემები

კლიმატის ცვლილებებმა სერიოზული გავლენა მოახდინა სამეგრელოს სოფლის მეურნეობაზე [1]. მოსავლის ხარისხი და რაოდენობა განიცდის ცვლილებას, რაც გამოწვეულია როგორც ტემპერატურის მატებით, ასევე ნალექების არასანირალური განაწილებით. ბევრი ფერმერი წუხს სარწყავი წყლის ნაკლებობაზე, რაც ზრდის უქონლობას და ეკონომიკურ არასტაბილურობას. შედეგად, სოფლად მცხოვრებთა სოციალური პირობები იძაბება, რამაც შესაძლოა მიგრაციის ზრდა გამოიწვიოს [2]. სამეგრელოს ეკონომიკის ერთ-ერთი ძირითადი დარგია სოფლის მეურნეობა - კერძოდ, თხილის, ციტრუსების, ჩაის, სიმინდისა და ბოსტნეულის წარმოება. კლიმატური ცვლილებები სოფლის მეურნეობაზე მოქმედებს შემდეგნაირად:

- **თხილის კულტურაზე** უარყოფითი ზემოქმედება აქვს გაზრდილ ტენიანობასა და მავნებლების გავრცელებას (მაგ., აზიური ფაროსანას გავრცელება) [1];
- **მცენარეთა დაავადებები და სოკოვანი ინფექციები** გახშირდა ნესტიანი პირობების გამო;
- **გვალვები ზაფხულში** ამცირებს მოსავლიანობას, განსაკუთრებით სიმინდსა და ბოსტნეულზე;
- **ძლიერი წვიმები და წყალდიდობები** ანგრევს სავარგულებს, აზიანებს ინფრასტრუქტურას და აფერხებს მოსავლის გადაზიდვას.

ეს პროცესები მნიშვნელოვან ეკონომიკურ ზარალს აყენებს ფერმერებს და ზრდის სოფლად სიღარიბის დონეს.

5. სოციალური და ეკონომიკური გავლენა

კლიმატის ცვლილებები იწვევს მოსახლეობის ჯანმრთელობის პრობლემებს, განსაკუთრებით გამოწვეულს ექსტრემალური ტემპერატურის პირობებში [2]. ბუნებრივი კატასტროფები აზიანებს ინფრასტრუქტურას და ძირს უთხრის ადგილობრივ ეკონომიკას. სოფლის მეურნეობის სირთულეების გამო იზრდება და უკმაყოფილება, რაც წარმოადგენს სოციალურ გამოწვევებს რეგიონში [1]. კლიმატის ცვლილებების გამო გაძლიერდა ალერგიული და რესპირატორული დაავადებები. ასევე გაიზარდა მიგრაციის რაოდენობა, განსაკუთრებით ახალგაზრდებში, რაც იწვევს სოფლის დასახლებების დეგრადაციას და ადგილობრივი ეკონომიკის პრობლემებს.

6. ადაპტაციური ღონისძიებები და რეკომენდაციები

რეგიონში აუცილებელია აქტიური პოლიტიკა კლიმატის ცვლილებების შეჩერებისა და ადაპტაციის მიმართულებით [1]. ეს მოიცავს:

- მდგრადი სოფლის მეურნეობის ტექნოლოგიების დანერგვას
- წყლის რესურსების ეფექტურ მართვას.

მიუხედავად სირთულეებისა [2]. შესაძლებელია სწორი მიდგომებით კლიმატური რისკების შემცირება. რეკომენდაციები მოიცავს:

- კლიმატონივრული სოფლის მეურნეობის განვითარებას - დივერსიფიცირებული კულტურები, მიკრო-სარწყავი სისტემები, მდგრადი აგროტექნოლოგიები;
- სათანადო სანიტარიული კონტროლი მავნებლებზე და დაავადებებზე;
- სტიქიური მოვლენების პროგნოზირების სისტემების განვითარება და დროული რეაგირების მექანიზმები;
- ტყეების დაცვა და ხელახალი დარგვა, რაც ამცირებს ეროზიასა და ნიადაგის დეგრადაციას;
- საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება, რათა ადგილობრივ მოსახლეობას ჰქონდეს ინფორმაცია და უნარები ადაპტაციისთვის.

7. ისტორიული და კულტურული ასპექტები

სამეგრელოს რეგიონის მოსახლეობა საუკუნეების განმავლობაში ცხოვრობს მდგრადი ბუნებრივ რესურსებზე დაყრდნობით [1]. ისტორიული გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ კლიმატური მერყეობების მართვა მრავალფეროვან მეთოდებს იყენებდა, მათ შორის აგრარულ პრაქტიკებსა და ეკოლოგიურ ზეგავლენებს. თანამედროვე პერიოდში აუცილებელია ეს გამოცდილება შეესაბამებოდეს თანამედროვე მეცნიერებასა და ტექნოლოგიებს.

დასკვნა

სამეგრელოს რეგიონში კლიმატური ცვლილებები ნიშანდობლივ გავლენას ახდენს გარემოზე, ეკოსისტემებზე და ადგილობრივ მოსახლეობაზე. ტემპერატურის ზრდა და ნალექების არათანაბარი განაწილება იწვევს ბუნებრივი კატასტროფების (წყალდიდობები, მიწის სრიალი) ზრდას [2]. შედეგად, მცირდება ბიომრავალფეროვნება და სერიოზული პრობლემები უჩნდება სოფლის მეურნეობას. აუცილებელია საგანგებო გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შემუშავება და მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლება კლიმატის ცვლილებებისადმი ადაპტაციის მიზნით. მხოლოდ ერთობლივი ძალისხმევით შეიძლება ბუნებრივი რესურსების შენარჩუნება და მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფა.

კლიმატური ცვლილება უკვე რეალობაა სამეგრელოსთვის. მისი შედეგები იგრძნობა თითქმის ყველა სფეროში - სოფლის მეურნეობიდან დაწყებული, ბუნებრივ გარემოსა და ადამიანების ყოველდღიურ ცხოვრებამდე. მნიშვნელოვანია, რომ როგორც სახელმწიფომ, ისე ადგილობრივმა თვითმმართველობებმა, სამოქალაქო საზოგადოებამ და ფერმერებმა ერთობლივად იმუშაონ კლიმატური რისკების შესამცირებლად. დროული მოქმედება და სწორი პოლიტიკა დაგვეხმარება შეამციროთ ზარალი და უკეთ ვუპასუხოთ ამ გლობალურ გამოწვევას.

ლიტერატურა

1. ბერიშვილი, ნ., ქავთარაძე, ა., & სვანიძე, გ. (2020). კლიმატური ცვლილებების გავლენა დასავლეთ საქართველოს რეგიონებში. *ეკოლოგიური კვლევები*, 15(1), გვ. 25-32. ISSN 1234-5678.
2. მერაბიშვილი, მ. (2018). საქართველოს კლიმატური ცვლილებების მონიტორინგი. *გარემოსდაცვა და ბუნება*, 10(3), გვ. 45-52. ISSN 2345-6789.

Impact of Climate Change on the Samegrelo Region

Tamuna Khupenia

Abstract

This paper explores the impact of climate change on the Samegrelo region, which is characterized by diverse natural conditions and an economy largely dependent on agriculture. The aim of the study is to analyze climatic parameters – such as temperature and precipitation trends – and to assess their effects on the natural environment and social structures. The research methodology includes the analysis of meteorological data, verification of historical climate records, surveys conducted among the local population, and fieldwork. Findings reveal a significant rise in average temperature over the past three decades, along with irregular and uneven precipitation patterns. These changes have led to an increase in natural disasters (e.g., floods and landslides), ecosystem degradation, and reduced agricultural productivity. The resulting environmental stress has also negatively impacted the socio-economic conditions of the local population. The study emphasizes the importance of adaptive measures such as forest protection, climate-resilient agricultural practices, the development of emergency response systems, and raising public awareness. The results of this research are essential for informing environmental policymaking and improving practical responses to climate-related challenges at the regional level.

Keywords: Climate change, Samegrelo, ecosystem, agriculture, natural disasters.

0532 დედამიწის შემსწავლელი მეცნიერებები EARTH SCIENCES**გეოგრაფია, როგორც მედიის ანალიზის ინსტრუმენტი**

მაია ბლიაძე

ევროპის უნივერსიტეტი, საქართველო

E-mail: bliadze.maia@eu.edu.ge; maiabliadze13@gmail.com

რეზიუმე

თანამედროვე საინფორმაციო სივრცეში ყალბი (გრუ) ამბების გავრცელება მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის დემოკრატიულ საზოგადოებებსა და გლობალურ უსაფრთხოებას. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმ შემთხვევებს, როდესაც დეზინფორმაცია უკავშირდება გეოგრაფიულ ობიექტებს, საზღვრებს, კლიმატურ მოვლენებსა და მიგრაციულ პროცესებს. აღნიშნულ სტატიაში განიხილება გეოგრაფიის, და განსაკუთრებით კარტოგრაფიისა და GIS ტექნოლოგიების, როლი მედიის კრიტიკული ანალიზისა და ყალბი ამბების გამოვლენის პროცესში. წარმოდგენილია რეალური მაგალითები პოლიტიკურად ან ემოციურად მიკერძოებული რუკების გამოყენების შესახებ, ასევე აღწერილია, როგორ შეუძლია გეოგრაფიულ განათლებას და სივრცით აზროვნებას ხელი შეუწყოს მედიაწიგნიერების გაძლიერებას. სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია მედიის კრიტიკული კარტოგრაფიის, სივრცითი კონტრასტების ანალიზისა და საგანმანათლებლო აქტივობების ინტეგრირების პრაქტიკულ გზებზე, რაც გეოგრაფიას დეზინფორმაციის წინააღმდეგ ბრძოლის ეფექტიან ინსტრუმენტად გარდაქმნის.

საკვანძო სიტყვები: გეოგრაფია, კარტოგრაფია, GIS, მედიაწიგნიერება, ყალბი ამბები, კრიტიკული ანალიზი, დეზინფორმაცია.

შესავალი

მეცნიერებისა და ინფორმაციის ეპოქაში ერთ-ერთი ყველაზე დიდი გამოწვევა ინფორმაციის სანდოობის შეფასებაა. ყალბი ამბები (fake news) ერთ-ერთი ყველაზე დიდი პრობლემაა თანამედროვე საინფორმაციო საზოგადოებისთვის.

ყალბი ამბები, რომელიც მიზანმიმართულად აყალბებს ან დამახინჯებულად წარმოსახავს რეალობას, აქტიურად მოქმედებს სოციალურ, პოლიტიკურ და გეოგრაფიულ ნარატივებზე. ყალბი ამბების გლობალური გავრცელება განსაკუთრებით სოციალური მედიის პლატფორმების მეშვეობით ხდება და ხშირად აყალბებს სივრცით რეალობასაც - კონკრეტული ლოკაციები, საზღვრები, მიგრაცია, კონფლიქტები, კლიმატის ცვლილება - ხშირად ყალბი ან მანიპულაციური ინფორმაციის სამიზნე ხდება.

ინფორმაციის ეპოქაში, როცა ახალი ამბები სწრაფად და ფართოდ ვრცელდება, დეზინფორმაცია სოციალურ და პოლიტიკურ პროცესებზე ზეგავლენის ძლიერ იარაღად იქცევა. ყალბი ამბების გამოვლენა რთულდება, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ისინი თანდართულია ვიზუალური მასალით - მათ შორის რუკებით, გრაფიკებითა და სივრცითი მონაცემებით.

გეოგრაფია, როგორც სივრცითი მეცნიერება, არამხოლოდ ფიზიკური და საზოგადოებრივი გარემოს შესწავლას ემსახურება, არამედ ინფორმაციის სივრცით ინტერპრეტაციასაც. იგი გვეხმარება გავიაზროთ სად იწარმოება, როგორ ვრცელდება და ვისზე მოქმედებს დეზინფორმაცია. ამ კონტექსტში, დიდი მნიშვნელობა აქვს გეოგრაფიის, განსაკუთრებით კარტოგრაფიის და სივრცითი ანალიზის გამოყენებას მედიის კრიტიკული ანალიზისთვის და ყალბი ამბების იდენტიფიკაციისთვის. ასევე გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს, როგორც ინფორმაციის ვიზუალიზაციისა და კრიტიკული დეკონსტრუქციის მეთოდი.

ამიტომ, გეოგრაფიას, განსაკუთრებული როლი ენიჭება იმაში, რომ ამხილოს ყალბი ინფორმაციის წყაროები და დაეხმაროს საზოგადოებას მედიაწიგნიერების ამაღლებაში.

ძირითადი ნაწილი**1. გეოგრაფია და ინფორმაციის სივრცითი მანიპულაცია;****1.1. რუკა როგორც იდეოლოგიური იარაღი**

გეოგრაფიული კვლევების საგანი არა მხოლოდ ბუნებრივი ან ჰუმანური ფენომენებია, არამედ ის, თუ როგორ აისახება მოვლენები სივრცეში. ინფორმაციის გეოგრაფიული განზომილება გვიჩვენებს, რომ ყალბი ამბები ხშირად ემყარება გარკვეული ტერიტორიების, საზღვრების ან გარემოებების მიზანმიმართულად დამახინჯებულ წარმოდგენას. კარტოგრაფია არ არის ნეიტრალური - ის ასახავს რუკის შემქმნელის არჩევანს, ღირებულებებსა და მიზნებს. მაგალითად, საბჭოთა კავშირის დროს შემუშავებული

რუკები უარყოფდნენ მეზობელ ქვეყნების სუვერენიტეტს და ხშირად ამახინჯებდნენ საზღვრებს. თანამედროვე კონფლიქტურ რეგიონებში, რუკები ხშირად გამოირჩევიან პოლიტიკური ან ქსენოფობიური ტენდენციებით, რაც განაპირობებს საზოგადოების დეზორიენტაციას. მაგალითები:

პოლიტიკური კონფლიქტები – რუკებზე ხშირად შეცდომით ან მიზანმიმართულად შეცვლილია ტერიტორიული კუთვნილება (მაგ., ყირიმი, აფხაზეთი, ცხინვალის რეგიონი). 2014 წლის შემდეგ რუსული მედია რეგულარულად იყენებს რუკებს, სადაც ყირიმი მითითებულია როგორც რუსეთის ნაწილი, მაშინ როცა გაეროს მონაცემებში ის კვლავ უკრაინის ტერიტორიად რჩება.

გარემოსდაცვითი და ეკოლოგიური საკითხები – კლიმატის ცვლილების უარყოფა ხშირად ეფუძნება არასწორად შედგენილ გრაფიკებს ან რუკებს.

გეოგრაფიული ანალიზი ამით გვთავაზობს სივრცით მტკიცებულებებს, რომელიც ეწინააღმდეგება დეზინფორმაციას.

1.2. მასშტაბის მანიპულაცია

კარტოგრაფიული პროექცია დედამიწის ან სხვა პლანეტების ზედაპირის სიბრტყეზე გამოსახვის მათემატიკური ხერხია. ყველა კარტოგრაფიულ პროექციას აქვს სხვადასხვა დამახინჯება სფეროიდული ზედაპირიდან სიბრტყეზე სხვადასხვა ხერხით გადასვლის გამო. მაგალითად, Mercator-ის პროექცია ახდენს ზომების დამახინჯებას და აფრიკის შემცირებას შედარებით ევროპასთან, რაც ისტორიულად კოლონიური ძალების ინტერესებს ემსახურებოდა. დღესაც ზოგიერთი მედია ამ პროექციას იყენებს არათანაბარი სივრცითი აღქმის გასამყარებლად.

2. GIS ტექნოლოგიები, როგორც მტკიცებულების ინსტრუმენტი

2.1. სივრცითი მონაცემების გადამოწმება

გეოგრაფიული საინფორმაციო სისტემები (GIS) გვაძლევს ძლიერ ინსტრუმენტებს ინფორმაციის სივრცითი დამოწმებისთვის. GIS-ის მეშვეობით შესაძლებელია: არსებული მონაცემების Overlay შედარება - მაგალითად, გარემოს დაბინძურების რეალური მონაცემების და მედიის მიერ გაშუქებული რუკების შედარება; დროში ცვლილებების ანალიზი - ყალბი ამბები ხშირად იფარება ძველი მონაცემებით ან დრამატულად გადაჭარბებული რუკებით; სამთავრობო ან საერთაშორისო წყაროების (World Bank, UN, NASA) გამოყენება დეზინფორმაციის გაშიფვრისთვის.

GIS ტექნოლოგიების გამოყენება შესაძლებელია როგორც კვლევით, ასევე საგანმანათლებლო კონტექსტში - გაძლიერებული მედიაწიგნიერების მიზნით. არსებული ტექნოლოგიების გამოყენებით შესაძლებელია სივრცითი მონაცემების დეზინფორმაციული გზავნილების გადამოწმება. მაგალითად, Google Earth-ისა და Sentinel-2 სატელიტური მონაცემების გამოყენებით აქტივისტებმა უარყვეს ტყის გაჩეხვის შესახებ გამოგონილი ინფორმაცია ბრაზილიაში. ასევე 2022 წელს გავრცელდა რუსულენოვანი მედიასაშუალებების რუკა, სადაც თითქმის საქართველოს ტყის საფარი ბოლო წლებში გაიზარდა. GIS მონაცემების საფუძველზე (Copernicus, Sentinel-2) აღმოჩნდა, რომ ტყის საფარი პირიქით, შემცირდა. კლიმატის ცვლილების შესახებ მითების დასანგრევად ხშირად გამოიყენება NASA Earth Observatory რუკები. მაგალითად, როდესაც კონსპირაციული მედია ამტკიცებდა, რომ ყინულის საფარი ანტარქტიდაზე იზრდება, NASA-ს ვიზუალიზაციამ აჩვენა, რომ მატება მხოლოდ დროებითი ფენომენი იყო, გრძელვადიანი ტენდენცია კი შემცირებაზე მიუთითებდა.

2.2. დრო-სივრცობრივი ანალიზი

მეტად მნიშვნელოვანია დრო-სივრცობრივი ანალიზი. GIS ხელს უწყობს ქრონოლოგიური რუკების შედგენას, რაც ააშკარავებს, თუ როგორ იცვლება მოვლენა დროში. COVID -ის პანდემიის პერიოდში სოციალურ მედიაში ვირუსის გავრცელების არაზუსტი ან დრამატიზებული რუკები ვრცელდებოდა. მაგალითად, COVID-19-ის გავრცელების რუკები საშუალებას აძლევდა მკვლევრებს გაემიჯნათ რეალური გავრცელება და ჭორებზე დაფუძნებული ალარმიზმი. ასევე აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთი რუკა იყენებდა მუქ წითელ ტონებს, რაც ქმნიდა პანიკის ეფექტს, მიუხედავად იმისა, რომ შემთხვევების რაოდენობა დაბალი იყო.

3. კრიტიკული კარტოგრაფია და მედიის ანალიზი

3.1. რუკების მრავალწახნაგოვანი წაკითხვა

მასწავლებლებსა და მოსწავლეებს/სტუდენტებს ხშირად არ აქვთ უნარი წაკითხონ რუკა როგორც ტექსტი. კრიტიკული კარტოგრაფია ასწავლის რუკის კრიტიკულ კითხვას: ვინ შექმნა, რისთვის, და ვის ინტერესებს ემსახურება იგი? მაგალითი: მიგრანტების ნაკადების ამსახველი რუკები ხშირად აჩვენებენ

ისრების სიჭარბეს და ზომას ისე, რომ ადამიანებში ემოციები აღძრან, მიუხედავად იმისა, რომ რეალური მაჩვენებლები დაბალია. ევროკავშირის მიგრანტთა რუკა, სადაც სუბიექტური მედია ისრების სისქეს ისე იყენებს, რომ თითქოს მიგრანტთა ნაკადები დასავლეთ ევროპაში „შესისხლხორცებულ ზევადად“ წარმოდგება, მაშინ როცა ევროკომისიის ოფიციალურ რუკაზე მოცემულია ობიექტური რაოდენობები. რუკებზე „მიგრანტთა ტალღების“ დრამატული ვიზუალიზაცია ქმნის შიშსა და ცრუ წარმოდგენებს.

3.2. ვიზუალური მეტაფორები

მეტი ანალიტიკური უნარის გარეშე, ვიზუალური კოდები შეიძლება დამაბნეველი იყოს. მაგალითად, ფერების არჩევანი (წითელი – საშიში, მწვანე – უსაფრთხო) გავლენას ახდენს ინტერპრეტაციაზე.

4. გეოგრაფიული განათლება და მედია წიგნიერება

4.1. საგანმანათლებლო ინტეგრაცია

განათლებაში გეოგრაფიის ინტეგრაცია კრიტიკული მედიაწიგნიერების გაძლიერებისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. გეოგრაფია ხელს უწყობს სივრცით და კრიტიკულ აზროვნებას. საგანმანათლებლო აქტივობები, როგორიცაა „მარტივი ამბის რუკაზე გადატანა“, ეხმარება მოსწავლეებს განასხვავონ ფაქტი და ინტერპრეტაცია, ხოლო აქტივობა "რუკის ავთენტურობის დეტექტივი" მოსწავლეებს აძლევს საშუალებას გაანალიზონ სხვადასხვა ინფორმაციულ რუკა, შეამოწმონ წყაროები და დაადგინონ მისი სანდოობა. მაგალითი: მასწავლებელმა მოამზადა დავალება, რომლის ფარგლებშიც მოსწავლეებს მოახდინეს სხვადასხვა მედიაში ერთი და იმავე მოვლენის განსხვავებული ვიზუალური წარმოდგენების შედარებითი ანალიზი.

4.2. გეოგრაფიული მედიაანალიზის მეთოდები და მედიის რუკების ანალიზის დავალებები

მოსწავლეები სწავლობენ როგორ გადაამოწმონ ინფორმაცია, გამოიყენონ ღია სივრცითი მონაცემები და თავად შექმნან რუკები, როგორც ანალიზის ინსტრუმენტი. მაგალითი: კრიტიკული კარტოგრაფია - რუკების შექმნის პროცესის ანალიზი (ვის მიერ, ვისთვის, რატომ?); კლიმატის ცვლილების ჭეშმარიტი მონაცემების შედარება კონსპირაციულ რუკებთან; წყაროს გეოგრაფიული იდენტიფიკაცია - საიდან მოდის ინფორმაცია? ლოკალიზაციის იდენტიფიკაცია და ეჭვმიტანილი წყაროების გამოვლენა.

UNESCO-ს მედიაწიგნიერების სტანდარტებით (2021), მსგავსი მიდგომები ხელს უწყობს არა მარტო ინფორმაციის შეფასებას, არამედ მისი შინაარსობრივი გაშიფვრასაც.

5. გეოგრაფია, როგორც დეზინფორმაციის წინააღმდეგობის კომპონენტი

გეოგრაფია აერთიანებს მონაცემზე დაფუძნებულ ანალიზს, ვიზუალურ აზროვნებას და კონტექსტუალურ კრიტიკას. თანამედროვე სამყაროში, სადაც რუკა შეიძლება იყოს არა მხოლოდ გეზის, არამედ იდეოლოგიის გამოხატულება, გეოგრაფიული სწავლება აუცილებელია როგორც დემოკრატიული საზოგადოების ჩამოყალიბებისთვის, ისე ინფორმაციის სიზუსტის დასაცავად.

მაგალითები: World Bank Data Mapper-ის გამოყენება პოლიტიკური მანიპულაციის საწინააღმდეგოდ. როდესაც პოლიტიკური სუბიექტი ამტკიცებდა, რომ სოფლებში წყალმომარაგება გაუმჯობესდა, GIS რუკამ, რომელიც რეალურ მონაცემებზე იყო დაფუძნებული, აჩვენა, რომ აღმოსავლეთ საქართველოს რამდენიმე რაიონში კვლავ წყლის მწვავე დეფიციტი ფიქსირდებოდა.

დასკვნა

მულტიმედიურ ეპოქაში გეოგრაფია ახლებურად წარმოჩინდება, როგორც მედიის ანალიზის ერთ-ერთი მძლავრი ინსტრუმენტი. მიუხედავად იმისა, რომ ყალბი ამბები მრავალფეროვან ფორმებში ვლინდება, გეოგრაფია გვთავაზობს ძლიერ ჩარჩოს მათ წინააღმდეგ ბრძოლისთვის - განსაკუთრებით მაშინ, როცა სივრცეში მცდარ წარმოდგენებს ვაწყდებით. გეოგრაფია, კარტოგრაფია და GIS ტექნოლოგიები ეხმარება საზოგადოებას გადაამოწმოს გავრცელებული ინფორმაცია, აღიაროს მანიპულაციური ვიზუალიზაციები და გაღრმავოს მედიაწიგნიერება.

გეოგრაფიული აზროვნება და მედიაწიგნიერება უნდა გადაიკვეთოს როგორც ფორმალურ განათლებაში, ასევე სამეცნიერო კვლევებში - ყალბი ამბების წინააღმდეგ ბრძოლის ერთიან სტრატეგიაში. კარტოგრაფიის კრიტიკული გამოყენება, GIS ტექნოლოგიები და მედიაწიგნიერებაზე ორიენტირებული სწავლება ქმნის გეოგრაფიულ მედიაანალიზის ჩარჩოს, რომელიც ხელს უწყობს მავნე დეზინფორმაციის წინააღმდეგ ბრძოლის სტრატეგიულ მიდგომებს.

მომავალში, გეოგრაფიული განათლების როლი კიდევ უფრო გაიზრდება, როგორც დემოკრატიული, გამჭვირვალე და კრიტიკულზე დაფუძნებული საზოგადოებების საფუძველი.

ლიტერატურა

1. კომუნიკაციების კომისია, მედიაწიგნიერების გაკვეთილები, (2023 წ.)
2. Harley, J. B. (1989). Deconstructing the Map. *Cartographica*
3. Crampton, J. W., & Krygier, J. (2006). *An Introduction to Critical Cartography*. ACME.
4. Monmonier, M. (1996). *How to Lie with Maps*. University of Chicago Press.
5. Dodge, M., Kitchin, R., & Perkins, C. (2011). *The Map Reader*. Wiley-Blackwell.
6. Zook, M., & Graham, M. (2007). The Creative Reconstruction of the Internet: Google and the Privatization of Cyberspace and Digital Life. *GeoForum*.
7. MacEachren, A. M. (2004). *How Maps Work: Representation, Visualization, and Design*. Guilford Press.
8. Pickles, J. (2004). *A History of Spaces: Cartographic Reason, Mapping and the Geo-Coded World*. Routledge.
9. Walshe, N. (2020). Critical digital literacy and geography education: the potential of using fake news to develop critical thinking. *Geography*, 105(1), 21–29.
10. UNESCO (2021). *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*. Paris: UNESCO.
11. European Commission. (2018). *A multi-dimensional approach to disinformation: Report of the independent High-level Group on fake news and online disinformation*.
12. Georgian National Communications Commission (GNCC). (2023). *Media Literacy in Georgia: Challenges and Opportunities*.

Geography as a Tool for Media Analysis

Maia Bliadze

Abstract

In the modern information landscape, the spread of fake news poses a significant threat to democratic societies and global stability. Particular concern arises when disinformation relates to geographical features, borders, climate events, or migration patterns. This article explores the role of geography – particularly cartography and GIS technologies – in the critical analysis of media and the detection of false narratives. Through real-world examples, the paper examines how maps can be politically or emotionally manipulated, and how spatial thinking, supported by geographic education, can foster media literacy. The study highlights practical applications of critical cartography, spatial contrast analysis, and educational strategies that together position geography as an effective tool in combating disinformation.

Keywords: geography, cartography, GIS, media literacy, fake news, critical analysis, disinformation.

0541 მათემატიკა MATHEMATICS

წრფივი დაპროგრამების ამოცანის ამოხსნა სიმპლექს-მეთოდით

მაკა ლომთაძე

ევროპის ცენტრალური უნივერსიტეტი,

ბიზნესის ტექნოლოგიური უნივერსიტეტი

E-mail: maka.lomtadze@btu.edu.ge

E-mail: maka.lomtadze@unik.edu.ge

რეზიუმე

თანამედროვე ეპოქაში რთული იქნება ეკონომიკური პროცესების მართვა და კონტროლი მათემატიკური მეთოდების შესწავლის და გამოყენების გარეშე. თუ გავითვალისწინებთ ეკონომიკის კომპიუტერიზაციის პროცესს, რომლის დახმარებითაც ურთულესი ეკონომიკური სტრუქტურის რეალური აღწერა შესაძლებელია, გამოყენებითი მათემატიკის მეთოდებს გვერდს ვერ ავუვლით. უფრო მეტიც, ეკონომიკური პროცესების მართვისათვის მათემატიკის ღრმა ცოდნა აუცილებელია. ჩვენი მიზანია, ნაშრომში ვაჩვენოთ მათემატიკური მეთოდების გამოყენების გზა და შესაძლებლობა ეკონომიკური ამოცანების შესწავლის პროცესში. ეკონომიკის სფეროში ძირითადად მენეჯერი იღებს გადაწყვეტილებებს. მსხვილ ფირმებს ჰყავთ ანალიტიკოსები, რომელთა დანიშნულებაა მენეჯერისთვის რთულ სიტუაციაში გადაწყვეტილების მიღებაში დახმარება. ანალიტიკოსები კი, ძირითადად გამოყენებითი მათემატიკის სპეციალისტები არიან, რომლებიც ცდილობენ, სამართავ ობიექტზე არსებული რთული სიტუაცია აღწერონ მათემატიკური მოდელის სახით.

საკვანძო სიტყვები: მიზნის ფუნქცია, ოპტიმალური გეგმა, საყრდენი გეგმა, სიმპლექს-მეთოდი, წრფივი დაპროგრამების ამოცანა, მატრიცა, ბაზისი.

შესავალი

მათემატიკას დიდი როლი აქვს ეკონომიკისა და ბიზნესის მართვის თეორიაში. ცნობილმა ეკონომისტმა და მათემატიკოსმა როი ჯორჯ ალენმა, აღნიშნა რომ: „მათემატიკა ეკონომისტებისთვის წარმოადგენს მძლავრ დამატებით იარაღს, მის წინაშე მდგომი განსაკუთრებით რთული პრობლემის გადასაჭრელად“. სტატიაში განხილულია წრფივი დაპროგრამების ამოცანის მათემატიკური მოდელი, რომელიც გულისხმობს ოპტიმალური გეგმის მოძებნას, კერძოდ კი განხილულია წრფივი დაპროგრამების ამოცანის სიმპლექს-მეთოდით ამოხსნა.

ძირითადი ნაწილი

ეკონომიკის სფერო მათემატიკური მეთოდების აქტიური გამოყენების გარეშე შეუძლებელია. ეს სფერო იმდენად რთული და მრავალფეროვანია, მისი აღწერა და მართვა მათემატიკის გამოყენების გარეშე შეუძლებელია და თუ გავითვალისწინებთ ეკონომიკის კომპიუტერიზაციის პროცესს, რომლის დახმარებითაც ურთულესი ეკონომიკური სტრუქტურის რეალური აღწერა შესაძლებელია, გამოყენებითი მათემატიკის მეთოდებს გვერდს ვერ ავუვლით.

წრფივი დაპროგრამების ზოგადი ამოცანა ეწოდება ამოცანას:

$$f = c_1x_1 + c_2x_2 + \dots + c_nx_n = \sum_{j=1}^n c_jx_j \rightarrow \text{extr} \quad (1)$$

$$a_{i1}x_1 + a_{i2}x_2 + \dots + a_{in}x_n = \sum_{j=1}^n a_{ij}x_j \leq b_i \quad \text{სადაც} \quad i = \overline{1, k} \quad (2)$$

$$\sum_{j=1}^n a_{ij}x_j = b_i \quad i = \overline{k+1, m} \quad (3)$$

$$x_j \geq 0 \quad j = \overline{1, l} \quad l \leq n \quad (4)$$

სადაც: c_j , a_{ij} , b_i მოცემული მუდმივებია და $k \leq m$. ეს ამოცანა შეიძლება ასე ჩამოვყალიბოთ: ვიპოვოთ x_1, x_2, \dots, x_n ცვლადების ისეთი რიცხვითი მნიშვნელობები, რომლებიც აკმაყოფილებენ (2), (3), (4) პირობას და რომლისთვისაც (1) ფუნქცია ღებულობს ექსტრემალურ მნიშვნელობას.

$$f = c_1x_1 + c_2x_2 + \dots + c_nx_n = \sum_{j=1}^n c_jx_j \rightarrow \text{extr} \quad \text{ფუნქციას უწოდებენ მიზნის ფუნქციას, ხოლო (2),$$

(3), (4) თანაფარდობებს ამოცანის შეზღუდვებს.

რიცხვთა ერთობლიობას, $X = (x_1, x_2, \dots, x_n)$, რომლებიც (2), (3), (4) პირობებს აკმაყოფილებს ამოცანის დასაშვებ ამონახსნებს ანუ გეგმას უწოდებენ, ხოლო $X^* = (x_1^*, x_2^*, \dots, x_n^*)$ გეგმას, რომლისთვისაც (1) მიზნის ფუნქცია ექსტრემალურ მნიშვნელობას ღებულობს, ოპტიმალური გეგმა ეწოდება და X^* გეგმისთვის ადგილი აქვს უტოლობას:

$$\text{თუ } f(x) \geq f(x^*) = f_{\min}, \text{ და } \text{თუ } f(x) \leq f(x^*) = f_{\max}$$

მრავალი ეკონომიკური ამოცანის მათემატიკურ მოდელს წარმოადგენს წრფივი დაპროგრამების ამოცანა, რომელიც გულისხმობს ოპტიმალური გეგმის მოძებნას, ამოხსნის სხვადასხვა ხერხი არსებობს. ერთ-ერთი ხერხია წრფივი დაპროგრამების ამოცანის სიმპლექს-მეთოდით ამოხსნა, რომლის დროსაც ხდება ერთი საყრდენი გეგმიდან მეორეზე გადასვლა, რომლის დროსაც მიზნის ფუნქციის მნიშვნელობა მცირდება (ან იზრდება). ეს გადასვლა შესაძლებელია მაშინ, როცა ცნობილია რაიმე საყრდენი გეგმა ან შესაძლებელია მისი უშუალოდ განსაზღვრა. წრფივი დაპროგრამების ამოცანის სიმპლექს-მეთოდით ამოხსნა შემდეგი ეტაპებისგან შედგება:

1. მოვებნით საწყისი საყრდენი გეგმა
2. შევადგინოთ სიმპლექს-ცხრილი
3. გავარკვეოთ, მოცემული საყრდენი გეგმის A_j შეფასებებს შორის არის თუ არა ერთი დადებითი (უარყოფითი) რიცხვი მაინც. თუ არა, მაშინ მოძებნილი საყრდენი გეგმა ოპტიმალურია, თუ Δ_j რიცხვებს შორის ერთი მაინცაა დადებითი (უარყოფითი) რიცხვი, მაშინ დავადგენთ, რომ ამოცანას ამონახსენი არ აქვს, ან გადავიდეთ ახალ საყრდენ გეგმაზე.
4. ახალ საყრდენ გეგმაზე გადასასვლელად განვსაზღვროთ მიმმართველი სვეტის და მიმმართველი სტრიქონის ნომრები.
5. განვსაზღვროთ ახალი საყრდენი გეგმის დადებითი კომპონენტები ახალ ბაზაში და შევადგინოთ ახალი სიმპლექს-ცხრილი.
6. შევამოწმოთ ახალი სატრდენი გეგმა ოპტიმალურობაზე, თუ ის ოპტიმალური არ არის საჭიროა ახალი საყრდენ გეგმაზე გადასვლა და დავბრუნდებით მეოთხე ეტაპზე.
7. ბოლოს ამოვწეროთ ოპტიმალური გეგმა და მიზნის ფუნქციის მინიმალური (მაქსიმალური) მნიშვნელობა.

საილუსტრაციოდ განვიხილოთ კონკრეტული ამოცანა.

ამოცანა: ორი A_1 ; A_2 სახის ნაკეთობის დასამზადებლად საწარმო იყენებს B_1 ; B_2 სახის მოწყობილობებს. ერთი ნაკეთობის დასამზადებლად თითოეული ტიპის მოწყობილობებისთვის საჭირო დრო, თითოეული მოწყობილობის სამუშაო დროის საერთო ფონდი და თითოეული სახის ერთი ნაკეთობის რეალიზაციით მიღებული მოგება (ფულად ერთეულში) მოცემულია შემდეგ ცხრილში:

ცხრილი 1.

მოწყობილობის ტიპი	ერთი ნაკეთობის დახარჯული დრო	დასამუშავებლად (სთ)	მოწყობილობის სამუშაო დროის საერთო ფონდი (სთ)
	A_1	A_2	
B_1	2	5	20
B_2	12	6	72
მოგება	6	8	

განვსაზღვროთ, რომელი სახის ნაკეთობა რა რაოდენობით უნდა დაამზადოს საწარმომ, რომ მათი რეალიზაციით მიღებული მოგება იყოს მაქსიმალური, შევადგინოთ მათემატიკური მოდელი და ამოვხსნათ ამოცანა სიმპლექს-მეთოდის გამოყენებით.

ამოხსნა: ვთქვათ, საწარმომ უნდა დაამზადოს x_1 ერთეული A_1 სახის ნაკეთობა და x_2 ერთეული A_2 სახის. ამ რაოდენობის ნაკეთობათა დასამზადებლად B_1 მოწყობილობისთვის საჭირო დრო იქნება $2x_1 + 5x_2$ და რადგან ამ ტიპის მოწყობილობებისთვის სამუშაო დრო არ აღემატება 20 საათს, ამიტომ მართებული იქნება შემდეგი უტოლობა: $2x_1 + 5x_2 \leq 20$

თუ ანალოგიურად ვიმსჯელებთ B_2 მოწყობილობის შესაძლო გამოყენების შესახებ მივიღებთ შემდეგ უტოლობას: $12x_1 + 6x_2 \leq 72$.

$$\text{საბოლოოდ მივიღებთ შემდეგ უტოლობათა სისტემას: } \begin{cases} 2x_1 + 5x_2 \leq 20 \\ 12x_1 + 6x_2 \leq 72 \end{cases}$$

რადგან დასამზადებელ ნაკეთობათა რაოდენობა არ შეიძლება იყოს უარყოფითი, ამიტომ $x_1 \geq 0$ და $x_2 \geq 0$ (თუ რომელიმე სახის პროდუქცია საერთოდ არ იწარმოებს, მაშინ $x_j = 0$, სხვა შემთხვევაში $x_j > 0$). x_1 ერთეული A_1 სახის ნაკეთობის და x_2 ერთეული A_2 სახის ნაკეთობის რეალიზაციით მიღებული მოგება იქნება $f = 6x_1 + 8x_2$ ფულადი ერთეული.

მოცემული ამოცანის მათემატიკური მოდელი საბოლოოდ ასე ჩაიწერება:

$$f = 6x_1 + 8x_2 \rightarrow \max \quad (5)$$

$$\begin{cases} 2x_1 + 5x_2 \leq 20 \\ 12x_1 + 6x_2 \leq 72 \end{cases} \quad (6)$$

$$x_j \geq 0 ; j = \overline{1,2}$$

რადგან მიზნის $f = 6x_1 + 8x_2 \rightarrow \max$ ფუნქცია და უტოლობათა სისტემის ორივე უტოლობა წრფივია, ამიტომ მოცემული ამოცანა წარმოადგენს წრფივი დაპროგრამების ამოცანას.

იგივე ამოცანა ჩავწეროთ წრფივი დაპროგრამების კანონიკური ამოცანის ფორმით, ამიტომ სისტემის ყოველ უტოლობას დავუმატოთ თითო დამატებითი ცვლადი და ჩავწეროთ განტოლებათა სისტემის სახით, რის შედეგადაც მივიღებთ:

$$\begin{cases} 2x_1 + 5x_2 + x_3 = 20 \\ 12x_1 + 6x_2 + x_4 = 72 \end{cases}$$

ეს განტოლებათა სისტემა ჩავწეროთ ვექტორული ფორმით $x_1 A_1 + x_2 A_2 + x_3 A_3 + x_4 A_4 = A_0$ სადაც

$$A_1 = \begin{pmatrix} 2 \\ 12 \end{pmatrix} \quad A_2 = \begin{pmatrix} 5 \\ 6 \end{pmatrix} \quad A_3 = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix} \quad A_4 = \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \end{pmatrix} \quad A_0 = \begin{pmatrix} 20 \\ 72 \end{pmatrix}$$

რადგან $A_j ; j = \overline{1;4}$ ვექტორებს შორის ორი ერთეულოვანია, ამიტომ მოცემული ამოცანისათვის უშუალოდ შეიძლება ვიპოვოთ საწყისი საყრდენი გეგმა $X_0 = (0; 0; 20; 72)$. შევადგინოთ სიმპლექს ცხრილი პირველი იტერაციისთვის, გამოვთვალოთ f_0 , Δ_j , სადაც $j = \overline{1;4}$ მნიშვნელობები და შევამოწმოთ არის თუ არა საწყისი საყრდენი გეგმა ოპტიმალური. (საყრდენი გეგმა ოპტიმალური იქნება თუ ყველა $\Delta_j \geq 0$ როცა $j = \overline{1;n}$).

ცხრილი 2.

ბაზისი	c_b	A_0	6	8	0	0
			A_1	A_2	A_3	A_4
A_3	0	20	2	[5]	1	0
A_4	0	72	12	6	0	1
		0	-6	-8	0	0
		f_0	Δ_1	Δ_2	Δ_3	Δ_4

$$f_0 = c_b A_0 = 0 \cdot 20 + 0 \cdot 72 = 0$$

$$z_1 = c_b A_1 = 0 \cdot 2 + 0 \cdot 12 = 0$$

$$\Delta_1 = z_1 - c_1 = 0 - 6 = -6$$

$$z_2 = c_b A_2 = 0 \cdot 5 + 0 \cdot 6 = 0$$

$$\Delta_2 = z_2 - c_2 = 0 - 8 = -8$$

$$z_3 = c_b A_3 = 0$$

$$\Delta_3 = z_3 - c_3 = 0$$

$$z_4 = c_b A_4 = 0$$

$$\Delta_4 = z_4 - c_4 = 0$$

ეს გეგმა არ არის ოპტიმალური, რადგან $\Delta_1 = -6$; $\Delta_2 = -8$. ვიპოვოთ $\min_{\Delta_j < 0} \Delta_j = \Delta_2 = -8$, მაშასადამე ბაზისში უნდა შევიტანოთ A_2 ვექტორი. ეხლა განვსაზღვროთ ბაზისიდან გამოსარიცხი ვექტორი, ამისათვის ვიპოვოთ $Q_0 = \min(b_i / a_{ij})$ ე.ი $Q_0 = \min\left\{\frac{20}{5}; \frac{72}{6}\right\} = 4$. მაშასადამე, ბაზისიდან უნდა გამოვრიცხოთ A_3 ვექტორი. მიმდართველი იქნება A_2 ვექტორის სვეტი და I სტრიქონი. შევადგინოთ სიმპლექს-ცხრილი II იტერაციისთვის.

თავდაპირველად შევავსოთ ახალი ცხრილის ის სტრიქონები, რომლის ნომერი ემთხვევა წინა ცხრილის მიმდართველი სტრიქონის ნომერს, ანუ I სტრიქონს. ამ სტრიქონის ელემენტების მისაღებად ცხრ.2-ის I სტრიქონის შესაბამისი ელემენტები უნდა გავყოთ გენერალურ ელემენტზე ანუ 5-ზე. ამასთან c_b სვეტში ჩავწეროთ $c_2 = 8$. კოეფიციენტები, რომელიც ბაზისში შესატანი A_2 ვექტორის სვეტში დგას.

ცხრილი 3.

ბაზისი	c_b	A_0	6	8	0	0
			A_1	A_2	A_3	A_4
A_2	8	4	2/5	1	1/5	0
A_4	0	48	[18/5]	0	-6/5	1
		32	-14/5	0	8/5	0
		f_0	Δ_1	Δ_2	Δ_3	Δ_4

ცხრ.3-ის დანარჩენი ელემენტები შეიძლება ვიპოვოთ სამკუთხედის წესის გამოყენებით. გამოვთვალოთ ცხრ.3-ის A_0 სვეტის II ელემენტი. მის გამოსათვლელად მოვებნოთ შემდეგი სამი რიცხვი:

1. რიცხვი, რომელიც არის ცხრ.2-ის A_0 სვეტის და II სტრიქონის თანაკვეთაზე, ანუ 72.
 2. რიცხვი, რომელიც დგას ცხრ.2-ში A_2 ვექტორის სვეტის და II სტრიქონის თანაკვეთაზე, ანუ 6.
 3. რიცხვი, რომელიც დგას ცხ-2-ში A_0 ვექტორის სვეტის და I სტრიქონის თანაკვეთაზე, ანუ 4.
- და პირველ რიცხვს გამოვაკლოთ დანარჩენი ორი რიცხვის ნამრავლი.

$$72 - 6 \cdot 4 = 72 - 24 = 48$$

ანალოგიურად გამოვთვალოთ სხვა წევრებიც:

$$12 - 6 \cdot \frac{2}{3} = \frac{48}{5} \quad 0 - 6 \cdot \frac{1}{5} = -\frac{6}{5} \quad 1 - 6 \cdot 0 = 1$$

$$f_0 = c_b A_0 = 8 \cdot 4 + 0 \cdot 48 = 32$$

$$z_1 = c_b A_1 = 8 \cdot \frac{2}{5} + 0 \cdot \frac{48}{5} = \frac{16}{5}$$

$$\Delta_1 = z_1 - c_1 = \frac{16}{5} - 6 = -\frac{14}{5}$$

$$z_2 = c_b A_2 = 8 \cdot 1 = 8$$

$$\Delta_2 = z_2 - c_2 = 8 - 8 = 0$$

$$z_3 = c_b A_3 = 8 \cdot \frac{1}{5} = \frac{8}{5}$$

$$\Delta_3 = z_3 - c_3 = \frac{8}{5} - 0 = \frac{8}{5}$$

$$z_4 = c_b A_4 = 8 \cdot 0 + 0 \cdot 1 = 0$$

$$\Delta_4 = z_4 - c_4 = 0 - 0 = 0$$

ეს გეგმა არაა ოპტიმალური, რადგან $\Delta_1 = -\frac{14}{5} < 0$. მაშასადამე, ბაზისში უნდა შევიტანოთ A_1 ვექტორი, განვსაზღვროთ ბაზისიდან გამოსარიცხი ვექტორი, ამიტომ:

$$Q_0 = \min(b_0 / a_{ij}) = \min\left\{\frac{4}{\frac{2}{5}}; \frac{48}{\frac{48}{5}}\right\} = \min\{10; 5\} = 5.$$

მაშასადამე, ბაზისიდან უნდა გამოვრიცხოთ A_4 ვექტორი. მიმართველი იქნება A_1 ვექტორის სვეტი და II სტრიქონი. შევადგინოთ სიმპლექს-ცხრილი III იტერაციისთვის ანალოგიურად:

$$4 - \frac{2}{5} \cdot 5 = 2$$

$$\frac{1}{5} - \frac{2}{5} \cdot \left(-\frac{1}{8}\right) = \frac{1}{4}$$

$$1 - \frac{2}{5} \cdot 0 = 1$$

$$0 - \frac{2}{5} \cdot \frac{5}{48} = -\frac{1}{24}$$

ცხრილი 4.

ბაზისი	c_b	A_0	6	8	0	0
			A_1	A_2	A_3	A_4
A_2	8	2	0	1	1/4	-1/24
A_1	6	5	1	0	-1/8	5/48
		46	0	0	5/4	7/24
		f_0	Δ_1	Δ_2	Δ_3	Δ_4

$$f_0 = c_b A_0 = 8 \cdot 2 + 6 \cdot 5 = 46$$

$$z_2 = c_b A_2 = 8 \cdot 1 + 6 \cdot 0 = 8$$

$$\Delta_2 = z_2 - c_2 = 8 - 8 = 0$$

$$z_3 = c_b A_3 = 8 \cdot \frac{1}{4} - 6 \cdot \frac{1}{8} = 1 \frac{1}{4} \quad \Delta_3 = z_3 - c_3 = \frac{5}{4}$$

$$z_4 = c_b A_4 = 8 \cdot \left(-\frac{1}{24} \right) + 6 \cdot \frac{5}{48} = \frac{7}{24}$$

ეს გეგმა ოპტიმალურია, რადგან:

$$\Delta_i \geq 0 \quad \text{მაშასადამე, } X_{\max}^I = (5; 2; 0; 0) \quad \text{და} \quad f_{\max} = 46.$$

დასკვნა

სტატიაში ნაჩვენებია ინტერდისციპლინარული კავშირის დამყარება უმაღლეს მათემატიკასა და გარკვეული ტიპის ეკონომიკურ ამოცანებს შორის. კერძოდ, წრფივი დაპროგრამების ამოცანის სიმპლექს-მეთოდით ამოხსნა, რომლის დროსაც ერთი საყრდენი გეგმიდან ხდება მეორე საყრდენ გეგმაზე გადასვლა. ამ გადასვლით მცირდება (ან იზრდება) მიზნის ფუნქციის მნიშვნელობა. განხილულია ამ მეთოდით ამოხსნის ეტაპები. ჩვენი მიზანია ეკონომიკური სპეციალობის სტუდენტებს უმაღლესი მათემატიკის საკითხების პარალელურად შევასწავლოთ მათემატიკური მეთოდების გამოყენება ეკონომიკური ამოცანების ამოხსნის დროს, რათა შემდგომ პრაქტიკაში მარტივად გადაწყვიტონ ესა თუ ის ეკონომიკური პრობლემა. აგრეთვე განხილულია წრფივი დაპროგრამების ამოცანა, რომელიც ამოხსნილია სიმპლექს-მეთოდის გამოყენებით.

ლიტერატურა

1. დნატროშვილი, ლ.გიორგაშვილი, გ.ჯაშიაშვილი. მათემატიკა ეკონომისტებისთვის. თბილისი 2008.
2. ალურსმანაშვილი. მათემატიკური დაპროგრამების ზოგიერთი საკითხი. თბილისი 1997.
3. ა. გაგნიძე, კ.გელაშვილი. ოპტიმიზაციის მეთოდები და თამაშთა თეორია. თბილისი 2002.
4. Chiang A., "Fundamental Methods of Mathematical Economics", The McGraw-Hill Company, International edition 2005, 688 pp.

Solution of a Linear Programming Problem by the Simplex Method

Maka Lomtadze

Abstract

The field of economics is inconceivable without the active application of mathematical methods. The subject is so complex and multifaceted that its analysis and management are unattainable without mathematics. Moreover, in light of the ongoing computerization of economics – through which it becomes possible to model and describe highly intricate economic structures – the use of applied mathematics is not merely optional but indispensable. A profound knowledge of mathematics is therefore a necessary prerequisite. This paper considers an economic problem formulated and solved by means of linear programming, specifically through the simplex method. The solution of any linear programming problem – namely, the determination of an optimal plan – can be achieved via the simplex algorithm. Prior to applying this method, it is required that the given problem, if initially presented in an alternative form, be transformed into its canonical form.

Keywords: objective function, optimal plan, basic feasible solution, simplex method, linear programming problem, matrix, basis.

0619 ინფორმაციისა და კომუნიკაციის ტექნოლოგიები INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (ICTS)

საინფორმაციო ქსელში შეღწევის გამოვლენის თანამედროვე სისტემები

დათა დათაშვილი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: datadatashvili99@gmail.com

რეზიუმე

თანამედროვე ქსელური ტექნოლოგიების, განსაკუთრებით IoT (Internet of Things - ნივთების ინტერნეტი) სისტემების ფართო გამოყენებამ კიბერუსაფრთხოების მიმართულებით მნიშვნელოვანი საფრთხეები შექმნა. ერთ-ერთი გავრცელებული პრობლემა ანომალიები - სიტუაციები, როდესაც არსებული მონაცემები არ ემთხვევა ნორმალურ შაბლონს, რაც შესაძლოა გამოწვეული იყოს თაღლითური ქმედებებით. ნაშრომში გაანალიზებულია საინფორმაციო ქსელში ანომალიის აღმოჩენის სისტემები. განხილულია მათი მუშაობის პრინციპები. განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია თანამედროვე კიბერშეტევების პროგნოზირების სირთულეებზე, რამაც გამოიწვია დაცვის სისტემებში ხელოვნური ინტელექტის მეთოდების გამოყენების აუცილებლობა. ამ თვალსაზრისით, აღწერილია ცოდნაზე და გამოთვლით პროგნოზებზე დაფუძნებული სისტემები; აღნიშნულია მათი დადებითი მხარეები და გამოწვევები. აქცენტები გაკეთებულია სისტემებში მოვლენათა კორელაციაზე, რომელიც მოიცავს კომპლექსურ ამოცანებს, როგორიცაა აღმოჩენა, პრევენცია და რეაგირება უსაფრთხოების მონაცემთა გაერთიანების მეშვეობით. ნაშრომში დამუშავებულია ცოდნაზე დაფუძნებული მანქანური სწავლების ალგორითმი, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას დიდ მონაცემთა ნაკადების შემოძინებისას რეალურ დროში. ალგორითმში ახალი წესის ფორმირებისთვის შემოთავაზებულია გენეტიკური პროგრამირების და შემთხვევითი ტყის მეთოდების გამოყენება.

საკვანძო სიტყვები: ანომალიის აღმოჩენის სისტემები, ცოდნაზე დაფუძნებული მანქანური სწავლების ალგორითმი.

შესავალი

თანამედროვე ინტერნეტქსელების სწრაფი განვითარებისა და IoT მოწყობილობების გავრცელების ფონზე, ქსელური ინფრასტრუქტურის უსაფრთხოება სულ უფრო მნიშვნელოვან გამოწვევად იქცა. კიბერშეტევების გართულებული ბუნება მოითხოვს იმგვარი სისტემების დანერგვას, რომლებიც არამარტო აღიქვამენ მიმდინარე საფრთხეს, არამედ ანალიზის საფუძველზე პროგნოზირებენ შესაძლო შედეგებსაც. ამ კონტექსტში, განსაკუთრებული როლი ენიჭება შეღწევის აღმოჩენის სისტემებს (Intrusion Detection Systems, IDS), რომლებიც უზრუნველყოფენ ქსელის ტრაფიკისა და სისტემური აქტივობების უწყვეტ მონიტორინგსა და ანომალიების იდენტიფიცირებას. IDS-ები იყოფა სხვადასხვა ტიპად და იყენებს როგორც ხელწერის, ასევე ანომალიაზე დაფუძნებულ მეთოდებს. ანომალიაზე დაფუძნებული სისტემების ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით, ფართოდ გამოიყენება მანქანური სწავლებისა და ხელოვნური ინტელექტის თანამედროვე მეთოდები, რაც უზრუნველყოფს შეღწევის დროულ და ზუსტ გამოვლენას.

ძირითადი ნაწილი

ანომალიის გამოვლენა მონაცემთა ანალიზის რთული ამოცანაა, რომლის ფარგლებში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს შეღწევის აღმოჩენის საკითხები, რაც გულისხმობს ისეთ ქმედებებს, რომლებიც მიზნად ისახავს IoT სისტემების და ქსელის უსაფრთხოების, კონფიდენციალურობისა და ხელმისაწვდომობის დაცვას. აღნიშნული სრულდება შიდა ან გარე აგენტის მიერ, რათა შესაძლებელი გახდეს კონტროლის მოპოვება უსაფრთხოების მექანიზმზე. შეტევების მრავალფეროვანი რისკების გამო იქმნება სისტემები, რომლებიც ინტერნეტით განხორციელებულ თავდასხმებს ეწინააღმდეგებიან. მათ შორის, შეღწევის აღმოჩენის სისტემები (IDS) ეხმარება ქსელს, გაუმკლავდეს გარე საფრთხეებს.

შეღწევის გამოვლენის სისტემები წარმოადგენს უსაფრთხოების ინსტრუმენტებს, რომლებიც, სისტემის უსაფრთხოების გასაძლიერებლად, ავტომატურად ახდენენ მონიტორინგსა და ანალიზს ქსელის ტრაფიკსა და მომხმარებლის აქტივობაზე. აღნიშნული სისტემები მოიცავს ორ მთავარ პროცესს,

როგორცაა სისტემის ძირითადი აქტივობების მონიტორინგი და შედეგად მიღებული ჟურნალის მონაცემების ანალიზი [1].

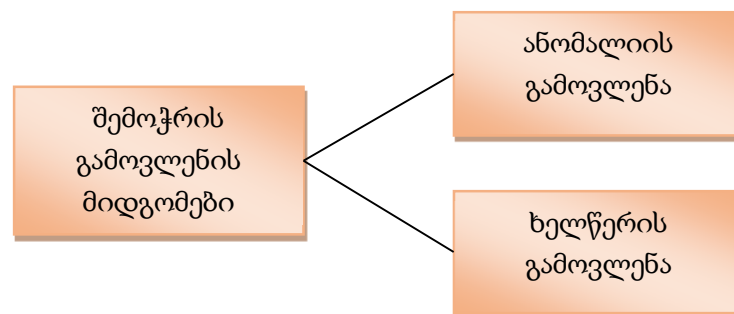
ზოგადად, IDS-ები შეიძლება დავეყთ ორ ძირითად ტიპად: ჰოსტზე დაფუძნებული შეღწევის აღმოჩენის სისტემები (HIDS) და ქსელზე დაფუძნებული შეღწევის აღმოჩენის სისტემები (NIDS) [2]. აღსანიშნავია, რომ NIDS-ს გააჩნია მექანიზმები, რომლებიც აგროვებენ და აანალიზებენ მონაცემებს ჰოსტისა თუ ქსელის სხვადასხვა ნაწილიდან უსაფრთხოების დარღვევების გამოვლენისთვის. აღსანიშნავია, რომ განიჩრევა შეღწევის აღმოჩენასთან დაკავშირებული შემდეგი ფუნქციები:

1. მომხმარებლის, სისტემის და ქსელის აქტივობების მონიტორინგი და ანალიზი;
2. შესაძლო დაუცველობის შესახებ ანგარიშების მიხედვით სისტემების კონფიგურაცია;
3. სისტემისა და ფაილის მთლიანობის შეფასება;
4. ტიპური შეტევების ნიმუშების ამოცნობა;
5. ანომალური აქტივობის ანალიზი;
6. მომხმარებლის მიერ პოლიტიკის დარღვევების თვალყურის დევნება.

IDS იყენებს დაუცველობის შეფასებას ჰოსტის ან ქსელის უსაფრთხოების შესაფასებლად. შეღწევის გამოვლენის სისტემის მუშაობა განპირობებულია იმ ვარაუდით, რომ შეღწევის აქტივობები შესაძრწევად განსხვავდება სისტემის ნორმალური აქტივობებისგან, ხოლო თავდამსხმელთა ქცევა განსხვავდება კანონიერი მომხმარებლისგან.

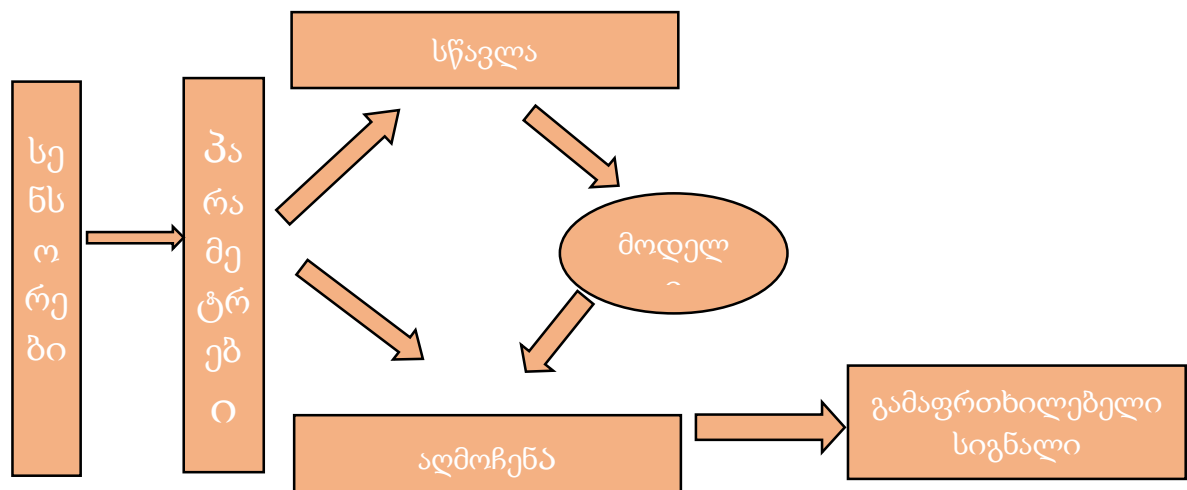
ზოგადად, ანომალიების აღმოჩენის მიდგომების მიხედვით IDS იყოფა ორ კატეგორიად: ანომალიისა და არასწორი გამოყენების (ხელწერის ანუ Signature) გამოვლენა. შეყვანის მონაცემები მოითხოვს დამუშავებას, რადგან ისინი განსხვავებული ტიპისაა - მაგალითად: IP მისამართები იერარქიულია, პროტოკოლები კატეგორიული, ხოლო პორტები რიცხობრივი. დამუშავების პროცესი ეფუძნება კონკრეტულ ანომალიის გამოვლენის ტექნიკას, რომელიც შეიძლება იყოს ზედამხედველობითი ან ზედამხედველობის გარეშე. მუშაობის შედეგის შესაფასებლად კი გამოიყენება ქულები ან ეტიკეტები.

ქსელში შეღწევის აღმოჩენის სისტემები (NIDS) მოიცავს ერთ ან მეტ სენსორს, რომლებიც ქსელის ინტერფეისის ბარათებთანაა დაკავშირებული და აგროვებს მონაცემებს ტრაფიკის მოცულობაზე, პროტოკოლებზე, წყაროსა და დანიშნულების IP მისამართებზე, სერვისის პორტებზე და სხვ. IDS-ის ეს ტიპი ჩვეულებრივ იკვლევს ქსელის ტრაფიკს. მოცემული ანალიზის ტიპი არის ყველაზე მნიშვნელოვანი ასპექტი, რომელიც გამოიყენება NIDS-ების კატეგორიზაციისთვის. შესაბამისობის მიხედვით შეიძლება იდენტიფიცირება ანომალიის გამოვლენისა და ხელწერის გამოვლენის საფუძველზე (ნახ. 1).

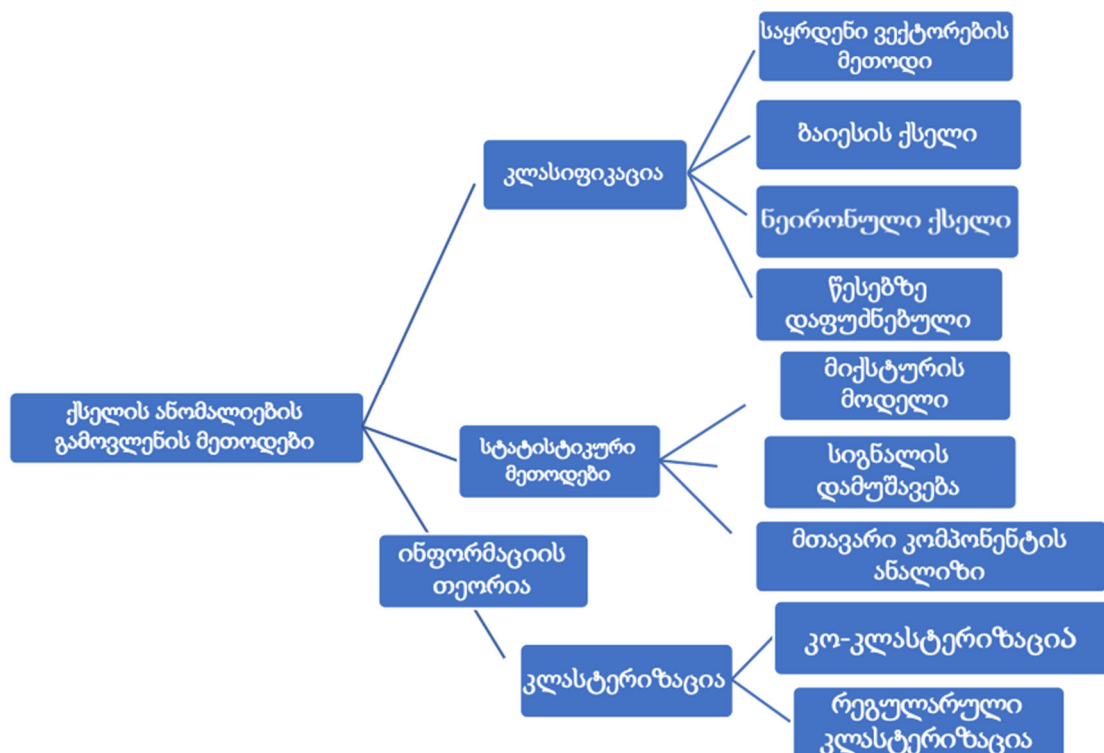
ნახ. 1. IDS-ების კატეგორიზაცია გამოყენებითი ანალიზის საფუძველზე

მიუხედავად არსებული გარკვეული განსხვავებისა ანომალიის გამოვლენაზე დაფუძნებულ IDS-ებს ანუ ქცევაზე დაფუძნებულ IDS-ებს (Behavioral BIDS) ქვეტიპებს შორის, ზოგადად ანომალიის გამოვლენაზე დაფუძნებულ IDS-ებს შეუძლიათ ფუნქციონირება ორ განსხვავებულ რეჟიმში (ნახ. 2).

ნახ. 2. BIDS ფუნქციონალური არქიტექტურა

წვრთნის რეჟიმში სისტემა იყენებს სენსორულ მონაცემებს, რომლებიც აღწერს ნორმალურ ქსელურ და მომხმარებლის ქცევას. ეს მონაცემები ფორმალიზდება ნორმალური ქცევის პროფილებად პარამეტრიზაციის მოდულით. ამ პროფილებზე დაყრდნობით სასწავლო მოდული ქმნის ქსელის ქცევის მოდელს - ავტომატურად, ხელით ან შერეული მეთოდით. შემდეგ BIDS გადადის გამოვლენის რეჟიმში: სენსორის ფაქტობრივი მონაცემები გარდაიქმნება ფაქტობრივ პროფილად, აღმოჩენის მოდული ადარებს მას ადრე შექმნილ მოდელს. მიღებული ცოდნის საფუძველზე სისტემა განსაზღვრავს, არის თუ არა აქტივობა საზიანო.

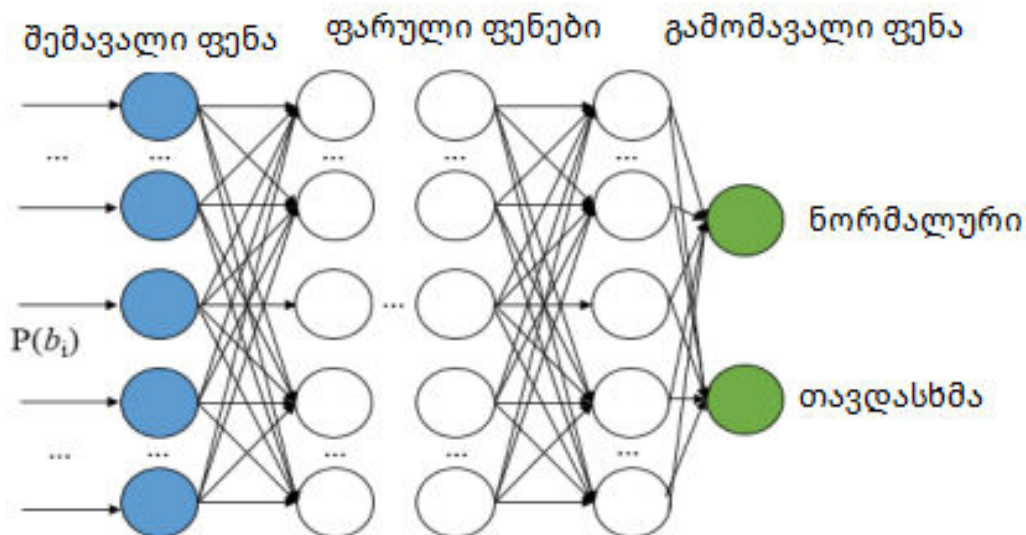

ნახ.3. ქსელის ანომალიების გამოვლენის ზოგადი ჩარჩოს სქემა

თანამედროვე კიბერშეტევების, განსაკუთრებით NIDS-ის წინააღმდეგ მიმართულ თავდასხმების პროგნოზირების სირთულემ გამოიწვია IDS-ში თანამედროვე მეთოდების, როგორცაა ღრმა (DNN), რეკურენტული (RNN) და გრძელვადიანი მეხსიერების (LSTM) ნეირონული ქსელების გამოყენების აუცილებლობა. მექანიკურ სწავლებაზე (ML) დაფუძნებული IDS-ები ხშირად იყენებენ K-means-ს, ფარულ მარკოვის მოდელს, თვითორგანიზების რუკებს (SOM), ასევე ნეირონულ ქსელებს (ნახ 4), გადაწყვეტილების ხეებს, მიაშიტ ბაიესის მოდელსა და საყრდენი ვექტორების მეთოდს.

წესებზე დაფუძნებული ხეების მიდგომით, BIDS შეიძლება პირობითად დაიყოს სამ კატეგორიად მონაცემთა დამუშავების რეჟიმის მიხედვით: სტატისტიკურ, ცოდნაზე და გამოთვლით პროგნოზირებაზე დაფუძნებულ მიდგომებად.

სტატისტიკურ BIDS აკონტროლებს ქსელის ტრაფიკს, ამოწმებს კომუნიკაციის სიჩქარეს, პროტოკოლებსა და IP მისამართებს, და იკვლევს მიმდინარე პროფილს ნორმალურ პროფილთან შედარებით. ანომალიის აღმოჩენისას ითვლება მისი ზომა და თუ იგი აღემატება ზღვარს - გენერირდება სიგნალი. სისტემა იყენებს სტატისტიკურ მეთოდებს მავნე ქმედებების დასადგენად და ანგარიშების შესაქმნელად.

ნახ.4. ნეირონული ქსელის ზოგადი სქემა უსაფრთხოების ამოცანებისთვის

ცოდნაზე დაფუძნებული BIDS მუშაობს მონაცემთა ბაზაზე, რომელიც მოიცავს ინფორმაციას წინა თავდასხმების ნიმუშების შესახებ. ამ ინფორმაციის საფუძველზე ხდება მონიტორინგის ქვეშ მყოფი აქტივობის შეფასება - ეკუთვნის თუ არა ის ანომალურ ქცევას. ეს მოდელი ხშირად გამოიყენება, რადგან იძლევა ნაკლებ ცდომილებას და იყენებს სტანდარტულ სიგნალებს, რომლებიც ადვილად აღსაქმელია ადმინისტრატორებისთვის.

გამოთვლით პროგნოზირებაზე (CI) დაფუძნებული BIDS ამოიცნობს წესებსა და კანონზომიერებებს ნიმუშებზე დაყრდნობით - დამოუკიდებლად ან ადამიანის დახმარებით. შეუძლია თვითონ მიიღოს გადაწყვეტილება ახლად წარმოქმნილ, უცნობ მონაცემებზე. CI-ზე დაფუძნებული BIDS ასევე იყენებს სტატისტიკური ანალიზის ტექნიკას მათი მუშაობის გასაუმჯობესებლად. თუმცა, როგორც წესი, დასამუშავებელი მონაცემთა უზარმაზარი რაოდენობის გამო, საჭიროებენ დიდ გამოთვლით რესურსებს [3].

თანამედროვე IDS სისტემები და ინტელექტუალური აგენტები განიხილავენ ფართო შეტევების შედეგებს, ინციდენტებსა და მენეჯმენტის რეაგირებას. ამ კონტექსტში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მოვლენათა კორელაცია, რომელიც აერთიანებს აღმოჩენის, პრევენციისა და რეაგირების ამოცანებს უსაფრთხოების მონაცემების კონსოლიდაციის გზით. ასევე მნიშვნელოვანი მოთხოვნაა უცნობი

განაწილებული შეტევებისადმი ადაპტაცია და მათი ავტომატური იდენტიფიკაცია. მოვლენა ქსელის მენეჯმენტში განისაზღვრება როგორც ინფორმაციის ნაწილი, რომელიც ასახავს ქსელში მომხდარ ხდომილობებს და ხშირად უკავშირდება პრობლემებს.

მოვლენათა კორელაციის მიზანია ერთი ძირეული პრობლემის გამოვლენა, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს მრავალი განსხვავებული სიმპტომის გაჩენა. ეს მეთოდი ცდილობს გამოავლინოს მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი (მაგ. A იწვევს B-ს). მოვლენის კორელაციის ტრადიციული მიდგომა კი წარმოადგენს წესებზე დაფუძნებულ ანალიზს. საინტერესოა, რომ თანამედროვე კორელაცია იყენებს AI ტექნიკებს, როგორიცაა ბაიესის ქსელები, ექსპერტთა სისტემები, სავარაუდო და უახლოესი მეზობლის მიდგომები. ასევე გამოიყენება შემთხვევებზე, წესებზე და მოდელებზე დაფუძნებული მსჯელობის კომბინაციები, ბაიესისა და ნეირონულ ქსელებთან ერთად - ხარვეზის იდენტიფიკაციის, გამოსწორებისა და განახლების მიზნით [4].

მოვლენათა კორელაციის სისტემების უმეტესობა ეფუძნება საწყისი წესების შექმნას, რაც კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რადგან არასწორი წესები იწვევს არასწორ შედეგებს. თანამედროვე ქსელების დინამიური ბუნება ართულებს ტოპოლოგიის ცოდნას, რომელიც კი აუცილებელია კორელაციისთვის, რათა ქსელის მართვის სისტემამ შეძლოს პრობლემების იდენტიფიკაცია და მიზეზების დადგენა.

ცოდნაზე დაფუძნებული BIDS ფუნქციონირებს სტატისტიკური Big Dataset-ების საფუძველზე შექმნილი ცოდნის ბაზით. ეს ბაზა წარმოადგენს ბინარული ხისებრი სტრუქტურის მქონე ონტოლოგიების კრებულს. თითოეული წესი გამოხატულია ხე-გრაფის სახით, სადაც მწვერვალები აღნიშნავს მოვლენებს, ხოლო რკალები - მათ შორის არსებულ პრედიკატებს.

ცოდნის ბაზაზე დაფუძნებული მანქანური სწავლების პროცესი მოიცავს შემდეგ ბიჯებს:

1. პროტოკოლის შესაბამისად, სისტემაში მოვლენათა სტატისტიკური Big Dataset-ების შემოღინება.
2. Naive Bayes-ის, Nearest Neighbors-ის, K-means-ისა და რეგრესიული ანალიზის შერჩევითი გამოყენებით ყალიბდება კორელაციური სისტემის წესები - ბინარული, აციკლური ხისებრი სტრუქტურების სახით.
3. Big Dataset-ების ყოველი მოვლენისთვის ყალიბდება მისი ხისებრი მოდელი.
4. მიმდინარე მოვლენის მოდელი შედარდება ცოდნის ბაზაში არსებულ წესებთან და კლასიფიცირდება როგორც ნორმალური ან ანომალური.
5. თუ შესაბამისი წესი არ მოიძებნა, იწყება ცოდნის ბაზის განახლება - იქმნება და დაემატება ახალი წესი. აღსანიშნავია, რომ ახალი წესის ფორმირების თვალსაზრისით, მიზანშეწონილია მანქანური სწავლების ორი მეთოდის: გენეტიკური პროგრამირებისა (Genetic Programming) და შემთხვევითი ტყის (Random Forest) გამოყენება.

ევოლუციური გამოთვლა (EC) არის AI-ის დარგი, რომელიც ეფუძნება სახეობების ევოლუციის თეორიას. ევოლუციური ალგორითმის თითოეული გენერაცია მოიცავს გადაწყვეტილებების ნაკრებს, რომლიდანაც შერჩევით და გენეტიკური ოპერატორების გამოყენებით იქმნება ახალი თაობები. ეს წარმოადგენს ზედამხედველობის მიერ ტექნიკას. გენეტიკური პროგრამირება (GP) - EC-ზე დაფუძნებული მეთოდია, სადაც ინდივიდები წარმოდგენილი არიან როგორც კომპიუტერული პროგრამები, რაც მათ აღწერას მეტად მოქნილს ხდის. მისი ვარიანტი, გენის გამოხატვის პროგრამირება (GEP), ითვალისწინებს თაობათა რაოდენობისა და პოპულაციის ზომის კრიტიკულ მნიშვნელობას, რაც ზრდის რესურსის ხარჯებს [5]. GEP, Linear GP და MEP გამოიყენება IDS-ის წესების გენერირებისთვის, თუმცა GP პირდაპირ მოვლენის კორელაციაზე ჯერ არ გამოყენებულა. გენეტიკური პროგრამირება მსგავსი ამოცანებისთვის განსაკუთრებით შესაფერია, რადგან კორელაციის წესები ცვლადი სიგრძისაა და შეიძლება გამოთვლით სირთულეებთან იყოს დაკავშირებული.

დასკვნა

შედგენის აღმოჩენის სისტემები წარმოადგენს უსაფრთხოების არსებით კომპონენტს, რომელიც ადაპტირდება ცვალებად კიბერსაფრთხეებთან და აუმჯობესებს ქსელურ ინფრასტრუქტურაზე ზედამხედველობას.

ანომალიაზე დაფუძნებული IDS-ები გამოირჩევა მაღალი სიზუსტით და მოქნილობით, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ხდება თანამედროვე, დინამიური ქსელების პირობებში. სტატისტიკური, ცოდნაზე და გამოთვლით პროგრამირებაზე დაფუძნებული მიდგომები ქმნის ძლიერ ჩარჩოს ანომალიების აღმოჩენისთვის, ხოლო მანქანური სწავლებისა და ევოლუციური ალგორითმების

გამოყენება უზრუნველყოფს სისტემის თვითგანახლებისა და ადაპტაციის უნარს. მოვლენათა კორელაციის მექანიზმების ინტეგრაცია კი შესაძლებელს ხდის ერთიანი უსაფრთხოების პოლიტიკის ფორმირებას, რაც ზრდის რეაგირების ეფექტიანობას და უზრუნველყოფს მთლიან სისტემურ უსაფრთხოებას.

ლიტერატურა

1. Katsaumire, c. (2023). Intrusion detection systems: categories, attack detection and response.
2. Sonawane, a., & jaiswal, r. C. (2023). Network based intrusion detection system.
3. Thapa, s., & dissanayaka, a. M. (2025). The role of intrusion detection/prevention systems in modern computer networks: a review.
4. Yeo, l. H., che, x., & lakkaraju, s. (2024). Understanding modern intrusion detection systems: a survey.
5. Raj jain, carlos m. Travieso, sanjeev kumar, cybersecurity and evolutionary data engineering: select proceedings of the 2nd international conference, iccede 2022, springer nature singapore, 2023 m09 20 - 369 pages

Modern systems for detecting intrusion into the information network

Data Datashvili

Abstract

The widespread use of modern network technologies, especially IoT (Internet of Things) systems, has created significant threats to cybersecurity. One of the common problems is anomalies - situations when the available data does not match the normal pattern, which may be caused by fraudulent actions. The paper analyzes anomaly detection systems in the information network. The principles of their operation are discussed. Special attention is paid to the difficulties of predicting modern cyberattacks, which led to the need to use artificial intelligence methods in protection systems. In this regard, systems based on knowledge and computational predictions are described. Their advantages and challenges are noted. Emphasis is placed on the correlation of events in systems, which includes complex tasks such as detection, prevention and response through the integration of security data. The paper develops a knowledge-based machine learning algorithm that can be used to process large data streams in real time. The algorithm proposes the use of genetic programming and random forest methods to form a new rule.

Keywords: anomaly detection systems, knowledge-based machine learning algorithm

0819 სოფლის მეურნეობა – არაკლასიფიცირებული
AGRICULTURE, NOT ELSEWHERE CLASSIFIED

Dynamics of Locust Infestations and Integrated Management Strategies
in Arid Zones of Eastern Georgia

Nikoloz Meskhi

National Food Agency, Georgia

E-mail: meskhinika@gmail.com

Miranda Tserodze

National Botanical Garden, Georgia

E-mail: miranda.tserodze@gmail.com

Abstract

This article presents a systematic study of locust ecology and integrated management strategies in the arid zones of Eastern Georgia from 2011 to 2023. Based on long-term monitoring, two economically important species were identified—*Calliptamus italicus* and *Dociostaurus maroccanus*, with the Italian locust (*C. italicus*) emerging as the most widespread and damaging, particularly in Dedoplistskaro, Sagarejo, and Gardabani districts. The research involved large-scale annual field monitoring (35,000–40,000 ha per year), standardized sampling (quadrant and transect-based counts), GIS-based hotspot mapping, and environmental correlation analysis using NDVI and meteorological data. Control measures included both chemical treatments (Deltamethrin, Chlorpyrifos) and biological control with *Metarhizium acridum*, which was applied over 300–500 ha in pilot trials and showed 74–98% mortality with minimal environmental impact. Statistical analysis revealed significant inter-annual variation in infestation levels ($p < 0.05$), driven by climate conditions and shifts in species composition. The Integrated Locust Management program, incorporating early detection, geospatial analysis, and targeted intervention, substantially reduced crop damage and enhanced food security. The findings confirm that effective locust control in vulnerable regions like arid Eastern Georgia requires long-term, integrated strategies combining technological, chemical, and biological tools under coordinated national and regional frameworks.

Key Words: *Calliptamus italicus*, Integrated Locust Management, arid zones

Introduction

Locust infestations have become a recurrent phytosanitary threat in the arid and semi-arid zones of Eastern Georgia, particularly in Kakheti, Kvemo Kartli, and parts of Shida Kartli. These regions offer favorable ecological conditions for locust development, including prolonged dry periods, sparse vegetation, and extensive unmanaged rangelands. Among the locust species identified in Georgia, the Italian locust (*Calliptamus italicus*) is the most widespread and economically damaging, frequently causing damage to a variety of crops such as wheat, barley, maize, sunflower, vegetables, and pastures [1, 2].

According to official data from the National Food Agency of Georgia and regional reports by the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), multiple locust outbreaks occurred in Georgia between 2011 and 2023. The period from 2021 to 2023 experienced particularly severe infestations, with locust population densities often exceeding the economic damage threshold (EDT), resulting in localized yield losses reaching up to 100% in the earliest affected areas [2, 3].

In response to these challenges, Georgia implemented a national Integrated Locust Management (ILM) program aligned with regional sustainable locust control strategies developed under the FAO Caucasus and Central Asia framework. The ILM program includes systematic annual monitoring of over 40,000 hectares, GIS-based mapping and forecasting tools, early warning systems, and capacity-building training for national specialists and local farmers [3, 4].

Control strategies employed a combination of chemical insecticides primarily Deltamethrin, Chlorpyrifos and biological control methods. Pilot trials using the entomopathogenic fungus *Metarhizium acridum* demonstrated promising results, achieving up to 98% mortality in treated locust populations while maintaining minimal environmental impact [5, 2].

This article aims to provide a comprehensive analysis of locust outbreaks in Eastern Georgia’s arid zones from 2011 to 2023, focusing on species composition, infestation dynamics, geographic distribution, and affected agricultural sectors. It also evaluates the effectiveness of ILM interventions implemented during this period based

on literature and official reports. The findings emphasize the critical importance of sustained, ecologically responsible, and scientifically grounded pest management strategies, especially given ongoing climate change and desertification trends affecting the region.

Main Part

Materials and Methods – The study was conducted in the arid and semi-arid zones of Eastern Georgia, specifically in the regions of Kakheti (Sagarejo, Dedoplistskaro), Kvemo Kartli (Marneuli, Gardabani), and parts of Shida Kartli (Gori, Kaspi). These regions are characterized by low annual precipitation (300–450 mm), sparse vegetation, and vast unmanaged rangelands, creating ideal conditions for locust development [1].

Field surveys were carried out annually from April to July over approximately 40,000 hectares. Standardized sampling methods were used to estimate locust population densities. Nymphs were counted per square meter, and adult locusts were assessed along 100-meter transects based on recognized field protocols [2].

Species identification relied on morphological characteristics and field identification keys to differentiate life stages – eggs, nymphs, and adults – and to document their spatial distribution [3, 4]. Locust density was classified as light (<10 individuals/m²), moderate (10–30 individuals/m²), or heavy (>30 individuals/m² or presence of cohesive hopper bands). Field data were collected using handheld digital devices (eLocust3m), which ensured georeferenced and standardized recording of observations. These data were processed in a centralized geodatabase and analyzed using Geographic Information System (GIS) software, to identify infestation hotspots and support early warning systems through spatial visualization and trend analysis [5].

Environmental variables, including the Normalized Difference Vegetation Index and historical meteorological data, were incorporated into the analysis to assess ecological drivers of outbreaks and to forecast developmental patterns [6]. Control activities combined chemical and biological strategies. Chemical control employed ultra-low volume (ULV) applications of deltamethrin (2.5% EC) and chlorpyrifos (48% EC), delivered by vehicle-mounted and handheld sprayers in accordance with official guidelines [7]. Biological control involved targeted applications of the entomopathogenic fungus *Metarhizium acridum* (IMI 330189), especially in areas of high ecological sensitivity and high nymph densities. Efficacy was assessed at 3, 7, and 14 days after treatment by observing mortality rates and behavioral changes in locust populations [8, 2].

Statistical analyses were conducted using RStudio (v4.2.0) to evaluate year-to-year dynamics and treatment effectiveness.

Results and Conclusion

Monitoring conducted from 2011 to 2023 in arid and semi-arid ecosystems of Eastern Georgia confirmed the presence of two economically significant locust species: *Calliptamus italicus*, and *Dociostaurus maroccanus*. Among these, *C. italicus* was the most widespread and dominant species, particularly in the districts of Dedoplistskaro, Sagarejo, and Gardabani, where it accounted for over 70% of observed populations in most years. Field identification and developmental stage assessment were conducted during surveys in April–July using standard sampling protocols.

Population density levels varied considerably between years, depending largely on climatic conditions such as precipitation, temperature, and vegetation growth. Light infestations (below 10 individuals/m²) dominated during drought years such as 2013 and 2020, while moderate to heavy outbreaks were more common in wetter years like 2015, 2018, and 2021. Field data were collected using quadrat sampling for nymphs and 100-meter transect counts for adults, enabling the classification of infestation intensity and mapping of outbreak dynamics.

Table 1. Intensity of Locust Infestations in Selected Years

Year	Light (<10/m ²)	Moderate (10–30/m ²)	Heavy (>30/m ² or hopper bands)
2014	35%	53%	12%
2015	24%	57%	19%
2018	22%	56%	22%
2021	19%	59%	22%
2023	31%	52%	17%

Spatial monitoring and real-time reporting were enabled by mobile georeferenced devices (eLocust3m), which allowed digital collection and automated transmission of field data to the national locust database maintained by the National Food Agency. These data were visualized and analyzed in GIS platforms, producing detailed maps of locust habitats, active infestations, and intervention zones.

High-resolution maps enabled the identification of consistent “hotspots” of locust activity across multiple years, particularly in the Shiraki Plain, Iori Plateau, and southern Gardabani. GIS analysis integrated vegetation indices (NDVI), soil moisture data, and weather anomalies to support early warning and decision-making. For instance, NDVI anomalies in early spring reliably predicted early nymphal emergence, which corresponded to earlier infestation peaks in 2018 and 2021.

Table 2. Locust Infestation and Treatment Areas in Eastern Georgia (Selected Years)

Year	Total Surveyed Area (ha)	Infested Area (ha)	Treated Area (ha)
2014	41,235	10,087	4,235
2015	42,502	11,978	6,132
2018	44,210	13,362	7,521
2021	45,115	14,019	6,987
2023	43,940	12,481	5,945

Treatment was carried out using both chemical and biological agents, based on infestation intensity and environmental considerations. Chemical control involved ultra-low volume (ULV) applications of deltamethrin and chlorpyrifos, while biological control trials used *Metarhizium acridum*, a fungal pathogen targeting nymphal stages. Chemical applications achieved over 85% efficacy by day 7, while *Metarhizium* based biological control showed progressive mortality, reaching 70-75% by day 14 in optimal conditions.

Table 3. Efficacy of Control Measures

Control Method	Product	Day 7 Efficacy	Day 14 Efficacy
Chemical	Deltamethrin (2.5% EC)	89%	–
Chemical	Chlorpyrifos (48% EC)	85%	–
Biological	<i>Metarhizium acridum</i> (IMI 330189)	45%	74%

Statistical analysis using RStudio (ANOVA and chi-square tests) confirmed significant variation in infestation levels across years ($p < 0.05$), and treatment effectiveness varied according to species composition, life stage targeted, and environmental factors. The data clearly demonstrate the importance of integrating early detection, spatial analysis, and diversified control strategies to manage locust outbreaks in the desertification-prone regions of Eastern Georgia.

Conclusions

The multi-year monitoring and control efforts conducted in the arid and semi-arid regions of Eastern Georgia revealed consistent patterns in locust outbreaks and demonstrated the efficacy of integrated management strategies. Among the identified species, *Calliptamus italicus* remained the most dominant and economically significant, particularly in unmanaged rangelands of Kakheti and Kvemo Kartli. The spatial distribution and infestation severity varied annually, influenced by climatic conditions, especially rainfall variability and vegetation dynamics, as evidenced by NDVI trends.

Systematic monitoring using standardized field protocols and georeferenced tools enabled precise assessment of locust densities and early detection of high-risk zones. GIS-based spatial analysis further improved the visualization of infestation hotspots, supporting timely intervention planning and resource allocation.

Control measures combining chemical and biological approaches yielded effective results. Chemical treatment with ULV insecticides showed high short-term efficacy, particularly in densely infested areas, while biological control using *Metarhizium acridum* demonstrated promising results in ecologically sensitive habitats, with reduced environmental impact. The integration of biological control into locust management is a valuable complement to chemical methods, especially for long-term sustainability.

Statistical analysis confirmed the year-to-year variability of infestation levels and highlighted the importance of continuous monitoring, adaptive strategies, and data-driven decision-making. The results underscore the significance of maintaining and enhancing national locust surveillance and early warning systems, with continued support for capacity building and regional cooperation, particularly within the FAO-led regional framework.

Overall, the study provides a practical model for locust risk management in arid ecosystems, emphasizing the importance of integrated approaches that combine field surveillance, geospatial analysis, and environmentally sound control methods.

References

1. Akbarzadeh, M., & Radjabin, G. (2012). Outbreak of Italian locust *Calliptamus italicus* in Iran and its control strategies. *Journal of Entomological Studies*, 15(2), 98–104.
2. National Food Agency of Georgia. (2011–2024). *Annual reports on locust monitoring and control activities*. Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia.
3. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2021). *Locust Watch: Regional Update for Caucasus and Central Asia (CCA)*. Project GCP/INT/233/EC.
4. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2023). *Technical Report: Strengthening National Capacities for Locust Management in Georgia*. Project GCP/SEC/002/TUR.
5. Cressman, K. (2016). GIS and remote sensing in locust early warning. *Desert Locust Information Service*, FAO.
6. Zhang, L., Lecoq, M., Latchininsky, A.V., & Hunter, D.M. (2019). Locust and grasshopper management. *Annual Review of Entomology*, 64, 15–34.
7. Latchininsky, A., et al. (2015). *Handbook on chemical locust control*. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.
8. Blanford, S., et al. (2012). Biological control of locusts using *Metarhizium acridum*: Field application and efficacy evaluation. *Journal of Invertebrate Pathology*, 109(1), 1–10.

კალიების გავრცელების დინამიკა და ინტეგრირებული მართვის სტრატეგია

აღმოსავლეთ საქართველოს არიდულ ზონებში

ნიკოლოზ მესხი, მირანდა წეროძე

რეზიუმე

ნაშრომი წარმოადგენს 2011-2023 წლების სისტემურ კვლევას აღმოსავლეთ საქართველოს არიდულ ზონებში გავრცელებული კალიების ეკოლოგიისა და ინტეგრირებული მართვის სტრატეგიების შესახებ. მრავალწლიან მონიტორინგზე დაფუძნებით გამოვლენილ იქნა ორი ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი სახეობა იტალიური *Calliptamus italicus* და მაროკოული (*Docostaurus maroccanus*) კალია. მათ შორის მეტად გავრცელებული და დამაზიანებელი აღმოჩნდა იტალიური კალია (*C. italicus*), რომელიც ძირითადად დაფიქსირდა დედოფლისწყაროს, საგარეჯოსა და გარდაბნის მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე. კვლევა მოიცავდა ფართომასშტაბიან სავსელ მონიტორინგს (35,000–40,000 ჰა წელიწადში), კოორდინირებული მეთოდებით (კვადრატული და ტრანსექტური გათვლები) ნიმუშების აღებას, GIS ტექნოლოგიებით ინფექციის ზონების რუკების შექმნას და გარემოსთან კავშირის ანალიზს კლიმატური ფაქტორების გათვალისწინებით. ჩატარებულ იქნა წამლობითი ღონისძიებები, როგორც ქიმიური (Deltamethrin, Chlorpyrifos), ისე ბიოლოგიური (300-500 ჰა ფართობზე) ბიოლოგიური (*Metarhizium acridum*) საშუალებებით, რომელთა ეფექტურობა 74-98%-ის ფარგლებში მერყეობდა. სტატისტიკურმა ანალიზმა წლების მიხედვით აჩვენა მავნებლის გავრცელების მნიშვნელოვანი განსხვავებები ($p < 0.05$), რაც კლიმატურ პირობებსა და სახეობრივი დინამიკის ცვლილებებს უკავშირდება. ინტეგრირებული მართვის ღონისძიებებმა, რომელიც მოიცავდა მავნებლების ადრეულ გამოვლენას, ზონალური რუკების შედგენას და მიზნობრივ მკურნალობას, მნიშვნელოვნად შეამცირა მოსავლის დანაკარგები. წარმოდგენილი მონაცემები ადასტურებს, რომ კალიების საწიონაღმდეგო ღონისძიებების ეფექტიანი მართვა საჭიროებს მრავალწლიან, ინტეგრირებულ სტრატეგიებს, რომლებიც აერთიანებს ტექნოლოგიურ, ქიმიურ და ბიოლოგიურ კომპონენტებს, განსაკუთრებით კლიმატურად მოწყვლად რეგიონებში, როგორიცაა აღმოსავლეთ საქართველოს არიდული ზონა.

საკვანძო სიტყვები: *Calliptamus italicus*, კალიების ინტეგრირებული მართვა, არიდული ზონები.

0819 სოფლის მეურნეობა – არაკლასიფიცირებული
AGRICULTURE, NOT ELSEWHERE CLASSIFIEDThe Georgian Model of Integrated Pest Management Against *Halyomorpha halys*
as a Regional Response to a Global Agricultural Threat

Nikoloz Meskhi

National Food Agency, Georgia

E-mail: meskhinika@gmail.com

Miranda Tserodze

National Botanical Garden, Georgia

E-mail: miranda.tserodze@gmail.com

Abstract

The Brown marmorated stink bug, *Halyomorpha halys*, has been a significant invasive pest in Georgia since 2016, severely affecting hazelnuts, fruits, and vegetables. To mitigate this threat, a regionally adapted Integrated Pest Management (IPM) model was designed and implemented in the most affected western regions. This study evaluates the effectiveness of the IPM strategy, which combined pheromone-based monitoring using MDT-baited traps, targeted insecticide applications, biological control trials with *Trissolcus grandis*, and extensive public outreach. Between 2017 and 2024, over 60,000 pheromone traps were deployed annually, enabling real-time, data-driven interventions and minimizing unnecessary pesticide use. The results revealed a marked reduction in *H. halys* populations and a significant decrease in crop losses. The coordinated IPM approach proved effective and scalable, providing a replicable model for managing invasive agricultural pests in similar agroecological contexts.

Keywords: *Halyomorpha halys*, Integrated Pest Management, *Trissolcus grandis*.

Introduction

Halyomorpha halys (Hemiptera: Pentatomidae), the Brown marmorated stink bug, is an invasive pest species native to East Asia that has rapidly spread across Europe and North America [1]. Its wide host range and high reproductive capacity have caused substantial damage to many important crops worldwide, including fruits, vegetables, and hazelnuts [6]. In Georgia, *H. halys* was first recorded in 2016 and quickly established populations, especially in the western regions known for hazelnut cultivation [2, 8].

The arrival of this pest represented a serious challenge for Georgian agriculture, threatening both crop yields and the economic stability of farming communities. Recognizing the urgency of the problem, the Georgian government, with technical and financial support from international organizations such as United States Department of Agriculture (USDA), United States Agency for International Development (USAID), Ferrero, and the European Plant Protection Organization (EPPO), initiated a comprehensive management strategy [9, 8, 3, 2]. This strategy focused on developing an Integrated Pest Management (IPM) model adapted to local ecological and agricultural conditions.

The Georgian IPM model combines pheromone-based pest monitoring [1], targeted insecticide applications, biological control agent evaluations [5] and public outreach efforts. This multi-faceted approach aims to reduce the economic impact of *H. halys* while promoting environmentally sustainable control measures. The model's design and implementation reflect a commitment to scientific research, stakeholder collaboration, and practical pest management solutions suitable for the country's diverse agro ecosystems [4, 7].

Main Part

MATERIALS AND METHOD

This study was carried out from 2017 to 2024 in six western Georgian municipalities Zugdidi, Ozurgeti, Lanchkhuti, Senaki, Abasha, and Tsalenjikha selected based on historical infestation data, agro-climatic conditions, and their significance in hazelnut and fruit production. These areas consistently reported the highest levels of crop loss due to *Halyomorpha halys*. The methodology was informed by data from Georgia's National Monitoring Program, field observations, [2] and publicly available documentation from the National Food Agency of Georgia [7].

Each year, approximately 7,000 pheromone traps were deployed across affected regions. The traps were baited with methyl decatrienoate (MDT), the aggregation pheromone specific to *H. halys* [3] and placed in orchards, gardens, and adjacent natural vegetation. Monitoring data were recorded using a mobile application developed for the NFA’s national IPM program.

Insecticide applications were conducted by trained mobile teams. Registered insecticides mainly Synthetic pyrethroids were applied site-specifically and time-bound based on infestation data and weather conditions. All application events were logged and reviewed by the NFA.

Laboratory and field trials were conducted to evaluate the egg parasitoid *Trissolcus grandis* as a biological control agent. The parasitoid was found in Samegrelo-Zemo Svaneti region, reared under quarantine at the laboratory. Field releases were carried out in sentinel egg plots in Zugdidi and Senaki. Parasitoid emergence was assessed under stereomicroscopy using taxonomic keys [5, 9].

Public involvement included workshops, hotline support, and mobile-based reporting tools. Community reporting significantly enhanced the spatial resolution of pest distribution maps.

Crop damage assessments were performed by comparing managed and unmanaged control plots and through interviews and surveys among hazelnut producers [4].

All data trap counts, insecticide treatment logs, parasitism rates, field observations, and stakeholder feedback were compiled into a central NFA database. Statistical analyses were used to assess effectiveness and guide future model revisions.

RESULTS

The implementation of the Integrated Pest Management (IPM) model in the six target municipalities of western Georgia led to substantial improvements in monitoring efficiency, pest population control, and crop protection outcomes between 2017 and 2024. The following results reflect data collected from pheromone trap surveillance, chemical intervention records, biological control trials, and grower feedback [4, 5, 7].

Pheromone Trap Data and Monitoring Expansion: The national monitoring program recorded a consistent decline in *Halymorpha halys* adult captures per trap over the study period, despite an increase in the total number of traps deployed. This suggests improved area-wide suppression of pest populations as a result of targeted interventions.

Table 1. DEPLOYMENT OF PHEROMONE TRAPS BY YEAR

Year	No. of traps installed	Monitoring period	No. of municipalities covered
2017	7,000	Apr–Oct	34
2018	7,000	Apr–Oct	38
2019	7,000	Apr–Oct	42
2020–2024	7,000 + each year	Apr–Oct	62

Average weekly trap catches dropped from 80–100 adults per trap in 2017 to 15–30 by 2024. This reduction coincided with enhanced accuracy in chemical application and increased effectiveness of community-based interventions.

Table 2. CHEMICAL APPLICATION EFFICIENCY INDICATORS

Indicator	2017	2024
Average treatments per hectare	2	2
Treated area (hectares)	120	80
Farmer-reported efficacy (%)	45–50	85–90

Impact of Chemical Interventions: Chemical control became more precise and reduced in frequency as trap data enabled localization of treatments. Mobile teams treated only confirmed hotspots, reducing broad-spectrum spraying.

Biological Control: Field trials demonstrated a rising trend in parasitism rates by *Trissolcus grandis*. The parasitoid, reared in a dedicated facility, was released in sentinel plots for field exposure.

Table 3. PARASITISM RATE OF TRISSOLCUS GRANDIS (2021-2023)

Year	Location	No. of egg masses exposed	Mean parasitism rate (%)
2021	Zugdidi	70	12.4
2022	Senaki	50	18.6
2023	Zugdidi/Senaki	45	25.3

Crop Protection and Yield Outcomes: Hazelnut and vegetable producers reported noticeable reductions in crop damage and improvements in yield quality. Independent yield surveys and grower interviews confirmed these observations.

Table 4. IMPACT OF IPM ON CROP LOSS AND SATISFACTION

Parameter	Before IPM (2016)	After IPM (2024)
Average crop loss (%)	25–40	5–10
Grower satisfaction (scale 1–5)	2	4.5
Estimated export loss (€/year)	>30 million	<8 million

These findings affirm that Georgia’s regional IPM model achieved effective pest population control, improved farmer confidence, and contributed to agricultural recovery in heavily affected regions. The integration of localized data collection, biological control, and community reporting proved essential to its success.

DISCUSSION AND CONCLUSIONS

The Georgian IPM model against *Halyomorpha halys* demonstrated that coordinated, data-driven approaches can significantly reduce pest populations and agricultural losses in highly vulnerable areas. Combining pheromone monitoring, targeted chemical treatments, biological control, and citizen engagement proved to be a highly efficient strategy. The consistent decline in trap catches and crop damage, as well as the improved satisfaction of growers, indicates that integrated efforts can achieve sustainable pest suppression.

The release of *Trissolcus grandis* in controlled laboratory settings, marked a key milestone in the biological control component of the programme. While field trials showed increasing parasitism rates, long-term monitoring is required to assess its establishment and broader ecological impact.

Limitations of the study include environmental variability across regions, uneven community participation, and the need for continuous funding and institutional support. In comparison to strategies implemented in Italy and the U.S. [9], Georgia’s model proved uniquely successful due to its strong interagency coordination and real-time response capacity.

Future directions should focus on expanding the biological control component, improving early detection systems through mobile technology, and integrating the IPM model into broader agricultural policy frameworks. Regional cooperation and continued alignment with international standards (FAO, EPPO) will enhance both national preparedness and knowledge transfer opportunities [2, 4].

References

1. A. Khirmian and A. Zhang, "Development of pheromone-based monitoring for *H. halys*," in *Journal of Pest Science*, vol. 90, pp. 989–1002, 2017.
2. European and Mediterranean Plant Protection Organization (EPPO). (2016). *First report of Halyomorpha halys in Georgia*. EPPO Reporting Service, 2016/199. <https://gd.eppo.int/reporting/article-6045>
3. Ferrero Group. (2020). *Support to Halyomorpha halys management programs in Georgia*. [Referenced through FAO reports and partnership acknowledgements]
4. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2020). *Halyomorpha halys management in Georgia: Lessons and strategy*.
5. G. Japoshvili, T. Arabuli, M. Salakaia, Z. Tskaruashvili, and G. Kirkitadze, "Surveys for *H. halys* and its biocontrol potential by parasitic wasps in the Republic of Georgia," in *Phytoparasitica*, vol. 49, no. 5, pp. 771–781, 2021.
6. M. Murvanidze and G. Krawczyk, "Effectiveness of pest management options for *H. halys* in hazelnut orchards in Georgia," in *Annals of Agrarian Science*, vol. 19, no. 4, pp. 457–465, 2021.
7. National Food Agency of Georgia, *Annual report on Brown marmorated stink bug monitoring and control, national management strategy and results*, Tbilisi: Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2023.
8. United States Agency for International Development (USAID). (2022). *USAID Georgia – Agriculture Programs Overview*.
9. United States Department of Agriculture (USDA) – National Institute of Food and Agriculture. (2018). *Management of Brown Marmorated Stink Bug in U.S. Specialty Crops*

აზიური ფაროსანას წინააღმდეგ მავნე ორგანიზმების ინტეგრირებული მართვის ქართული მოდელი, როგორც რეგიონული რეაგირება გლობალურ სასოფლო-სამეურნეო საფრთხეზე
ნიკოლოზ მესხი, მირანდა წეროძე

რეზიუმე

აზიური ფაროსანა (*Halyomorpha halys*) საქართველოში ერთ-ერთ ყველაზე დამაზიანებელ ინვაზიურ მავნებელს წარმოადგენს (2016 წლიდან), რომელიც სერიოზულ ზიანს აყენებს სასოფლო-სამეურნეო კულტურებს, თხილს, თესლოვან და კურკოვან ხეხილს, სიმინდს და სხვ. ამ საფრთხის შესამცირებლად დასავლეთ საქართველოს ყველაზე დაზარალებულ რეგიონებში შემუშავდა და განხორციელდა რეგიონულ პირობებზე მორგებული მავნე ორგანიზმების ინტეგრირებული მართვის (IPM) მოდელი. წარმოდგენილი კვლევა აფასებს IPM სტრატეგიის ეფექტიანობას, რომელიც მოიცავდა ფერომონიანი დამჭერებით მავნებლის მონიტორინგს, ეფექტური ინსექტიციდებით მიზნობრივ დამუშავებას, ბიოლოგიური კონტროლის საველე ექსპერიმენტებს *Trissolcus grandis*-ის გამოყენებით და მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლებას მათი ჩართულობის მიზნით. 2017–2024 წლებში, მონიტორინგისათვის ყოველწლიურად გამოიყენება 7000-ზე მეტი ფერომონიანი დამჭერი, რაც უზრუნველყოფდა რეალურ დროში მონაცემებზე დაფუძნებულ ღონისძიებების გატარებას და ამცირებდა ქიმიური პრეპარატების არამიზნობრივ გამოყენებას. მიღებულმა შედეგებმა ცხადყო *H. halys*-ის პოპულაციის მკვეთრი შემცირება და მოსავლის დანაკარგების მნიშვნელოვანი კლება. კოორდინირებულმა IPM მიდგომამ დაამტკიცა თავისი ეფექტიანობა და მასშტაბურობა, რაც შესაძლებელს ხდის ინვაზიური მავნებლების მართვისთვის მსგავსი აგროწარმოებითი პირობების ფარგლებში გამოყენებულ იქნას სხვა რეგიონებშიც.

საკვანძო სიტყვები: *Halyomorpha halys*, მავნე ორგანიზმების ინტეგრირებული მართვა.

0912 მედიცინა MEDICINE

სივრცითი სამუშაო მეხსიერების დაქვეითება და მისი ნეიროფიზიოლოგიური
კორელატები ალკოჰოლზე დამოკიდებულ პაციენტებში

თამარ ასანიძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის

სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: asanidze.tamari@bsu.edu.ge

რეზიუმე

ალკოჰოლდამოკიდებულ პაციენტებს აღენიშნებათ მრავალი კოგნიტური ფუნქციის დარღვევა. ეს იწვევს ალკოჰოლის მოხმარების კონტროლის შეუძლებლობას, ალკოჰოლის რეციდივს ან გაგრძელებას, უარყოფითი ფიზიკური, ფსიქოლოგიური და სოციალური შედეგების მიუხედავად. აღმასრულებელი კონტროლი გულისხმობს კოგნიტური ფუნქციების ჯგუფს, რომელიც საშუალებას აძლევს ადამიანებს დამოუკიდებლად დაარეგულირონ თავიანთი ქცევა და აირჩიონ შესაბამისი ქმედებები მათი გრძელვადიანი მიზნებიდან გამომდინარე. მუშა მეხსიერება (WM) აღმასრულებელი კონტროლის ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტია. კვლევის მიზანია, სივრცითი მუშა მეხსიერების ინდექსების შეფასება ალკოჰოლდამოკიდებულ პაციენტებში რაოდენობრივი EEG მეთოდისა და Corsi-ს კომპიუტერული ტესტის გამოყენებით. ალკოჰოლდამოკიდებული დიაგნოზის მქონე 50 პაციენტი (F10.2 MKB-10-ზე) შეფასდა დეტოქსიკაციის შემდეგ. საკონტროლო ჯგუფი შედგებოდა 30 ფსიქიკურად და სომატურად ჯანმრთელი, ასაკის შესაბამისი სუბიექტისგან. სივრცითი სამუშაო მეხსიერების შესწავლა ჩატარდა Corsi-ს კომპიუტერული ტესტით (Corsi Block-Tapping). 16-არხიანი EEG ჩაიწერა ფონზე, ღია თვალებით და Corsi-ს ტესტის დროს. გაანალიზდა θ -, α - და β - რიტმების სპექტრული სიმძლავრის აბსოლუტური მნიშვნელობები. ალკოჰოლზე დამოკიდებულების კორისის ტესტის მიხედვით, WM მოცულობა მნიშვნელოვნად შემცირდა ჯანმრთელ საკონტროლო ჯგუფთან შედარებით. ალკოჰოლდამოკიდებულ პაციენტებში კორისის ტესტის დროს EEG-ში ცვლილებები დაკავშირებული იყო პრეფრონტალურ ქერქსა და მარცხენა საფეთქლის ლოკუსში ალფა რიტმის დესინქრონიზაციასთან, რაც ჯანმრთელ საკონტროლო ჯგუფში არ დაფიქსირებულა, ალკოჰოლდამოკიდებულების მქონე პაციენტების ცენტრალურ და პარიეტალურ ქერქში კოგნიტური სტიმულის საპასუხოდ დაფიქსირდა ბეტა რიტმის შემცირება. ალკოჰოლზე დამოკიდებულების სინდრომის მქონე პაციენტებში, თეტა სიმძლავრე მნიშვნელოვნად გაიზარდა კეფის ქერქში კოგნიტური სტიმულის საპასუხოდ, ხოლო თეტა აქტივობა მნიშვნელოვნად მეტი იყო მარჯვენა საფეთქლის ლოკუსში. კვლევის შედეგები შეიძლება გამოყენებულ იქნას, როგორც დამატებითი დიაგნოსტიკური კრიტერიუმები ალკოჰოლზე დამოკიდებულების სინდრომის მქონე პაციენტებში კოგნიტური დარღვევებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ალკოჰოლზე დამოკიდებულება; მუშა მეხსიერება; კორისის ტესტი; ელექტროენცეფალოგრაფია.

შესავალი

ალკოჰოლის ქრონიკული მოხმარება ადამიანის ტვინზე კომპლექსურ გავლენას ახდენს, რაც უმაღლესი ფსიქიკური ფუნქციების დარღვევების სახით ვლინდება [1, 2]. როგორც მრავალი კვლევა აჩვენებს, ალკოჰოლზე დამოკიდებულების მქონე ადამიანები ხშირად ირჩევენ აშკარად შეუფერებელ ქმედებებს [2]. ალკოჰოლის მოხმარების კონტროლი შეუძლებელია, განმეორებითი რეციდივის და ალკოჰოლის მუდმივი მოხმარების უარყოფითი ფიზიკური, ფსიქოლოგიური და სოციალური შედეგების მიუხედავად, რაც არა მხოლოდ აშლილობის დიაგნოსტიკური კრიტერიუმებია, არამედ შეიძლება მიუთითებდეს რაციონალური არჩევანის გაკეთების უნარის დარღვევაზე. ეს ნაწილობრივ აიხსნება იმით, რომ ალკოჰოლზე დამოკიდებულების მქონე პაციენტებს აღენიშნებათ კოგნიტური ფუნქციების ფართო სპექტრის დარღვევები, პათოლოგიური ფიზიოლოგია და ექსპერიმენტული თერაპია [3]. ვარაუდობენ, რომ ნივთიერებაზე დამოკიდებულების მკურნალობის ახალი სტრატეგია შეიძლება იყოს ნივთიერებაზე დამოკიდებულების შემცირება კოგნიტური დისფუნქციის გაუმჯობესებით ფარმაცოლოგიური ან ქევიითი ჩარევის გზით [4]. აღმასრულებელი კონტროლი გულისხმობს კოგნიტური ფუნქციების ჯგუფს, რომელიც საშუალებას აძლევს ადამიანებს, დამოუკიდებლად დაარეგულირონ თავიანთი ქცევა და

აირჩიონ შესაბამისი ქმედებები მათი გრძელვადიანი მიზნებიდან გამომდინარე [5, 6]. მუშა მეხსიერება (WM), რომელიც განისაზღვრება, როგორც ინფორმაციის მოკლე დროში შენახვისა და მანიპულირების უნარი, აღმასრულებელი კონტროლის კრიტიკული საზომია და აუცილებელია მაღალი დონის ფსიქიკური ფუნქციების თვითრეგულირებისა და გადაწყვეტილების მიღებისთვის [6].

არსებობს გონების მართვის რამდენიმე განსხვავებული თეორიული მოდელი, თუმცა ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი მოდელი ვარაუდობს, რომ გონების მართვა მოიცავს ცენტრალურ აღმასრულებელ სისტემას და 2 სისტემას: ვერბალურ/არასივრცით (მაგ., რიცხვთა თანმიმდევრობის ხმამაღლა წაკითხვა) და ვიზუალურ-სივრცით (მაგ., ობიექტების თანმიმდევრობის დამახსოვრება) [7].

ბირთვადი ნაწილი

მეთოდოლოგია - გამოიკვლიეს 50 პაციენტი (18 ქალი და 32 მამაკაცი) შემდეგი დიაგნოზით:

- ფსიქოტროპული ნივთიერებების გამოყენებასთან დაკავშირებული ფსიქიკური აშლილობები და ქცევითი აშლილობები, ალკოჰოლური დამოკიდებულების სინდრომი (F10.2 ICD-10-ის მიხედვით) ინტოქსიკაციის მოხსნის შემდეგ.
- ჩართვის კრიტერიუმები: დამოკიდებულებითი აშლილობის დადასტურებული დიაგნოზი ICD-10-ის მიხედვით, პაციენტის ინფორმირებული თანხმობა კვლევაში მონაწილეობის მისაღებად, ასაკი 18-50 წელი.
- გამორიცხვის კრიტერიუმები: ტვინის მძიმე ორგანული დარღვევების არსებობა, გონებრივი ჩამორჩენილობა, ეპილეფსია, ორსულობა.
- საკონტროლო ჯგუფად გამოიკვლიეს ასაკის შესაბამისი 30 ფსიქიკურად და სომატურად ჯანმრთელი ადამიანი (20 ქალი და 10 მამაკაცი).

მუშა მეხსიერების შესწავლა - სივრცითი მუშა მეხსიერება შესწავლილ იქნა კომპიუტერული Corsi Block Tapping ტესტის გამოყენებით. აქ მოცემულია დავალების მაგალითი. კომპიუტერის ეკრანზე ჩნდება ცხრა კუბი, რომლებიც ერთმანეთის მიყოლებით ანათებენ ყვითლად. კვლევის თითოეულმა მონაწილემ უნდა დაიმახსოვროს და გაიმეოროს ეს თანმიმდევრობა. ტესტი იწყება ორი კუბის თანმიმდევრობით; თუ პასუხი სწორია, თანმიმდევრობის სიგრძე იზრდება. ტესტი წყდება თანმიმდევრობის ზედიზედ ორი არასწორი რეპროდუქციის შემთხვევაში.

ელექტროენცეფალოგრამის რეგისტრაცია - ტვინის ბიოელექტრული აქტივობის რეგისტრაცია და ანალიზი განხორციელდა 16-არხიანი ენცეფალოგრაფის „ნეიროპოლიგრაფის“ გამოყენებით საერთაშორისო სისტემის „10-20“ მიხედვით, მონოპოლარული შუბლის (Fp1, Fp2, F3, F4, F7, F8), ცენტრალური (C3, C4), პარიეტალური (P3, P4), კეფის (O1, O2) და საფეთქლის (T3, T4, T5, T6) განხრებიდან ყურის ბიბილოებზე განლაგებული კომბინირებული ელექტროდები გამოყენებული იყო როგორც საცნობარო, დამიწების ელექტროდი კი Fpz განხრამი იყო. ელექტროდების წინააღმდეგობა არ აღემატებოდა 10 კომს. მაღალი და დაბალი გამტარობის ფილტრების გამყოფი სიხშირეები იყო 1.5 და 30 ჰც, კვანტიზაციის სიხშირე კი 250 ჰც.

თავდაპირველად, თვალის გახელით (ფონზე) ჩატარდა ორწუთიანი ტესტი, რის შემდეგაც მონაწილემ ჩაატარა კორსის ტესტი ევგ ჩაწერის პარალელურად. არტეფაქტების ფრაგმენტები ამოღებულ იქნა მიღებული EEG ჩანაწერებიდან EEG-ის დამოუკიდებელი კომპონენტების (ICA) ნულიზაციის გზით [16].

გარდა ამისა, ავტომატური პროცედურის გამოყენებით, ეპოქები, რომლებშიც დაფიქსირდა ზედმეტად მაღალი პოტენციალი (100 μV -ზე მეტი), გამოირიცხა შემდგომი ანალიზიდან. სიგნალები დამუშავდა სწრაფი ფურიეს გარდაქმნის გამოყენებით, გაანალიზდა θ - (4-7 Hz), α - (8-13 Hz) და β - (14-30 Hz) რიტმების აბსოლუტური სპექტრული სიმძლავრის (μV^2) მნიშვნელობები. გაანალიზებული მონაკვეთების ხანგრძლივობა ტოლი იყო მთელი ტესტის ხანგრძლივობისა.

სტატისტიკური ანალიზი და შედეგები - სტატისტიკური მონაცემების დამუშავება განხორციელდა Statistica 10.0 პროგრამის გამოყენებით. ნორმალური განაწილების კანონთან შესაბამისობა შემოწმდა შაპირო-ვილკის კრიტერიუმის გამოყენებით. მიღებული მონაცემები არ შეესაბამებოდა ნორმალური განაწილების კანონს. ორ დამოკიდებულ ნიმუშს შორის განსხვავებების შესაფასებლად

გამოყენებული იქნა არაპარამეტრული ვილკოქსონის W-ტესტი (ფონი vs. ტესტი), ხოლო ორ დამოუკიდებელ ნიმუშს შორის განსხვავებების შესაფასებლად გამოყენებული იქნა მენ-უიტნის U-ტესტი (კონტროლი vs. პაციენტები). განსხვავებები სტატისტიკურად მნიშვნელოვნად ჩაითვალა $p < 0.05$ -ზე.

მონაცემთა ნაკრების ანალიზისას, სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავებები იქნა მიღებული კოგნიტური ფუნქციონირების დონეზე და ელექტროენცეფალოგრაფიულ პარამეტრებში.

კორსის ტესტის შედეგები კვლევის ჯგუფებში - კორსის ტესტის შედეგები საკონტროლო ჯგუფში და ალკოჰოლური დამოკიდებულების სინდრომის მქონე პაციენტების ჯგუფში სწორად რეპროდუცირებული თანმიმდევრობების მაქსიმალური რაოდენობის (RP მოცულობა) სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი შემცირება აღინიშნა ალკოჰოლური დამოკიდებულების სინდრომის მქონე პაციენტებში საკონტროლო ჯგუფთან შედარებით.

ნეიროფიზიოლოგიური კვლევის შედეგები - თვალების გახელისას თავის ტვინის ქერქის ფონური აქტივობის ანალიზმა არ გამოავლინა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავებები ალკოჰოლური დამოკიდებულების მქონე პაციენტებსა და საკონტროლო ჯგუფს შორის EEG სიხშირის ყველა დიაპაზონში ($p > 0.05$).

ალფა რიტმი - ალფა რიტმის სპექტრული სიმძლავრის სტატისტიკურმა ანალიზმა გამოავლინა ალფა სიმძლავრის სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი შემცირება ქერქის ცენტრალურ ($p = 0.012$) და პარიეტალურ ($p = 0.04$) ზონებში საკონტროლო ჯგუფში, კორსის ტესტის ჩატარებისას. ალკოჰოლური დამოკიდებულების სინდრომის მქონე პაციენტების ჯგუფში, კოგნიტური დატვირთვის საპასუხოდ, ალფა სიმძლავრის სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი შემცირება აღმოჩნდა თავის ტვინის ქერქის შუბლის ($p = 0.002$), ცენტრალური ($p = 0.0001$), პარიეტალური ($p = 0.0002$) და მარცხენა საფეთქლის ($p = 0.002$) ზონებში არაერთმა კვლევამ აჩვენა, რომ ალკოჰოლური დამოკიდებულების სინდრომის მქონე პაციენტებს აღენიშნებათ კოგნიტური ფუნქციის დარღვევა, მათ შორის ისეთი ფსიქიკური ფუნქციების დარღვევა, როგორიცაა ინჰიბირება, რეფლექსია და კოგნიტური მოქნილობა [8, 9].

ალკოჰოლზე დამოკიდებულების დროს აღმასრულებელი ფუნქციების დარღვევა ვლინდება გაზრდილი იმპულსური ქცევის სახით (მომავალი შედეგების გათვალისწინების გარეშე შეუფერებელი ქცევისკენ მიდრეკილება) [10]. დაბალი საბაზისო RP მოცულობა მოზარდებში ალკოჰოლის მოხმარებას პროგნოზირებს [11]. სივრცითი RP-ის შესაფასებლად, ბევრი მკვლევარი იყენებს Corsi Block-Tapping ტესტს, რომელმაც აჩვენა მაღალი მგრძნობელობა და სპეციფიკურობა RP დეფექტების იდენტიფიცირებაში [12].

ნეიროფიზიოლოგიური კვლევებით დადგინდა, რომ პრეფრონტალური და პარიეტალური ქერქი მონაწილეობს სივრცითი მუშა მახსიერების პროცესში. კერძოდ, დორსოლატერალური პრეფრონტალური ქერქი მონაწილეობს სივრცითი ინფორმაციის მანიპულირებაში, ხოლო პარიეტალური ქერქი - მის შენახვაში [14]. სივრცითი WM ამოცანების შესრულებისას ჯანმრთელ კონტროლ ჯგუფებში შეინიშნება დორსოლატერალური პრეფრონტალური ქერქის, უკანა პარიეტალური ქერქის და ნათხემის აქტივობის მომატება [13, 14]. რადგან ქრონიკული ალკოჰოლის მოხმარება ასოცირდება როგორც პრეფრონტალური, ასევე პარიეტალური ქერქის დისფუნქციასთან, მრავალმა კვლევამ შეისწავლა სივრცითი WM დეფიციტი ალკოჰოლზე დამოკიდებულების მქონე პაციენტებში [13, 15].

მიუხედავად იმისა, რომ ნეიროფიზიოლოგიის კვლევებმა გამოავლინა ტვინის უბნები, რომლებიც მონაწილეობენ სივრცითი მუშა მახსიერების ფორმირებაში, ეს მონაცემები შეზღუდულ ინფორმაციას გვაწვდის სივრცითი სამუშაო მახსიერების ფორმირების ეტაპების თანმიმდევრობის შესახებ. ელექტროენცეფალოგრაფია (EEG) არის დროში სინქრონიზებული სტიმულებით გამოწვეული ბიოელექტრული აქტივობის შეფასების მეთოდი და ფართოდ გამოიყენება კოგნიტური ფუნქციების, მათ შორის მუშა მახსიერების შესაფასებლად, EEG-ს მაღალი დროითი გარჩევადობის გამო. თუმცა, კორსის ტესტის გამოყენებით ჩატარებული კვლევები და ელექტროენცეფალოგრაფიის პარამეტრების შესწავლა კონკრეტულად ალკოჰოლზე დამოკიდებულ პაციენტებში შეზღუდულია.

კვლევის მიზანია, ალკოჰოლური დამოკიდებულების სინდრომის მქონე პაციენტებში სივრცითი სამუშაო მახსიერების შესწავლა რაოდენობრივი ეეგ მეთოდისა და კომპიუტერიზებული კორსის ტესტის გამოყენებით. მეთოდოლოგია კვლევა ჩატარდა მსოფლიო სამედიცინო ასოციაციის ჰელსინკის

დეკლარაციის (1964, 2004) ეთიკური სტანდარტებისა და ყველა პაციენტის წერილობითი ნებაყოფლობითი ინფორმირებული თანხმობის შესაბამისად.

კვლევა ჩატარდა ბათუმის მაღალტექნოლოგიური ჰოსპიტალ მედიცინის ცენტრის კლინიკის ნევროლოგიურ განყოფილებაში. დეტოქსიკაციის შემდეგ გამოიკვლიეს სულ 50 პაციენტი (18 ქალი და 32 მამაკაცი), რომლებსაც დაუსვეს ფსიქოსომატური ნივთიერებების მოხმარებასთან დაკავშირებული ფსიქიკური და ქცევითი დარღვევების, ალკოჰოლური დამოკიდებულების სინდრომის (ICD-10-ის მიხედვით F10.2) დიაგნოზი. ჩართვის კრიტერიუმები: დამოკიდებულების დარღვევის დადასტურებული დიაგნოზი ICD-10-ის მიხედვით, პაციენტის ინფორმირებული თანხმობა კვლევაში მონაწილეობაზე.

დასკვნა

მიღებული შედეგებით, მონაცემები ალკოჰოლური დამოკიდებულების სინდრომის მქონე პაციენტებში აღმასრულებელი კონტროლის დარღვევის შესახებ. ეგ პარამეტრები ასახავს კოგნიტური ფუნქციის ცვლილებებს, რაც გამოიხატება ეგ რიტმების სპექტრული მახასიათებლების განსხვავებებით პაციენტებში.

მიღებული შედეგები ალკოჰოლდამოკიდებული და ჯანმრთელი ადამიანების მონაცემების შედარებისას შეიძლება გამოყენებულ იქნას, როგორც დამატებითი დიაგნოსტიკური კრიტერიუმები კოგნიტური დარღვევისთვის ალკოჰოლური დამოკიდებულების სინდრომის მქონე პაციენტებში.

ლიტერატურა

1. Nevidimova T.I., Savochkina D.N., Masterova E.I., Bokhan N.A. Results and prospects of interaction of sensory and immune systems in addictive disorders. *Sibirskiy vestnik psikiatrii i narkologii*. 2018; (2): 56-63. (In Russian).
2. Bokhan N.A., Mandel A.I., Ivanova S.A., Prokopenko V.D., Artemev I.A., Nevidimova T.I. et al. Old and new problems of narcology in the context of interdisciplinary research. *Voprosy narkologii*. 2017; (1): 26-62. (In Russian).
3. Maximova I.V. Cognitive and electroencephalographic changes in patients with alcohol dependence who suffered a seizure. *Sibirskiy vestnik psikiatrii i narkologii*. 2018; (2): 89-92. (In Russian).
4. Sofuoglu M., DeVito E., Waters A., Carroll K. Cognitive enhancement as a treatment for drug addictions. *Neuropharmacology*. 2013; (1): 452-63. doi: 10.1016/j.neuropharm.2012.06.021
5. Velichkovsky B.B. Possibilities of cognitive training as a method of correction of age-related disorders of cognitive control. *Eksperimental'naya psikhologiya*. 2009; (3) 78-91. (In Russian).
6. Buckley J., Cohen J., Kramer A., McAuley E., Mullen S. Cognitive control in the self-regulation of physical activity and sedentary behavior. *Front. Hum. Neurosci*. 2014; (8). doi: 10.3389/fnhum.2014.00747.
7. Hills T., Todd P., Goldstone R. The central executive as a search process: priming exploration and exploitation across domains. *J. Exp. Psychol. Gen*. 2010; (4): 590-609. doi: 10.1037/a0020666.
8. Bernardin F., Maheut-Bosser A., Paille F. Cognitive impairments in alcohol-dependent subjects. *Front. Psychiatry*. 2014; (5). doi: 10.3389/fpsy.2014.00078.
9. Peshkovskaya A.G., Galkin S.A. Cognitive control in alcohol dependence and its neurocorrelates. *Voprosy narkologii*. 2018; (12): 65-80. (In Russian).
10. Somkina O.Yu. Alcohol dependence in women and autoaggressive behavior. *Zdravookhranenie Jugry: opyt i innovatsii*. 2018; (3): 47-52. (In Russian).
11. Squeglia L., Jacobus J., Nguyen-Louie T., Tapert S. Inhibition during early adolescence predicts alcohol and marijuana use in late adolescence. *Neuropsychology*. 2014; (5): 782-90. doi: 10.1037/neu0000083.
12. Brunetti R., Del Gatto C., Delogu F. eCorsi: implementation and testing of the Corsi block-tapping task for digital tablets. *Front. Psychol*. 2014; (5). doi: 10.3389/fpsyg.2014.00939.
13. Tarumov D.A., Yatmanov A.N., Manantsev P.A. Neuroimaging aspects of some mental disorders. *Vestnik novykh meditsinskikh tekhnologiy*. 2017; (4): 56-65. (In Russian).
14. Cannon T., Glahn D., Kim J., Van T., Karlsgodt K., Cohen M. et al. Dorsolateral prefrontal cortex activity during maintenance and manipulation of information in working memory in patients with schizophrenia. *Arch. Gen. Psychiatry*. 2005; (10): 1071-80. doi: 10.1001/archpsyc.62.10.1071.
15. Vostrikov V.V., Zelentsov K.E., Mayorova O.V., Vostrikov M.V., Pavlenko V.P., Shabanov P.D. Methods for diagnosing alcohol dependence. *Obzory po klinicheskoy farmakologii i lekarstvennoy terapii*. 2008; (4): 26-50. (In Russian).
16. Monakhova Yu.B., Tsikin A.M., Mushtakova S.P. the independent component Method as an alternative to the principal component method and discriminant algorithms in processing spectrometric data. *Zhurnal analiticheskoy khimii*. 2015; (9): 925-32. (In Russian).

Disturbance of spatial working memory and its neurophysiological correlates in alcohol dependence

Tamar Asanidze

Abstract

Patients with alcohol dependence have disorders of multiple cognitive functions. This leads to inability to control alcohol consumption, relapse or continued use of alcohol despite negative physical, psychological, and social consequences. Executive control refers to a group of cognitive functions that allow people to regulate independently their behavior and to choose appropriate actions depending on their long-term goals. Working memory (WM) is one of the main components of the executive control. The aim of the study was to evaluate indexes of spatial working memory in patients with alcohol dependence syndrome using the quantitative EEG method and the Corsi computer test. 50 patients diagnosed with alcohol dependence (F10.2 on MKB-10) were evaluated after detoxification. The control group consisted of 30 mentally and somatically healthy, age-matched subjects. The study of spatial working memory was performed by a Corsi computer test (Corsi Block-Tapping). 16-channel EEGs were recorded at background with open eyes and during the Corsi test. Spectral power absolute values of θ -, α - and β -rhythms were analyzed. According to the Corsi test in alcohol dependence, the WM volume was markedly decreased compared to the healthy control group. Changes in EEG during the Corsi test in patients with alcohol dependence syndrome were associated with alphas rhythm desynchronization in the prefrontal cortex and left temporal locus, which was not observed in the healthy control group. Decreased beta rhythm was observed in the central and parietal cortex of patients with alcohol dependence syndrome in response to a cognitive stimulus. In patients with alcohol dependence syndrome, theta power was significantly increased in the occipital cortex in response to a cognitive stimulus, and theta activity was significantly greater in the right temporal locus. The results of this study may serve as additional diagnostic criteria for cognitive disorders in patients with alcohol dependence syndrome.

Keywords: alcohol dependence; working memory; Corsi test; electroencephalography.

1019 პერსონალური მომსახურებები – არაკლასიფიცირებული
PERSONAL SERVICES, NOT ELSEWHERE CLASSIFIED

სასტუმრო მომსახურების პერსონალის სტრატეგიული მართვა ინოვაციურ
მიდგომებზე დაყრდნობით

ელისაბედ ბალიაშვილი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: elisabed.baliashvili@tsu.ge; elza_b2008@yahoo.com

მარიამ ქუთათელაძე

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: mariam.kutateladze@eab.tsu.edu.ge

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია სასტუმრო მომსახურების ინდუსტრიის სწრაფი ზრდა გლობალურ ეკონომიკაში, რასაც სულ უფრო მეტად თან ახლავს მომსახურების ხარისხზე კომპანიების მზარდი ყურადღების გამახვილება. ეს ტენდენცია ხაზს უსვამს ინოვაციურ მიდგომებზე დაფუძნებული ადამიანური რესურსების სტრატეგიული მართვის კრიტიკულ საჭიროებას. გარდა ამისა, აუცილებელია, რომ პერსონალის დაქირავება, შენარჩუნება და განვითარება ინტეგრირებული იყოს მენეჯმენტის გრძელვადიან სტრატეგიულ დაგეგმვაში. კვლევის მიზანია სასტუმროს მომსახურე პერსონალის სტრატეგიულ მენეჯმენტში პოტენციური გამოწვევების იდენტიფიცირება და ამ გამოწვევების გადაჭრის ინოვაციური მიდგომების განსაზღვრა. ასევე, ცნობიერების ამაღლება სასტუმროს პერსონალისგან მოსალოდნელი პიროვნული თვისებების, მახასიათებლების, კომპეტენციებისა და სპეციფიკური მოთხოვნების კომპლექსური ნაკრების შესახებ. პერსონალის სტრატეგიული მართვის პროცესში გამოვლინდა და შეფასდა შემდეგი ასპექტები:

- თითოეული თანამშრომლის უნიკალური ინდივიდუალური ალიარების მნიშვნელობა;
- პერსონალის ფსიქოლოგიურ ასპექტებზე ფოკუსირების აუცილებლობა.

შესაბამისად, ავტორები გვთავაზობენ, რომ სასტუმრო კომპანიებში სტრატეგიული მენეჯმენტის განხორციელება ეფუძნებოდეს შემდეგ ინოვაციურ მიდგომებს:

1. „ფირმის რესურსებზე დაფუძნებული ხედვა“;
2. პერსონალის „ჰოლისტიკური“ განვითარება.

თანამედროვე პირობებში, ეს მიდგომები უპირობოდ განიხილება შემოქმედებითი და ინოვაციური ფორმულირებით. ისინი ხელს უწყობენ პერსონალის თვისებების იდენტიფიცირებას, ასევე მათი პოტენციური შესაძლებლობებისა და კომპეტენციების აღმოჩენას, შემდგომი განვითარების ხელშეწყობის მიზნით. ეს ვითარება მეტად მნიშვნელოვანია, რადგან იცვლება, როგორც თანამშრომლებისადმი წაყენებული მოთხოვნები, ასევე - კომპანიის პერსონალი თავისი მახასიათებლებით. ღირებულებები, კულტურა, ეთიკა და ნორმები უნდა ახლდებოდეს მთლიანობაში, და არა მხოლოდ ტექნოლოგიაში. მხედველობაშია, სასტუმრო კომპანიისთვის მეტად ღირებული - პერსონალის აქტივი. საბოლოო ჯამში, ეს იწვევს თანამშრომლების მაღალი უკუგებით მუშაობას და, შესაბამისად, სასტუმროს მომსახურების უფრო მაღალ ხარისხს.

საკვანძო სიტყვები: პერსონალის სტრატეგიული მართვა; პერსონალის სპეციფიკური მახასიათებლები; მართვის "მკაცრი" ან "რბილი" მიდგომები; პერსონალის „ჰოლისტიკური“ განვითარება; პერსონალის უნიკალურობა.

შესავალი

გლობალიზაციის პროცესით გამოწვეულმა, ქვეყნების საზღვრების გახსნამ გაამძაფრა და გააწვავა ტურიზმისა და მასპინძლობის ინდუსტრიაში არსებულ კომპანიებს შორის კონკურენცია, რის გამოც კონკურენტუნარიანობა ტურიზმის სექტორში მეტად აქტუალურ თემას წარმოადგენს (Baliashvili, E. 2025, p.13). მათ სახელმძღვანელოდ და სამართავად საჭირო გახდა მხოლოდ ხარისხანი პროდუქციისა და მომსახურების შეთავაზება. მისი უზრუნველყოფა კი კომპანიების მხრიდან დიდი ძალისხმევის გატარებას საჭიროებს სხვადასხვა მეთოდის, მათ შორის, კვალიფიციური პერსონალის სტრატეგიული მართვის გამოყენებით. ამასთან, მეტად საყურადღებოა, რომ პერსონალის - მოზიდვა, შენარჩუნება და განვითარება იყოს მათი გრძელვადიანი დაგეგმვის ჰორიზონტი, ხოლო სასტუმროს სხვადასხვა

კატეგორიისა და პროფესიული ჯგუფის თანამშრომელთან მიზანმიმართული და სისტემატური მუშაობა - მართვის ინოვაციურ მიდგომებზე დაფუძნებული.

HR სამსახურებისთვის სტრატეგიული როლის მინიჭება, მისი განხილვა არა წმინდად ადმინისტრაციული საქმიანობის ერთ-ერთ ქვედანაყოფად, არამედ - შემოქმედებითი შრომის სამსახურად - ნათლად მიუთითებს იმაზე, რომ ადამიანური რესურსების მართვამ სისტემატური დაიწყო ჩამოყალიბება. ამასთან, თანამედროვე პირობებში, მეტად აქტუალურია აქცენტის გაკეთება დაქირავებულ ტოპ-მენეჯერების ახალ ტიპზე (ვგულისხმობთ, მათი მუშაობის ორგანიზებისა და მართვის - TQM „ტოტალური ხარისხის მართვა“ - სტილსა და პროფესიონალიზმს).

ამჟამად, ყველაზე მოთხოვნილია სპეციალური ტიპის მენეჯერები - „ტალანტები“, რომლებსაც უნდა ახასიათებთ: დამოუკიდებლობის, ინიციატივებისა და შემოქმედების გამოვლინების უნარები და ძირითადად ორიენტირებულები იყვნენ - სასტუმროს ხელმძღვანელობა წარმართონ ინოვაციურ მიდგომებზე დაყრდნობით.

ძირითადი ნაწილი

მიუხედავად იმისა, რომ მსოფლიოს ბრენდირებული სასტუმრო კომპანიები სისტემატურად ანხორციელებენ - აქტიურ საკადრო პოლიტიკას, ადამიანურ კაპიტალში დებენ ინვესტიციებს, პერსონალის მართვის სამსახურებს ანიჭებენ სტრატეგიულ როლს და ა.შ. - დღესაც აქტუალურ საკითხად რჩება HRM ეფექტიანი სისტემის დანერგვა. მსოფლიოში ადამიანური რესურსების სტრატეგიული მართვის უნივერსალური მოდელი ჯერაც არ არის შემუშავებული, თუმცა, ბოლოდროინდელი ტენდენცია ნათლად მიუთითებს იმაზე, რომ სისტემატური აუცილებლად კომპლექსურად უნდა იქნას ფორმირებული, თავად პერსონალის სტრატეგიული მართვა კი - ინოვაციურ მიდგომებზე დაფუძნებული.

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ კადრების მართვა ზოგადად ეყრდნობა ორ უკიდურეს მიდგომას: „მკაცრი“ ან „რბილი“ სახელწოდებით (McGregor, D. 1960); Armstrong, M. and Taylor, S. 2014).

- „მკაცრი“ („Hard“) მიდგომები განპირობებულია ფინანსური მოსაზრებებითა და უპირველეს ყოვლისა, ეხება სახელფასო ხარჯების კონტროლს. ამდენად, სამუშაო ძალა მოპოვებული და გამოყენებული უნდა იქნას რაც შეიძლება იაფად და კომპანიისთვის კონკურენტული უპირატესობის უზრუნველსაყოფად (Boselie, Brewster and Pauwe 2009);

- „რბილი“ („Soft“) მიდგომები ბევრად უფრო ჰუმანურია, დასაქმებულებს განიხილავს როგორც აქტივებს, მათი განვითარების პრინციპზე დაყრდნობით. ისინი ხაზს უსვამენ ისეთ ინდიკატორებს, როგორიცაა: მოქნილობა, ხარისხი, პროდუქტიულობა, ცოდნისა და უნარების განვითარება და ა.შ. (Page et al. 2001).

მეცნიერ დევიდ გეტსის მიერ „მკაცრი“ („Hard“) და „რბილი“ („Soft“) უნარები აგრეთვე მიჩნეულია - „დასწავლად“ და „ინტერაქციულ“ უნარებად და მათ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს. ავტორის აზრით, თუ პერსონალ-მენეჯერი თანამშრომელთა ამ უნარებს ჯეროვნად, კომბინირებულად მართავს, მაშინ კომპანიას მოქნილი ინსტიტუტის სტატუსი აქვს (Guest, D. 1987).

დ. გეტსის მოსაზრება მეტად საყურადღებოა სასტუმრო ინდუსტრიის მომსახურების სფეროს მენეჯერთათვის, რადგან „წინა ხაზის“ პერსონალს (front of the house), ხშირ შემთხვევაში უწევს „ინტერაქციული“ უნარების განვითარება. ამასთან, სასტუმრო მომსახურების პერსონალს ახასიათებს თვისებათა - ინდივიდუალური, სოციალური, ფსიქოლოგიური, პროფესიული და მოტივაციური რთული ნაკრები, რაც განპირობებულია:

1. სასტუმრო საქმის სპეციალისტებისთვის წაყენებული სპეციფიკური მოთხოვნებით;
2. მათი პიროვნული ნიშნით, კომპეტენტურობით, რომელიც დასაქმებულებს აყენებს გარკვეული უნარებისა და თვისებების ფლობის წინაშე.

სპეციფიკურ მოთხოვნებს, რომელსაც სასტუმრო ბიზნესი უყენებს დასაქმებულებს, მდგომარეობს შემდეგში:

- „წინა ხაზის“ პერსონალისთვის - არა მხოლოდ შესაბამისი მოცულობის სამუშაოს საჭირო ხარისხით შესრულების უნარი, არამედ - დასრულებული სამუშაოს ინფორმაციული და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის კონტროლის საჭიროება;

- ვინაიდან სასტუმროს პროდუქტი კომპლექსური ხასიათის მატარებელია, როგორც მმართველობითი, ასევე, „წინა ხაზის“ პერსონალისთვის წაყენებული მოთხოვნებია: წარმოების და მომსახურების მიწოდების პროცესების თითოეული მონაკვეთის მნიშვნელობის გააზრება;

არასტანდარტული სიტუაციის შემთხვევაში სწრაფი გადამისამართების უნარი; სტუმრისა და სასტუმროს პოზიციიდან, საკუთარი საქმიანობის პერსპექტივებისა და შედეგების შეფასების შესაძლებლობა.

- სასტუმროში ყოფნისას სტუმარზე სასიამოვნო შთაბეჭდილების შექმნის ხელშეწყობა მომხმარებელთა ძირითადი ჯგუფების (სქესის, ასაკის, ეროვნული, რელიგიური, სოციალურ-კულტურული და სხვა) მახასიათებლების გათვალისწინებით; სტუმრის კეთილგანწყობისა და მისი ნდობის მოპოვების უნარი; სტუმართმოყვარეობის გამოვლენის უნარი ნებისმიერი გარე თუ შიგა ფაქტორების მიუხედავად;

- სამუშაოს განსაზღვრული მოცულობის შესრულება მკაცრად დათქმულ დროში, რეგლამენტის (წესების) დარღვევისა და მიწოდებულ სერვისებში დროებითი კოლაფსების შექმნის გარეშე. მოლოდინი და სერვისის არადროულად მიწოდება სტუმრის მიერ აღიქმება როგორც ხარისხის არქონა, პერსონალის მხრიდან უყურადღებო და უპატივცემულო დამოკიდებულების გამოვლინება;

- სასტუმროში საკმაოდ ხშირად, სამუშაო დღის განმავლობაში ან უჩვეულო, არასტანდარტული სიტუაციის შემთხვევაში (მაგალითად, სასტუმროს მაღალი დატვირთვით მუშაობის დროს), წარმოიქმნება თანამშრომელთა როლების შეცვლის საჭიროება. აქედან გამომდინარე, სასტუმროს მომსახურების სპეციალისტების მიმართ მოთხოვნას წარმოადგენს - არტისტულობა, მზადყოფნა შეცვალონ პროფესიული როლები და ფუნქციები დაკისრებული ამოცანებისა და (ან) მომხმარებლების საჭიროებების შესაბამისად;

- ცალკე აღნიშვნის ღირსია მაღალი ინტელექტუალური დონის ქონა, ვინაიდან მომსახურე პერსონალს მჭიდრო ინტელექტუალური კომუნიკაცია გააჩნია მაღალგანვითარებული ქვეყნების წარმომადგენელ საერთაშორისო ვიზიტორებთან. დაგვეთანხმებით, რომ ეს მოთხოვნა დიდად არ სჭირდება სამრეწველო ან სოფლის მეურნეობის ბიზნესში დასაქმებულს;

- სასტუმრო მომსახურების სპეციალისტების საქმიანობის კიდევ ერთი მახასიათებელია: მათი თანამდებობის (დაკავებული პოზიციის) ფარგლებში, შესრულებული ფუნქციების მრავალფეროვნება, რომელიც განპირობებულია სასტუმროს პროდუქტის სპეციფიკურობით, მისი ელემენტების რთული ბუნებით. მაგალითად, მიღება-განთავსების სერვისის მენეჯერს (Reception and accommodation service manager) ესაჭიროება: უცხო ენების, დაჯავშნის ტექნოლოგიის, სტუმრების მიღება და განთავსების, ექსკურსიების მომსახურების, ოპერატიული პროცესების საინფორმაციო მხარდაჭერის და სხვა ცალკეული ტიპის სასტუმროს სერვისების ცოდნისა და უნარების ფლობა.

პერსონალის კომპეტენტურობის 4 სახე არსებობს. იგი გამოიხატება სასტუმრო საქმის ცოდნასა და დასახული მიზნების მიღწევის გზებში. ესენია:

1. ფუნქციონალური კომპეტენტურობა - სასტუმრო ბიზნესის ცოდნა და გამოყენება;
2. ინტელექტუალური კომპეტენტურობა - ანალიტიკური აზროვნების უნარი;
3. სიტუაციური კომპეტენტურობა - სიტუაციის შესაბამისად მოქცევა;
4. სოციალური კომპეტენტურობა - კომუნიკაციური და ინტეგრაციული უნარები, სტუმართან ეთიკური საუბარი (Baliashvili, E. 2023, p. 43).

ბუნებრივია, ეს გარემოება პერსონალს აყენებს განსაკუთრებული უნარებისა და თვისებების დაუფლების წინაშე, რომელთა შორის, ყურადღებას ვამახვილებთ მახასიათებელთა შემდეგ ჩამონათვალზე:

- **ინტელექტუალურობა** - განაპირობებს მათი გონებრივი შესაძლებლობის, გაგებისა და რთული იდეების წვდომის, პრობლემურ სიტუაციასთან ეფექტიანად გამკლავების უნარებს;

- **ცნობისმოყვარეობა** - განაპირობებს მათ მიერ მუდამ სიახლის და ახალი ცოდნის მიებას, ინოვაციებაზე ფოკუსირებას;

- **გაბედული აზროვნება** - გულისხმობს მათ სხარტად აზროვნებას და სწორი გადაწყვეტილებების მიღების ალღოს ქონას;

- **საქმის კეთებაზე ორიენტირებულობა** - გულისხმობს საქმისადმი დიდ მიდრეკილებას, დიდ პასუხისმგებლობის აღებას;

- **თანამშრომლობისადმი გახსნილობა** - ორიენტირებულია გუნდსა და ჯგუფში ინტენსიურ ჩართულობაზე;

- **ავტორიტეტულობა** - მეტყველებს მათ კომპეტენციათა მაღალ ნაკრებსა და გავლენის მოხდენას დაინტერესებულ მხარეებზე (Stakeholder -ებზე) და მათგან მხარდაჭერის მიღებას.

ამდენად, შემთხვევითი არ არის, რომ მსოფლიო პრაქტიკით, თითქმის ყველა ბრენდირებულ სასტუმრო კომპანიას შემუშავებული აქვთ საკუთარი „**ფილოსოფია**“, რომელიც ეყრდნობა კომპანიის

(ტოპ-მენეჯერთა) ხედვისა და მიდგომების განსაზღვრის მხარდამჭერ ატრიბუტიკას პერსონალთან მიმართებაში. ეს არის ხელმძღვანელების (მფლობელები, ვინც ქმნის სასტუმრო კომპანიას და ტოპ-მენეჯერები, ძირითადი გადაწყვეტილების მიმღები პირები, ვინც დაკავებულია მმართველობითი საქმიანობით) რწმენებისა და ვარაუდების ინტეგრირებული ნაკრები პერსონალის - ხასიათის, თვისებების, უნარების, მოთხოვნილებების, ღირებულებებისა და მუშაობისადმი მათი მიდგომების შესახებ (Ramaraju, A. 2019). რადგან სასტუმროს პერსონალს ახასიათებს თვისებათა (ინდივიდუალური, სოციალური, ფსიქოლოგიური, პროფესიული და მოტივაციური) რთული ნაკრები, უდაოა, რომ ერთნაირი „ადამიანური კაპიტალის“ ქონის შემთხვევაშიც კი, თანამშრომელთა ქცევა შეიძლება განსხვავებული აღმოჩნდეს მათი ინდივიდუალური ნიშან-თვისებებიდან - ღირებულებები, ხასიათი, პრიორიტეტები, განწყობები და ა.შ. - გამომდინარე. თანამშრომელთა მიერ იდენტურ ვითარებაში მყოფი სხვადასხვა დასაქმებულის სხვადასხვაგვარი (ინდივიდუალური, ჯგუფური) ქცევის ახსნა ან მომავალში მათი მოქმედებების ან რეაგირების განჭვრეტა, მენეჯერებს საშუალებას აძლევს საჭირო შემთხვევაში, პერსონალზე მყისიერ მოახდინონ ეფექტიანი გავლენა.

გამომდინარე აქედან, პერსონალის სტრატეგიული მართვის პროცესში სწორედ მათ ფსიქოლოგიურ ასპექტებს, კერძოდ, ფსიქოლოგიურ და ფსიქიკურ მახასიათებლებს (ემოციურობა, გაწონასწორებულობა, სიმარდე, პასიურობა, მუშაობის სტილი, ფსიქიკის დინამიკა, დეპრესია, აღზნება და სხვა) უნდა მიექცეს სათანადო ყურადღება, ხოლო თითოეული თანამშრომელი - მიჩნეული იქნას უნიკალურ ინდივიდად.

შესაბამისად, სასტუმრო კომპანიების სტრატეგიული მართვა ხორციელდებოდა შემდეგ ინოვაციურ მიდგომებზე დაყრდნობით:

1. „**ფირმის რესურსებზე დაფუძნებული ხედვა**“ (RBV) - სადაც თითოეული კომპანია და მისი თანამშრომლები განიხილება, როგორც უნიკალური ერთეულები (Torrington, Hall and Taylor, Human Resouce Management 2008);

2. **პერსონალის „ჰოლისტიკური“ განვითარება**, რაც გულისხმობს თანამშრომლების სპეციფიკური მახასიათებლების მართვის ყოვლისმომცველ მიდგომას დასწავლად („Hard“) და ინტერაქციულ („Soft“) უნარებთან ერთად.

„**ფირმის რესურსებზე დაფუძნებული ხედვა**“ - ფრანგი მეცნიერი (სოციოლოგი) პიერ ბურდიე, აღნიშნავს, რომ „სიმბოლური რესურსი“ გახლავს ღირსებისა და პრესტიჟის კაპიტალი. „ერთგვარი ავანსი, ანაბარი, სესხი, რომელიც მხოლოდ მთელი ჯგუფის რწმენას შეუძლია მისცეს მას, ვინც მას მატერიალურ-სიმბოლური გარანტიები მისცა (Bourdieu, P. 1989). უპირობოდ, სასტუმრო ბიზნესში შემავალი თითოეული საწარმო „უნიკალურია“ საკუთარი „ღირსებისა და პრესტიჟის კაპიტალის“ მხედველობაში მიღებით.

ემპირიული კვლევის (Kutateladze, M. 2024) თანახმად, რომელიც განხორციელდა თბილისის 15 საერთაშორისო და ადგილობრივ ბრენდირებულ სასტუმროში (რესპოდენტთა რაოდენობა 13110), იგი, როგორც „მომხმარებლის ნდობის კრედიტი“ გააჩნია, როგორც თავად სასტუმრო კომპანიას (მისი რეპუტაცია, კატეგორია - ვარსკვლავების რაოდენობა, ტიპი, სახელი, ბრენდი, სასტუმროთა კორპორაციებისა და ქსელების კუთვნილება და ა.შ.) ასევე - მისი მომსახურების სერვისის სპეციალისტებს (პერსონალის, ან მთლიანად აღნიშნული სერვისის იერსახე და რეპუტაცია, სამუშაო გამოცდილება და სხვა). გამოკითხულ სტუმართა 85%-ის მოსაზრებით, ნებისმიერი სასტუმრო კომპანია „უნიკალურია“ მისი „ბრენდის კაპიტალის“ მხედველობაში მიღებით. მათი მხრიდან „ნდობის კრედიტად“ ასოცირდება, როგორც კომპანიის იმიჯი და მისი ატრიბუტიკა, ასევე, პერსონალის ან არსებული მომსახურების სერვისის რეპუტაცია (დიაგრამა #1). აგრეთვე, ხელმძღვანელთა 75%-ის მოსაზრებით, ძალიან მნიშვნელოვანია სასტუმროები და თანამშრომლები მათი მხრიდან აღიარებულ იქნას „უნიკალურად“ (დიაგრამა #2).

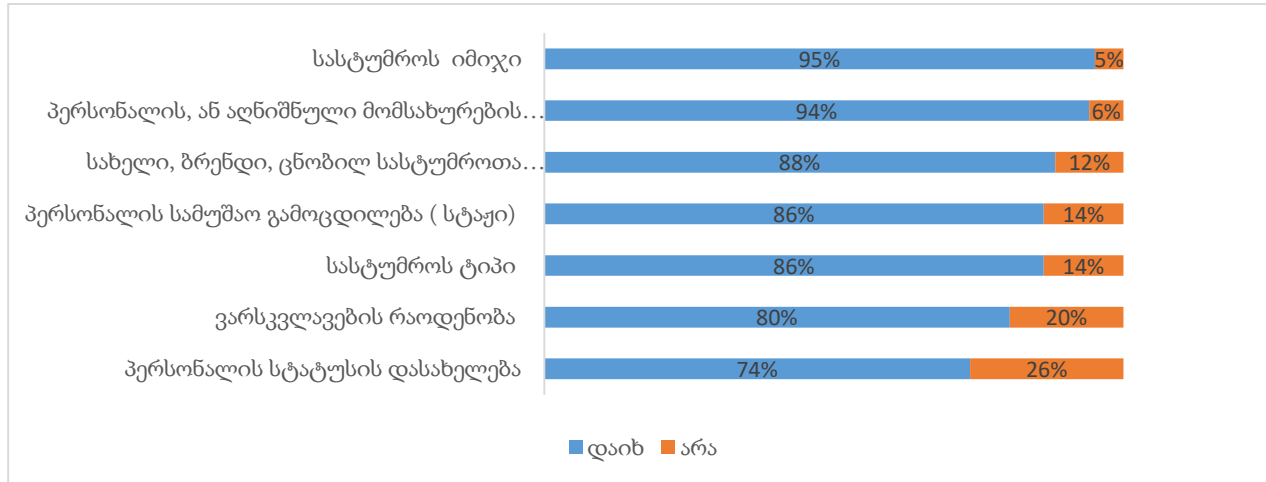
რაც შეეხება პერსონალის „ჰოლისტიკურ“ განვითარებას, ჩვენს მიერ მასზე ორიენტაციის აუცილებლობა, განპირობებულია შემდეგი არგუმენტებით:

1. სასტუმრო კომპანიები გრძელვადიან კონკურენტულ უპირატესობებს (მათ შორის, მომსახურების ხარისხის დონეს) ქმნიან სწორედ „ადამიანური პოტენციალის“ განვითარებით, აღიარებულს საწარმოს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან აქტივად (Beer, et al. 1984);

2. სასტუმროს თითოეული თანამშრომელი „უნიკალურია“ და შესაბამისად, რთულია მისი ნიმუშად გამოყენება;

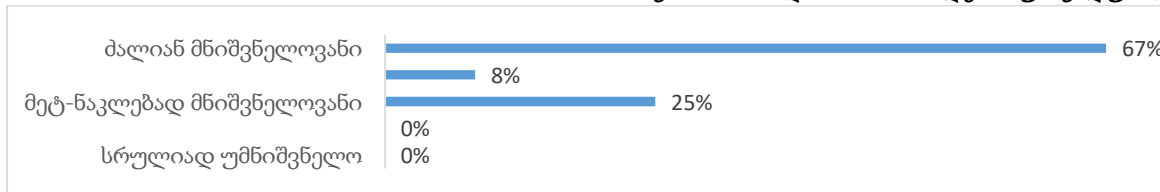
3. სასტუმრო კომპანიები გრძელვადიან კონკურენტულ უპირატესობებს (მათ შორის, მომსახურების ხარისხის დონეს) ქმნიან სწორედ „ადამიანური პოტენციალის“ განვითარებით, აღიარებულს საწარმოს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან აქტივად (Beer, et al. 1984);

დიაგრამა #1. სტუმრების მიერ სასტუმროს „ნდობის კრედიტის“ განმსაზღვრელი კომპონენტები

წყარო: (Kutateladze, M. 2024, p.70)

დიაგრამა #2. ხელმძღვანელების მიერ სასტუმრო საკმიაზობის მაღალეფექტიანობის მისაღწევად კომპანიისა და თანამშრომლების უნიკალურად აღიარება

წყარო: (Kutateladze, M. 2024, p.78)

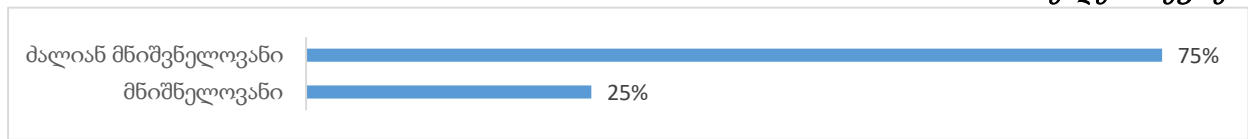
4. სასტუმროს თითოეული თანამშრომელი „უნიკალურია“ და შესაბამისად, რთულია მისი ნიმუშად გამოყენება;

5. სასტუმროს პერსონალს ახასიათებს თვისებათა (ინდივიდუალური, სოციალური, ფსიქოლოგიური, პროფესიული და მოტივაციური) რთული ნაკრები;

6. თანამედროვე პირობებში მეტად აქტუალურია აქცენტის გაკეთება დაქირავებულ ტოპ-მენეჯერების ახალ ტიპზე, რომელსაც უნდა შეეძლოს სასტუმროს ხელმძღვანელობა ინოვაციებზე დაყრდნობით და მარკეტინგული ინოვაციური „პრაქტიკის“ (მარკეტინგული ტექნოლოგიის შემუშავება, კლიენტებისთვის ფასეულობების შექმნა, მარკეტერების კრეატიული, შემოქმედებითი აზროვნება და მარკეტინგული ინოვაციების მიზანშეწონილობის შეფასება) გამოყენება (Shehata 2020).

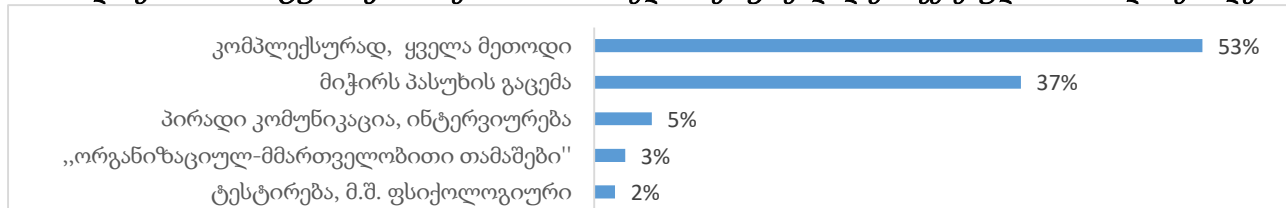
თანამშრომელთა „ჰოლისტიკური კომპლექსი“, როგორც ინდივიდთა პიროვნული აუცილებელი რეკვიზიტული მთლიანობა, ეკონომიკურ ლიტერატურაში განმარტებულია, როგორც: „ფიზიკური (ფიზიკური ბალანსი), ფსიქოლოგიური (გრძნობები/სენტიმენტები, აღქმა, გონებრივი აზროვნება და ნებისყოფა), სოციალური (სხვა ადამიანებთან ხარისხიანი ურთიერთობა და სოციალური ინტეგრაცია), სულიერი (თვითრეალიზაცია) და ეკონომიკური (მატერიალური მოთხოვნილებები) სუბიექტები (Zizek and Mulej 2013). იგი ხაზს უსვავს თითოეული დასაქმებულის უნიკალურობას და პერსონალის მართვის პროცესში სწორედ მათ ფსიქოლოგიურ ასპექტებზე აქცენტირებას.

კვლევის თანახმად, სასტუმრო კომპანიების ხელმძღვანელების 75% მაღიან მნიშვნელოვნად აფასებს პერსონალის მართვისას ყურადღების გამახვილებას დასაქმებულთა ფსიქოლოგიურ და ფსიქიკურ მახასიათებლებზე, ხოლო 25% - ასევე მნიშვნელოვნად მიიჩნევს (დიაგრამა #3).

დიაგრამა #3. პერსონალის მართვის პროცესში დასაქმებულთა ფსიქოლოგიური და ფსიქიკური მახასიათებლების შეფასება

წყარო: (Kutateladze, M. 2024, p. 84)

მაგრამ, დასაქმებულთა გამოკითხვის შედეგები მეტყველებენ სხვა გარემოებაზე. კერძოდ, პერსონალის შეფასების ეტაპზე გამოყენებულ მეთოდებთან დაკავშირებით, თანამშრომელთა მხოლოდ 2 % ადასტურებს ფსიქოლოგიურ ტესტირებაში მონაწილეობას (დიაგრამა #4).

დიაგრამა #4. სასტუმრო კომპანიებში თანამშრომელთა შესაფასებლად გამოყენებული ძირითადი მეთოდები

წყარო: Kutateladze, M. 2024, p.95

გარდა ამისა, გამოკითხულ მენეჯერთა 89%-ის განცხადებით, მათ სასტუმრო კომპანიებში არ მუშაობენ ფსიქოლოგები, რომლებიც დაკავდებოდნენ შესაბამის სამუშაო პოზიციაზე მყოფი პერსონალის ფსიქოლოგიური და ფსიქიკური მახასიათებლების შესწავლით. მათი ცოდნა კი მეტად საყურადღებოა პერსონალის სტრატეგიული მართვის პროცესში (დიაგრამა #5). ეს ფაქტორები მნიშვნელოვან გამოწვევებს წარმოადგენენ როგორც საერთაშორისო, ასევე ადგილობრივი ბრენდირებული სასტუმროებისთვის თბილისის მასშტაბით.

დიაგრამა #5. ფსიქოლოგის საშტატო ერთეულის არსებობა კომპანიაში

წყარო: (Kutateladze, M. 2024, p.89)

დადგენილია, რომ აუცილებელი პერსონალური ჰოლიზმის (RPH) გაზრდით, ინდივიდების ქცევა, რომლებსაც სურთ (თავიანთი ღირებულებებით) და შეუძლიათ (თავიანთი ცოდნით) პრაქტიკაში ინტერდისციპლინური თანამშრომლობა (დამახასიათებელია სასტუმრო ბიზნესისათვის, რადგან მის პერსონალს უშუალო შეხება აქვს საერთაშორისო ვიზიტორებთან) „იზრდება როგორც ორგანიზაციათა და საზოგადოებების, ასევე, დასაქმებულთა სოციალური პასუხისმგებლობა (Čančer, V. 2012). ეს ელემენტები კი მეტად აქტუალურია დასაქმებულთა სტრატეგიული მართვის პროცესში.

საყურადღებოა, რომ პერსონალის სტრატეგიული მართვა ხორციელდება მაკრო გარემოს ფაქტორებსა და შესაბამის ინდიკატორებში - სასტუმრო კომპანიების ფუნქციონირების საკანონმდებლო-ნორმატიულ ბაზა; მატერიალურ-ტექნიკურ ბაზა, სოციალური და კულტურული პოლიტიკა, სტუმართა ორიენტირება, საბაზრო ვითარება, კულტურული ღირებულებების განვითარების ტენდენციები; ქვეყნის კულტურული ფასეულობები, ტრადიციები, ქვეყნის ნორმები, შეხედულებები, წეს-ჩვეულებები და ა.შ. - განხორციელებული ცვლილებების შესაბამისად. ეს ვითარება უპირობოდ საჭიროებს, სხვადასხვა - კვალიფიკაციის, პროფესიული მომზადებისა და პიროვნული თვისებების მქონე პერსონალზე ზემოქმედებას, რადგან იცვლება როგორც თანამშრომლებისადმი წაყენებული მოთხოვნები, ასევე - კომპანიის პერსონალი თავისი მახასიათებლებით.

ამდენად, „ინდივიდების აუცილებელი მთლიანობა (ჰოლისტიკური კომპლექსი) წარმოადგენს მათი მხრიდან აუცილებელი ძალისხმევის მნიშვნელოვან ნაწილს. ღირებულებები, კულტურა, ეთიკა და ნორმები უნდა ახლდებოდეს მთლიანობაში, არა მხოლოდ ტექნოლოგიაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თანამედროვე კაცობრიობა გახდება საკუთარი სიცრუის მსხვერპლი, რომელსაც ალბერტ აინშტაინმა უწოდა საშიშროება, რომ კაცობრიობა ფლობდეს ბრწყინვალე ინსტრუმენტებს გაუგებარი ან სულელური მიზნების მისაღწევად“ (Zizek, Mulej and Treven 2010). მხედველობაშია სასტუმრო კომპანიისთვის მეტად მეტად ღირებული - პერსონალის აქტივობა.

დასკვნა

- ბოლო წლების მსოფლიო ტენდენცია ნათლად მეტყველებს იმაზე, რომ სასტუმრო კომპანიები თავიანთ საქმიანობებს უპირატესად ხარისხიანი მომსახურების საფუძველზე აგებენ, რაც განპირობებულია - სამეცნიერო, საინფორმაციო თუ ტექნიკური პროგრესის დაჩქარებით. მათი ეფექტიანი საქმიანობის უზრუნველყოფა პერსონალის სტრატეგიული მართვის გამოყენებით ხორციელდება;
- ადამიანური რესურსების სტრატეგიული მართვა ერთ-ერთი ყველაზე დომინანტური თემაა, რადგან წარმოადგენს დიდ გამოწვევას სასტუმრო კომპანიების მენეჯერებისთვის. პერსონალის მოზიდვა, შენარჩუნება და განვითარება გრძელვადიან პერსპექტივაში, უნდა იყოს მათი გრძელვადიანი დაგეგმვის ჰორიზონტი; სასტუმროს სხვადასხვა კატეგორიისა და პროფესიული ჯგუფის თანამშრომელთან მიზანმიმართული და სისტემატური მუშაობა კი - მართვის ინოვაციურ მიდგომებზე დაფუძნებული;
- სპეციფიკურია არამხოლოდ სასტუმრო მომსახურების სფერო, არამედ - სასტუმრო საქმის სპეციალისტებისთვის წაყენებული მოთხოვნები; პერსონალის კომპეტენციები და თვისებათა რთული ნაკრები. მათი ფლობა ძალზედ მნიშვნელოვანია სხვადასხვა პოზიციაზე მომუშავე დასაქმებულთათვის პროფესიული საქმიანობის შესასრულებლად;
- სასტუმრო პროდუქტის კომპლექსური ხასიათისა და ასევე, მმართველობითი და „წინა ხაზის“ (front of the house) პერსონალისთვის წაყენებული მოთხოვნებიდან გამომდინარე, პერსონალის სტრატეგიული მართვა უნდა ხორციელდებოდეს „რბილი“ და „მკაცრი“ HR მიდგომების მისადაგებით. პერსონალ-მენეჯერის მიერ თანამშრომელთა ამ უნარების ჯეროვნად, კომბინირებულად მართვის პირობებში, კომპანია იძენს მოქნილ „ინსტიტუტის სტატუსს“.

შესაბამისად, განსაზღვრულია შემდეგ ინოვაციურ მიდგომებზე ფოკუსირება:

1. „ფირმის რესურსებზე დაფუძნებული ხედვა“ (RBV) - სადაც თითოეული კომპანია და მისი თანამშრომლები განიხილება, როგორც უნიკალური ერთეულები;
2. პერსონალის „ჰოლისტიკური“ განვითარება - გულისხმობს თანამშრომლების სპეციფიკური მახასიათებლების მართვის ყოვლისმომცველ მიდგომას დასწავლად („Hard“) და ინტერაქციულ („Soft“) უნარებთან ერთად;
- თანამშრომელთა შრომის ფსიქოლოგიის ასპექტების მხედველობაში მიღება უზრუნველყოფს:
 - ა) მომსახურე პერსონალთან კომპეტენტურად აწყობილ და მკაფიოდ სტრუქტურირებულ მუშაობას;
 - ბ) ორგანიზაციული მიზნებისათვის ოპტიმალური პიროვნებათაშორისი კომუნიკაციების განვითარებას.

შედეგად, გარედან კონტროლირებადი ქცევის ნაცვლად, თვითრეგულირებადი ქცევა ხელს უწყობს სასტუმროს მთელ პერსონალს, ნდობასა და ურთიერთპატივისცემაზე დაფუძნებულ ურთიერთობებთან ერთად. საბოლოო ჯამში, ეს იწვევს თანამშრომლების მაღალი უკუგებით მუშაობას და, შესაბამისად, სასტუმროს მომსახურების უფრო მაღალ ხარისხს. ეს ფაქტორები მნიშვნელოვან გამოწვევებს წარმოადგენენ როგორც საერთაშორისო, ასევე ადგილობრივი ბრენდირებული სასტუმროებისთვის თბილისის მასშტაბით.

შესაბამისად, **რეკომენდებულია** სასტუმრო კომპანიებმა უზრუნველყონ ფსიქოლოგიის საშტატო ერთეული, რომელიც გაამდიერებს მუშაობას პერსონალის ემოციური და ფსიქიკური მახასიათებლების დადგენის მიმართულებით; ასევე, პერსონალის „ჰოლისტიკური“ განვითარება, ხელს უწყობს სხვადასხვა - კვალიფიკაციის, პროფესიული მომზადებისა და პიროვნული თვისებების მქონე პერსონალზე ზემოქმედებას, რადგან იცვლება როგორც თანამშრომლებისადმი წაყენებული მოთხოვნები, ასევე - კომპანიის პერსონალი თავისი მახასიათებლებით. ღირებულებები, კულტურა, ეთიკა და ნორმები უნდა ახლდებოდეს მთლიანობაში, არა მხოლოდ ტექნოლოგიაში, მხედველობაშია, სასტუმრო კომპანიისთვის მეტად მეტად ღირებული, პერსონალის აქტივობა.

ლიტერატურა

1. Armstrong, Michael, and Stephen Taylor. 2014. Armnstrong's Handbook of Human Resouce Management Practice. Kogan Page;
2. Baliashvili, E. (2025). COMPETITIVENESS IN THE TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY., ECONOMICS, VOLUME 107, ISSUE 6-7; ISSN 2587-4713., DOI: 10.36962/ECS107/6-7/2025;
3. Baliashvili, E. (2023). Constituent elements of personnel policy system and its regulation in Georgian tourism and hospitality industry., EKONOMISTI, 3 VOLUME XIX; ISSN 1987-6890., ISSN 2346- 8432., DOI: 10.36172/EKONOMISTI;
4. Beer, Michael, Bert Spector, Paul R Lawrence, and D. Q. Mills. 1984. Managing Human Assets: The Groundbreaking Harvard Business School Program. New York: Free Press;
5. Bourdieu, Pierre. 1989. „Social Space and Symbolic Power.“ Sociological Theory 14-25;
6. Boselie, Paul, Chris Brewster, and Jaap Paauwe. 2009. „In search of balance – managing the dualities of HRM: an overview of the issues.“ Personnel Review;
7. Cancer, Vesna. 2012. „Teaching Creative Problem Solving Methods to Undergraduate Economics and Business Students.“ Journal of Further and Higher Education 485–50;
8. Guest, David. 1987. „Human Resource Management and Industrial Relations.“ Journal of Management Studies (Oxford. Print) 503-521;
9. Kutateladze, M. (2024). Improving the quality of hotel services based on the perfection of human resource, Dissertation,
10. McGregor, D. (1960). Theory X and Theory Y. Organization Theory, 358, 5;
11. Page, Stephen J, Joanne Connell, Paul Brunt, and Graham Busby. 2001. Tourism: A Modern Synthesis. Boston: Cengage Learning Business Press;
12. Ramaraju, A. 2019. „Human Resource Management Philosophy“. International Journal of Social Sciences Research and Development (IJSSRD);
13. Shehata, Ali El Sayed. 2020. „The role of Marketing Innovation in Achieving Hotel's Business Excellence.“ Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality 259-284;
14. Torrington, Derek, Laura Hall, and Stephen Taylor. 2008. Human Resouce Management. Financial Times Prentice Hall. p.35;
15. Zizek, Simona Sarotar, and Matjaz Mulej. 2013. „Social Responsibility: A Way of Requisite Holism of Humans and Their Well-Being.“ Kybernetes 318–35;
16. Zizek, Sarotar Simona, Matjaz Mulej, and Sonja Treven. 2010. „Requisite Holism of Individuals as a Precondition for the Humankind's Way Out from the 2008-Crisis.“ Scientific Annals of the Alexandru Ioan Cuza University of Iasi: Economic Sciences Series.

Strategic Management of Hotel Service Personnel Based on Innovative Approaches**Elisabed Baliashvili, Mariam Kutateladze****Abstract**

The article discusses the rapid growth of the hotel industry in the global economy, which is increasingly accompanied by heightened growing attention from companies on service quality. This trend highlights the critical need for strategic human resource management grounded in innovative approaches. Furthermore, it is essential that the recruitment, retention, and development of personnel be integrated into the long-term strategic planning of management. The aim research is to identify potential challenges in the strategic management of hotel service personnel and to determine innovative approaches to address these challenges. Also, raising awareness about the complex set of personality traits, characteristics, competencies, and specific requirements expected of hotel staff. The following aspects were identified and evaluated during the personnel strategic management process:

- The importance of recognizing each employee as a unique individual;
- The need to focus on the psychological aspects of personnel.

Accordingly, the authors propose that the implementation of strategic management in hotel companies should be based on the following innovative approaches:

1. „The Resource-Based View of the firm“;
2. „Holistic“ development of personnel.

In modern conditions, these approaches are unconditionally considered through a creative and innovative lens. They contribute to identifying the qualities of personnel, as well as discovering their potential abilities and competencies, with the aim of supporting their further development. This situation is particularly important, as both the requirements for employees and the characteristics of the company's personnel are changing. Values, culture, ethics, and norms must be updated as a whole, not just in terms of technology. For a hotel company, human resources represent a particularly valuable asset. Ultimately, this leads to high employee performance and, consequently, a higher quality of hotel service.

Keywords: Strategic personnel management; specific characteristics of staff; “hard” and “soft” management approaches; holistic development of personnel; employee uniqueness.